

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

A

S. O. U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1947:52
HANDELSDEPARTEMENTET

MÖBLER

BETÄNKANDE AVGIVET AV
1946 ÅRS MÖBELUTREDNING

S T O C K H O L M

1 9 4 7

Statens offentliga utredningar 1947

Kronologisk förteckning

1. Kollektiv tvätt. Betänkande med förslag att underlätta hushållens tvättarbete. Hæggeström, xv. 284 s. S.
2. Betänkande angående fiskerinäringens efterkrigsproblem samt den prisreglerande verksamheten på fiskets område. Antonsons, Göteborg. 325 s. Jo.
3. Elkraftutredningens redogörelse nr 1. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras rätkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Inledande översikt. Sv. Tryckeri AB. 84 s. K.
4. Betänkande med förslag till standardtariffer för detaljdistribution av elektrisk kraft. Hæggeström. 126 s. K.
5. 1944 års militärsjukvårdskommittés betänkande. Del 2. Beckman. 170 s. Fö.
6. Betänkande med förslag till geofysiskt observatorium i Kiruna m. m. Idun. 64 s. K.
7. Betänkande med förslag angående lantmåterpersonalens organisation samt avlöningsförhållanden m. m. Marcus. 132 s. Jo.
8. Betänkande med förslag angående fiskets administration m. m. Kihlström. 155 s. Jo.
9. Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. Del 3. Tandläkarinstitutens organisation m. m. Beckman. 166 s. E.
10. Betänkande med förslag rörande civilförsvarets organisation m. m. Beckman. 262 s. S.
11. 1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. 8. Utredning och förslag rörande vissa socialpedagogiska anordningar inom skolväsendet. Idun. 148 s. E.
12. Ungdomens fritidsverksamhet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 4. V. Petterson. 392 s. Ju.
13. Betänkande med utredning rörande riksräkenskapsverkets organisation. Marcus. 114 s. Fi.
14. Handeln med olja. Betänkande med förslag avgivet av oljeutredningen 1945. Hæggeström. 343 s. 4 pl. Fo.
15. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till lönesreglering för övningslärare. Sv. Tryckeri AB. 370 s. Fi.
16. Förslag till konvention mellan Sverige, Danmark och Norge om erkännande och verkställighet av domar i brottmål m. m. Norstedt. 24 s. Ju.
17. Stöd åt utvecklingshämrad ungdom. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del. 5. V. Petterson. 144 s. Ju.
18. Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 2. Förslag angående yrkesvägledning och yrkesutbildning för partiellt arbetsföra m. m. Katalog och Tidskriftstryck. 324 s. S.
19. Kompetensfordringar för statliga, vissa halvstatliga och kommunala tjänster samt sådana yrken och befattningar, för vilkas utövande kräves av statlig myndighet utfärdad behörighetsförklaring eller legitimation. V. Petterson. 288 s. S.
20. Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 15. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras rätkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Älvsborgs län. Beckman. 48 s. K.
21. Socialvårdskommitténs betänkande. 15. Utredning och förslag angående särskilda barnbidrag och bidragsförskott m. m. V. Petterson. 114 s. S.
22. Betänkande med förslag till ändrad lagstiftning angående handel med skrot, lump och begagnat gods. Sv. Tryckeri AB. 125 s. H.
23. 1945 års lönekommitté. 2. Betänkande med förslag till statens allmänna avlöningsreglemente m. m. Marcus. 289 s. Fi.
24. Betänkande rörande ett centralt arbetsmarknadsorgan. Norstedt. 220 s. S.
25. 1945 års akademikerutredning. Norstedt. 64 s. E.
26. Slutbetänkande avgivet av bostadssociala utredningen. Del 2. Saneringen av stadssamhällebens bebyggelse. Organisationen av låne- och bidragsverksamheten för bostadsändamål. Idun. 598 s. S.
27. Betänkande med förslag till ändrad ordning beträffande vissa helgdagar. Katalog och Tidskriftstryck. 75 s. E.
28. Stuveriverksamheten i svenska hamnar. Hæggeström. 110 s. H.
29. Välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn. Hæggeström. 118 s. H.
30. Betänkande med förslag till lag om regionkommuner m. m. Beckman. 214 s. S.
31. Betänkande med förslag angående utbildning av befäl för handelsflottan m. m. Idun. 264 s. H.
32. Utredning med synpunkter på sågverksdriften i Norrland och förslag angående inrättande av en central sågverksskola. V. Petterson. 150 s. 1 karta. Jo.
33. Redogörelse i sammandrag för utredning rörande planering av jordbruket och skogsbruket i Neder- och Östergötland. V. Petterson. 177 s. 6 pl. 1 karta. Jo.
34. 1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. 9. Gymnasiet. Idun. 622 s. E.
35. Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 12. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras rätkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Malmöhus län. Beckman. 43 s. K.
36. Vid andra riksstogtaxeringen av Norrland åren 1938—42 använd metodik och härom vunna erfarenheter. Redogörelse avgiven av 1937 års riksstogtaxeringsnämnd. V. Petterson. 205 s. Jo.
37. 1945 års skogshärbärgesutredningens betänkande. Del 1. Utredning rörande bostads- och levnadsförhållandena på hemmansskogarna med förslag till åtgärder för bostadsbeståndets komplettering och förbättrande. Idun. 301 s. S.
38. Lagerberedningens förslag till jordabalk. 1. Norstedt. 313 s. Ju.
39. Supplement nr 7 till Sveriges familjenamn 1920. Statens Reproduktionsanstalt. 112 s. Ju.
40. Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 11. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras rätkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Kristianstads län. Beckman. 40 s. K.
41. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 7. Tiden juli 1945—juni 1946. Idun. 449 s. Fo.
42. Betänkande angående organisationen av försöksverksamheten på jordbrukets område. Katalog och Tidskriftstryck. 252 s. Jo.
43. Betänkande med förslag om upphävande av äldre giffermålsbalken. Norstedt. 72 s. Ju.
44. Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 3. Statens sjukhusutredningens av år 1943 betänkande. 3. Utredningar och förslag angående sysselsättnings- och arbetsterapi vid vissa sjukhus och vårdanstalter m. m. Katalog och Tidskriftstryck. 176 s. 8 pl. I.
45. Polisen och allmänheten. Betänkande med förslag till tjänsterelemente för polisväsendet. Idun. 126 s. I.
46. Betänkande angående familjeliv och hemarbete. Beckman. 320 s. S.
47. Fiskerättskommitténs förslag till fiskelag jämte därmed sammanhängande författningar. V. Petterson. 558 s. 2 pl. Jo.
48. Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 8—10. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras rätkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Kalmar län, Gotlands län och Blekinge län. Beckman. 68 s. K.
49. 1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. 10. Flickskolan. Idun. 253 s. E.
50. Sysselsättningsförhållandena inom varuhandeln. Beckman. 197 s. E.
51. Betänkande om granskning och antagning av läroböcker. Hæggeström. 137 s. E.
52. Möbler. Betänkande avgivet av 1946 års möbelutredning. Stockholms Bokindustri AB. 364 s. H.
53. Kommunallagskommitténs betänkande 1 med förslag angående ändringar i kommunallagarnas bestämmelser om borgenlig primärkommuns kompetens och om kvalificerad majoritet. Idun. 216, 72* s. I.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet. Jo. = jordbruksdepartementet.

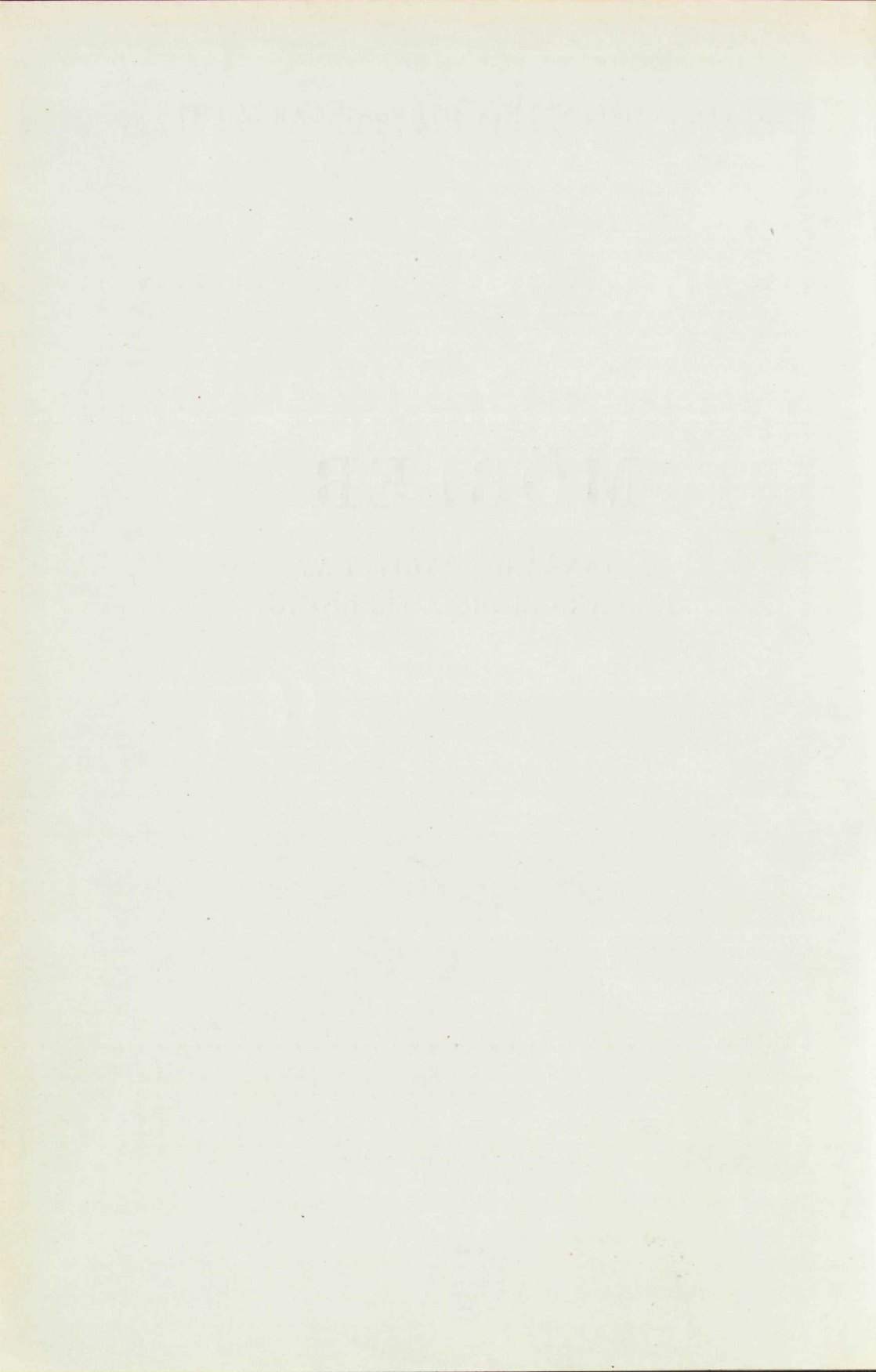
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 52:1947
HANDELSDEPARTEMENTET

MÖBLER

BETÄNKANDE AVGIVET AV
1946 ÅRS MÖBELUTREDNING

STOCKHOLMS BOKINDUSTRI A.-B.
STOCKHOLM
1947

INNEHÅLL:

<i>Skrivelse till Statsrådet Karin Kock</i>	Sid. 7
<i>Första kapitlet. Överblick över möbelbranschen</i>	11

I. MÖBELINDUSTRIN.

<i>Andra kapitlet. Möbelutredningens undersökning av möbelindustrin</i>	25
<i>Tredje kapitlet. Möbelindustrins struktur</i>	31
Det statistiska materialet	31
Den egentliga möbelindustrin	35
Antalet anställda	37
Möbelfabrikernas storlek och lokalisering	40
Sammanfattning och kommentarer	50
<i>Fjärde kapitlet. Arbetskraft och yrkesutbildning</i>	53
Produktionens ledning	53
Arkitekter, ritare och förvaltningspersonal	55
Antal lärlingar	58
Utbildningen på arbetsplatserna	60
Utbildningen vid yrkesskolorna	62
Sammanfattning och kommentarer	67
Förslag	77
<i>Femte kapitlet. Variationer i sysselsättningen och produktionen</i>	79
Konjunktorella variationer i sysselsättningen	79
Säsongmässiga variationer i sysselsättningen	85
Variationer i produktionen	95
Sammanfattning och kommentarer	99
<i>Sjätte kapitlet. Den ekonomiska effektiviteten</i>	101
Möbelproduktionens totala värde	101
Omsättningen per arbetstimme	103
Specialisering och standardisering	105
Möbelfabrikernas försäljning	110
Löneläget inom möbelindustrin	113
Möbelfabrikernas vinster	117
Sammanfattning och kommentarer	124
Förslag	130
<i>Sjunde kapitlet. Teknisk expertis och information för möbelindustrin</i>	131
Behov och tillgång på expertis	131
Statens hantverksinstitut	134
Svenska träforskningsinstitutet	136
Teknisk information i anknytning till träforskningsinstitutet	139
Förslag	145
<i>Åttonde kapitlet. De hygieniska förhållandena på arbetsplatserna</i> ..	146
Möbelutredningens undersökning	146
Undersökningens resultat	149
Sammanfattning och kommentarer	154

	Sid.
<i>Nionde kapitlet. Kvalitetsredovisning och märkesmöbler</i>	160
Skälen för en kvalitetsredovisning	163
Varumärkning	164
Kvalitetsdeklarationer	168
Förslag	170
<i>Tionde kapitlet. Funktionsstudier och teknisk standardisering</i>	171
Måttvariationer	171
Hushållsundersökningen i Nyköping	178
SAR:s och SSF:s bostadsutredning	179
Sammanfattning och kommentarer	181
Förslag	185

II. MÖBELHANDELN.

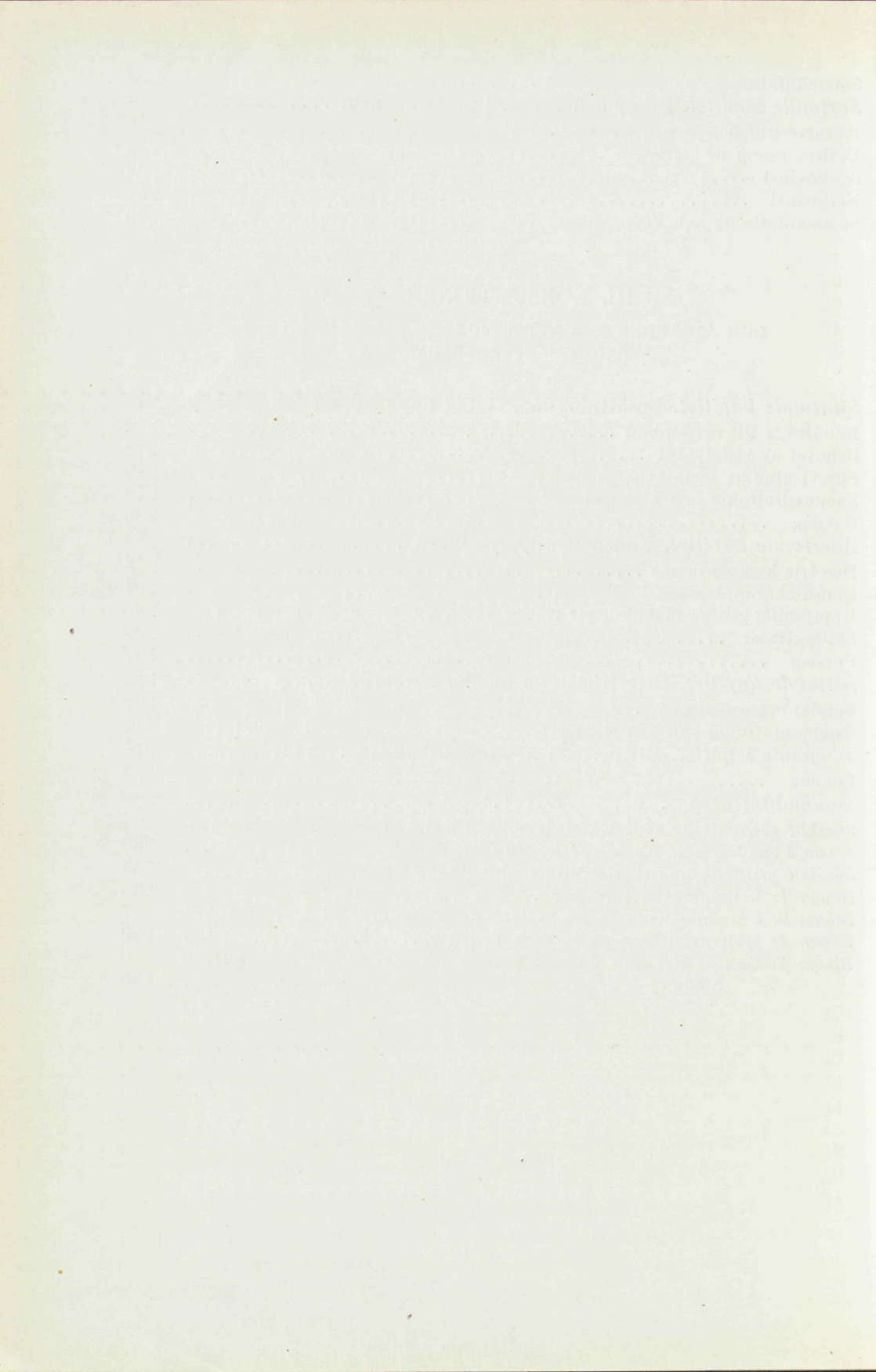
<i>Elfte kapitlet. Möbelhandelns struktur</i>	186
Möbelutredningens undersökning	186
1931 års företagsräkning	189
Statens arbetsmarknadskommissions företagsinventering	191
Omsättning och arbetareantal	194
Etableringsår och etableringskontroll	197
Möbelhandelns lokalisering	200
Sammanfattning och kommentarer	201
<i>Tolfta kapitlet. Arbetskraften i möbelhandeln</i>	206
Möbelutredningens undersökning	206
Rekrytering och arbetskraft	208
Butikspersonalens utbildning	208
Sammanfattning och kommentarer	210
Förslag	216
<i>Trettonde kapitlet. Variationer i försäljningen</i>	217
Säsongvariationer i försäljningen	217
Möbler, textilier och mattor	222
Lagerhållning	225
Sammanfattning och kommentarer	228
<i>Fjortonde kapitlet. Möbelhandelns omkostnader</i>	230
Det statistiska materialet	230
Försäljnings- och lagerlokaler	231
Frakt- och reparationskostnader	234
Möbelrealisationer	236
Transport från affär till kund	237
Ränteutgifter	238
Sammanfattning och kommentarer	240
<i>Femtonde kapitlet. Kontant- och kreditförsäljningen</i>	244
Kredithandelns omfattning	244
Förlusterna på kredithandeln	245
Socialstyrelsens undersökning om avbetalningshandeln	248
Konsumentkooperationen och avbetalningsköpen	250
Bo-kreditt i Norge	251

	Sid.
Sammanfattning och kommentarer	252
<i>Sextonde kapitlet.</i> Priser och vinster i möbelhandeln	258
Prisutvecklingen på hemmöbler	258
Undersökning av påläggen	259
Bruttovinst	263
Nettovinst	264
Sammanfattning och kommentarer	266

III. KONSUMTIONEN

OCH ÅTGÄRDER FÖR ATT SAMORDNA FABRIKATION —HANDEL—EFTERFRÅGAN.

<i>Sjuttonde kapitlet.</i> Bosättningslån, statlig upphandling och samköp	270
Rundfråga till ortsombud	272
Behovet av rådgivning	272
Förevisning av goda bruksmöbler	275
Sammanfattning och kommentarer	278
Förslag	285
<i>Adertonde kapitlet.</i> Konsumentupplysningen	286
Den fria konsumtionen	288
Konsumentupplysning i skolorna	291
Upplysning genom utställningar	296
Studiecirklar	299
Förslag	301
<i>Nittonde kapitlet.</i> Efterfrågan på möbler i framtiden	302
Befolkningsprognoser	302
Sammanfattning och kommentarer	311
<i>Tjugonde kapitlet.</i> Ett permanent samarbetsorgan	315
Förslag	323
<i>Sammanfattning</i>	325
<i>Särskilt yttrande</i> av expertrådsledamöterna Kaj Andersson, Hertha Johansson, Lena Larsson, Anna-Lisa Lewén-Eliasson och Eleonor Lilliehöök ...	330
<i>Särskilt yttrande</i> av expertrådsledamoten Rudolf Kalderén	334
<i>Bilaga 1:</i> Utredningens formulär	335
<i>Bilaga 2:</i> Förekomsten av vissa hygieniska anordningar på arbetsplatserna	347
<i>Bilaga 3:</i> Måttvariationer på vissa möbeltyper	350
<i>Bilaga 4:</i> Den sydsvenska möbelindustrins lokalisering, av docent Helge Stålberg	360

Till

Statsrådet Karin Kock

Genom beslut den 29 mars 1946 bemyndigade kungl. maj:t chefen för handelsdepartementet att dels tillkalla högst sex utredningsmän att inom handelsdepartementet verkställa utredning om en effektivisering av produktion och distribution inom möbelbranschen, dels även tillkalla experter att stå till utredningsmännens förfogande för överläggningar och samråd.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade handelsministern den 2 april 1946 såsom utredningsmän ledamoten av riksdagens första kammare, redaktör Ulla Alm-Lindström, direktören i Kooperativa förbundet Hugo Edstam, ombudsmannen i Svenska träindustriarbetareförbundet Allan Engstrand, direktören för AB Nässjö stolfabrik John Martins, arkitekten Sven Staaf, Hälsingborg, numera chef för AB Nordiska kompaniets heminredningsavdelningar, och arkitekten Elias Svedberg, Stockholm. Redaktör Ulla Alm-Lindström fick samtidigt i uppdrag att i egenskap av ordförande leda utredningsarbetet. Samma dag tillkallades såsom experter redaktören Kaj Andersson, Stockholm, rektorn Åke Huldt, Göteborg, fru Hertha Johansson, Norrköping, fröken Karin Johansson, Uppsala, direktören Rudolf Kalderén, Stockholm, arkitekten Lena Larsson, Stockholm, fru Anna-Lisa Lewén-Eliasson, Huddinge, fru Eleonore Lilliehöök, Kalhäll, disponenten Eric Ljung, Malmö, fabrikören Jonas Löfving, Tibro, ombudsmannen Olof Mellberg, Stockholm, disponenten John Möller, Uddevalla, och kalkylatorn Olof Tegvall, Bodafors. Genom beslut samma dag förordnades politices magistern Nils Ragnå att vara sekreterare åt utredningsmännen. På därom av fröken Karin Johansson, Uppsala, gjord hemställan entledigades hon den 31 december 1946 från det sålunda erhållna uppdraget.

Medlem av expertrådet skulle äga rätt att i utredningens betänkande »avge och motivera instämmande eller avvikande mening». Expertrådsledamöterna skulle dock inte medverka i utredningens beslut.

Utredningen har antagit benämningen »1946 års möbelutredning».

I utredningens direktiv framhålles, att det i huvudsak gäller att sporra möbelbranschen till intensivare enskilda ansträngningar och att söka inrikta

den reformvilja, som finns hos de olika berörda parterna, så att fördelarna av reformerna kommer konsumenterna till godo.

De anställdas intresse av bättre arbetsvillkor och det allmännas intresse av att förhindra en framtida tillbakagång inom branschen sammanfaller, framhålles det, med »konsumenternas berättigade behov av goda möbler till lägsta möjliga pris». Efter att ha behandlat den »överdrivna olikformigheten» i möblernas mått och utseende erinras om att en teknisk standardisering och en specialisering inom vissa delar av produktionen, förutom att den skulle möjliggöra lägre priser, »skulle göra det lättare för familjer i de breda lagren att inreda sina hem på ett mindre standardiserat och mera personligt sätt än under nuvarande förhållanden. I den mån en sådan omläggning medför verkliga besparingar i produktion och distribution och en motsvarande sänkning av priserna på vanliga möbler, torde nämligen konsumenterna få bättre råd att ägna en del av sina utgifter för bosättning åt inköp av produkter från det finare möbelhantverk, som under alla förhållanden måste förbli dyrbart, eller av andra konstföremål och accessoarer, som ävenledes bidraga till att ge hemmen en personlig och individuell prägel».

Som en förklaring till den splittrade tillverkningen erinras om det stora antalet små företag. Dessutom framhålles emellertid, att produktionens brister inte nödvändigtvis behöver bero på de mindre företagen. »Genom ett mera utvecklat samarbete och en mera planmässigt genomförd specialisering torde det vara möjligt att utan ändring i företagsstrukturen få till stånd en ökad produktion i långa serier. Även i fråga om försäljning av färdigprodukter och inköp av råvaror torde ett ökat samarbete vara möjligt. Det vore också tänkbart, att flera företag kunde gemensamt anställa en ingenjör och utnyttja dennes tjänster för driftens planering. Det får överhuvud inte glömmas, att småföretagsamheten ofta representerar betydande demokratiska värden. Den kännetecknas också av låga administrationskostnader. Dessa faktorer böra noga beaktas vid varje bedömning av förhållandena.»

De ur konsumenternas synpunkt höga möbelpriserna säges till väsentlig del sammanhännga med förhållandena inom möbelhandeln. »Detaljhandelsmarginalerna svara för en ofta mycket betydande andel av detaljpriserna. Detta får dock ses mot bakgrunden av att möbler är skrymmande föremål och därför draga dryga distributions- och lagringskostnader. — Enskilda möbelhandlare är också angelägna att föra var och en sina särskilda produkter, vilket starkt bidrar till att göra produktionsserierna korta.»

Inom branschen hade emellertid sedan länge ett betydelsefullt rationaliseringsarbete pågått och detta syntes vara ett särskilt skäl att ta upp dessa frågor till en förutsättningslös och allsidig utredning.

I samband med utredningsarbetet har i olika sammanhang experter utanför utredningen anlitats för diskussion. Sålunda har vid olika tillfällen konferen-

ser hållits bl. a. med representanter för yrkeslärare i möbelsnickeri, för fabrikanter av snickerimaskiner, för Sveriges inrednings- och möbelarkitekters sammanslutning (SIMS) samt för Svenska slöjdföreningen. För utformandet av vissa delar av betänkandet har kontakt vidare sökts med bl. a. Svenska träforskningsinstitutet, Statens hantverksinstitut, Norrlandskommittén samt vissa försäkringsbolag.

Utredningens ordförande och sekreterare har för studier besökt ett antal möbelfabriker och möbelaffärer samt vissa yrkesskolor för möbelsnickeri.

Efter remiss har utredningen avgivit utlåtande över dels vissa ansökningar om byggnadstillstånd för möbelfabriker, dels en ansökan om lån genom företagarförening för uppförande av möbelfabrik, dels slutligen Svenska slöjdföreningens anslagsäskande för budgetåret 1947—48.

Kapitlet om »Funktionsstudier och teknisk standardisering» (kap. 10) har delvis skrivits av arkitekterna Lena Larsson och Elias Svedberg. Kapitlet om konsumentupplysning (kap. 18) har skrivits på grundval av en memoria som utarbetats av redaktören Kaj Andersson. I föreliggande betänkande har vidare kapitlen 1, 4, 7, 9, 17, 18 och 20 utarbetats av utredningens ordförande. I till betänkandet fogade bilagor redovisas dels de av utredningen använda frågeformulären, dels visst statistiskt material, dels slutligen en av docent Helge Stålberg på utredningens uppdrag redovisad undersökning om den sydsvenska möbelindustrins lokalisering.

Ett särskilt yttrande har avgivits av expertrådsledamöterna Andersson, Larsson, Lewén-Eliasson, Johansson och Lilliehöök. Likaså har expertrådsledamoten Kalderén avgivit ett eget yttrande.

Utredningsmännen får härmed värdsamt överlämna sitt betänkande med förslag för en effektivisering av produktion och distribution inom möbelbranschen. Med överlämnandet av detta betänkande betraktar de sakkunniga sitt uppdrag som slutfört.

Stockholm den 19 augusti 1947.

ULLA ALM-LINDSTRÖM

Hugo Edstam

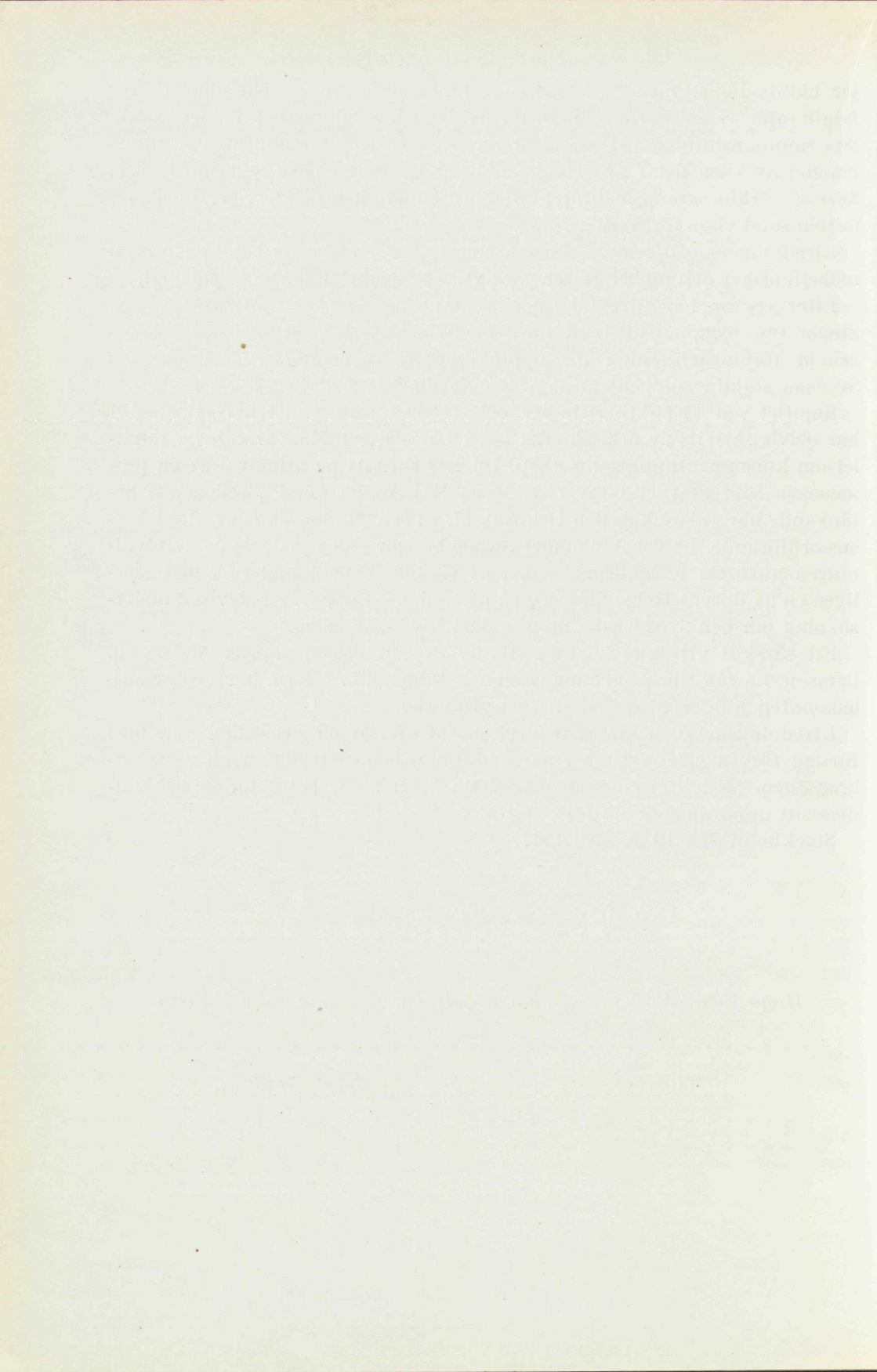
Allan Engstrand

John Martins

Sven Staaf

Elias Svedberg

— / *Nils Ragnå.*

KAPITEL 1.

Överblick över möbelbranschen.

Då utredningen »om en effektivisering av produktion och distribution inom möbelbranschen» — såsom uppdraget formulerats i kungl. maj:ts direktiv — i det följande framlägger sina resultat i ett tjugotal kapitel med redovisningar för varje särskilt delproblem i utredningsuppdraget och med kommentarer därtill, har den funnit det önskvärt att inleda sitt betänkande med en allmän översikt över den bransch, vars problem här skall diskuteras. Med detta försök till sammanfattning av de viktigare frågor, som utredningen mött, och de synpunkter och rekommendationer, den kommit att stanna för, har den velat foga samman de olika detaljfrågorna till en helhetsbild, som kan underlätta för läsaren att se sammanhangen i frågorna, trots det styckade framställningssättet i övrigt, och som kan göra utredningsområdet mera överskådligt.

Varför möbelutredningen tillsattes.

Bakgrunden till det uppdrag, som »1946 års möbelutredning» alltså redovisar med detta betänkande, kan i korthet skisseras sålunda: Möbelindustrin intar en

inte oväsentlig plats i vår hushållning med ett totalt produktvärde av omkring 140 milj kr årligen och med en under senaste decennium stadigt stigande sysselsättning, föranledd av ökad hushållsbildning, förbättring i realinkomsterna, statliga bosättningslån m. fl. faktorer. Ändå har det från företagarrhåll klagats på lönsamheten inom möbelindustrin, och de anställda har kunnat visa på ett lägre löneläge än det för industriarbetare genomsnittliga och på en mindre tillfredsställande hygienisk standard på arbetsplatserna. Samtidigt har det från konsumenthåll anmärkts på de möbler, som industrin levererar, i första hand på möbelpriiserna, som betecknats som höga, men även på möblernas egenskaper — utseende, kvalitet och ända-

målsenlighet. Möbelkonsumenternas oförmåga att bedöma förhållandet mellan kvalitet och pris och prisernas skälighet förde in möbelhandeln i blickfältet. Dess försäljningsmarginaler, dess förmåga och villighet till vägledning av kunderna etc. blev föremål för en pressdiskussion under vintern 1945—1946, där man till inte ringa del rörde sig med personliga erfarenheter och förmodanden, i avsaknad av verklig överblick över den bransch, som diskuterades. En utredning av dessa förhållanden syntes påkallad och utlovades också. Till konsumenternas intresse av lägre möbelpriser och löntagarnas intresse av en rationalisering och effektivisering av möbelindustrin, som skulle kunna möjliggöra lönestegringar och tryggare arbetsförhållanden, kom slutligen företagarpartens intresse av att skydda branschens avsettningsmöjligheter i ett kommande marknadsläge, som hotar att bli bekymmersamt. Inte minst föranleddes statsmakterna att igångsätta den utredning om möbelbranschens problem, som nu föreligger, av vetenskapen om den befolkningsutveckling, som under halvtannat årtionde framöver mycket kännbart kommer att försvaga hushållsbildningen i vårt land och därmed försvaga en av de faktorer, som främst bestämmer efterfrågan på möbler.

Tanken på en utredning av möbelbranschens problem stimulerades också av att liknande rationaliseringsutredningar pågick i England, där ett halv-dussin »working parties» var i verksamhet med strukturundersökningar av textil-, sko-, möbel- m. fl. industrier. Att just möbelindustrin i både England och Sverige blivit en av de första, vars struktur och rationaliseringsbehov man varit angelägen att undersöka, beror icke — åtminstone icke för vårt lands vidkommande — på att denna industri skulle vara sämre skött eller mindre inriktad på konsumenternas bästa än andra industrier och därför borde bli föremål för ett statligt ingripande. De svenska möbelfabrikanterna hade tvärtom visat många prov på vilja och förmåga att gå konsumenterna till mötes och anpassa sin tillverkning efter de konsumentbehov och den tidsutveckling på möbelsmakens område som gjort sig gällande. Möbelindustrin är emellertid till övervägande grad en småindustri, där företagen trots sin driftighet och iver att följa med i utvecklingen i alltför många fall saknar tekniska förutsättningar för en verkligt rationell möbeltillverkning och saknar möjlighet att överblicka konsumtionen och konsumenternas behov. I båda dessa hänseenden är det tydligt, att industrin behöver bistånd. Inte heller möbelhandeln, som utgör den förmedlande länken mellan möbelfabrikanterna och konsumenterna, har haft möjlighet att på egen hand analysera och sinsemellan avväga de tre faktorer, som bestämmer möbelbehovet, nämligen de bostäder, som skall rymma möblerna, de familjer som skall använda möblerna, och de inkomster, varmed möblerna skall betalas. Enbart resultaten av det hittills tillämpade systemet, där möblerna utformas utan att fabrikanter och handlanden vet om de kommer

att tillfredsställa konsumentbehoven, har motiverat en förutsättningslös undersökning av hela möbelområdet. Ty möbler bör icke bara utformas såsom det förefaller att folk vill ha dem. Det finns möjligheter att utreda de kvalitetsfordringar och funktionskrav, som goda möbler bör uppfylla, de möbelegenskaper, som man bör lägga vikt vid med hänsyn till bostadsbestånd och familjetyper, de möbelpriser, som olika befolkningsgrupper kan ha råd att betala, och sedan låta allt detta bilda underlaget för vår framtida möbelproduktion.

Detta har varit utgångspunkterna för möbelutredningens arbete.

Kartläggning av möbelfabriken.

Trä och träpriser.

Vid kartläggningen av möbelbranschen och dess problem har utredningen börjat med industrin (avsnitt I) och först stannat för den roll, som tillgången på virke och fanér för möbeltillverkningen och prissättningen härpå spelat för tillverkningen av möbler. Att den rollen är betydelsefull framgår därav, att materialkostnaden i möbelfabriken normalt uppgår till cirka $\frac{1}{3}$ av den totala produktionskostnaden. Det har emellertid varit en synnerligen onormal situation, som härvid mött de sakkunniga. Under krigsåren och alltjämt har vårt lands bränsleförsörjning framtvingat skogsavverkningar i en omfattning som starkt drivit träpriserna i höjden — i vissa fall med hundra procent eller mer i förhållande till förkrigspriserna. Fabrikanterna har fått köpa virke till dessa höga priser eller också blivit utan trä, och det haltande förhållandet mellan tillgång och efterfrågan på virke har tvingat många fabrikanter till virkesinköp långväga ifrån, vilket ökat fraktkostnaderna.

Gemensamma materialinköp.

Möbelutredningen, som saknat möjlighet att påverka dessa förhållanden, har emellertid i sammanhanget diskuterat behovet av en central inköpsorganisation för Sveriges möbelindustriförbund eller måhända ännu hellre för hela träförädlingsindustrin, varigenom fabrikanterna skulle kunna uppträda som storköpare på trämarknaden och när det gäller inköp av fanér, lim, spik, skruvar, resårer o. dyl. Härigenom borde de kunna tillförsäkra sig bättre priser och leveransvillkor. Det har dock ansetts helt ogenomförbart att starta en dylik inköpsorganisation i ett sådant knapphetsläge på varumarknaden som det nuvarande, då leverantörerna suveränt bestämmer alla villkor och givetvis ger gamla personliga kunder företräde framom en

ny, opersonligt neutral inköpsorganisation. Frågan om sådana samköp torde därför få vila, tills tiderna blivit mer normala. I viss mån, ehuru mindre, gäller detta också för de lokala samköp som möbelutredningen rekommenderar (i kap. 6) för småföretagare på samma ort. På sina håll har man redan prövat och funnit att sådana material som lack, lim, wellpapp och plywood lämpat sig bra för samköp. Möbelutredningen förordar också i det följande, att möbelindustriförbundet på orter, där det finns praktiska förutsättningar för saken, tar initiativ till bildandet av lokala organ, som kan organisera gemensamma inköp.

*Gemensamma
maskin-
inköp.*

Även andra former av ekonomisk samverkan mellan mindre företagare förordas av utredningen. I vissa fall torde sålunda en egen försäljningsorganisation kunna förhjälpa mindre fabrikanter ur ett ekonomiskt beroendeförhållande till grossister. Vissa dyrbara maskiner, som nu endast större möbelfabriker har råd att inköpa, t. ex. moderna etagepressar och valsputsmaskiner, skulle kunna komma även småföretagsproduktionen tillgodo, om småföretagare som är nära grannar kunde komma överens om att inköpa dem gemensamt eller bilda en förening, som inköper dem och sedan ställer maskinerna till medlemmarnas förfogande, såsom numera är vanligt inom jordbruket. Statliga lån, såsom jordbruket erhåller för dylika gemensamma maskininköp, bör enligt möbelutredningens mening ordnas även för möbelindustrins småföretagare. Endast med ökad sammanhållning på det tillverknings tekniska området torde nämligen de mindre möbelproducenterna kunna även framgent hävda sig med kvalitetsmöbler till konkurrenskraftiga priser. Detta är viktigt, eftersom småföretagen dominerar inom möbelindustrin.

*Småföretagen
dominerar
möbelindustrin.*

Den bild av möbelindustrin, som tecknas i kap. 3, uppvisar något över 1.000 företag, flertalet lokaliserade till Götaland, där mer än 3/4 av såväl företagen som antalet anställda befinner sig (särskilt i »möbellänen» Jönköpings, Kalmars och Skaraborgs län). Möbelindustrin sysselsätter ca 16.000 anställda arbetare och förvaltningspersonal. Antalet arbetare i medianföretaget var dock (1945) endast 8; en dryg tredjedel (34,6 %) av företagen hade detta år högst 5 arbetare, endast 14,3 % hade mer än 25 arbetare och bara 38 (=3,7 %) hade över 50 arbetare. I dessa 38 företag fanns likväl 25 % av alla i möbelindustrin sysselsatta arbetare. Någon tendens till minskning av småföretagens andel av möbelfabrikationen föreligger icke — sna-

rare har de många nyetableringarna under de senaste högkonjunkturåren verkat i motsatt riktning. En öppen fråga, när möbelutredningen tillsattes, var frågan om småföretagsamheten som företagsform kunde hävda sig i jämförelse med storföretagsamheten och om de små företagens ekonomiska effektivitet var lika god, underlägsen eller till äventyrs överlägsen de storas. Även sedan möbelutredningens uppdrag slutförts står denna fråga öppen. Något absolut optimum för möbelfabriker har nämligen inte kunnat påvisas.

De stora och de små företagens effektivitet m. m.

De större företagens större möjligheter till specialisering och storserietillverkning, till större och billigare inköp, till anskaffandet av egna skogar och sågverk, deras förmåga att ge arbetskraften bättre villkor, varmed de lättare kan fästa arbetarna vid sig, etc. uppväges i många fall av småföretagens billigare administration. Administrationen sköter företagsledaren själv på kvällarna vid sidan om det manuella arbete han utför på dagtid som sina arbetares vederlike. När en sådan arbetssamhet hos småföretagaren paras med en stark specialisering av hans tillverkning, händer det att den ekonomiska effektiviteten i småföretaget blir mycket god. Det betyder ingalunda, att småföretagen generellt sett skulle vara effektivare och göra ett bättre och billigare arbete än de större företagen — möbelutredningens undersökningar av omsättningen per arbetstimme, vinsten i förhållande till det egna kapitalet och arbetarlönernas nivå visar genomgående en bättre ekonomisk effektivitet, ehuru utan markerad övervikt, för de större företagen. Om man vidare ser till de olika företagsformernas fördelar och nackdelar för de människor, som har sin yrkesutövning och sin bärgning därinom, så blir en värdesättning lika relativ. Medan hygien och bekvämlighetsstandarden på arbetsplatserna är bättre i de större företagen (se kap. 8) och arbetarna där betalas bättre genom att ackordsättning förekommer i större utsträckning, så vitsordas det ofta, att den lilla möbelverkstaden ger mer allround-träning av individens yrkesfärdighet, mer utrymme för initiativ och därmed mer av arbetsglädje än det mera ensidiga arbetet i den stora fabriken.

Behovet av yrkesutbildad arbetskraft.

Storföretagsamheten har visserligen proportionsvis inte samma kvantitativa behov av yrkesutbildad arbetskraft som de mindre företagen på grund av den större tempoiseringen av arbetet på de större fabriker. Men arbetarstammen behöver under alla förhållanden rymma en kärna av yrkesutbildade möbelsnickare. Möbelutredningen är för sin del klar över att

även en långt driven uppdelning av arbetet icke överflödiggör yrkesutbildad och kunnig arbetskraft, som kan arbeta självständigt efter ritning, som kan rycka in vid olika maskiner, när sjukdomsfall e. dyl. gör omgrupperingar av arbetsstyrkan behövliga, som kan arbeta planmässigare och fortare och därmed göra sig bättre förtjänster och som — vilket inte är minst viktigt — i en mekaniserad produktion kan vårda sig om att materialet utnyttjas på bästa sätt och att en god arbets kvalitet upprätthålles. Behovet av sådan yrkesskicklig arbetskraft är f. n. stort och torde även framdeles bli det, varför yrkesutbildningsfrågorna varit föremål för synnerligt intresse inom möbelutredningen.

Lärlingsrekrytering och maskinsnickarutbildning.

Rekryteringen av lärlingar i yrket har de sista åren berett möbelindustrin stora bekymmer och gör så fortfarande. De små årskullarna ungdom finner andra och bättre utkomstmöjligheter under de goda konjunkturen, som varit och är rådande. Yrkesskolornas möbelsnickaravdelningar förefaller att ha haft mindre kännning därav än man haft ute på arbetsplatserna. Men yrkesskolornas utbildning är starkt hantverksbetonad och alls inte inriktad på att tillfredsställa möbelindustrins primära behov av yrkesskickliga maskinsnickare. Möbelproduktionen är emellertid numera till största delen industrialiserad och maskinell, och möbelutredningen har funnit starka skäl tala för, att det vid vissa centrala och kommunala verkstadsskolor i snickeri även anordnas en utbildningslinje, speciellt för elever som vill bli maskinsnickare. Särskilt har utredningen tänkt på de planerade nya verkstadsskolorna i Jönköping och Mjölby, som ju kommer att ligga i närheten av de sydsvenska möbelfabrikantbygderna. I det avsnitt (kap. 4), som berör utbildningen av möbelsnickare i yrkesskola, har möbelutredningen även uttryckt önskemål om en förbättrad yrkesläroutbildning med utöver nuvarande tekniska utbildning även pedagogisk och yrkesteoretisk skolning, vari formlära bör ingå, och med väsentligt ökade möjligheter till fortbildning genom kurser och studieresor. Behovet av lämpliga läroböcker i möbelsnickeri och goda förebilder för elevernas skissritningar och praktiska arbeten har också understrukits.

Utbildning av tekniker för möbelindustrin.

Om möbelutredningen alltså tillmäter yrkesutbildningsfrågorna en mycket stor vikt för möbelindustrins ekonomiska effektivitet — den manuella arbetskraften svarar för omkring en tredjedel av produktionskostnaderna —, så gäller detta även företagsledningens insatser i spetsen för produktionen, den administrativa och tekniska personalens yrkesskicklighet

och prestationsförmåga. Att sköta planeringen av tillverkningen på längre sikt, rationellt organisera arbetet på verkstaden, göra kloka materialinköp och exakta kalkyler ställer stora krav på företagens organisatoriska och ekonomiska ledning. Möbelindustrin är i övervägande grad en verkmästarindustri med ytterst få — c:a 0,5 % — tekniker och arkitekter. Såväl branschen själv som möbelutredningen finner det beklagligt, att utbildade tekniker och ingenjörer är så fåtaliga i möbelindustrins ledning, bl. a. med hänsyn till den otillräckliga anknytning det ger till den tekniska forskningen och det industriella experiment- och framstegsarbetet på teknikens område. Då bristen på sådana tekniker i viss mån sammanhänger med avsaknaden av en lämplig teknisk utbildning för blivande ingenjörer inom möbel- och snickeriindustrierna, har möbelutredningen förordat inrättandet av en speciell träteknisk linje vid något av de tekniska gymnasierna — nuvarande eller blivande, men i närheten av den sydsvenska möbelindustri, varmed den ifrågasatta utbildningen borde upprätthålla kontakt.

Teknisk information från träforskningsinstitutet.

Den högre tekniska utbildningen på träteknikens område har sin naturliga anknytning till Svenska träforskningsinstitutet, som började sin verksamhet 1944. Den trätekniska avdelningen vid institutet bedriver en grundläggande forskning, som redan gett värdefullt material för industriell tillämpning (se kap. 7) och väl kommer att göra det ännu mer i fortsättningen. Men i olikhet med institutets båda andra avdelningar för träkemisk forskning, respektive pappersteknisk forskning saknar den trätekniska avdelningen ett eget organ för tillämpad forskning, varigenom de vunna resultaten kan snabbast möjligt komma industrin och det praktiska livet tillgodo. Möbelutredningen har för sin del blivit övertygad om, att denna brist måste avhjälpas och en förbindelse skapas mellan industrin och den trätekniska forskningen, så att nya vetenskapliga rön och därav föranledda uppslag och idéer snarast görs fruktbarande och får påskynda utvecklingen mot rationellare framställningsmetoder och bättre kvalitetsprodukter. I det syftet föreslår utredningen, att det till den trätekniska avdelningen anknytes en av statsmedel bekostad teknisk information, två befattningshavare för upplysningsverksamhet och förmedling av den trätekniska forskningens resultat till möbel- och snickeriindustrierna. Upplysningsverksamheten bör omfatta resultaten av den tekniska forskningens utprovning t. ex. av olika snickerimaskiners egenskaper, av förutsättningarna för ekonomisk virkestorkning, av ytbehandlingsmedel för trä, olika träbearbetningsmetoders verkningssätt m. m. I sammanhanget har möbelutredningen uppmärksammat, att

snickerimaskinernas standard inte är så tidsenlig som önskvärt vore, att det därvidlag finns angelägna förbättringar, som återstår, och att dessa skulle kunna befrämjas genom en noggrannare objektiv utprovning av nya maskinmodeller och en förmedling av anvisningar och rön mellan maskintillverkare och möbelfabrikanter. Även här tänker sig utredningen träforskningsinstitutet som forum för utprovningen.

Den arkitektmässiga servicen.

Inte heller är den arkitektmässiga hjälp tillfredsställande, som möbelindustrin består sig med. Industrin betjänar sig inte i tillräcklig omfattning av verkligt fackkunniga arkitekter för framställning av rationella möbler. Sådana möbler förutsätter en funktionell form. Formen är inte bara en estetisk intressefråga, som olika smakriktningar kan kivas om, utan av stor teknisk-ekonomisk betydelse. Det faktum att en rationell form är fördelaktigare ur teknisk tillverkningspunkt gör möblernas formgivning till en väsentlig sak. Mycket har utträttats för en bättre formkultur av Svenska slöjdföreningen, av ambitiösa möbelarkitekter med social kringsyn, av hantverkare, som vårdat det bästa i de gamla yrkestraditionerna, och av fabrikanter och företag, som med sympati följt slöjdföreningens arbete på formutvecklingens område och varit beredda att omsätta resultaten i industriell tillverkning. Att uppmuntra och påskynda denna utveckling mot bättre formkultur på möbelområdet anser möbelutredningen vara en viktig uppgift som den tänker sig skall anförtros det permanenta samarbetsorgan, som föreslås i kap. 20 och som möbelutredningen räknar som det måhända viktigaste av sina förslag. Detta s. k. branschråd — varom mera nedan — föreslås samarbeta häruti med Svenska slöjdföreningen och arkitekternas yrkessammanslutningar.

Standard betyder icke nivellering.

I detta samarbete bör man dock enligt utredningens mening vinnlägga sig om att varsamt hyfsa förhållandena på möbelsmakens område, med hänsyn till den naturliga reaktionen hos människor mot allt som liknar förmynderskap i det som rör den privata smaken och smaken i heminredningsfrågor i synnerhet och den utbredda felaktiga föreställningen, att de nya funktionella möblerna innebär en större likriktning än de garnityrmöbler man köper för att få ett »personligt» hem. Allmänhetens rädsla för allt, som kan inbegripas i begreppet serie- eller standardmöbler, bygger på misstaget att standard är liktydigt med nivellering och opersonlighet och omöjliggör en individuell gestaltning av det egna hemmet. Det erfordras ett mycket omfattande

upplysningsarbete, vilket möbelutredningen också föreslår i kap. 18 om konsumentupplysningen, att få människor att inse att garnityrmöblerna med sina dekorer hör till det mest standardiserade, som frambringas inom möbelfabrikationen, och likriktar de svenska hemmen i långt högre grad än de enkla styckmöblerna som visserligen är lätta att tekniskt standardisera men medger alla slags kombinationer vid möbleringen och just genom frånvaron av egenartad ornamentering blir mindre igenkännliga.

Måttgivning och funktionsforskning. Kravet på växlande möbelmodeller ligger också bakom den starkt differentierade måttgivningen på möbeltyperna. Att variationsrikedomen i mått hänseende är onödigt stor har möbelutredningen kunnat konstatera vid den måttundersökning, som redovisas i kap. 10. Inte hälften av de 9 olika höjdmåttvariationerna på matbord t. ex., som utredningen registrerat, är märkbara för blotta ögat, och åtskilliga av dessa småvariationer av höjd-, längd- och breddmått på möbler av allehanda slag medför helt överflödiga typvariationer. Å andra sidan finns det måttvariationer, som är irriterande märkbara för dem, som nyttjar möblerna, nämligen de feltänkta måtten, som gör proportionerna felaktiga. En nedskärning av möbeltypantalet vore enligt utredningens mening befogad. Kravet på nya möbeltyper årligen har stimulerats av grossister och resande försäljare, som varje år önskar ha en ny modellkollektion med sig, när de reser ut och säljer. De årliga modeväxlingarna på andra varuområden uppmuntrar också till växling i möbelmodellerna. Möbelutredningen, som i kapitel 6 konstaterar det ekonomiskt förmånliga i specialisering och tillverkning i långa serier och uppmanar möbelindustriförbundet att försöka på överenskommelsens väg nedbringa antalet möbeltyper, menar dock, att man i standardiseringssträvandena bör kunna använda sig av metoden att standardisera grundelementen i en möbel, men variera utseendedetaljer, t. ex. träslaget eller färgen. En planmässig utformning av vissa mått och konstruktiva detaljer på basis av en ingående funktionsanalys av möblerna rekommenderas också i kapitel 10, och möbelutredningen föreslår en grundlig och praktisk funktionsforskning med ekonomiskt stöd från det allmänna sida.

Möbler för offentliga lokaler. Funktionellt riktiga standardtyper av möbler behövs inte endast för hemmens räkning utan även för offentliga samlingslokaler och institutioner, sjukhus, skolor, kaserner, ämbetslokaler etc. Skulle detta senare möbelbehov undersökas systematiskt med hänsyn tagen till varje speciellt område av statlig verksamhet, där möbler måste finnas, skulle man säkerligen komma fram

till vissa bestämda önskemål beträffande viktigare mått, minimikvalitet, ytbehandling etc., vilka i fortsättningen kunde läggas till grund för utformningen av de möbler, som det allmänna är beställare av. Storbeställningar av möbler till allmänna lokaler skulle för övrigt kunna möjliggöra en serieproduktion av möbler i så pass stor skala, att det kunde förbilliga möbeltillverkningen och sänka priserna. Staten, landstingen och kommunerna investerar årligen stora belopp i utrustning — inklusive möblering — av varjehanda institutioner. Början till en central upphandling är gjord — av kontorsmöbler genom krigsmaterielverket och av möbler för sjukhus och vissa personalbostäder av landstingens inköpscentral — men ännu är upphandlingen av möbler för det allmännas behov splittrad på alltför många myndigheter, som saknar kontakt sinsemellan och som beställer möbler var och en efter sitt tycke. En ändring härvidlag vore önskvärd. I kapitel 17 uttalar sig möbelutredningen för en utbyggnad av den centrala upphandlingen av möbler, bl. a. för att möjliggöra storbeställningar, och den menar att man på allt sätt bör främja att staten, landstingen och kommunerna skapar sig effektiva och sakkunniga centrala upphandlingsorgan.

Märkning av möbler och kvalitetsredovisning. Att man behöver underlätta konsumentens möjligheter att bedöma förhållandet mellan pris och kvalitet har framgått av de möbelinventeringar man gjort i svenska hem — ett par redovisas i kapitel 10. Folk köper i stor utsträckning olämpliga möbler med hänsyn till bostadsutrymmen, vardags-tretnad, växande barn, rationell hemvård etc. Oerfarenhet och okunnighet om vad man har rätt att fordra av funktionella egenskaper, hållbarhet och kvalitet hos möblerna avspeglar sig i möbelvalet. Att så förhåller sig är inte märkvärdigt. Möbler köper en familj så sällan, att den inte hinner lära sig av sina misstag, såsom den lär av misstagen genom att pröva sig fram vid köp av livsmedel, kläder och andra kortvarigare konsumtionsvaror. Ett misslyckat köp av möbler sträcker sina verkningar över många år; i varje fall gör det så för det stora flertalet mindre inkomsttagare, som inte har råd att köpa nytt eller kosta på renoveringar av för tidigt ner-slitna möbler. Möbelutredningen har därför funnit starka skäl tala för, att en vederhäftig vägledning och upplysning sätts in i det aktuella köpögonblicket och att detta sker genom allmän kvalitetsredovisning av de möbler, som försäljes i handeln. Utredningen föreslår sålunda en allmän märkning av möbler, kompletterad med kvalitetsdeklarationer, varpå vissa för möbels kvalitet väsentliga egenskaper redovisas. Kvalitetsdeklarationerna bör vara avfattade efter bestämda mallar för olika möbelkategorier, så att de med-gör jämförelser, de bör vara fastsatta vid respektive möbler och de bör inte

få avlägsnas av annan än köparen. Möbelutredningen tänker sig att såväl namnmärkningen som kvalitetsredovisningen skall kunna genomföras på frivillighetens väg.

Kvalitetsredovisningen, som ju blir fabrikantens angelägenhet, kan naturligtvis aldrig säga hela »sanningen» om en möbel. Den kan tala om vilka material en fåtölj är stoppad med, hur många resårer den har, om möbeltyget är malsäkert etc., men den kan ingenting säga om de egenskaper, som gör fåtöljen lämpad eller icke lämpad för en viss miljö i samverkan med andra möbler. Den kombination av olika möbler, som ger mening och stil åt ett rum, måste kunden själv tänka ut, med eller utan vägledning av möbelförsäljaren. Enligt Möbelutredningens mening bör dock möbelhandelns personal ha kvalifikationer för en sådan vägledning och kunna erbjuda, om så erfordras, en verkligt kvalificerad service vid möbelvalet.

Möbelhandelns problem.

Möbelhandelns struktur.

Möbelutredningens kartläggning av möbelhandeln i avsnitt II visar hur ytterst ojämnt en kvalificerad service förekommer. Det sammanhänger förvisso med handelns hela struktur (se kapitel 11). Det totala antalet möbelaffärer i Sverige är omkring 1.500, de flesta relativt små. I allmänhet är möbelaffärerna belägna i tätorterna, där de återfinns vid vissa gator eller i vissa områden i de centrala delarna av staden, särskilt i de större städerna. Denna lokalisering har både sina fördelar och nackdelar. För konsumenten är det bekvämt med de korta avstånden, som gör att han kan gå ur affär i affär, om han inte hittar vad han söker i respektive affärers varusortiment. Å andra sidan finner han snart, att varusortimentet är ganska lika överallt, ävensom att möbelpiserna mycket nära överensstämmer med varandra.

Distributionens förbilligande.

Utan att säga något om det befogade i de i möbelhandeln tillämpade prispåläggna — för vilka redogöres i kap. 16 —, måste Möbelutredningen framhålla, att vi nu torde ha kommit därhän i rationaliseringssträvandena, att det finns mera att ta på distributions- än på tillverkningskostnaderna. Att rationellt förbilliga distributionen är en angelägen samhällelig uppgift, och det är även ett möbelhandlarintresse, eftersom erfarenheten säger, att det med lägre priser alltid följer en ökad omsättningsvolym. Ehuru det måhända vid första påseendet skulle kunna förefalla rationellt med en

nyetableringskontroll, som minskade antalet försäljningsställen, har möbelutredningen helt avvisat varje tanke på sådan kontroll bl. a. av det skälet, att utredningen anser den fria konkurrensen vara den bästa prisregulatorn inom industri och handel och en stark drivkraft även till rationaliseringar på dessa områden.

En väg varpå distributionen skulle kunna förbilligas vore om man kunde åstadkomma en säsongutjämning i möbelförsäljningen. Inom möbelhandeln är säsongvariationerna betydande: under årets fyra sista månader äger nära nog hälften av den totala försäljningen rum (kap. 13). Detta sammanhänger främst med bostadsbyggandet, med fardagar och flyttningar, förhållanden, varöver möbelhandeln själv inte råår. En viss utjämning torde redan ägt rum genom de sista årens vinterbyggande och genom den spridning som uppstått i färdigställandet av nya lägenheter. Säsongutjämnande vore också om handeln lyckades öka försäljningen av styckmöbler, vilken försäljning är mindre beroende av våningsbyten. En förnuftig organisation av kredithandeln är en annan rationaliseringsmöjlighet. I kapitel 15 har möbelutredningen skildrat kreditförsäljningens omfattning och problem inom möbelhandeln och diskuterat olika vägar för att minska avbetalningshandelns omfång. Som en viktig åtgärd i det sammanhanget förordas, att möbelhandeln försöker allmänt genomföra en kontantprissättning av sina varor i stället för att som nu är regel åsätta möblerna ett pris med olika rabattmöjligheter för kontantbetalare. Detaljhandelsmarginalen bör för övrigt kunna ge utrymme för en bättre kundservice än den nu vanliga.

*Möbelhandels-
personalens
utbildning.*

Att en stor del av möbelhandelns försäljningspersonal är för otillräckligt utbildad för att kunna ge sina kunder en vederhäftig rådgivning i bosättningsfrågor och möbelsbetsbekymmer, beträffande möbelkvaliteter och ekonomiska möbelköp, har emellertid möbelutredningen belägg för (kapitel 12). De utbildningskurser, arrangerade av Sveriges möbelhandlares centralförbund, som förekommer vid Köpmannainstitutet, är för korta (15 dagar) har för liten kapacitet (tar endast 35 deltagare åt gången) och försöker ge sina elever hum om så många ämnen, att resultatet blir otillfredsställande. Möbelutredningen, som anser en bättre utbildning av denna personal behöfelig, föreslår en längre utbildningskurs på förslagsvis sex månader, kompletterad med korrespondensundervisning för personal i småorternas möbelaffärer. Att vissa större möbelaffärer förutom sålunda utbildad försäljningspersonal håller sig med egna möbelarkitekter för kundservice, skyltning, möbelutställningar o. s. v. finner möbelutredningen värdefullt. Särskilt på större platser är det önskvärt med en längre driven differentiering mellan affä-

terna, i så måtto att jämsides med affärer, inställda på att tillfredsställa högt ställda anspråk på kundservice för den publik, som önskar detta, bör finnas en del starkt specialiserade affärer (slöjdaffärer, sängaffärer etc.) som inte erbjuder sådan service. Självfallet bör möbelhandelspålaggen differentieras i enlighet härmed.

Bruttopriser. Även med en differentiering av möbelhandlarpålaggen bör man sikta till att sätta bruttopris på serietillverkade möbler — särskilt stapel- och märkesvaror — vilka priser dock icke får fastlåsas. Frihet bör finnas för varje återförsäljare att tillhandahålla möbelen till lägre pris. En stark fabrikantopinion har uttalat sig för sådana bruttopriser. Av fabrikanterna själva åsatta bruttopriser på möbler, som kommer att säljas på många håll och i större »upplagor», ger nämligen en chans att låta rationaliseringar i tillverkningen och därav möjliggjorda förbilliganden »slå igenom» i utförsäljningspriset och påverka prissättningen i detaljhandeln. Nu kan rationaliseringsvinsterna i fabrikationen helt neutraliseras av en detaljhandelsmarginal, som utjämnar prisskillnaderna mellan den rationella och den mindre rationella fabriken produkter. Även för konsumenterna skulle en allmännare tillämpad bruttoprissättning för vissa möbler ha sina fördelar: att priset har någon form av auktorisation ger trygghetskänsla (se kapitel 6).

Konsumentupplysning.

Ett självständigt och kunnigt konsumtionsval. Bruttopriser, kompletterade med märkning av möbler, kvalitetsdeklarationer och en kvalificerad rådgivning av möbelhandels försäljare, bör kunna ge konsumenten rätt mycken trygghet i möbelvalet. Att man ändå vill lägga härtil en konsumentupplysning, som börjar redan i skolan och sedan målmedvetet följer ungdomen genom organisations- och föreningsliv och appellerar till dem genom press och radio, beror på att det enligt möbelutredningens mening aldrig kan bli ett ideal att skapa en perfekt vägledning av receptivt lyssnande och anammande konsumenter. Det för upplysta medborgare enda värdiga är att självständigt kunna pröva och förkasta, undersöka och tänka även i sitt konsumtionsval och att detta sker på basis av en allmän insikt om de fundamentala fordringar som bör ställas på olika konsumtionsvaror. I kapitel 18 har möbelutredningen närmare utvecklat dessa tankar och skisserat riktlinjerna för en konsumentupplysning, som inbegriper möbler.

**Bosättnings-
låntagarna.**

Som ett led i denna konsumentupplysning kommer rådgivningsverksamheten för bosättningslåntagare in. I kapitel 17 har utredningen redovisat såväl de synpunkter, som ett utvalt antal ortsombud anlagt på denna fråga, som de synpunkter, som möbelutredningen för egen del vill framföra på ämnet. Det centrala i utredningens syn på problemet bosättningslån och rådgivning är principen att inte särskilt märka ut bosättningslåntagare och skilja ut dem som en grupp för sig bland dem, som sätter bo, utan låta varje rådgivningsverksamhet i bosättningsfrågor stå lika öppen för alla, som bildar hem eller behöver komplettera ett äldre hem med nya möbler. Att ge unga hembildare en sakkunnig och taktfull hjälp med möbelval och möbelköp är en ömtålig och svår uppgift och någon patentlösning finns inte. Flera olika vägar diskuteras i stället i kapitlen 17 och 18.

Ett permanent samarbetsorgan.

Konsumentupplysningen är en kontinuerlig uppgift, ett arbete på lång sikt. Detsamma gäller flera av de reformer som möbelutredningen i det föregående förordat: de måste arbetas fram så småningom. Man rationaliserar sällan en bransch genom att hitta ett eller ett par stora fel i dess organisation, vilka omedelbart kan rättas till, varefter produktions- och distributionskostnaderna kraftigt sjunker. Det är i regel de många små förbättringarna, som tillsammans ger resultat, vilka emellertid ofta inte blir märkbara förrän på längre sikt. Det ligger i sakens natur att rationaliseringsbehoven aldrig tar slut. De är permanenta. En rationaliseringsutredning kan därför aldrig betrakta sitt arbete som avslutat med att endast peka på de aktuella förbättringsbehoven och låta det vara nog med detta. Rekommendationer och reformförslag, som anknyter till något så rörligt och i ständig utveckling som en industri, måste åtföljas av ett verktyg, varmed de kan utföras i praktiken. I insikt härom har möbelutredningen (i kapitel 20) föreslagit inrättandet av ett permanent samarbetsorgan, ett rådgivande branschråd med uppgift att se till att de lärdomar, som utredningen givit, blir tillvaratagna och att nya problem, som kan komma att uppstå inom branschen, får den i varje läge bästa lösningen utifrån de samlade erfarenheter man förfogar över. Branschrådet skall inte ha några exekutiva befogenheter utan endast utredande, rådgivande och publicistiska, det skall vara helt inriktat på att främja samarbetet mellan möbelbranschen och dess konsument, mellan branschens företagare och anställda, och det skall ha den frivilliga överenskommelsen som eftersträvd arbetsform.

I. MÖBELINDUSTRIN

KAPITEL 2.

Möbelutredningens undersökning av möbelindustrin.

Den officiella statistikens ofullständiga redovisning av möbelindustrin, vilken närmare beröres i nästa kapitel, har gjort att möbelutredningen nödgats skaffa sig vissa kompletterande upplysningar i detta hänseende. Dessa har erhållits genom att ett frågeformulär (bil. 1) utsänts dels till samtliga möbelfabriker, som tillhör Sveriges möbelindustriförbund (SMI), dels till ett antal fabriker utanför förbundet.

Materialets representativitet.

Från Sveriges möbelindustriförbund fick utredningen matrikel med uppgift om medlemmarnas namn och adress samt om antalet anställda. Genom de sistnämnda uppgifterna var det möjligt att göra en jämförelse mellan möbelindustriförbundets medlemmar och möbelfabrikerna i industristatistiken. Till uppgifterna i möbelindustriförbundets matrikel får emellertid göras reservationen, att de inte alltid avser ett enda år — 1945 — utan för en del företag ett tidigare år. Detta gäller de relativt få företag, som icke lämnat uppgift rörande antalet anställda för år 1945. Där har man i stället tagit den sist kända uppgiften. Uppgifterna i möbelindustriförbundets matrikel avser vidare *samtliga anställda*, under det att de i tabellerna 13—14 redovisade uppgifterna ur industristatistiken endast avser *antalet arbetare*.¹

Frågeformuläret utsändes till 543 företag tillhörande möbelindustriförbundet — dessa företags storlek med hänsyn till arbetarantalet framgår av tabell 1. Medelantalet sysselsatta per företag är så högt som 20,6 arbe-

¹ I syfte att göra uppgifterna jämförbara meddelas därför i fortsättningen uppgifter ur industristatistiken 1945 som också avser totala antalet anställda.

Tabell 1. Medlemmar i Sveriges möbelindustriförbund (SMI) år 1945 fördelade efter antalet anställda per arbetsställe.

	Antal arbetsställen medanställda										Samtliga
	—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—200	201—w	
Abs. tal.	106	138	88	59	33	82	22	6	4	5	543
Rel. tal.	19,5	25,4	16,2	10,9	6,1	15,1	4,1	1,1	0,7	0,9	100,0

tare. Medianen¹ är 11,6 och kvartilerna¹ 6,1 respektive 22,4 arbetare — som synes avsevärt högre medianvärde än i industristatistikens material, men också en större spridning.

Vad som skiljer denna fördelning från den, som redovisas i industristatistiken (se kapitel 3) är främst den betydligt mindre andelen företag med högst 5 anställda. Av möbelindustriförbundets medlemmar har endast 106 st. mindre än sex anställda, under det att 347 av de i industristatistiken redovisade företagen hade ett så litet antal anställda. Detta sammanhänger med att Sveriges möbelindustriförbund principiellt inte organiserar företag, som har under 5 anställda. Undantag härifrån görs egentligen endast i de fall, då det finns lokala organisationer bland möbelfabrikanterna och det i dessa finns medlemmar, som har ett mindre antal anställda, samt för tapetseraremästare. En jämförelse mellan företagen i möbelindustriförbundet och industristatistiken bör därför rimligen bortse från företag med mindre än sex arbetare per arbetsplats. Göres detta, erhåller man nedanstående uppgifter (tabellerna 2 och 3).

Vad beträffar företag med flera än fem anställda är de som synes repre-

Tabell 2. Företag i industristatistiken och i möbelindustriförbundet år 1945 med 6 eller flera anställda fördelade på olika storleksgrupper efter antalet anställda per arbetsplats.

	Antal arbetsställen medanställda									Samtliga
	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—200	201—w	
Absoluta tal:										
Antal företag i industristatistiken	258	135	81	57	114	27	10	5	4	691
i möbelindustriförbundet	138	88	59	33	82	22	6	4	5	437
Relativa tal:										
Industristatistiken	37,3	19,5	11,7	8,3	16,5	3,9	1,5	0,7	0,6	100,0
Möbelindustriförbundet	31,6	20,1	13,5	7,6	18,8	5,0	1,4	0,9	1,1	100,0

¹ Median är det tal, som delar en serie tal, ordnade efter storlek, i två lika stora delar. Kvartilerna (övre och nedre) är de tal, som delar serien i »fjärdedelar» — nedre kvartilen anger således att 1/4 av företagen har under och 3/4 över detta antal anställda. Mellan övre och nedre kvartilen ligger således hälften av värdena och desto närmare dessa mått ligger varandra desto bättre beskrives serien av medianen.

Tabell 3. Antal anställda i de företag i industristatistiken och i möbelindustriförbundet år 1945, som hade 6 eller flera anställda, fördelade på olika storleksgrupper efter antalet anställda per arbetsplats.

	Antal anställda på arbetsställen med anställda									Samtliga
	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—200	201—w	
Absoluta tal:										
Antal anställda i företag i industristatistiken	2022	1715	1455	1297	4051	1728	871	814	1229	15182
möbelindustriförbundet	1106	1117	1057	758	2856	1343	523	598	1439	10797
Relativa tal:										
Industristatistiken	13,3	11,3	9,6	8,5	26,7	11,4	5,7	5,4	8,1	100,0
Möbelindustriförbundet	10,2	10,4	9,8	7,0	26,5	12,4	4,9	5,5	13,3	100,0

senterade i Sveriges möbelindustriförbund i mycket stor utsträckning, och fördelningen på företag av olika storlek är inte nämnvärt annorlunda än i industristatistiken. Beträffande företagens fördelning efter storlek är det framförallt i gruppen 6—10 anställda som skillnaden är stor — endast 138 av 258 företag i denna storleksgrupp är med i Sveriges möbelindustriförbund. Vad beträffar de anställdas fördelning på företag av olika storlek är avvikelserna störst bland de minsta och bland de största företagen. Att Sveriges möbelindustriförbund redovisar fem medlemmar med mera än 200 anställda, medan industristatistiken endast har fyra så stora företag, beror på, att något företag i industristatistiken redovisas under annan rubrik än möbler, därför att dess huvudsakliga tillverkning består av andra produkter än möbler.

För att fullständiga den jämförelse, som gjorts ovan mellan de möbelfabriker, som redovisas i industristatistiken, och de, som är medlemmar i Sveriges möbelindustriförbund, redovisas i tabell 4 möbelindustriförbundets medlemmar fördelade efter fabriken storlek och dyrt.

En jämförelse med tabell 16 visar, att möbelfabriker i möbelindustriförbundet i större utsträckning än samtliga i industristatistiken redovisade fabriker ligger på de billigare orterna. 81,9 % av företagen, tillhörande möbelindustriförbundet, ligger på orter som ligger i de tre billigaste ortsgrupperna, medan endast 76,3 % av samtliga de företag, som redovisas i industristatistiken, ligger på sådana orter. Inom vissa storleksgrupper är lokaliseringen till de billigare orterna ännu mera markerad. Detta styrker antagandet i kapitel 3, att en hel del av »fabriker» i industristatistiken endast är verkstäder i anknytning till en möbelaffär — sådana är ju inte medlemmar av möbelindustriförbundet och ligger i allmänhet på dyrare orter.

Tabell 4. Medlemmarna i Sveriges möbelindustriförbund fördelade efter antalet anställda samt efter dyrtort.

Arbetsställen medanställda	Antal arbetsställen på ortsgrupp									Samtliga
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	
— 5	40	9	43	3	5	4	2	—	—	106
6— 10	62	16	36	14	5	1	—	—	4	138
11— 15	50	7	19	6	2	1	1	—	2	88
16— 20	32	8	7	3	3	5	1	—	—	59
21— 25	17	5	4	3	1	3	—	—	—	33
26— 50	38	15	8	8	2	10	—	—	1	82
51— 75	11	3	4	—	1	3	—	—	—	22
76—100	2	1	2	—	1	—	—	—	—	6
101—200	3	—	1	—	—	—	—	—	—	4
201—w	1	—	1	1	1	1	—	—	—	5
Abs. tal	256	64	125	38	21	28	4	—	7	543
Samtliga Rel. tal	47,1	11,8	23,0	7,0	3,9	5,2	0,7	—	1,3	100,0

För att också få uppgifter från ett antal företag, som inte är medlemmar av möbelindustriförbundet, har genom Svenska träindustriarbetareförbundet erhållits adressuppgifter på ett antal sådana företag. Dessa företag fördelar sig på de olika storleksgrupperna enligt uppgifterna i tabell 5.

Tabell 5. Fabriker utanför Sveriges möbelindustriförbund, som erhållit möbelutredningens frågeformulär, fördelade efter antalet anställda.

Antal arbetsställen med.....anställda							Samtliga
11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—w	
5	14	6	13	2	1	2	43

Det är givet att man inte får bygga alltför mycket på de slutsatser, som drages av en undersökning, som likt denna grundar sig på uppgifter från enskilda företag. De olika företagen har t. ex. säkert fattat en del av frågorna på olika sätt och därav följer också att svaren blivit olika. Undersökningsresultatet är därför inte utan intresse, även om det naturligtvis inte får föranleda några större ingrepp i branschen utan att kompletterande utredningar dessförinnan företagits.

Svarsfrekvens.

Uppgifter, som det har gått att bearbeta, har inkommit från 274 företag i Sveriges möbelindustriförbund eller 50,5 % av medlemmarna samt från 11 av de 43 företag utanför förbundet, som erhållit frågeformuläret. Sam-

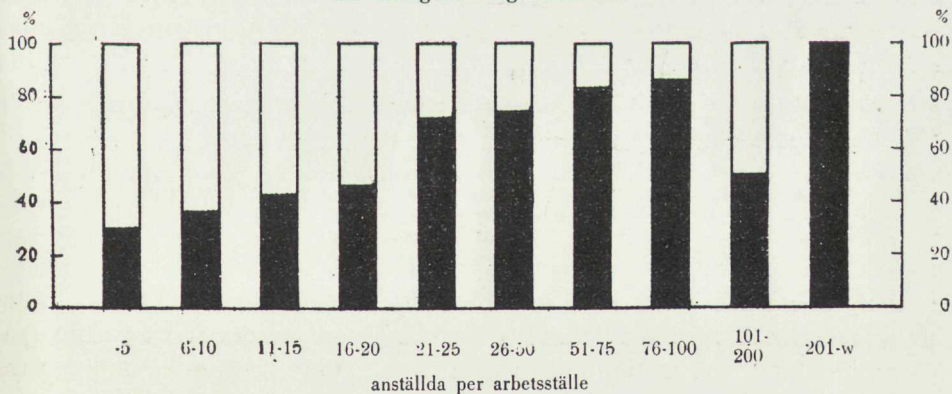
Tabell 6. Företag, som erhållit det av möbelutredningen utsända frågeformuläret samt företag, som besvarat detsamma, fördelade på storleksgrupper efter antalet anställda per arbetsplats. Absoluta och relativa tal.

	Antal arbetsställen med anställda										Samtliga
	—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—200	201—w	
Absoluta tal:											
Företag, som fått frågeformuläret	106	138	93	73	39	95	24	7	6	5	586
besvarat frågeformuläret	27	51	40	34	28	71	20	6	3	5	285
Relativa tal:											
Företag, som fått frågeformuläret	18,1	23,5	15,9	12,5	6,7	16,2	4,1	1,2	1,0	0,8	100,0
besvarat frågeformuläret	9,5	17,9	14,0	11,9	9,8	24,9	7,0	2,1	1,1	1,8	100,0
besvarat formuläret i $\frac{1}{100}$ av de, som fått detsamma	25,5	37,0	43,0	46,6	71,8	74,7	83,3	85,7	50,0	100,0	48,6

manlagt har alltså svar erhållits från 285 företag av 586 tillfrågade eller 48,6 %. Dessutom har ett tjugotal företag förklarat, att de av olika anledningar — »bristande tid», »ej tillräckligt specificerad bokföring» etc. — icke kunnat svara. Hur såväl samtliga fabriker som erhållit frågeformuläret som de, vilka besvarat detsamma, fördelar sig på de olika storleksgrupperna framgår av tabell 6. Se även diagram 1, (i fortsättningen skiljes inte på företag i och utanför möbelindustriförbundet).

De större företagen har som synes besvarat formuläret i mycket större utsträckning än de mindre. Av företag med flera än 20 anställda har

Diagram 1. Relativa antalet företag i olika storleksgrupper som besvarat utredningens frågeformulär.

sålunda 176 fått formuläret och 133, d. v. s. 75,6 %, besvarat det. Av företag med högst 20 arbetare har emellertid 410 fått formuläret, men endast 152 besvarat det, d. v. s. i detta fall 37,1 % eller inte ens hälften så stor relativ del. Ännu klarare framstår denna skillnad, om man i de olika storleksgrupperna sätter de företag, som besvarat frågeformuläret i relation till samtliga företag i gruppen, som fått detsamma. Detta har skett i tabell 6, nedre raden. Man finner som synes, att svarsprocenten stiger så gott som oavbrutet, om man går från de mindre företagen till de större. Vad orsakerna till den olika svarsprocenten för de olika företagsstorlekarna kan vara är givetvis svårt att säga. En orsak — och den väsentligaste — torde vara, att de större företagen har en bättre ordnad och mera specificerad bokföring och redovisning, som gör att det varit lätt att lämna de begärda uppgifterna. Vidare kan en del mindre företag ha underlåtit att svara därför att de tänkt, att deras lilla rörelse icke betytt något för den bild av möbelbranschen, som utredningen i ett följbrev till frågeformuläret sade sig vilja skaffa genom undersökningen.

För att vara fullt korrekt skulle de uppgifter, som erhålles ur undersökningen och som i det följande redovisas dels för de olika företagsstorlekarna, dels för samtliga företag, som besvarat frågorna, i det sistnämnda fallet »vägas» mot varandra med hänsyn till den utsträckning i vilken företagen i vederbörande storleksgrupp har svarat. Så har emellertid inte skett — dels beroende på att några generellt märkbara skillnader i svaren inte kan utläsas mellan företag av olika storlek, dels därför att uppgifter i allmänhet lämnas för varje storleksgrupp.

KAPITEL 3.

Möbelindustrins struktur.

Den svenska möbelindustrin består till största delen av mycket små företag. I det följande skall vissa uppgifter om möbelfabrikenas storlek, geografiska fördelning etc. redovisas. Det bör emellertid dessförinnan understrykas, att den bild av möbelbranschen, som därvid ges, inte är fullständig eller i vissa detaljer ens alldeles riktig. De främsta orsakerna därtill är bristen på statistiskt material rörande möbelindustrin samt svårigheterna att definiera industri och avskilja denna från hantverket. Detta är också anledningen till de mycket divergerande uppgifter om industrins omfattning, som i olika sammanhang lämnats — sålunda har företagets antal uppskattats från cirka 600 upp till 5.000 à 6.000. I den sistnämnda siffran ingår då även möbelhantverk av olika slag, reparationsnickrier etc.

Det statistiska materialet.

En allmän svårighet, som mött utredningen i dess arbete, har varit bristen på statistiskt material rörande möbelbranschen. Inte förrän år 1940 redovisas i industristatistiken möbelfabrikenas skilda från övriga snickerifabriker och det är för övrigt endast i en del sammanhang som denna åtskillnad ännu gjorts. Före 1940 kan alltså inte några statistiska uppgifter om möbelindustrin erhållas, såvida man inte gör specialbearbetningar. Sådana är för övrigt också svåra att göra för längre tid tillbaka. Uppgifterna från möbelfabrikenas är nämligen inte ens i primärmaterialet åtskilda från uppgifterna rörande snickerifabrikenas. Det man har att lita till vid en uppdelning är därför främst firmanamnet (om det innehåller ordet *möbel*-fabrik). Dessutom kan man jämföra bakåt med de företag som fanns 1940.

Utredningen vill i detta sammanhang påpeka det anmärkningsvärda i att den särskilda redovisningen av möbelfabrikenas kom så sent som år 1940. Möbelindustrin hade då 890 arbetsställen och 12.046 anställda. Sedan lång

tid tillbaka har emellertid industrier som korg-, kork-, läst-, ramlist- m. fl. fabriker, som samtliga var för sig omfattar mindre än 20 företag och med högst 200—300 anställda, redovisats särskilt. Möbelutredningen finner det vidare anmärkningsvärt att, sedan nu en uppdelning mellan möbel- och snickerifabriker gjorts, denna endast omfattar uppgift om antal företag och anställda, salutillverkningsvärde och använd drivkraft. Vad beträffar övriga uppgifter i industristatistiken redovisas möbel- och snickerifabriker fortfarande sammanslagna.

Uppgifter till industristatistiken skall lämnas av varje företag, som har minst 10 anställda¹ eller ett tillverkningsvärde av minst 15.000 kronor. För möbelindustrins (såväl som troligen för samtliga industriers) vidkommande är det tillverkningsvärdet som avgör, om ett företag skall lämna uppgifter till industristatistiken eller inte. Den låga gränsen 15.000 kronor gör att praktiskt taget samtliga »industrier» med två eller flera arbetande (t. ex. en arbetande ägare och en arbetare) är skyldiga att lämna dessa uppgifter, då ett lägre tillverkningsvärde än 7.500 kronor per arbetande torde vara mycket ovanligt. Denna låga gräns för uppgiftsskyldigheten medför emellertid också att ett stort antal företag, som inte kallas för industrier, finns med bland uppgiftslämnarna. Detta gäller speciellt ett antal möbelaffärer, som har så stor verkstad, att de blir uppgiftsskyldiga. Genom att uppgiftsskyldigheten i realiteten bestämmas av det mera svårkontrollerade tillverkningsvärdet i stället för av antalet anställda, kan man emellertid också räkna med att ett visst antal företag, som egentligen borde lämnat uppgift, nu underlåtit detta. Det bör i detta sammanhang vidare betonas, att med »möbelfabriker» menas i industristatistiken fabriker med *huvudsaklig* tillverkning av möbler. De där redovisade företagen har alltså även andra tillverkningar än möbler, likaväl som det finns företag med möbeltillverkning, som redovisats under andra rubriker än »möbelfabriker».

I 1931 års företagsräkning finns också vissa uppgifter om antalet möbelfabriker etc. Där är emellertid alla rörelser medtagna, även rent hantverk bedrivet av en enda person, varför speciellt antalet företag blir mycket högre än i industristatistiken.

Genom frågeformulär, som utsänts bl. a. till samtliga möbelfabriker, tillhörande Sveriges möbelindustriförbund — se kapitel 2 — har Möbelutredningen skaffat sig vissa statistiska uppgifter, som kompletterar de ur industristatistiken och 1931 års företagsräkning erhållna.

Slutligen kan nämnas en utredning, som avser förhållandena inom engelsk möbelindustri (Working Party Reports — Furniture, London H. M. Stationery Office 1946) och som i det följande kommer att refereras när det går att göra jämförelser av intresse. Denna parallella engelska utred-

¹ Uppgiften om antalet anställda skall avse genomsnittet under året.

ning hade enligt sina direktiv i uppdrag att »föreslå de åtgärder, som i landets intresse borde vidtas för att stärka industrin och göra den mera i stånd att möta konkurrens såväl inom landet som på exportmarknaden».

Möbelhantverkets omfattning.

För att få en uppfattning om småhantverkets betydelse i svensk möbelindustri har i tabell 7 angivits antalet företag och antalet sysselsatta inom olika tillverkningsgrenar enligt dels 1931 års företagsräkning, dels industristatistiken för samma år (en sådan jämförelse kan inte göras för något senare år). Man lägger märke till den mycket betydande differensen i antalet företag — i företagsräkningen förekommer nära 8 gånger så många företag som i industristatistiken. Detta är ganska belysande för företagens storlek — cirka 8/9 av alla företag, som år 1931 sysslade med möbeltillverkning i någon form, låg alltså under den låga gräns, där uppgiftsskyldighet till industristatistiken inträder. Vad angår antalet sysselsatta är skillnaden mellan företagsräkningen och industristatistiken förklarligt nog mindre; något mera än 2/3 av antalet anställda enligt företagsräkningen förekommer också i industristatistiken. Medelantalet anställda per företag enligt företagsräkningen låg endast obetydligt över 3, medan motsvarande tal enligt industristatistiken var 17.

Detta gäller år 1931. Sedan dess har utvecklingen troligen gått i riktning mot ökad koncentration av driften, men fortfarande gäller, att andelen hantverkare och mycket små företagare är övervägande. I tabell 10 redovisas antalet möbelfabriker enligt industristatistiken åren 1938 och 1940—1945. Om relationen mellan det faktiska antalet företag och antalet företag enligt industristatistiken vore detsamma 1945 som 1931 (förutsatt att företagsräkningen ger en tillfredsställande bild därav), skulle det 1945 ha funnits cirka 8.000 företag, som tog del i tillverkningen av möbler. Sannolikt var dock det faktiska antalet avsevärt lägre.

I tabell 8 har de i företagsräkningen redovisade arbetsställena fördelats efter antalet sysselsatta personer. Nära hälften av arbetsställena hade som synes högst en sysselsatt person och endast 7,5 % hade mera än 10 sysselsatta.¹

Hur antalet sysselsatta fördelade sig på företag av olika storlek framgår av tabell 9. Med dessa uppgifter redovisas också i stort sett de olika storleksgruppernas relativa betydelse för det totala utbudet av möbler. Drygt hälften av samtliga arbetare återfinns i företag med högst 10 sysselsatta.¹

¹ Häri är inräknade även ägare och företagsledare, som deltar i arbetet, förvaltningspersonal etc.

Tabell 7. Antal företag och antal sysselsatta inom möbeltillverkningen enligt 1931 års företagsräkning respektive 1931 års industristatistik.

Företagstyp	Antal företag		I industristatistiken ej förekommande företag i % av totala antalet	Antal sysselsatta		I industristatistiken ej förekommande sysselsatta i % av totala antalet
	enligt företagsräkningen	enligt industristatistiken		enligt företagsräkningen	enligt industristatistiken	
Tillv. o. rep. av möbler o. inredningar	2.423	410	83,1	9.572	7.726	19,3
Tillv. o. rep. av möbler o. d. i komb. med andra snickeriarbeten	2.310	178	92,3	3.360	2.521	25,0
Tillv. o. rep. av möbler samt handel med möbler m. m.	198	90	54,5	1.672	1.385	17,2
Tapetserareverksamhet jämte handel med möbler o. d.	533	11	97,9	2.560	138	94,6
Samtliga	5.464	689	87,4	17.164	11.770	31,4

Tabell 8. De i 1931 års företagsräkning redovisade företagen med någon form av möbeltillverkning, fördelade på storleksgrupper efter antalet sysselsatta per arbetsställe. Absoluta och relativa tal.

Företagstyp	Antal arbetsställen med.....sysselsatta ¹⁾									Summa
	0	1	2-3	4-5	6-10	11-50	51-200	201—w		
Absoluta tal:										
Tillv. o. rep. av möbler och inredningar	64	994	645	286	203	205	24	2	2.423	
Tillv. o. rep. av möbler o. d. i komb. med andra snickeriarb.	180	1.421	411	131	110	54	2	1	2.310	
Tillv. o. rep. av möbler samt handel med möbler m. m.	—	11	34	46	49	55	3	—	198	
Tapetserareverksamhet jämte handel med möbler o. d.	2	33	157	143	132	65	1	—	533	
Samtliga	246	2.459	1.247	606	494	379	30	3	5.464	
Relativa tal:										
Tillv. o. rep. av möbler o. inredningar	2,6	41,0	26,6	11,8	8,4	8,5	1,0	0,1	100,0	
Tillv. o. rep. av möbler o. d. i komb. med andra snickeriarb.	7,8	61,5	17,8	5,7	4,8	2,3	0,1	—	100,0	
Tillv. o. rep. av möbler samt handel med möbler m. m.	—	5,6	17,2	23,2	24,7	27,8	1,5	—	100,0	
Tillv. o. rep. av möbler samt handel med möbler o. d.	0,4	6,2	29,4	26,8	24,8	12,2	0,2	—	100,0	
Samtliga	4,5	45,0	22,8	11,1	9,1	6,9	0,5	0,1	100,0	

Tabell 9. De i 1931 års företagsräkning redovisade företagen med någon form av möbel-tillverkning fördelade efter antalet sysselsatta vid arbetsställen i olika storleksgrupper.

Företagstyp	Antal sysselsatta på arbetsställen medsysselsatta ¹⁾							Summa
	1	2-3	4-5	6-10	11-50	51— 200	201 —w	
Absoluta tal:								
Tillv. o. rep. av möbler och inredningar	994	1.552	1.272	1.501	4.303	1.894	635	12.151
Tillv. o. rep. av möbler o. d. i komb. med andra snickeriarb.	1.421	973	586	854	968	324	429	5.555
Tillv. o. rep. av möbler samt handel med möbler m. m.	11	80	207	388	996	243	—	1.925
Tapetserareverksamhet jämte handel med möbler o. d.	33	408	640	974	997	107	—	3.159
Samtliga	2.459	3.013	2.705	3.717	7.264	2.568	1.064	22.790
Relativa tal:								
Tillv. o. rep. av möbler och inredningar	8,2	12,8	10,5	12,3	35,4	15,6	5,2	100,0
Tillv. o. rep. av möbler o. d. i komb. med andra snickeriarb.	25,6	17,5	10,6	15,4	17,4	5,8	7,7	100,0
Tillv. o. rep. av möbler samt handel med möbler m. m.	0,6	4,2	10,7	20,2	51,7	12,6	—	100,0
Tapetserareverksamhet jämte handel med möbler o. d.	1,0	12,9	20,3	30,8	31,6	3,4	—	100,0
Samtliga	10,8	13,2	11,9	16,3	31,9	11,3	4,6	100,0

Det är emellertid uppenbart att uppgifterna från 1931 års företagsräkning inte har så stort intresse i detta sammanhang. Dels innefattar de — såsom visats i det föregående — till största delen hantverksföretag, och dels är de nu över 15 år gamla.

Den egentliga möbelindustrin.

Den bästa avgränsningen av industrin gentemot hantverket är — trots alla brister — att använda de uppgifter som publiceras i industristatistiken. Som förut nämnts måste emellertid redovisningen bli relativt knapphändig på grund av den ofullständiga uppdelningen av möbel- och snickeriindustrierna. Förutom de ovan nämnda summariska uppgifterna för år 1931 har en utförligare bearbetning av materialet gjorts endast för åren 1938, 1943 och 1945. 1946 års material, som före den 1 mars 1947 skulle vara överlämnat till »lokalkmyndigheten å den ort där verksamheten bedrives» (magistrat i stad, landsfiskal på landet), är ännu (juli 1947) inte granskat, och berättelsen kan inte beräknas föreligga färdig i manuskript förrän kring årsskiftet 1948—49.

För 1938 har en utsortering av uppgifterna fått ske dels med hjälp av materialet för år 1940 dels med hänsyn till om det av namnet framgått att det varit fråga om en möbelfabrik. Efter 1940 finns som ovan nämnts en särskild grupp, där möbelfabrikerna redovisas.

*Nyetable-
ringar.*

I tabell 10 redovisas vissa summariska uppgifter ur industristatistiken för åren 1938 samt 1940—45. Vad först beträffar antalet arbetsställen så var detta som synes ungefär oförändrat under tiden 1938—1942. Därefter har en mycket kraftig ökning av antalet företag ägt rum — särskilt stor för övrigt mellan åren 1944 och 1945. Ökningen av antalet företag, redovisade i industristatistiken, utgör 16,6 % från 1940 till 1945. Möjligen är detta tal något för högt som ett mått på nyetableringarna, beroende på att de företag, som redovisas som nya i industristatistiken 1945, i en del fall kan vara äldre företag, som tidigare antingen underlåtit att lämna uppgifter eller också tidigare varit så små att uppgiftsskyldighet inte förelegat. Genom prisstegringarna har vidare flera företag blivit skyldiga att lämna uppgifter till industristatistiken

Tabell 10. Antal arbetsställen och antal anställda, totalt och i genomsnitt per företag i möbelindustrin åren 1938 och 1940—45.

ÅR	Antal arbets- ställen	P e r s o n a l			Antal arbe- tare per fö- retag i genomsnit	Antal syssel- satta per fö- retag i genomsnitt
		Arbetare	Förvaltnings-	Summa		
1938	884	12.398	.	.	14,0	.
1940	890	11.114	932	12.046	12,5	13,5
1941	859	11.051	958	12.009	12,9	14,0
1942	879	11.829	1.013	12.842	13,5	14,6
1943	929	12.857	1.095	13.952	13,8	15,0
1944	967	13.570	1.218	14.788	14,0	15,3
1945	1.038	14 950	1.365	16.315	14,4	15,7

trots att de reellt sett inte blivit större. Då den kraftigaste ökningen av antalet företag emellertid ägt rum under krigets senare del, då prisnivån varit så gott som oförändrad, betyder detta troligen mindre. (Naturligtvis innebär det i stället att utan prisstegringarna skulle antalet företag under krigets första år ha minskat i stället för att som nu vara ungefär oförändrat.) I det frågeformulär som möbelutredningen utsänt till vissa möbelfabriker (se bil. 1) förklarade 11,7 % av dem som svarade på formuläret, att de etablerats under tiden 1940—1945 (se tabell 11). Om man betänker att detta formulär i stort sett endast utsändes till medlemmar av möbelindustriförbundet och antar, vilket synes vara rimligt, att de nya före-

tagen inte i så stor utsträckning som de övriga tillhör branschorganisationen, är överensstämmelsen god.

Med tanke på industrins struktur är det inte heller överraskande att finna, att så många av de nystartade företagen är relativt små. Att en fjärdedel (8 av 31) av de under kriget startade företag, som möbelutredningens egen undersökning omfattar, har mera än 20 anställda är snarare en positiv överraskning.

De här lämnade uppgifterna om nyetableringen inom branschen säger emellertid endast en liten del av sanningen. Av tabell 11 framgår förutom uppgifterna om etableringsår också hur många av företagen som företagit väsentliga utvidgningar efter starten. Mer än hälften (55,3 %) av dem, som besvarat frågan, förklarar sig ha gjort sådana väsentliga utvidgningar — de större företagen relativt oftare än de mindre. I tabell 12 redovisas de, fördelade efter tidpunkten för den senaste större utvidgningen. Nära hälften av de företag (71 av 146) som överhuvudtaget utvidgat har gjort den senaste utvidgningen under tiden 1940—1945. Något mera än en fjärdedel (39 st.) har utvidgat sin rörelse under år 1945 eller de första månaderna av år 1946.

Planerade investeringar. Av de uppgifter om planerade investeringar under år 1947, som i november 1946 lämnades till kommerskollegium, framgår att tendensen att bygga nytt och att utvidga de befintliga företagen fortfarande är mycket stor.

De faktiska investeringarna i 127 företag¹ inom möbelindustrin uppgick under år 1945 till 3.483.700 kr. och beräknades år 1946 uppgå till 3.448.100 eller nästan exakt lika mycket. Under 1947 beräknar emellertid dessa fabriker att investera 4.101.200 kronor eller nära 20 % mera än 1946. Till jämförelse kan nämnas, att samma företag ett år tidigare — alltså i november 1945 — gjorde en uppskattning av de beräknade investeringarna för år 1946. Denna slutade på 2.438.700 kronor — alltså ungefär 1.000.000 kronor mindre än vad som faktiskt investerats.

Antal anställda. Av tabell 10 framgår antalet anställda totalt — med uppdelning på arbetare- och förvaltningspersonal — och i medeltal per företag. Det ungefär oförändrade antalet företag åren

¹ Det är egentligen endast de större företagen, som lämnar dessa uppgifter; storleksfördelningen var följande:

Antal anställda	—25	26—75	76—w	S:a
Antal företag	29	83	15	127

Tabell 11. Företag, som besvarat frågeformuläret för möbelfabriker, fördelade efter antalet anställda samt efter etableringsår.¹

Etableringsår	Arbetsställen medanställda										Samtliga
	—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—200	201—w	
1945	—	4 (1)	2	—	1	1	—	—	—	—	8 (1)
1944	5	1	—	1	—	—	—	—	—	—	7
1943	1	2 (1)	1	—	1	—	—	—	—	—	5 (1)
1942	—	—	2	1	1	2 (1)	1 (1)	—	—	—	7 (2)
1941	—	—	1 (1)	—	1	—	—	—	—	—	2 (1)
1940	—	1	1 (1)	—	—	—	—	—	—	—	2 (1)
1936-1939	4 (1)	9 (4)	6 (3)	3 (2)	2 (1)	4 (3)	1 (1)	—	—	—	29 (15)
1931-1935	2	11 (4)	8 (4)	1	5 (2)	11 (8)	3 (3)	—	—	1 (1)	42 (22)
1926-1930	2 (1)	2 (1)	6 (2)	3 (3)	3 (1)	12 (8)	2 (1)	—	—	1 (1)	31 (18)
1921-1925	5 (1)	4 (2)	2 (1)	5 (3)	6 (5)	5 (4)	1	2 (1)	—	—	30 (17)
1916-1920	3	5 (4)	1 (1)	7 (4)	1 (1)	8 (6)	3 (2)	—	—	—	28 (18)
-1915	3	8 (5)	9 (2)	10 (7)	7 (6)	23 (18)	6 (5)	3 (3)	2 (2)	2 (2)	73 (50)
Samtliga	25 (3)	47 (22)	39 (15)	31 (19)	28 (16)	66 (48)	17 (13)	5 (4)	2 (2)	4 (4)	264 (146)

¹ Siffror inom parentes () anger att så många företag senare företagit väsentliga utvidgningar.

Tabell 12. Företag, som besvarat frågeformuläret för möbelfabriker och uppgivit, att de företagit väsentliga utvidgningar efter starten, fördelade efter tidpunkten för den senaste större utvidgningen.

Utvidgningsår	1945 ²	1944	1943	1942	1941	1940	1936—39	1931—35	1926—30	1921—25	1916—20	—1915	Summa
Antal företag	39	10	4	8	4	6	40	19	4	4	6	2	146

² Uppgifter för 1945 innefattar även de första månaderna av år 1946.

1940—1942 i förhållande till år 1938 sysselsatte ett väsentligt lägre antal arbetare. Inte förrän år 1943 var det totala antalet sysselsatta lika stort som före kriget och inte förrän år 1944 var medelantalet anställda per företag lika stort. Totalt sysselsatte möbelindustrin under år 1945 drygt 16.000 personer. Av dessa var 91,6 % arbetare och 8,4 % förvaltningspersonal (se

tabell 13). Förvaltningspersonalen spelar en relativt mindre roll i möbelindustrin än i andra industrier. Den stora mängden mycket små företag saknar i stor utsträckning särskild förvaltningspersonal. I och med att företagen blir större synes emellertid den relativa andelen öka. År 1940 omfattade således förvaltningspersonalen 7,7 % av samtliga anställda och åren 1940—1943 var detta procenttal aldrig över 8. År 1944 var det emellertid 8,2 och 1945 8,4.

I möbelutredningens material redovisas ungefär hälften av det totala antalet sysselsatta eller något över 8.000 personer. Förvaltningspersonalen utgör i möbelutredningens undersökning en något större del än den ovan angivna, som avser hela industrin, beroende på att de större företagen har besvarat frågeformuläret i större utsträckning än de mindre. Hur gruppen förvaltningspersonal sedan fördelas på förmän och verkmästare, ingenjörer, arkitekter och ritare samt kontorspersonal, ger möbelutredningens enkät en del intressanta upplysningar om (se tabell 14). Förmän och verkmästare samt kontorspersonalen utgör sålunda två nästan exakt lika stora grupper, vardera omfattande 5 % av samtliga sysselsatta, under det att ingenjörer och arkitekter utgör endast 0,5 %.

Tabell 13. Antalet arbetare och tjänstemän inom möbelindustrin, uppdelade på olika företagsstorlekar — enligt industristatistiken 1945.

Antal anställda	Antal arbetsställen medanställda												Samtliga	Arbetare o. tjänstemän i % av det totala antalet anst.
	1—2	3—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—200	200—w			
Arbetare	153	1019	2065	1850	1361	1007	3804	1342	571	731	1047	14950	91,6	
Tjänstemän	0	29	106	145	123	95	391	161	50	83	182	1365	8,4	
Summa anställda	153	1048	2171	1995	1484	1102	4195	1503	621	814	1229	16315	100,0	

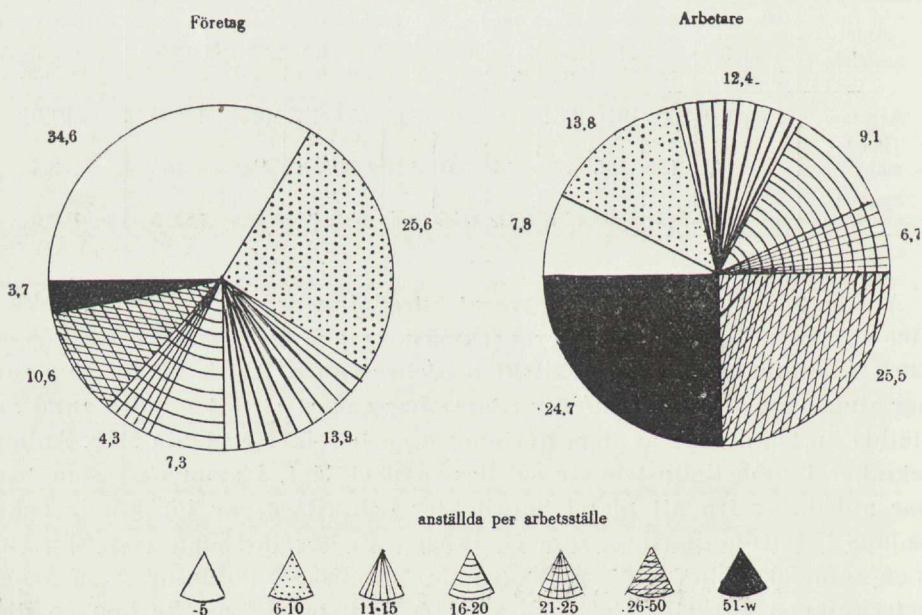
Av de 285 företag, som besvarat utredningens fråga härom, saknar 109 st. (38,2 %) förmän eller verkmästare och inte mindre än 258 st. (90,5 %) saknar ingenjör, arkitekt och/eller ritare. Av de 27 företag, som har »ingenjör, arkitekt och/eller ritare» har endast ett ett mindre antal anställda än 25, och 21 av dem har endast en tekniker av detta slag. Antalet tekniker i möbelindustrin är således mycket lågt, i synnerhet som man har anledning tro att bland »arkitekter och ritare» är inräknade också sådana befattningshavare, som visserligen nu har en sådan sysselsättning, men som icke har den grundläggande teoretiska utbildning, som yrkesbeteckningen låter förmoda och som på flera områden icke kan ersättas med praktisk erfarenhet.

156 av företagen hade särskild förvaltningspersonal anställd. Fr. o. m. 16 anställda och uppåt blir det vanligare att ha anställd kontorspersonal än att vara utan sådan. Att de mindre företagen oftast saknar såväl förmänverkmästare som förvaltningspersonal — dessa bägge grupper anställda förekommer i ungefär samma omfattning inom företagen — beror uppenbarligen på att ägaren av ett företag ofta själv sköter båda dessa uppgifter, så länge inte företaget är för stort för att omöjliggöra ett dubbelarbete av detta slag. Om företaget sedan växer, så att en man inte kan klara båda uppgifterna, blir vanligen fabrikören i större utsträckning ekonomisk ledare, har hand om försäljning, uppköp etc. och anställer en verkmästare el. dyl. att sköta arbetet på fabriken. Det framgår vidare av materialet, att det faktum att antalet tekniker i industrin är så ringa beror på att företagen i allmänhet är för små för att med fördel kunna hålla sig med och utnyttja en egen utbildad ingenjör eller arkitekt och i allmänhet för litet inriktade på samarbete för att gemensamt utnyttja en.

Möbelfabrikernas storlek och lokalisering.

I tabellerna 15—16 lämnas vidare vissa uppgifter om företagens storlek¹ och lokalisering under åren 1938, 1943 och 1945 (se även diagram 2). Redan av uppgifterna om medelantalet anställda framgår klart att

Diagram 2. Relativa antalet företag av olika storlek och relativa antalet arbetare i de olika storleksgrupperna.

¹ I fortsättningen avser lämnade uppgifter om företagens storlek endast antalet arbetare.

Tabell 14. Möbelfabriker, som besvarat frågeformuläret, fördelade på storleksgrupper efter antalet anställda samt efter antalet förmän och verkstäare, ingenjörer, arkitekter och ritare samt förvaltningspersonal per företag.

Antal anställda	Antal arbetsställen medanställda										Samtliga
	3-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-50	51-75	76-100	101-200	201- —w	
Förmän och verkstäare											
0	26	40	24	7	7	5	—	—	—	—	109
1	1	10	14	22	17	26	2	—	—	—	92
2	—	—	2	4	3	20	7	1	—	—	37
3	—	1 ¹⁾	—	1	1	16	4	2	—	—	25
4	—	—	—	—	—	2	5	2	—	—	9
5	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	4
6	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
11-w	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4 ²⁾	4
Samtliga	27	51	40	34	28	71	20	6	3	5	285
Ingenjörer, arkitekter och ritare											
0	27	51	40	34	27	60	15	3	—	1	258
1	—	—	—	—	1	11	5	2	2	—	21
2	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	4
3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11-w	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samtliga	27	51	40	34	28	71	20	6	3	5	285
Förvaltningspersonal											
0	26	47	32	15	3	6	—	—	—	—	129
1	1	4	6	13	17	16	—	—	—	—	57
2	—	—	1 ¹⁾	5	7	27	3	—	—	—	43
3	—	—	—	1	—	17	6	3	—	—	27
4	—	—	—	—	1	4	7	2	—	—	14
5	—	—	1	—	—	—	2	—	1	—	4
6	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	3
7	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
8	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
11-w	—	—	—	—	—	—	—	—	1 ⁴⁾	4 ³⁾	5
Samtliga	27	51	40	34	28	71	20	6	3	5	285

¹ Firmadelägare. ² Därav en 11, en 20, en 23 och en 28 förmän och verkstäare.

³ Därav en 14, en 29, en 37 och en ej angivet antal förvaltningspersonal. ⁴ 11 st.

Tabell 15. Möbelfabrikerne fördelade på storleksgrupper efter antalet arbetare per arbetsställe dels i olika län, dels i hela riket åren 1938, 1943 och 1945 enligt uppgifterna i kommerskollegii industristatistik dessa år.

L ä n	Antal arbetsställen medarbetare											Samtliga	
	-2	3-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-50	51-75	76-100	101-200	201-w	Abs.	Rel.
År 1938													
Stockholms stad...	4	15	6	5	1	1	2	—	—	—	—	34	3,8
Stockholms.....	—	11	6	1	1	—	—	—	—	—	—	19	2,1
Uppsala	—	5	5	1	—	—	3	—	—	—	—	14	1,6
Södermanlands ...	1	3	2	5	1	1	3	1	—	—	1	18	2,0
Östergötlands	5	8	19	7	6	6	7	2	—	1	—	61	6,9
Jönköpings	11	24	56	22	14	10	31	4	1	1	1	175	19,8
Kronobergs	4	6	12	3	2	2	3	1	1	1	—	35	4,0
Kalmar	1	9	24	17	9	8	10	4	—	1	—	83	9,4
Blekinge.....	—	5	3	2	—	—	—	1	—	—	—	11	1,2
Kristianstads	2	9	12	11	8	4	6	2	—	—	—	54	6,1
Malmöhus	4	23	12	2	2	3	4	—	—	—	—	50	5,7
Hallands	—	4	1	1	—	1	—	—	—	—	—	7	0,8
Göteb. o. Boh. ...	4	9	5	1	1	—	—	—	—	—	—	20	2,3
Älvsborgs	2	12	18	6	2	1	5	2	—	—	—	48	5,4
Skaraborgs.....	8	45	30	19	5	1	3	—	—	—	—	111	12,6
Värmlands	—	6	2	3	—	—	3	1	—	1	—	16	1,8
Örebro	2	4	6	3	1	2	4	—	—	—	—	22	2,5
Västmanlands.....	3	2	1	5	1	—	—	—	—	—	—	12	1,4
Kopparbergs	1	11	13	3	—	1	3	—	—	—	—	32	3,6
Gävleborgs	2	11	6	4	—	—	2	—	—	1	—	26	2,9
Västernorrlands ...	2	3	7	1	1	—	—	—	—	—	—	14	1,6
Jämtlands	—	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	6	0,7
Västerbottens	1	4	5	1	1	—	—	—	1	—	—	13	1,5
Norrbottnens	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	3	0,3
Hela riket	Abs. 57	235	253	124	56	41	89	18	3	6	2	884	100,0
	Rel. 6,5	26,6	28,6	14,0	6,3	4,6	10,1	2,0	0,4	0,7	0,2	100,0	
År 1943													
Stockholms stad...	6	13	10	3	—	2	1	—	—	—	—	35	3,8
Stockholms.....	4	3	6	1	—	—	—	—	—	—	—	14	1,5
Uppsala	1	7	4	3	—	—	4	—	—	—	—	19	2,0
Södermanlands ...	—	3	3	—	2	2	2	—	1	—	1	14	1,5
Östergötlands	9	18	8	6	4	7	8	3	1	—	—	64	6,9
Jönköpings	14	39	55	28	14	10	31	3	3	—	2	199	21,4
Kronobergs.....	1	9	13	5	5	1	3	1	1	1	—	40	4,3
Kalmar	3	13	21	18	11	6	16	2	2	—	—	92	9,9
Blekinge.....	—	2	6	—	2	—	—	1	—	—	—	11	1,2
Kristianstads	1	14	10	7	8	6	7	2	—	—	—	55	5,9
Malmöhus	9	22	11	4	2	1	1	1	1	—	—	52	5,6
Hallands	1	4	2	—	1	—	—	—	—	—	—	8	0,9
Göteborgs o. Boh.	6	12	1	1	—	—	—	—	—	—	—	20	2,2
Älvsborgs	2	16	13	3	5	5	4	1	—	—	—	49	5,3
Skaraborgs	17	31	32	19	7	4	4	—	—	—	—	114	12,3
Värmlands	1	5	4	—	1	—	2	1	—	1	—	15	1,6
Örebro.....	3	7	8	—	3	—	2	—	—	—	—	23	2,5
Västmanlands.....	1	4	2	5	1	—	—	—	—	—	—	13	1,4
Kopparbergs	3	9	9	6	—	1	1	1	—	—	—	30	3,2
Gävleborgs	1	7	7	3	4	—	4	—	—	1	—	27	2,9
Västernorrlands ...	2	7	2	—	2	1	—	—	—	—	—	14	1,5
Jämtlands	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	4	0,4
Västerbottens	—	4	5	1	—	2	1	—	—	—	—	13	1,4
Norrbottnens	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	4	0,4
Hela riket	Abs. 86	252	233	116	72	48	91	16	9	3	3	929	100,0
	Rel. 9,3	27,1	25,1	12,5	7,7	5,2	9,8	1,7	1,0	0,3	0,3	100,0	

L ä n	Antal arbetsställen medarbetare											Samtliga	
	—2	3—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—200	201—w	Abs.	Rel.
År 1945													
Stockholms stad...	10	12	11	4	1	—	3	—	—	—	—	41	3,9
Stockholms.....	4	3	4	1	1	—	—	—	—	—	—	13	1,3
Uppsala	—	7	6	1	1	—	5	—	—	—	—	20	1,9
Södermanlands ...	—	3	1	3	1	3	2	1	—	—	1	15	1,5
Östergötlands.....	7	21	14	4	3	5	10	4	—	1	—	69	6,6
Jönköpings.....	20	38	62	32	20	11	30	6	1	1	2	223	21,5
Kronobergs.....	6	10	12	4	7	3	6	—	2	1	—	51	4,9
Kalmar	5	11	23	20	9	5	19	1	3	—	—	96	9,2
Blekinge.....	1	2	5	—	3	—	—	1	—	—	—	12	1,2
Kristianstads.....	2	12	13	11	6	5	8	3	—	—	—	60	5,8
Malmöhus	4	23	11	6	2	—	2	1	1	—	—	50	4,8
Hallands.....	1	8	2	1	—	1	—	—	—	—	—	13	1,3
Göteb. o. Boh. ...	8	12	1	1	—	—	—	—	—	—	—	22	2,1
Älvsborgs.....	4	10	19	6	2	2	8	1	—	—	—	52	5,0
Skaraborgs.....	20	31	35	29	5	6	6	—	—	1	—	133	12,8
Värmlands.....	2	7	5	2	—	1	2	1	—	1	—	21	2,0
Örebro	2	5	9	2	3	—	2	—	—	—	—	23	2,2
Västmanlands.....	2	4	2	3	2	—	—	—	—	—	—	13	1,3
Kopparbergs.....	1	11	11	6	2	—	2	2	—	—	—	35	3,4
Gävleborgs.....	—	11	9	3	2	2	3	1	—	—	1	32	3,1
Västernorrlands ...	1	6	3	1	2	—	1	—	—	—	—	14	1,3
Jämtlands.....	1	2	2	1	1	—	—	—	—	—	—	7	0,7
Västerbottens.....	—	7	4	2	3	1	1	—	—	—	—	18	1,7
Norrbottnens.....	—	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	5	0,5
Hela riket	Abs. 101	258	266	144	76	45	110	22	7	5	4	1038	100,0
	Rel. 9,7	24,9	25,6	13,9	7,3	4,3	10,6	2,1	0,7	0,5	0,4	100,0	

småföretagen dominerar inom möbelindustrin. På grund av det stora antalet små och de få stora företagen beskrives dock möbelfabriernas storlek bättre av uppgiften om medianen för de olika åren. Denna var alla tre åren 8,0 arbetare, d. v. s. lika många av de i industristatistiken redovisade företagen hade under som över detta antal arbetare. Hälften av företagen hade 1938 mellan 4 och 15 samt åren 1943 och 1945 mellan 4 och 16 arbetare (kvartilvärdena). År 1938 hade en knapp tredjedel av företagen (33,1 %) högst fem arbetare men åren 1943 och 1945 hade en dryg tredjedel (36,4 respektive 34,6 %) av företagen ett så lågt arbetarantal. Småföretagen utgör alltså en relativt större del för närvarande än före kriget. Det är naturligtvis främst de många nystartade företagen som har bidragit därtill. Även de allra största företagen har emellertid blivit flera. Företag med flera än 25 arbetare utgjorde sålunda år 1938 13,4 % av samtliga, år 1943 13,1 % och år 1945 14,3 %. De verkligt stora företagen är dock få inom möbelbranschen. Sålunda hade endast 9 företag över 100 arbetare år 1945.

Vad beträffar företagens lokalisering har helt naturligt inga större förändringar inträtt under den här behandlade tiden. Möjligen kan man

Tabell 16. Möbelfabriken fördelade efter antalet arbetare i fabriker i olika storleksgrupper dels i olika län, dels i hela riket åren 1938, 1943 och 1945 enligt uppgifterna i kommerskollegii industristatistik dessa år.

L ä n	Antal arbetare på arbetsställen med.....arbetare											Samtliga	
	-2	3-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-50	51-75	76-100	101-200	201-w	Abs.	Rel.
År 1938													
Stockholms stad	7	57	43	61	17	22	70	—	—	—	—	277	2,2
Stockholms	—	41	46	11	18	—	—	—	—	—	—	116	1,3
Uppsala	—	23	40	14	—	—	109	—	—	—	—	186	1,5
Södermanlands ...	2	13	16	68	20	23	117	76	—	—	260	589	4,7
Östergötlands.....	5	31	135	91	109	144	236	135	—	134	—	1020	8,2
Jönköpings.....	17	94	459	297	237	239	1078	233	91	185	269	3199	25,7
Kronobergs	5	24	98	39	36	45	101	57	76	138	—	619	5,0
Kalmar	2	37	204	224	158	186	353	262	—	106	—	1532	12,3
Blekinge	—	21	21	24	—	—	—	57	—	—	—	123	1,0
Kristianstads	4	42	91	141	137	91	234	119	—	—	—	859	6,9
Malmöhus	7	94	90	25	36	70	131	—	—	—	—	453	3,6
Hallands	—	17	6	14	—	17	—	—	—	—	—	54	0,4
Göteb. o. Boh....	8	33	31	12	16	—	—	—	—	—	—	100	0,8
Älvsborgs	4	50	139	76	36	22	162	105	—	—	—	594	4,8
Skaraborgs	15	180	236	254	87	22	96	—	—	—	—	890	7,2
Värmlands	—	26	19	37	—	—	109	68	—	138	—	397	3,2
Örebro	2	17	49	38	20	47	132	—	—	—	—	305	2,5
Västmanlands.....	5	10	7	60	17	—	—	—	—	—	—	99	0,8
Kopparbergs	2	47	99	38	—	22	100	—	—	—	—	308	2,5
Gävleborgs	4	48	42	54	—	—	74	—	—	124	—	346	2,8
Västernorrlands...	4	10	55	14	19	—	—	—	—	—	—	102	0,8
Jämtlands	—	19	10	—	—	—	—	—	—	—	—	29	0,2
Västerbottens.....	2	14	38	14	19	—	—	—	88	—	—	175	1,4
Norrbottnens	—	5	8	13	—	—	—	—	—	—	—	26	0,2
Hela riket	Abs. 95	953	1982	1619	982	950	3102	1106	255	825	529	12398	100,0
	Rel. 0,8	7,7	16,0	13,1	7,9	7,7	25,0	8,9	2,0	6,6	4,3	100,0	
År 1943													
Stockholms stad	8	55	82	39	—	48	41	—	—	—	—	273	2,1
Stockholms	7	10	45	13	—	—	—	—	—	—	—	75	0,6
Uppsala	2	28	30	39	—	—	130	—	—	—	—	229	1,8
Södermanlands ...	—	10	29	—	35	46	77	—	76	—	246	519	4,0
Östergötlands.....	13	75	58	74	69	160	270	173	82	—	—	974	7,6
Jönköpings.....	16	156	424	358	252	228	1054	179	251	—	491	3409	26,5
Kronobergs	—	38	104	68	92	25	98	62	80	138	—	705	5,5
Kalmar	5	47	166	220	202	133	558	135	173	—	—	1639	12,7
Blekinge	—	9	45	—	37	—	—	65	—	—	—	156	1,2
Kristianstads	2	57	82	82	139	133	291	118	—	—	—	904	7,0
Malmöhus	16	82	84	55	34	24	33	54	79	—	—	461	3,6
Hallands	2	13	14	—	17	—	—	—	—	—	—	46	0,4
Göteb. o. Boh....	9	43	8	15	—	—	—	—	—	—	—	75	0,6
Älvsborgs	2	66	96	38	91	116	145	65	—	—	—	619	4,8
Skaraborgs	27	118	249	246	126	90	116	—	—	—	—	972	7,6
Värmlands	2	20	33	—	17	—	52	66	—	153	—	343	2,7
Örebro	6	29	66	—	55	—	71	—	—	—	—	227	1,8
Västmanlands ...	1	17	17	61	20	—	—	—	—	—	—	116	0,9
Kopparbergs	6	32	74	79	—	24	36	75	—	—	—	326	2,5
Gävleborgs	1	27	56	41	67	—	121	—	—	155	—	468	3,6
Västernorrlands...	4	27	15	—	35	22	—	—	—	—	—	103	0,8
Jämtlands	2	4	9	12	—	—	—	—	—	—	—	27	0,2
Västerbottens.....	—	16	36	12	—	44	50	—	—	—	—	158	1,2
Norrbottnens	—	8	—	24	—	—	—	—	—	—	—	32	0,3
Hela riket	Abs. 131	987	1822	1476	1288	1093	3143	992	741	446	737	12856	100,0
	Rel. 1,0	7,7	14,2	11,5	10,0	8,5	24,4	7,7	5,8	3,5	5,7	100,0	

L ä n	Antal arbetare på arbetsställen med arbetare											Samtliga	
	- 2	3-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-50	51-75	76-100	101-200	201-w	Abs.	Rel.
År 1945													
Stockholms stad	16	46	83	54	16	—	94	—	—	—	—	309	2,1
Stockholms	7	12	28	13	18	—	—	—	—	—	—	78	0,5
Uppsala	—	29	44	11	19	—	181	—	—	—	—	284	1,9
Södermanlands	—	11	9	38	16	65	74	74	—	—	304	591	4,0
Östergötlands	8	87	107	54	52	114	317	247	—	161	—	1147	7,7
Jönköpings	26	158	498	416	360	244	1057	352	88	101	517	3817	25,7
Kronobergs	7	39	95	45	125	66	196	—	137	160	—	870	5,8
Kalmar	10	44	184	263	167	114	707	66	258	—	—	1813	12,1
Blekinge	2	9	39	—	52	—	—	65	—	—	—	167	1,1
Kristianstads	4	48	104	134	104	107	294	161	—	—	—	956	6,4
Malmöhus	7	93	80	79	38	—	72	54	88	—	—	511	3,4
Hallands	1	31	16	11	—	22	—	—	—	—	—	81	0,5
Göteb. o. Boh.	13	43	8	14	—	—	—	—	—	—	—	78	0,5
Älvsborgs	6	42	143	77	36	47	258	61	—	—	—	670	4,5
Skaraborgs	30	119	264	379	90	134	169	—	—	156	—	1341	9,0
Värmlands	4	28	33	22	—	24	60	67	—	153	—	391	2,6
Örebro	4	19	69	22	57	—	55	—	—	—	—	226	1,5
Västmanlands	4	16	20	42	38	—	—	—	—	—	—	120	0,8
Kopparbergs	2	40	86	76	34	—	72	140	—	—	—	450	3,0
Gävleborgs	—	41	71	38	32	47	123	55	—	—	226	633	4,2
Västernorrlands	—	23	22	13	34	—	28	—	—	—	—	120	0,8
Jämtlands	2	8	17	15	18	—	—	—	—	—	—	60	0,4
Västerbottens	—	26	27	23	55	23	47	—	—	—	—	201	1,3
Norrbottnens	—	7	18	11	—	—	—	—	—	—	—	36	0,2
Hela riket	Abs. 153	1019	2065	1850	1361	1007	3804	1342	571	731	1047	14950	100,0
	Rel. 1,0	6,8	13,8	12,4	9,1	6,7	25,5	9,0	3,8	4,9	7,0	100,0	

konstatera en ännu starkare koncentration till de småländska »möbellänen» än tidigare — år 1938 låg 33,2 % av företagen i Småland, men år 1943 och 1945 35,6 %. Man lägger vidare märke till hur dominerande Götaland är — mera än tre fjärdedelar av företagen är belägna där.

Mycket stora skillnader i företagsstrukturen föreligger mellan olika län. Det är sålunda inte bara de flesta utan även de största fabrikerna som är belägna i möbellänen. Jönköpings län t. ex., som år 1938 hade 19,8 % av fabrikerna och år 1945 21,5 %, hade båda dessa år 25,7 % av samtliga arbetare inom industrin och två av de fyra fabrikerna med mera än 200 arbetare. Ett »snickarlän», som likväl saknar större industrier, är Skaraborgs. Där fanns år 1938 12,6 % och år 1945 12,8 % av det totala antalet företag (främst i Tibro) men endast ett hade över 50 arbetare (medianföretaget hade 7 arbetare). Procenttalen för antalet arbetare var endast 7,2 respektive 9,0. Man bör dock icke fästa alltför stor vikt vid de enskilda talen. Såsom redan tidigare framhållits fordras blott ett par större företag för att stora förskjutningar i den statistiska bilden skall bli följden. Södermanlands län t. ex. hade år 1945 endast 1,5 % av antalet företag men 4,0 % av antalet arbetare huvudsakligen beroende på NK:s verkstäder i

Nyköping med då 304 arbetare av länets 591, d. v. s. mera än hälften under det att de andra 14 företagen delade de återstående 287 arbetarna.

Av betydande intresse är det också att få uppgifter om de företag, som redovisas i industristatistiken två av dessa år. Genom sådana uppgifter ges nämligen en möjlighet att bedöma utvecklingstendensen. I tabell 17 redovisas de möbelfabriker, som lämnat uppgift till kommerskollegium såväl år 1938 som 1943, fördelade efter antalet arbetare de båda åren samt med uppgift om det totala antalet arbetare. Det är givet att inte alla de 166 företag ($884 - 718 = 166$), varom uppgift fanns år 1938 men saknas år 1943, i verkligheten är nedlagda. Ett visst antal företag torde ha sjunkit ner under den gräns där redovisningsskyldighet inträder, andra åter har kanske övergått till annan verksamhet, så att de år 1943 redovisas under annan rubrik än möbelfabriker, en tredje grupp företag som i verkligheten inte är nedlagda är de, som mellan dessa år fått annan ägare och som då även bytt firmanamn men där detta icke gått att fastställa, och en fjärde grupp slutligen kan helt enkelt ha underlåtit att lämna uppgift år 1943. Ett motsvarande resonemang kan föras vad beträffar de nya företagen.

Uppgifterna i tabell 17 visar att antalet arbetare i de berörda 718 företagen från 1938 till 1943 har minskat från 11.239 till 11.158 trots att antalet arbetare i industrin i sin helhet ökat under denna tid. En del av denna minskning kan säkert förklaras med svårigheten att erhålla arbetskraft. Arbetskraftsbristen var dock troligen inte så tungt vägande 1943 — inte ens om man erinrar sig att den då kombinerades med inkallelser. Den kraftiga nybildningen av företag, som ägt rum under kriget, speciellt fr. o. m. 1942, torde ha spelat den största rollen. Ett större antal företag har därigenom kommit att efterfråga det så gott som givna arbetarantalet.

De allra minsta företagen har givetvis inte kunnat bli mindre utan att helt försvinna, varför man beträffande dessa inte ur tabellen kan utläsa något annat än en ökning. Om man emellertid betraktar t. ex. de 211 företag, som år 1938 hade 6—10 arbetare och som fanns kvar år 1943, finner man, att 117 sistnämnda år var av samma storlek. De hade då dock endast 902 arbetare sammanlagt mot 923 år 1938, 56 hade blivit mindre och 38 blivit större. Av de 81 företagen med 26—50 arbetare var 57 av samma storlek år 1943, 18 var mindre och 6 större. Denna tendens till minskning i företagens arbetarantal är så gott som genomgående. Ser man vidare t. ex. på de 57 företagen, som var i storleksklassen 26—50 arbetare såväl år 1938 som 1943, så hade de 2.063 arbetare år 1938 men endast 1.974 år 1943.

Tabell 17. Möbelfabriker, som redovisas i industristatistiken såväl år 1938 som 1943, fördelade på storleksgrupper de båda åren samt efter antalet arbetare de båda åren i företag i de olika storleksgrupperna.

Storleks- grupp år 1938 (arbetsställen med arbetare)	Storleksgrupp år 1943 (arbetsställen med..... arbetare)											Samtliga
	-2	3-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	
- 2												
Antal föret.	17	14		1								32
„ arb. 38	27	25		2								54
„ arb. 43	18	52		15								85
3 - 5												
Antal föret.	30	97	44	3								174
„ arb. 38	107	407	187	13								714
„ arb. 43	52	374	321	36								783
6 - 10												
Antal föret.	7	49	117	30	4	2	2					211
„ arb. 38	49	346	923	268	32	15	20					1653
„ arb. 43	13	212	902	371	73	43	77					1691
11 - 15												
Antal föret.		6	25	41	21	5	4					102
„ arb. 38		76	318	538	279	67	58					1336
„ arb. 43		27	222	518	366	133	125					1391
16 - 20												
Antal föret.			4	11	25	6	6					52
„ arb. 38			69	186	436	107	112					910
„ arb. 43			35	140	457	133	197					962
21 - 25												
Antal föret.			3	1	10	15	7					36
„ arb. 38			67	23	285	347	167					889
„ arb. 43			25	15	180	342	220					782
26 - 50												
Antal föret.				1	2	15	57	5	1			81
„ arb. 38				28	68	433	2063	212	38			2842
„ arb. 43				14	35	342	1974	283	79			2727
51 - 75												
Antal föret.							5	9	5			19
„ arb. 38							289	572	317			1178
„ arb. 43							211	575	411			1197
76 - 100												
Antal föret.							1	1	1			3
„ arb. 38							88	91	76			255
„ arb. 43							50	56	80			186
101 - 200												
Antal föret.									2	3	1	6
„ arb. 38									294	400	185	879
„ arb. 43									171	446	203	820
201 - w												
Antal föret.											2	2
„ arb. 38											529	529
„ arb. 43											534	534
Summa												
Antal föret.	54	166	193	88	62	43	82	15	9	3	3	718
„ arb. 38	183	854	1564	1058	1100	969	2797	875	725	400	714	11239
„ arb. 43	83	665	1505	1109	1111	993	2854	914	741	446	737	11158

*Dyrorts-
gruppering.*

De flesta möbelfabrikerna är förlagda till landsbygden. I tabell 18 har de företag, som förekommer i industristatistiken, fördelats efter dyrort. Mera än tre fjärdedelar (76,3 %) låg som synes på de tre lägsta dyrorterna och nära hälften (43,2 %) låg på A-orter (de allra billigaste). Av de 15 största företagen — med flera än 75 arbetare — låg endast ett på en ort tillhörande grupp E. De övriga låg samtliga i ortsgrupperna A—C. Ser man på de riktigt små företagen, finner man, att de förekommer relativt ofta på de dyrare orterna (när man gör dessa jämförelser måste man ha i minnet, att de dyrare orterna är relativt få). 5,6 % av företagen med högst 5 arbetare låg sålunda på I-ort d. v. s. i Stockholm. Över hälften av företagen i Stockholm (19 av 35) och över 60 % av företagen på de tre dyraste ortsgrupperna (36 av 58) tillhörde samma storleksgrupp. Det finns anledning antaga, att de flesta av dessa »industrier» är verkstäder, som drivs i anslutning till möbelaaffärer.

Tabell 18. Möbelfabriker som redovisas i industristatistiken år 1943 fördelade på olika storleksgrupper samt efter dyrort.

Storleksgrupp (arbetsställen med.....arb.)	O r t s g r u p p									Samtliga
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	
0	3	2	4	—	—	2	1	—	1	13
1— 2	25	8	18	5	3	3	4	2	5	73
3— 5	91	31	50	12	17	28	10	—	13	252
6— 10	90	40	48	17	8	18	1	1	10	233
11— 15	56	18	21	3	4	8	2	1	3	116
16— 20	44	6	10	3	2	6	—	1	—	72
21— 25	27	3	7	4	2	3	—	—	2	48
26— 50	51	14	15	1	3	6	—	—	1	91
51— 75	8	1	3	1	—	3	—	—	—	16
76—100	4	3	2	—	—	—	—	—	—	9
101—200	1	—	2	—	—	—	—	—	—	3
201—w	1	—	1	—	1	—	—	—	—	3
Samtliga Abs. Rel.	401 43,2	126 13,6	181 19,5	46 4,9	40 4,3	77 8,3	18 1,9	5 0,5	35 3,8	929 100,0

*Den engelska
möbelindustrin.*

Även den engelska utredningen konstaterar att statistiskt material saknas för en ordentlig beskrivning av möbelindustrin — detta trots att den i detta hänseende tydligt varit betydligt bättre lottad än den svenska utredningen. »Det är en industri som icke varit föremål för någon offentlig undersökning och om vilken informationerna är dåliga såväl inom branschen som hos myndigheterna», heter det.

Också i Storbritannien är möbelfabrikerna i genomsnitt väsentligt mindre än industriföretagen i allmänhet. I tabell 19 lämnas vissa uppgifter om den

engelska möbelindustrin — antalet företag av olika storlek och antalet anställda i dessa företag år 1938. Tabellen, som hämtats ur det engelska möbelbetänkandet, har dock inte uppgifter om företag med mindre än elva anställda, vilket bör observeras.

Tabell 19. Möbelfabrikerna i Storbritannien och i Sverige 1938 med mera än 10 arbetare fördelade på olika storleksgrupper — dels antalet företag av olika storlek, dels antalet arbetare i de olika storleksgrupperna. Absoluta och relativa tal.

Antal anställda	Storbritannien				Sverige			
	Antal företag		Antal anställda		Antal företag		Antal anställda	
	Abs.	Rel.	Abs.	Rel.	Abs.	Rel.	Abs.	Rel.
11— 24	304	30,5	5.247	6,9	221	65,2	3.551	37,9
25— 49	273	27,4	9.588	12,6	89	26,2	3.102	33,1
50— 99	217	21,8	14.988	19,8	21	6,2	1.361	14,5
100—199	127	12,7	17.819	23,5	6	1,8	825	8,8
200—299	39	3,9	9.402	12,4	2	0,6	529	5,7
300—399	17	1,7	6.045	8,0	—	—	—	—
400—499	10	1,0	4.480	5,9	—	—	—	—
500—w	10	1,0	8.292	10,9	—	—	—	—
Samtliga	997	100,0	75,861	100,0	339	100,0	9.368	100,0

Det beräknas att det finns cirka 1.500 företag under denna storleksgräns. Det innebär att cirka 60 % av företagen skulle ha högst 10 anställda — för Sverige var motsvarande tal år 1938 61,4 % — en anmärkningsvärd överensstämmelse.

När det gäller företag med mera än 10 arbetare är de engelska emellertid väsentligt större än de svenska. Sålunda har cirka 20 % av dessa företag mera än 100 arbetare, under det att motsvarande tal för Sverige är endast 2,4 %. I dessa företag var 60,7 respektive 15,0 % av det totala antalet arbetare sysselsatta. Det totala antalet arbetare i de företag, som redovisas i tabell 19, var år 1938 75.861. Enligt andra uppgifter i betänkandet var arbetarantalet i den engelska möbelindustrin ungefär 100.000 omedelbart före kriget. Om hänsyn togs till ländernas olika storlek motsvarar detta mycket väl antalet anställda i den svenska möbelindustrin.

Vad beträffar den engelska möbelindustrins lokalisering är förhållandena delvis likartade i England och i Sverige. Även i England är möbelindustrin lokaliserad till vissa centra och/eller vissa landsdelar. Anmärkningsvärt efter våra förhållanden är det emellertid att finna, att det framför allt är till London-området som denna koncentration har ägt rum (se tabell 20).

Tabell 20. Antal anställda¹ i möbelindustrin i olika delar av Storbritannien åren 1923, 1932 och 1939. Absoluta och relativa tal.

Region	År 1923		År 1932		År 1939		Andel av totala folkmängden 1931
	Antal anställda		Antal anställda		Antal anställda		
	Absolut	i %	Absolut	i %	Absolut	i %	
London	32.820	36,7	49.720	37,6	60.780	42,5	13,4
Storbritannien i övrigt	56.590	63,3	82.450	62,4	82.360	57,5	86,6
Hela England	89.410	100,0	132.170	100,0	143.140	100,0	100,0

¹ Uppgifterna om antalet anställda avser »möbelindustrin i vidsträcktare mening» d. v. s. även vissa fabriker för inredningar o. dyl. under det att de i tabell 11 avser den »egentliga möbelindustrin».

Londons dominans är mycket stor. Möbelindustrins expansion under 1930-talet beror helt på expansionen i London-området. I landet i övrigt har antalet arbetare varit ungefär oförändrat — t. o. m. minskat något. Som förklaring till lokaliseringen anför utredningen ungefär de synpunkter som för den svenska industrins del anföres i bil. 4 och som delvis refererats ovan. Man framhåller också närheten till avsättningsområdet samt vidare det faktum, att användandet av importerat trä gynnat de industrier, som ligger nära importhamnar. På samma sätt gynnades dessa av immigrationen av ryska och polska möbelsnickare i början av seklet.

Sammanfattning och kommentarer.

På grund av det statistiska materialets ofullständighet är det svårt att ge en tillförlitlig bild av möbelindustrin (i det följande bortses från hantverket) och framför allt är det svårt att göra jämförelser bakåt i tiden. Om man emellertid nöjer sig med den definition av »industri» som ges i industristatistiken, finner man att det 1945 fanns något över 1.000 företag i branschen med sammanlagt 16.415 anställda. Antalet anställda i medianföretaget är 9, antalet arbetare 8.

Antalet stora företag är litet — sålunda hade endast 9 av företagen år 1945 mera än 100 arbetare under det att 359 (34,6 %) hade högst 5 arbetare. På grund av att företagen är så små spelar förvaltningspersonalen en relativt liten roll inom industrin. Den omfattar i genomsnitt för hela möbelindustrin endast 8,4 % av samtliga anställda mot 15—16 % för hela industrin och nära 13 % i t. ex. skoindustrin. Förmän och verkmästare samt kontorspersonal utgör vardera ungefär 4 % av antalet anställda men teknikerna endast c:a 0,4 %.

Möbelfabrikerna är i stort sett lokaliserade till Götaland. Där finns mera än tre fjärdedelar av såväl företagen som antalet anställda. Särskilt stark är koncentration till Jönköpings, Kalmar och Skaraborgs län, där 43,5 % av företagen och 46,8 % av arbetarna finns.

Nyetableringen i branschen har varit mycket kraftig de senaste åren — hur det i det fallet stod till före 1940 kan inte med bestämdhet sägas någonting om. I industristatistiken redovisades sålunda 1.038 företag år 1945 mot 890 år 1940 d. v. s. en ökning med 16—17 %. Antalet anställda i möbelindustrin har på samma tid ökat med 35 % eller från 12.046 till 16.315. Utom dessa nyetableringar har en avsevärd utvidgning företagits av många äldre företag. 146 av 264 företag (55,3 %) har alltså förklarat, att de företagit väsentliga utvidgningar efter starten. 71 av dessa, d. v. s. mera än en fjärdedel av samtliga, säger sig ha företagit (minst) en större utvidgning efter krigsutbrottet (1940 eller senare). Tillgängliga uppgifter om planerade investeringar tyder på att tendensen att utvidga fortfarande är lika stor.

Om orsakerna till den rådande lokaliseringen inom möbelindustrin talas mera utförligt i bilaga 4. Det synes emellertid vara så, att de faktorer, som en gång var avgörande för frågan om industrins lokalisering, i många fall nu har förlorat sin betydelse. Det kan ha varit fördelar, exempelvis närheten till lövträ, vilka emellertid på grund av utvecklingen på olika områden, det vidgade omsättningsområdet etc. nu är relativt mindre än de var, då möbelindustrin en gång uppstod. Orsaken till att möbelindustrin till så övervägande del fortfarande är lokaliserad till de landsdelar, där den uppstod, är bl. a. lättheten att bilda företag. Det har ofta varit »fortplantning genom delning», d. v. s. företag har bildats av arbetare, som tidigare varit anställda vid ett större företag. Av olika anledningar har det då (i allmänhet utan några särskilda överväganden) fallit sig naturligt för dessa att stanna kvar i hemorten även sedan de blivit egna företagare. Trögrörligheten hos framförallt den yrkesskickliga arbetskraften liksom tillgången på lövträ av olika sorter är andra faktorer, som bidragit till att konservera lokaliseringen.

Det är uppenbart att denna koncentration av möbelindustrin till vissa bestämda områden — t. o. m. vissa bestämda orter — medför eller i varje fall skulle kunna medföra väsentliga fördelar. Yrkesskickligheten blir naturligtvis stor, när praktiskt taget alla är snickare. Möjligheterna att göra gemensamma och därmed större inköp är stora och likaså är det möjligt att utnyttja vissa större och dyrare maskiner gemensamt. Överhuvudtaget är möjligheterna till samverkan i olika former mycket större just på grund av den koncentrerade lokaliseringen.

Mot dessa fördelar kan också framhållas vissa nackdelar. Rent allmänt

gäller, att desto ensidigare en orsts eller bygds näringsliv är, desto större är konjunkturkänsligheten. Fraktkostnader och kostnader för skador under transporterorna blir i allmänhet högre genom de längre transporterorna o. s. v.

Norrland saknar praktiskt taget möbelindustri. Endast 7,3 % av möbelfabrikerna och 6,9 % av arbetarna finns i Norrland (därav 3,1 respektive 4,2 % enbart i Gävleborgs län) trots att 16—17 % av befolkningen bor där. Utredningen har diskuterat frågan om en utbyggnad av möbelindustrin i denna landsdel, som i och för sig får anses ha minst lika stora naturliga förutsättningar för en lönande möbelindustri som man har i Sydsverige. På grund av den allmänna återhållsamhet beträffande nyetableringar inom branschen, som utredningen anser att man för närvarande bör iakttaga, har dock inga förslag till åtgärder i denna riktning framförts.

Att återhållsamhet för närvarande bör iakttagas vid nyinvesteringar är ju främst beroende av den knapphet på arbetskraft och material som råder. Redan i dagens läge är det omöjligt att helt utnyttja den befintliga produktionsapparaten. Utredningen anser det därför vara slöseri med de knappa produktionsmedlen att nu ytterligare utvidga möbelindustrin. Den kraftiga utbyggnaden under kriget har redan medfört vissa svårigheter. På grund av den beräknade mindre efterfrågan på möbler under de närmaste 15—20 åren (se kap. 19) kan det heller inte sägas vara ett intresse på längre sikt att en ohämmad utbyggnad av industrin sker.

Möbelutredningen vill dock för sin del inte förorda någon form av allmän etableringskontroll. De fördelar, som teoretiskt kan tänkas uppnås därigenom, torde vara väsentligt mindre än nackdelarna. Redan svårigheten att avgöra vilka som skulle vara värdiga att få starta en fabrik bör vara tillräckligt argument för att icke försöka någon etableringskontroll. Till detta kommer att en kontroll av etableringarna troligen skulle leda till att rationaliseringarna inom företagen skulle få en mindre omfattning, de gamla, omoderna företagen skulle konserveras etc.

KAPITEL 4.

Arbetskraft och yrkesutbildning.

I tidigare kapitel har möbelutredningen försökt ge en bild av möbelindustrins utseende med bl. a. fördelningen på stora och små företag och den geografiska lokaliseringen till »möbellänen», varvid även talats om de faktorer, som samverkat till att åstadkomma denna utpräglade småföretagsamhet och dess geografiska koncentration. Såsom en av dessa faktorer nämnes, att en yrkesskicklig arbetarstam och företagarduglighet vuxit fram och blivit bofast i vissa landsändar och bidragit till att möbelfabrikationen kommit att expandera och blomstra just där. Vad arbetskraften betyder för möbelindustrins utveckling och ekonomiska effektivitet kan ju inte mätas eller vägas eller redovisas statistiskt, även om man kanske kan ge ett visst grovt mått genom att ange, att den manuella arbetskraften svarar för en knapp tredjedel av produktionskostnaderna, var- till kommer värdet av den administrativa personalens arbete och företagarens egen insats i spetsen för produktionen.

I.

Yrkesskickligt folk i produktionens ledning.

I möbelutredningens direktiv berörs även yrkesutbildningen inom möbelbranschen. Självfallet är yrkeskunnigheten hos möbelfabrikationens anställda av stor betydelse för rationaliseringen och effektiviseringen av möbelproduktionen. Inte minst viktigt är det att det i ledningen för den industriella produktionen finns yrkesskickligt folk, som kan rita bra möbler, sköta planeringen av tillverkningen på längre sikt, kan träffsäkert kalkylera kostnaderna för olika tillverkningar, rationellt organisera arbetet på verkstaden, göra framsynta och kloka uppköp o. s. v. Inom den mindre möbelfabrikationen är det som tidigare nämnts ofta företagaren själv som planerar och leder arbetet. Med större företag följer en större differentiering av arbetet i ledningen. När företagarens tid och krafter inte längre räcker till att spänna över alla de skiftande arbetsuppgifter, som ingår i

ledningen av ett företag, avlastar han den direkta ledningen av verkstadsarbetet på en verkmästare eller förman och/eller han överlåter en del av administrationsarbetet på en kontorist. Antalet sådana medhjälpare till chefen växer ungefär i samma takt som företagsstorleken. Endast i vissa företag ett bra stycke över genomsnittstorlek påträffar man den egna arkitekten eller ritaren. Ju större uppdelning av arbetsuppgifterna i denna produktionens ledning, desto sannolikare är det att möbelritningen, möbelkalkyleringen, arbetsledningen etc. blir yrkesskickligt skött. Att en dylik specialisering är oekonomisk för mindre företag och därför inte heller tillämplig där är en annan sak. Vare sig nu de arbetsuppgifter, som är förknipade med ledningen av en möbelfabrik, är koncentrerade på två eller flera händer, är det emellertid av betydelse att det finns en tillräcklig och väl avpassad utbildning bakom.

*Verkmästare
och tekniker.*

Verkmästare och förmän rekryteras i allmänhet ur de yrkesskickliga arbetarnas led, varvid den praktiska yrkesskickligheten ofta förstärks av en teoretisk utbildning av något slag. En längre eller kortare yrkesskol- eller lärlingsskolutbildning, en allround hantverkskompetens eller yrkeskurser, som anordnats av Sveriges hantverks- och småindustriorganisation och andra yrkesorganisationer och institutioner, och till detta en mer eller mindre omfattande praktik på olika möbelverkstäder är ingen ovanlig verkmästareutbildning. Man har också intrycket att möbelindustrin har en bra kader av praktiskt dugliga män på verkmästare- och förmansposter. Att utbildade tekniker och ingenjörer i möbelindustrins ledning är så fåtaliga och att möbelindustrin är en så utpräglad verkmästareindustri är dock beklagligt ur flera synpunkter, bl. a. med hänsyn till den otillräckliga anknytning det ger till den tekniska forskningen och det industriella experiment- och framtogsarbetet på teknikens område. För planering av fabrikslokaler och verkstadsutrustning vid ny- och tillbyggnader, för det successiva rationaliseringsarbetet inom fabrikationen, för en systematisk standardisering av möbeltyper och möbeldelar m. m. sådant skulle fler personer med teknisk utbildning vara värdefulla. Även om möbelindustrin inte f. n. anser sig ha ekonomisk marginal för nämnvärt flera tekniker i produktionens ledning, kommer med all sannolikhet utvecklingen att framkalla behov av mera teknisk expertis och därvid inte bara av folk med den allmänna tekniska utbildning, som tekniska fackskolor ger, d. v. s. en lagom utbildning för ledningen av smärre industriella företag med mindre starkt specialiserad verksamhet, utan även av personer med specialiserad fackutbildning för den större möbelindustrins differentierade behov.

Den grundligare tekniska utbildning, som de tekniska gymnasierna ger, är så gott som undantagslöst specialiserad på allehanda facklinjer, varibland märkes en cellulosateknisk linje i Härnösand och en byggnadsteknisk linje vid inte mindre än fem gymnasier, men ingen rent träteknisk linje. Det kan ifrågasättas, om det inte med hänsyn till möbel- och snickeriindustriernas framtida behov skulle vara lämpligt med en sådan facklinje vid något av de nuvarande eller blivande tekniska gymnasierna — t. ex. vid det tekniska gymnasiet i Norrköping, som ligger i närheten av de östgötska möbelindustricentra, eller ändå hellre i Jönköping, som ju är beläget i hjärtat av den sydsvenska möbelindustri, varmed den ifrågasatta utbildningen borde upprätthålla kontakt. I Jönköping finns visserligen inget tekniskt gymnasium f. n., men även utifrån andra synpunkter och behov torde påkallas att där snart inrättas ett sådant. Beträffande vidare den högre tekniska utbildningen på träteknikens område framhåller möbelutredningen i kap. 7, att den borde stimuleras genom inrättandet av en speciallärarbefattning i träteknik vid Tekniska högskolan och en utbildningsverksamhet i anknytning till Svenska träforskningsinstitutet. Till detta institut samt till hantverksinstitutet bör också kunna förläggas en del specialkurser, påbyggnadskurser, för den ovan beskrivna verkmästarekategorin inom möbelindustrin liksom även för utvalda arbetare, som behöver fortbilda sig i specialiteter som frästeknik, skötsel av virkestorkanläggningar o. dyl.

Arkitekter och ritare. Antalet möbelarkitekter och ritare, som är fast anställda inom möbelindustrin, är inte stort — de utgör endast c:a 0,5 % av de i möbelindustrin sysselsatta. Över 90 % av alla möbelfabriker saknar anställd arkitekt. Detta beror nu inte endast på att det är så relativt få fabriker av en sådan storleksordning, att de har råd att ha anställda som uteslutande sysslar med att rita och konstruera möbler, utan också därpå att fabriker, som skulle kunna ha råd därtill, inte finner de lyckligt att göra sig avhängiga av en enda arkitekts konstruktiva fantasi och uppslagsrikedom, fruktar ensidighet och vill ha variationsmöjligheter genom att anlita flera arkitekter. Motiv som dessa måste respekteras. Avsaknaden av anställd arkitekt har dock inte alltid dessa orsaker utan beror i många fall på att man är oförstående för värdet av arkitektmässig hjälp överhuvudtaget. I sitt frågeformulär till möbelfabrikanterna önskade möbelutredningen även veta vem som ritade vederbörandes möbler. Frågan besvarades av 238 företag, i större utsträckning av de större än av de mindre. Endast 26 av dessa hade egen arkitekt, 20 av dem i sin tur nöjde sig med vad den egna (de egna) arkitekten (arkitekterna) åstadkommer, medan de

övriga 6 också anlidade arkitektfirmor. I 90 företag (= 37 %) brukade verkmästaren, fabrikören själv eller annan rita möblerna, ehuru 22 av dessa företag ibland därjämte anlidade arkitekt utifrån. Arkitektfirma är det vanligaste sättet att lösa ritningsfrågan — 113 företag använder denna metod, 31 dock tillsammans med någon annan. Någon god lösning är detta långt ifrån alltid.

Ett studium av möbelfabrikerens möbelkataloger och de upplysningar i frågan, som möbelutredningen inhämtat vid sina besök på fabriker, blottar inte sällan föga önskliga förhållanden på området. Det händer att personer, som ofta är mer affärsmän än sakkunniga arkitekter, far omkring till möbelfabriker som resande i ritningar och säljer för ett par hundra kr styck ritningarna till möblemang, som kan tänkas fresta den breda publikens öga och köplust genom sin yttre ornamentering och pampighet, men som vederbörande knappast gett sig tid med att tänka och studera igenom med hänsyn till kraven på bekvämlighet, ändamålsenlighet och anpassning till gängse bostäder och som ofta också är gjorda utan känsla för det tillverkningsmässigt rationella. En bättre garanti för att de som kallar sig arkitekter har ett verkligt fackkunnande att bjuda och ett visst socialt ansvarsmedvetande att satsa i sitt yrke, vore synnerligen önskvärd. Utbildningen av möbelarkitekter vid Konstfackskolan i Stockholm och Slöjdförningens skola i Göteborg skulle behöva kompletteras med en viss praktik inom industrin, så att varje möbelarkitekt och möbelritare inifrån känner de maskinella förutsättningarna för att hans ritbordsintentioner ska kunna praktiskt förverkligas. Samtidigt borde de utbildade arkitekterna genom sina organisationer försöka skapa en bättre kontakt med möbelfabrikanterna och lära dem, som inte redan förstår det, värdet av att anlita endast väl utbildade och kunniga arkitekter, beredda att ta ansvaret för sina möbelkonstruktioner ända fram till den färdiga möbelns utprovning i hem och handel.

*Förvaltnings-
personal.*

Av förvaltningspersonal — kontors- och expeditiönspersonal — inom möbelindustrin fordras knappast några kunskaper, som avviker från dem näringslivet i allmänhet kräver. Emellertid är bokföringskunnigheten i småföretagen inom möbelindustrin onekligen bristfällig. På en del håll i möbelsamhällen med många små möbelföretagare — som i Tibro t. ex. — har man dock på ett rationellt och föredömligt sätt löst bokföringsfrågan genom att gemensamt utnyttja en bokföringsfirma på orten, som mot ett mindre årsarvode från var och en företagare sköter bokföringen åt vederbörande. Svårare att ordna är sakkunnig hjälp med möbeltillverkningens kalkylering. Kalkyleringen

kan inte gärna flyttas utanför företaget. Den måste ske i samband med ackordssättningen, råvaruinköp etc. och skötes alltså bäst inom firman. En mer omfattande rådgivnings- och kursverksamhet i kalkylering för möbelfabrikation, mer specialiserad än de allmänna bokföringskurser som hantverksinstitutet bl. a. anordnar, skulle emellertid säkert fylla ett behov. Sveriges möbelindustriförbund har insett detta och den tekniker förbundet anställde 1946 har också börjat betjäna förbundets medlemmar med konsultationer i kalkylering. Ett välbehövt upplysningsarbete i ämnet är alltså påbörjat. Möbelutredningen förutsätter att det kommer att fortsätta och intensifieras.

Sammanfattning och kommentarer.

Den procentuellt lilla del av möbelindustrins anställda, som sköter de konstruktiva och administrativa uppgifterna i fabrikationens ledning, har i förhållande till sitt antal ett utomordentligt stort inflytande på möbelindustrins ekonomiska effektivitet. På bl. a. deras kunnighet och skicklighet beror fabrikationens inriktning och om produktionen slår väl ut eller inte ur sociala och ekonomiska synpunkter. Stort avseende måste därför fästas vid ifrågavarande anställdas utbildning. Möbelutredningen har också i det föregående betonat betydelsen av fortbildningsmöjligheter för verkmästare, förmän och vissa specialarbetare i form av kurser vid träforsknings- och hantverksinstitutet. Den har vidare uttalat önskemål om fler tekniker i möbelindustrin och förordat att det vid något tekniskt gymnasium — exempelvis i Norrköping eller, såvitt ett tekniskt gymnasium inrättas där, i Jönköping — inlägges en speciell träteknisk linje för blivande ingenjörer inom möbel- och snickeriindustrierna. Likaledes har bristerna i möbelindustrins arkitektservice påtalats och en intimare kontakt mellan industrin och institutionerna för möbelarkitekt- och möbelritarutbildning rekommenderats. Slutligen har framhållits behovet inom möbeltillverkningen av mer undervisning i kalkylering och möbelutredningen har sagt sig förutsätta, att Sveriges möbelindustriförbund fortsätter och utbygger det upplysningsarbete i ämnet, som förbundet inlett. Även det blivande branschrådet bör ägna frågan uppmärksamhet och stimulera till kurser, läroböcker och annan upplysningsverksamhet i ämnet.

II.

Arbetare- och lärlingsfrågorna i möbelfabrikationen.

Något oegentligt brukar man tala om produktiva och icke produktiva sysselsatta i möbelfabrikationen liksom i industrin i allmänhet. Med produktiva åsyftas arbetarna i motsats till den administrativa personalen.

Arbetarens insats är den konkreta: tillverkningen av möbler. Den yrkeskunskap, som presteras vid snickerimaskiner och i bänkarbete, på bonar- och sammansättningsverkstäderna är alltså av väsentlig betydelse för fabrikanternas goda resultat. Yrkesutbildningen av arbetare för möbelindustrin blir därmed en central fråga för industrin. Det gör att möbelutredningen har ansett sig böra ägna denna fråga särskild uppmärksamhet. Utredningen har sålunda knutit kontakt med yrkeslärarkåren — ett 40-tal representanter för kåren har varit kallade till överläggning och samma representanter har sedermera beretts tillfälle att skriftligen uttala sig om olika frågor som tillställts dem i formulärform. Vidare har möbelsnickarutbildningen vid yrkesskolor studerats vid personliga studiebesök. Med representanter för Kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning, Statens hantverksinstitut, Svenska träforskningsinstitutet och Arbetsmarknadens yrkesråd har överläggningar ägt rum. Slutligen har i möbelfabrikantformuläret möbelfabrikanterna tillfrågats om sina synpunkter på lärlings- och yrkesutbildningsfrågorna, vid personliga besök hos fabrikanter har samma frågor bragts på tal muntligen och arbetarparten har kontaktats genom ordförandena i respektive Svenska träindustriarbetareförbundet och Svenska sadelmakare- och tapetserareförbundet.

Antal lärlingar. Utbildningen av yrkesarbetare för möbelindustrin sker dels på arbetsplatserna, dels vid centrala verkstadsskolor, kommunala och enskilda yrkesskolor. 5—7 % av hela arbetarstammen inom möbelindustrin (14.950 år 1945) utgöres av lärlingar, d. v. s. unga personer i regel i åldern 15—20 år, som utbildas på arbetsplatsen och avlönas minst enligt lärlingsbestämmelserna i kollektivavtalen. Antalet lärlingar i procent av antalet utlärdade yrkesarbetare, vilket naturligtvis vore en mer betydande siffra, har icke kunnat uträknas, då begreppet yrkesarbetare är för diffust för att man skall kunna precisera yrkesarbetarnas antal. Under beteckningen »yrkesduglig» arbetare upptages i kollektivavtalet för träindustrin exempelvis maskinträarbetare, bonare och polerare, d. v. s. arbetare som har att utföra vissa sidor av yrket utan att därför behöva behärska hela yrket, och många av dessa kan för övrigt endast utföra vissa yrkesspecialiteter i egenskap av riktare, justerare, betsare, sprutare o. s. v. Med lärlingsutbildning menar man emellertid en utbildning, som spänner över hela eller stora delar av yrket och som — när den ges på yrkesskolor — syftar till allsidig yrkeskunnighet och ute på arbetsplatsen åtminstone till en yrkeskunnighet, som omspannar en hel tillverkningsstapp: möblernas tillverkning på maskinverkstaden, deras fortsatta behandling

på sammansättningsverkstaden, bonarverkstaden etc. Begreppet lärlingsutbildning är alltså rymligare än yrkesarbetarbegreppet, såsom det nu användes.

Förutom de ovannämnda 5—7 procenten lärlingar, som läras upp på arbetsplatserna inom möbelindustrin¹ och som kan beräknas uppgå till c:a 750 st., finns det (enligt yrkesöverstyrelsens uppgift för mars—aprilskiftet 1947) 135 möbelsnickarelever vid de centrala verkstadsskolorna och 372 vid kommunala och enskilda yrkesskolor som står under yrkesöverstyrelsens inspektion. Ytterligare några tiotal möbelsnickare torde utbildas vid vanförestalter och skolhem. Tapetserare utbildas i mindre antal vid yrkesskolor och vanförestalter. Endast ett 15-tal utexamineras årligen från tapetserareskolor i Karlskrona, Mölndal, Stockholm och Härnösand. Av ovannämnda sifferuppgifter framgår att i runt tal c:a 60 % av lärlingarna utbildas av möbelindustrins egna företagare, c:a 40 % inom yrkesskolväsendet. Dock bör man ha klart för sig att en del av de som genomgår yrkesskolor inte furnerar industrin med arbetskraft utan går till hantverket, fortsätter att utbilda sig till slöjdlärare etc. Lärlingsutbildningen omfattar såväl på arbetsplatserna inom industrin som i yrkesskolorna regelmässigt 4 år för bänksnickare, ehuru en del yrkesskolor har 2-åriga snickarkurser med endast grundläggande utbildning. Maskinsnickare och bonare utbildas på 3 år inom industrin. Många lärlingar ute på arbetsplatserna fullföljer dock inte vare sig en 3-årig eller 4-årig utbildning. Även yrkesskolorna har givetvis en viss avfallsprocent. Tapetserareutbildningen är 4-årig i yrkesskola (vid lärlings- och yrkesskolorna i Stockholm dock bara en grundläggande utbildning i 2-årig kurs), men 5 år på arbetsplatserna, vartill kommer tre gesällår, innan en tapetserare är fullt utlärd yrkesman.

Att antalet lärlingar inte är tillräckligt stort vitsordas tämligen allmänt. 187 eller 69 % av de tillfrågade möbelfabrikanter, som besvarat frågan om det varit svårt att få yrkeskunniga arbetare, har förklarat att de funnit detta svårt, medan 84 st. inte känt av några svårigheter. 173 eller 67,8 % har menat att tillväxten av yrkeskunniga arbetare är otillräcklig, under det att 82 funnit den tillräcklig. Bristen och svårigheterna har helt naturligt varit mest framträdande hos de större industrierna, där arbetskraftsbehovet är större. Att det är ont om yrkeskunniga arbetare och återväxten av sådana arbetare otillräcklig anser alltså mer än dubbelt så många företagare som de, vilka förklarat sig nöjda med förhållandena som de är.

¹ Procenttalet har framkommit vid bearbetning av möbelfabrikantformulärets lärlingsuppgifter och siffrans antaglighet bestyrkes tämligen väl av den lärlingsstatistik, som Svenska träindustriarbetareförbundet låter verkställa varje höst (1946 års siffror här använda), varvid dock bör bemärkas att i förbundets statistik ingen åtskillnad görs på lärlingar i möbelindustrin och träindustrin i övrigt.

Utbildningen på arbetsplatserna.

Konjunkturbetonade orsaker till lär- lingsbristen.

Av de orsaker, som nämns, till bristen på yrkeskunniga arbetare och lärlingar är en del allmänt konjunkturbetonade. Fabrikanterna hänvisar sålunda till den nuvarande arbetskraftsbristen och konkurrensen med industrier med högre löneläge, och ger åtskilliga exempel på industrier, som suger åt sig den arbetskraft vederbörande själva hade haft användning för. Även konkurrensen med nyetablerade möbelfabriker nämnes av några. De små årskullarna av ungdom i lärlingsåldern spelar också in, liksom även inflyttningen av folk till större tätorter. Mer än 3/4 av alla möbelfabriker ligger på de tre lägsta dyrorterna och nära hälften på den lägsta — A-ort —, färre fabriker på rena landsbygden, flera på små tätorter. (Se kap. 3.) De större samhällena med deras nöjen och bättre utkomstmöjligheter lockar den unga arbetskraften till sig. Till konjunkturorsakerna kan också räknas bostadsbristen, som av 72 företagare förklarats vara en bidragande orsak till arbetskraftssvårigheterna, samt — i några fall — svårigheten för ensamstående lärlingsungdom att få lagad mat, d. v. s. inackordering på orten.

Ungdomens ovillighet att ta lärlings- anställning.

Av de skäl till ungdomens ovillighet att ta lärlingsanställning, som uppges, bör också nämnas det ofta anförda skälet att lärlingslönerna är för låga och att de under lärlingsåren för möbelsnickare ligger under avtalslönerna för de minderåriga, icke yrkesarbetare, som inte är lärlingar. Av två ungdomar i 15—18-årsåldern, som arbetar på samma möbelverkstad, får sålunda den som kallas lärling lägre timlön än kamraten, som inte skall hetas lära sig något samtidigt, och liksom beträffande tapetserarelärlingar brukar inte snickarlärlingen få arbeta på ackord, medan hans jämnåriga, som icke är lärling, kan driva upp sin lön med ackordsarbete. Även om arbetsgivaren med rätta räknar den utbildning lärlingen erhåller som en förmån, ett slags uppskjuten lön och en kapitalplacering i framtiden, har den unge inte lätt att tillägna sig det betraktelsesättet, i synnerhet som han nog inte alltid får den allsidiga utbildning, som avtalet förutsätter, utan det händer att han, inte minst i högkonjunkturbrådskan, ensidigt sysselsättes med vissa arbetstempon och med okvalificerat passopp- och städarbete.

Möbelfabrikanternas egen inställning till lärlingsutbildningen.

Ungdomens ovillighet att ta lärlingsanställning motsvaras på industrihåll av uppfattningen att de allmänna förutsättningarna inte är gynnsamma för ett ordnande av lärlingsutbildning på arbetsplatserna.

Givetvis behöver industrin ständigt nyrekrytera sin arbetarstam och är angelägen att få in ny ung arbetskraft, allteftersom den gamla faller undan av åldersskäl eller blir otillräcklig. Av svaren på möbelfabrikantformulären framgår emellertid, att man anser svårigheterna stora att på verkstäderna ge den unga arbetskraften en allsidig utbildning. Av de möbelfabrikanter, som knutit några egna reflexioner till de frågor i detta ämne, som fabrikantformuläret ställt till dem, har 42 uttryckligen uttalat sig för fler statliga och kommunala yrkesskolor och 21 uttalat önskemål om statliga lärlingsbidrag till industriföretagare och hantverkare, som påtager sig den ekonomiska uppoffringen att utbilda lärlingar. Och även andra, som motiverat varför de anser yrkesutbildningen svår att ordna på arbetsplatserna, ger en indirekt hänvisning till yrkesskolorna som lämpligare utbildningscentra.

»Det är en ren förlust med lärlingar. Den som skall undervisa lärling kan göra arbetet fortare själv», skriver en fabrikant. »Oekonomiskt med lärlingar eftersom deras löner i förhållande till arbetsprestationerna är för höga.» »Alla arbetare har ackordsarbete, ingen har tid att undervisa en lärling.» Flera varierar temat »lärlingar är ej lönande».

Ganska allmänt påpekas från fabrikanthåll att lärlingsutbildningen motverkas av specialiseringen och rationaliseringen på arbetsplatserna. »Rationaliseringen hämmar yrkesutbildningen på arbetsplatserna.» »På en fabrik kan inte utbildas lärlingar, blott specialarbetare.» Flera anger, att de har specialtillverkningar, som omöjliggör lärlingar.

Påfallande är också att det är de små fabrikena, som står på gränsen till hantverksmässig tillverkning, som har de förhållandevis flesta lärlingarna. De största företagen i branschen redovisar ytterst få lärlingar. Ett vanligt tillvägagångssätt vid rekrytering av ung arbetskraft är att låta nytt folk börja på maskin-, sammansättar-, respektive bonarverkstaden, där de få lära sig ett arbetstempo eller några tempon, som städse förekommer, och sedan placeras vid dessa. Från fabrikanthåll har påpekats, att detta också beror på arbetarna själva, som — påstås det — inte sällan vill ha det på detta sätt på arbetsplatser, där ackordssystemet omedelbart möjliggör bättre förtjänster för den som tränat in ett visst arbetsmoment än vad vederbörande kan uppnå, om han flyttas från maskin till maskin för att lära nytt. »Nyttillkommande ynglingar sysselsätts i det speciella arbete som skall bli deras och anses då inte som lärlingar i avtalets mening. De avlönas efter avtalet», skriver en möbelfabrikant. En annan säger: »Allt arbete utföres som tempoarbete, för vilket ackordslön betalas från anställningens början.» Avigsidan av detta system blottas i följande klagan från en fabrikant: »Fabriker som har lärlingar borde inte få specialisera dem på viss maskin. Har fått maskinsnickare med 8—9 års anställning och bra betyg men vid nyanställning har de endast kunnat göra vissa tempon.»

De småfabriker, som bedriver en viss enstyckstillverkning, har som antyttts ovan proportionsvis flera lärlingar. Men de är inte nöjda med detta. »Hantverkare och mindre möbelverkstäder får lära upp snickare åt fabriker, som inte kan utbilda några yrkesmän med sitt uppdelade arbetssätt. Oekonomiskt för hantverkarna», påpekar en av dem. De mindre företagen får utbilda arbetskraft, som sedan de större företagen suger åt sig.

Företagarna vill ha statliga lärlingsbidrag och fler yrkesskolor.

Såväl möbelfabriker med specialiserad tillverkning som mindre, mer hantverksbetonade möbelverkstäder har alltså en benägenhet att skjuta den ur många synpunkter besvärliga lärlingsutbildningen ifrån sig och menar att samhället bör ta hand om den. Samhällets ansvar för lärlingsutbildningen betonas allmänt. I en lång rad uttalanden från företagare, som besvarat möbelfabrikantformuläret, pekas på behovet av statligt ekonomiskt stöd till lärlingsutbildning på arbetsplatserna och behovet av en utbyggnad av yrkesskoleväsendet.

»Kompensation till fabriker som vill antaga lärlingar», föreslår flera. »Bidrag önskas till lärlingar så att de kan klara sig under lärlingstiden.» »Premier till lärlingar, som går lärotiden ut.» »Staten bör träda emellan med bidrag t. ex. med halva timlönen för dem som vill lära yrket.» Rekommendationerna är dock flest och mest detaljerade för en lärlingsutbildning vid yrkesskolor. »För få och små yrkesskolor vilka har för få platser för snickeriutbildning», kritiserar en. I kravet på »verkstadsskolor för möbelindustrin» förenar sig som sagt ett 40-tal företagare. Ytterligare några önskemål kan förtjäna att återgivas: »Yrkesskolor önskas med minst 3 månaders praktik om året i industrin.» »Intimt samarbete mellan arbetsgivare och ledningen för yrkesskolorna.» »Ett effektivare statligt stöd av utbildningen vid yrkesskolorna, där samtidigt viss del av lärotiden bör läggas på en mera industriellt betonad bog.»

Utbildningen vid yrkesskolorna.

Såsom tidigare omnämnts har möbelutredningen haft kontakt med yrkeslärare i möbelsnickeri och tapetsering dels på en konferens, som anordnades för ändamålet i samband med Nordiska yrkesskolmötet i Stockholm 1946, varvid c:a hälften av alla befintliga verkstadsskolor för snickeriutbildning var representerade av där verksamma yrkeslärare, dels genom att samma lärare utfrågats närmare med tillhjälp av ett frågeformulär, som

utsänts till dem. Yrkeslärarna har bl. a. tillfrågats, om det f. n. visat sig några svårigheter att få ett gott elevmaterial till skolans avdelning för möbelsnickare eller tapetserare, och flertalet säger sig inte ha förmärkt några sådana svårigheter. Yrkena som sådana är roliga och omväxlande och verkar lockande på pojkar. Emellertid menar en del lärare, att elevmaterialet försämrats efter hand, beroende på den allt större procent begåvad ungdom, som går över till läroverk, vidare på möbelsnickarutbildningens längd (4 år) som är längre än utbildningen i åtskilliga andra yrken och på möbelsnickarnas låga löner. De verkar avskräckande på duktiga ynglingar med ambitionen att skapa sig en ekonomiskt god framtid och med — f. n. — också större möjligheter att göra detta inom andra yrken, där löneläget är förhållandevis bättre och där efterfrågan på ung arbetskraft stegrats i takt med knappheten på sådan arbetskraft. Även de relativt goda löner som icke yrkesarbetare numera betalas gör en långvarig yrkesutbildningen mindre attraktiv för ungdomen. På det hela taget förefaller man emellertid nöjd med elevrekryteringen vid yrkesskolorna, men av svaren på en fråga rörande för tidig avgång av elever vid yrkesskola framgår, att den goda arbetskonjunkturen utanför skolan kommer många att avbryta sin utbildning i förtid.

*Yrkesutbildningens
längd och eventuellt
olika utbildnings-
linjer.*

Beträffande längden av den nuvarande möbelsnickarutbildningen är man emellertid ense på yrkeslärarhåll om att 4 år är lagom långt och inte kan prutas på, om en fullgod och allsidig utbildning skall uppnås. En del yrkesskolor meddelar dock bara

en grundläggande utbildning under två år. Vad yrkesskolorna ger är främst en god hantverksutbildning med undervisning i alla hantverksmoment inom yrket. Visserligen förekommer jämsides med bänkarbetet en hel del maskinarbete och eleverna får lära sig att använda skolans maskiner. Yrkesskolorna synes också i allmänhet vara försedda med de maskiner som vanligen förekommer inom möbelfabrikationen, när den arbetar i mindre skala. Det vitsordas dock från lärarhåll att det är svårt att hinna med både manuell och maskinundervisning samtidigt, och utan tvivel ligger tyngdpunkten av yrkesskolornas möbelsnickarutbildning på det rent hantverksmässiga. I detta sammanhang har möbelutredningen tagit upp till diskussion med lärarna frågan, om det skulle vara lämpligt att det vid verkstadsskolorna i snickeri även anordnades en speciell utbildningslinje för elever, som vill skaffa sig en mera allsidig utbildning som maskinsnickare, och i så fall hur lång en sådan utbildning bör vara. Det stora flertalet yrkeslärare, som möbelutredningen tillfrågat om saken, har besvarat frågan med »ja» och

angivit utbildningstiden till mellan 2 och 4 år. Yrkesläraren vid Stockholms stads yrkesskolors avdelning för maskinsnickeri — den enda specialavdelningen i landet för maskinsnickeri av möbler — har på utredningens anmodan skriftligen sammanfattat de synpunkter i ämnet han utvecklade på yrkeslärarkonferensen och anför därvid bl. a.:

»Möbelsnickeri är ju ursprungligen ett rent hantverksyrke. När snickerimaskiner började komma i bruk, inträdde så småningom en förändring. Till en början utfördes endast grovarbetet med maskinhjälp, varför det ej erfordrades någon särskild yrkeskunnighet att sköta dessa. För allmän vård och skötsel av maskinerna, slipning av stål, filning av klingor, tillverkning av frässtål, m. m. anställdes vanligen en kunnig maskinarbetare. Allt efter som kraven på noggrannhet och snabbhet i maskinarbetet ökades, blev det nödvändigt att detta arbete i stort sett utfördes av särskilda maskinsnickare. Redan för 30—40 år sedan var denna arbetsfördelning rådande på medelstora och större verkstäder. Med tillkomsten av flera maskintyper t. ex. sink- och gradmaskiner, överfräsar, putsmaskiner m. fl. har allt större krav ställts på maskinsnickarens kunnighet. Samtidigt har bänksnickarens arbete till stor del överflyttats till maskinen och maskinsnickarens område. Ytbehandlingen (betsning, polering) av möbler utföres numera ofta av särskilda polerare, som i stor utsträckning använda sprutaggregat, slip- och polermaskiner. Man kan således konstatera en ganska långt gående strävan att ersätta manuellt arbete med maskinellt.

Samtidigt med denna förändrade arbetsmetod uppstår ett starkt behov av en yrkesutbildning för maskinsnickare. Som motiv för detta vill jag framhålla vilka fordringar man borde kunna ställa på en kunnig maskinsnickare. Han skall inte bara behärska snickeri utan även ha en viss mekanisk utbildning t. ex. kunna utföra mindre maskinreparationer, tillverka och värmebehandla frässtål och andra verktyg. Dessutom måste han vid vissa maskinarbeten, i synnerhet fräsning, uppnå en manuell skicklighet som sällan kan förvärfvas utan metodisk undervisning kombinerad med långvarig övning. En väl utbildad maskinsnickare kan vid många tillfällen utföra arbeten, som den mindre kunnige måste överlåta till bänksnickaren. Vid en önskvärd rationalisering av möbeltillverkningen framstår en ordnad utbildning för maskinsnickare som en nödvändig förutsättning.

Det bör i detta sammanhang framhållas att inte endast större och medelstora utan även mindre företag äro i behov av välutbildade maskinsnickare, vilket kommer att öppna helt andra möjligheter att på ett effektivt sätt utnyttja tillgängliga maskiner.» (Cit. Valter Egevi).

*Utbildningens
innehåll i övrigt.*

Enligt yrkesöverstyrelsens undervisningsplaner för möbelsnickarskolorna skall i utbildningen även behandlas »Skissritning av enkla möbler efter modeller och efter uppgivna mått». I undervisningsplanen för Malmö stads yrkesskolor heter det utförligare: »Teckning av hel rumsmöbel av olika karaktär och i olika prislägen efter rumsplaner, utförda vid skolans yrkeskurs för

byggnadsarbetare». I anknytning till detta har möbelutredningen frågat, i vilken utsträckning yrkeslärarna har tillgång till goda läroböcker, modellserier och modellplanscher för ifrågavarande undervisning. Det måste nämligen ha sitt intresse att se hur möbelsmaken, som ju påverkar möbeltillverkningen både tekniskt och ekonomiskt, utbildas hos de blivande möbelsnickarna och hantverksmästarna redan under deras läroår. De hjälpmedel för undervisningen härvidlag, som yrkeslärarna redovisat, är mycket individuellt valda och några auktoriserade läroböcker förekommer inte. På frågan »Anser Ni att det finns goda och tidsenliga läroböcker i Ert ämne?» har flertalet lärare svarat »nej», och en granskning av de böcker och det tryckta material i övrigt, som kan användas vid undervisningen, bekräftar omdömet, att här föreligger en påtaglig brist på lämpligt undervisningsmateriel. I maskinsnickeri — om snickerimaskiner och deras rationella utnyttjande — finns ingen lärobok alls, och en sådan efterlyses av flera lärare. Likaså säger man sig helt sakna en lärobok i ämnet yrkesräkning med exempel, lämpade för snickare, och lämpliga böcker om modern ytbehandling, geometrisk ritning och projektlära. Hantverkets bok Snickeri användes av många, men det är ett otympligt och dyrt praktverk och mindre lämpligt att sätta i händerna på eleverna. Allmänt erkänner man, att det vore önskvärt med kortfattade läroböcker, som eleverna själva kunde få att studera och — gärna — erhålla kostnadsfritt. I sammanhanget kan nämnas, att för inte länge sedan hade möbelsnickareleverna vid en av våra centrala verkstadsskolor endast ett enda sönderläst exemplar av Larsson-Berglunds »Materiallära» att förfoga över. En inventering av de böcker, som enligt uppgifter från yrkeslärarhåll användes vid yrkesundervisningen i möbelsnickeri, ger också belägg för att urvalet är synnerligen litet och böckerna i allmänhet mer avsedda som handledning för lärarna än användbara som handledning för eleverna. Detta intryck förstärktes vid besök på den yrkesskolutställning, som var anordnad i samband med Nordiska yrkesskolmötet 1946 och där lärobokslitteratur från Sverige, Norge, Danmark och Finland var utställd till beskådande. Synbarligen var de nordiska grannlanden bättre försedda med små populärt skrivna och instruktiva handböcker med yrkesmetodik för möbelsnickeri och möbeltapetsering. Det svenska bokbeståndet upptar mera praktbokverk och svårsmälta vetenskapliga böcker, som inte är så användbara för undervisningsbruk. Tapetserarna synes vara de bäst lottade härvidlag. L. E. Nilssons handbok i yrket (Stillära för hantverkare) och den serie av 20 planscher à 1 krona, som åskådliggör olika sidor av yrkesarbetet och utges med yrkesöverstyrelsens sanktion, synes vara föredömliga i sitt slag. Bristen på auktoriserade läroböcker och annat hjälpmaterial för snickeriundervisningen gör att lärarna måste komplettera det lilla användbara i läroboksväg med egna

kompender för undervisningen. Likaså använder de i stor utsträckning egna möbelritningar och vad de kan hitta i olika heminredningstidskrifter, som lämpar sig för elevernas smak- och stilfostran och övningar i möbelritning. Alltför mycket utrymme i undervisningen synes också de stilbetonade praktmöblerna ha, att döma dels av elevarbeten, som yrkesskolor tid efter annan utställer offentligt, dels av lärarnas egna uppgifter om böcker och förebilder de använder vid undervisningen.

Yrkeslärarnas fortbildning.

Behovet av en förbättrad yrkeslärarutbildning och möjligheter till fortbildning för redan verksamma lärare har starkt framhållits av lärarna själva. Genom sina organisationer Svenska yrkesskolföreningen och Slöjd- och yrkeslärarnas riksförbund har de gjort upprepade framställningar till statsmakterna om en avsevärt förbättrad yrkeslärarutbildning, och sedan kungl. maj:t anbefallt yrkesöverstyrelsen att utreda frågan föreligger nu ett av yrkesöverstyrelsen utarbetat och färdigt förslag till väsentligt utbyggd yrkeslärarutbildning. Vad det kan komma att leda till är ännu obekant. På möbelutredningens yrkeslärarkonferens och på det frågeformulär, som senare utsänts, har också frågan om yrkeslärarnas i möbelfacket utbildning och fortbildning varit föremål för behandling. Samtliga lärare ådagalägger ett mycket positivt intresse för sådan fortbildning och beklagar att det nu finns så små möjligheter att fortbilda sig. Man säger sig försöka så gott man kan att följa med utvecklingen genom att gå på utställningar och läsa de goda facktidskrifterna. Ett och annat studiestipendium har tidigare medgivit studieresor, men stipendierna indrogs under krigsåren och har sedan återupptagits i ytterst blygsam omfattning.

Av lärarnas svar på frågan »Vad göres för att yrkeslärarna i Ert fack skall kunna hålla sig à jour med utvecklingen inom möbelbranschen på teknikens och smakens område?» framgår att fortbildningsmöjligheterna är små. Statens hantverksinstituts årliga 10-dagars kurs för snickaremästare bevistas av enstaka yrkeslärare. Då den är förlagd till våren under yrkesskolornas läsår, har lärarna svårt att lämna sitt arbete för en sådan kurs. Slöjd- och yrkeslärarnas riksförbund håller kurser ibland och NKI-skolans kurser i nyttokunst har utnyttjats av någon eller några. Några önskemål från lärarhåll: »Större möjligheter för läraraspiranter att komplettera sitt praktiska kunnande med estetiskt». Studiebesök, hospitering, en tids anställning i industrin, emedan »eleverna därigenom skulle erhålla en mera tidsenlig utbildning på såväl smakens som teknikens område», »det säkerligen skulle vara till stor nytta då en lärare lätt kan stelna till efter 10 à 15 år inom en skola» och »det bleve en god avkoppling från undervis-

*Möbelindustrin
har svårigheter
med lärlings-
rekryteringen*

ningen, då läraren själv finge känna något av den direkta skaparglädjen». Vidare önskas »korta fortbildningskurser eller regelbundna informationsmöten t. ex. anordnade genom Statens hantverksinstitut — det skulle verka mera stimulerande».

Sammanfattning och kommentarer.

Behovet av yrkes- utbildat folk.

Under utredning av lärlingsfrågan har möbelutredningen erfarit, att man på skilda håll anser att genomsnittsåldern för yrkesskickliga snickare tenderar att bli allt högre. »Yrkeskunniga arbetare räknas numera i de äldre årsklasserna.» Skall man sätta tro till denna iakttagelse, är lärlingsrekryteringen tydligen för liten. Men även andra röster gör sig hörda. »För närvarande brist på yrkesfolk, men det är ovisst om större åtgärder bör vidtagas för tillväxt, med tanke på att behovet om några år kanske inte är så stort som för dagen», skriver en fabrikant.

Möbelutredningen är för sin del på det klara med att möbelproduktionen hotas av en sammankrympning, när om några år hushållsbildningen börjar minska till följd av befolkningsutvecklingen. Är då ovan citerade varningsord mot utbildning av för många lärlingar berättigade? Det finns de, som menar, att yrkesutbildad arbetskraft knappast behövs, emedan utvecklingen går mot en allt större tempoisering av arbetet. Andra anser,

att arbetarstammen under alla förhållanden behöver rymma cirka 10—15 % yrkesutbildade möbelsnickare, i stånd att på egen hand utföra enstycksarbeten. Uppskattningen är naturligtvis mycket ungefärlig. Det synes dock möbelutredningen klart att även en långt driven uppdelning av arbetet icke gör yrkesutbildad arbetskraft överflödigt. »Vi behöver arbetare med allsidig utbildning, vilka det är ont om», deklarerar en möbelfabrikant och han har många likatänkande. Tydligt är, att ju mindre yrkesutbildad arbetskraft man använder, desto fler yrkesskickliga förmän behövs det, som kan instruera om hur arbetet skall utföras. Stora industrier med långt driven arbetsuppdelning och arbetskraft, som endast behärskar vissa tempon i yrket, har förhållandevis fler förmän. Det är ofta en vinst med snickare, som kan arbeta självständigt, även om dessa snickare skulle erhålla något bättre betalning för sitt arbete. Yrkesutbildad och kunnig arbetskraft gör sig större inkomster på ackordsarbete än den mindre kunniga arbetskraften, emedan de förra kan arbeta planmässigare och fortare och kan för enkla arbetet utan att kvaliteten eftersättes. För arbetets egen skull — för de möbler vi köper alltså — är det naturligtvis också av betydelse, att det på fabriken finns yrkesskickligt folk, som i en mekaniserad produktion vet att vårda sig om att materialet utnyttjas på bästa sätt och att en god arbets kvalitet upprätthålles. Också vad ovan anförts om det företags ekonomiskt fördelaktiga i att ha väl utbildade maskinsnickare, är ett belägg för riktigheten av möbelutredningens uppfattning, att den yrkesutbildade arbetskraftens omfång inom möbelproduktionen inte får minska utan snarare behöver öka något, även om — som möbelutredningen tror måste ske — standardiseringen och specialiseringen i tillverkningen kommer att öka. Att taxera behovet av yrkesutbildad arbetskraft och därefter beräkna antalet erforderliga lärlingar för möbelindustrin är utomordentligt svårt. Om man utgår ifrån, att det behövs en normal återväxt för cirka 14.000 arbetare (de anställdas antal inom möbelindustrin — alltså administrations- och försäljningspersonal, tekniker o. dyl. inräknade — ligger omkring 16.000) och räknar man med att yrkesmannen arbetar i yrket i genomsnitt 40 år, varvid hänsyn tages till att en del försvinner genom övergång till andra yrken och att dödligheten antages vara i genomsnitt 4 promille om året, skulle det föreligga ett behov av omkring 400 nya yrkesmän varje år. I dessa högst ungefärliga beräkningar har emellertid ingen hänsyn tagits till att åldersförskjutningen inom yrket kan ha varit ogynnsam redan under en längre tid och att det således för närvarande kan finnas ett vida större antal yrkesmän i de högre åldersklasser, som snart behöver ersättas, än vad som är normalt. Detta kan knappast med någon högre grad av säkerhet konstateras ur det befolkningsstatistiska material som finns, men det synes vara en erfarenhet på företagarhåll, att en sådan åldersförskjutning ägt

rum och att återväxten inom yrket går trögare än vad som vore erforderligt med hänsyn härtill. Årsbehovet av nya yrkesarbetare kan därför vara åtskilligt större än 400. Om så är fallet, torde det nuvarande antalet lärlingar vara otillräckligt.

*Fördelar och nackdelar
av yrkesutbildning vid
yrkesskolor, respektive
på arbetsplatserna.*

Hur skall man då åstadkomma en god och jämn återväxt på yrkeskunnigt folk? En allmän höjning av möbelindustrins löneläge genom en avsevärd ökning av nuvarande (45—50 %) ackordsvolym skulle naturligtvis göra yrket mer attraktivt och locka fler ungdomar att underkasta sig den långa yrkesutbildning, som man bör genomgå för att bli en god yrkesman. Man kan också tänka sig en annan slags ekonomisk uppmuntran av ungdomen att ta lärlingsanställning: stipendier inte bara för yrkesskoleelever utan även för lärlingar ute på arbetsplatserna, en tanke som diskuteras i det följande. Men därmed är inte lärlingsrekryteringsfrågan löst. Den undervisande parten — arbetsgivaren, yrkesskolan — är lika viktig att stimulera till en god insats. Som framgått av redogörelsen i det föregående är man på företagarsidan för närvarande ganska skeptisk på möjligheterna att bygga ut lärlingsutbildningen på arbetsplatserna. Man hänskjuter därför frågan till samhället och menar att ansvaret för yrkesutbildningen måste ankomma på samhällets organ, i detta fall yrkesskolor av olika slag. Fördelarna med en yrkesutbildning i yrkesskola är flera: yrkesskolorna ger en gedigen, planmässig yrkesutbildning i alla delar av yrket (ehuru med tyngdpunkten förlagd till det hantverksmässiga), de ger även en god teoretisk utbildning, som inte förvärvas av dem, som enbart läras upp på arbetsplatserna, och de kan ekonomiskt stödja mindre bemedlade elever med statsstipendier på upp till 90 kronor i månaden, vartill vid en del skolor kommer flitpengar. En yrkesskolornas nackdel är — enligt näringslivets män — att de inte lär ungdomarna arbeta tidsbestämt, i näringslivets egen takt, vilket i förstone gör dem något handikapade, när de kommer ut i arbetslivet, där arbetet bygger eller till stor del kommer att byggas på ackordsystemet. Vidare kan inte yrkesskolor av ekonomiska skäl läggas så tätt på landsbygden, att snickarbygdernas pojkar kan frekventera dem utan att lämna föräldrahemmet. Till sist — yrkesskolundervisningen är dyr för det allmänna. Inte i förhållande till undervisningen i parallella högre skolor — en pojke i läroverk beräknas nu kosta samhället cirka 1.200 kronor om året, i tekniskt läroverk 1.300 kronor, i yrkesskola 1.200—1.500 kronor årligen — men i förhållande till vad lärlingsutbildningen på arbetsplatserna kostar. Den är för närvarande den billigaste för samhället. Men det kan inte förnekas, att det finns åtskilliga lärlingar inom

möbelindustrin, liksom naturligtvis också inom andra industrier, som inte får den »största möjliga» utbildning som kollektivavtalet stipulerar. Det ligger frestande nära till hands att låta lärlingen öva ett visst arbetsmoment för länge och ensidigt, om för detta arbetstempo behövs kontinuerlig arbetskraft och om brådskan är stor och leveransförmågan pressad över hövan såsom ofta är fallet under högkonjunkturer som den nuvarande. Om lärlingsutbildningen alltså lätt sätts i efterhand, när arbetskonjunkturerna är goda, är dess betingelser inte bättre, snarare sämre under lågkonjunkturer, då fabriksdriften inskränkes, vuxna arbetare, som varit lika länge eller längre i företaget än lärlingen, permitteras och åtgärder för att lära upp ny arbetskraft verkar utmanande på det gamla folket och för övrigt kostar företagaren en del, just när han känner sig som mest tvingad att spara på utgifterna överhuvudtaget. Ett allvarligt fel med lärlingsutbildningen på arbetsplatserna är, att den är så konjunkturbetonad. Yrkesskolorna är onekligen mindre avhängiga av konjunkturerna och de är avhängigare på ett sundare sätt: när tiderna är dåliga och ungdomen har svårt att få platser, ökar yrkesskolorna sin kapacitet så långt det går och tar emot de unga för några års yrkesutbildning, som kommer väl till pass, när konjunkturkurvan klättrar uppåt igen och näringslivet ånyo börjar ropa på arbetskraft.

*Hur stimulera lärlings-
utbildningen på
arbetsplatserna?*

Inte förty är lärlingsutbildningen på arbetsplatserna en utbildningsform, som man inte kan undvara. Skälen har redan anförts — de är geografiska och ekonomiska och inbegriper också den fördel, som brukar beskrivas med det bildlika uttrycket »att pojarna får andas verkstadsluft». Industrin har också genom sina representanter i Arbetsmarknadsparternas yrkesutbildningskommitté och sedermera i Arbetsmarknadens yrkesråd, som är resultatet av nämnda kommittés arbete, låtit förstå, att den är beredd att sköta sin yrkesutbildning själv. I yrkesrådet samverkar arbetsgivare och arbetare för att befordra lärlingsutbildningen inom respektive industrigrenar. Flera industrier har också erhållit av sina partsorganisationer upprättade lärlingsavtal och lärlingsnämnder — inte så träindustrin. Dess arbetsgivareorganisation — Sveriges träindustriförbund — har ännu inte tagit några initiativ härtill. Ett förslag till »Avtal angående lärlingsutbildningen», som presenterades av arbetarparten vid avtalsförhandlingarna 1945, har bordlagts. En kommitté för lärlingsfrågan har dock tillsatts av parterna våren 1947. Möbelutredningen vill för sin del uttala, att den finner det önskvärt att en överenskommelse i denna fråga med det snaraste träffas. Om möbelindustrin inte själv kan positivt medverka till en kvanti-

tativt och kvalitativt tillfredsställande lärlingsutbildning, kan den måhända komma att medverka till att driva fram en lärlingslag, som medför större tvång och irritation än vad lärlingsutbildningen, frivilligt organiserad av arbetsmarknadsparterna, behöver medföra. Kravet på lärlingslag saknar inte stöd hos möbelfabrikanterna själva. Flera fabrikanter — ehuru naturligtvis en minoritet — har i möbelfabrikantformuläret varierat temat »varje företag skulle vara skyldigt att ha lärlingar». Möbelutredningen delar inte för sin del den åsikten. Enligt dess mening saknas helt och hållet förutsättningar för genomförandet av ett lärlingstvång för industrin, bl. a. därför att alla företag inte lämpar sig att ha lärlingar — tillverkningen kan vara för ensidig och typiserad och företagsledningen kan personligen vara olämplig. Riktigast är givetvis, att lärlingsutbildningen handhaves uteslutande av intresserade och kompetenta företagare. Även en del av dem, vilka nu som ett av skälen för att de inte har några lärlingar förebär, att deras tillverkning är för specialiserad och tempoiserad, skulle med fördel kunna utbilda lärlingar genom att låta lärlingarna cirkulera på olika avdelningar och mellan olika maskiner och pröva olika arbetsuppgifter. Tyvärr motverkas ansträngningarna på framsynt fabrikanthåll att öka företagarnas intresse för lärlingsutbildningen av den omständigheten att det för närvarande är ett så litet antal ungdomar som är villiga att arbeta som lärlingar.

Möbelutredningen är också medveten om, att lärlingsutbildningen på arbetsplatserna kräver en viss ekonomisk uppoffring såväl av företagarna som av lärlingarna och skulle kunna behöva ett visst stöd från samhällets sida liksom yrkesskolorna och hantverksutövarna nu får. Omkring ett dussin snickaremästare har 1946 beviljats statligt lärlingsbidrag på sammanlagt 900 kronor vardera för varsin lärling, som därmed ges en fullständig hantverksutbildning i snickeri. Antalet av dessa lärlingar är för obetydligt för att spela någon som helst roll för möbelindustrin.

Tidigare har påpekats den skillnad i lönesättning, som kollektivavtalen uppvisar för lärlingar och för andra minderåriga arbetare. Snickarlärlingarna betalas sålunda under alla de fyra läroåren en mindre timlön än de jämnåriga kamrater, som icke är anställda enligt avtalets lärlingsbestämmelser, varierande mellan 8 och 16 öre i timmen. Det har vitsordats från många möbelfabrikanter, att detta gör pojkarna mindre benägna att ta lärlingsanställning, så mycket mer som en hel del pojkar är hänvisade till att försörja sig själva helt eller delvis redan i lärlingsåldern. Påfallande många fabrikanter har också föreslagit lärlingsbidrag från staten. Även Möbelutredningen anser, att det kan finnas fog för ett visst ekonomiskt stöd från det allmännas sida. När yrkesskolornas elever kan erhålla statsstipendier, är det inte orimligt att även lärlingar ute på arbetsplatserna skulle kunna få dylika, om de — vid behovsprövning på samma grunder som sker vid yrkesskolorna —

befinnes vara i behov av stipendium. Stipendierna borde dock i så fall avvägas med hänsyn till den arbetsförtjänst lärlingarna har och som är väsentligt större än de flitpengar, som yrkesskoleeleverna kan påräkna. Om man inte avtalsvägen vill utjämna den nuvarande skillnaden i timlöner för lärlingar och annan minderårig arbetskraft inom möbelindustrin, emedan man håller fast vid uppfattningen, att yrkesutbildningen är en förman, en slags kapitalplacering i framtiden, som vederbörande bör betala för genom att avstå lön, vore det inte alldeles otänkbart, att statsstipendier utginge — åtminstone under de två första lärlingsåren — till mindre bemedlade lärlingar ute på arbetsplatserna till belopp som motsvarade just denna löneskillnad, d. v. s. mellan 20 och 40 kronor per månad. Det är som synes mindre än hälften av vad yrkesskoleelever nu kan erhålla i stipendier. Emellertid är möbelutredningen inte beredd att nu förorda en dylik åtgärd, som skulle kunna uppfattas som en lönesubvention åt företagen och av vissa av dessa måhända användas för en motsvarande sänkning av lärlingslönerna. Mindre risk i detta hänseende erbjuder ett system med icke behovsprövade stipendier åt lärlingar, som icke ha sina hem på den ort, där de arbetar och får sin utbildning, utan måste leva inackorderade utom hemmet. Yrkesöverstyrelsen har i 1946 års riksdagspetita föreslagit dylika icke behovsprövade grundstipendier à 550 kronor om året till yrkesskoleelever, som inte kan bo i sina hem under skoltiden — i överensstämmelse med de stipendier, som landsbygdsungdom numera kan få för läroverksstudier på annan ort. Förslaget skall enligt ecklesiastikministern i 1947 års statsverksproposition bli föremål för en överarbetning. Att låta detta system omfatta även den ungdom som utbildas inom industrin har mycket som talar för sig — inte minst rättvisesynpunkten. Då enligt vad utredningen erfarit ett förslag om detta håller på att ta form inom yrkesöverstyrelsen, vill möbelutredningen nöja sig med att uttala sina sympatier för tanken och de möjligheter den innebär att underlätta för ungdom, som på hemorten saknar möjlighet att utbilda sig i snickaryrket, att ta lärlingsanställning i yrket hos en industri på annan ort.

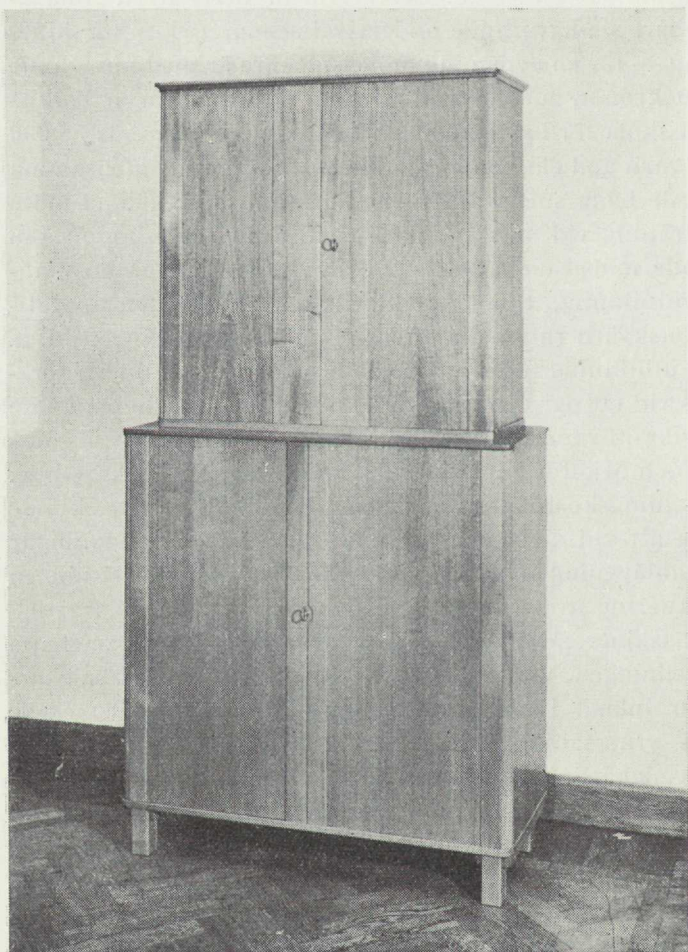
Maskinsnickarutbildning vid yrkesskolorna.

Möbelproduktionen är numera till största delen industrialiserad och maskinell. Den hantverksmässiga snickarutbildningen vid yrkesskolorna är inte inriktad på att tillfredsställa industrins primära behov av yrkesskickliga maskinsnickare. De centrala verkstadsskolorna och även de kommunala yrkesskolorna betjänar i första hand hantverket, även om eleverna på möbelsnickaravdelningarna också får lära sig viss maskinlära. På de centrala verkstadsskolorna och även annorstädes är det vanligt att möbelsnickare och

byggnads- och inredningssnickare undervisas i maskinsnickeri på en gemensam maskinverkstad, som utrustas med maskiner för båda kategorierna elever. I det föregående har den tanken framförts, att man vid verkstads-skolorna i snickeri även skulle anordna en utbildningslinje speciellt för elever som vill bli maskinsnickare. Flera av de yrkeslärare i snickeri, som tillfrågats om sin mening i saken, har som tidigare nämnts ställt sig positiva till tanken, och de flesta har menat att en sådan linje borde kunna göras något kortare än den 4-åriga hantverksmässiga utbildningen. Inom industrin är ju lärlingsutbildningen till maskinsnickare 3-årig. Dock har av naturliga skäl ingen yrkeslärare velat ha en omläggning av sin egen undervisning, den nuvarande utbildningen så, att mera vikt lägges vid undervisningen i maskinsnickeri med en motsvarande inskränkning av undervisningen i vissa hantverksmoment. Man önskar ett både-och. Emellertid är detta dyrt. Anläggningskostnaden för enbart stadigvarande undervisningsmateriel — maskiner och verktyg av alla slag — för en avdelning möbelsnickare är med nuvarande priser omkring 35.000 kronor, medan motsvarande kostnad för undervisningen till en verkstadsskola för byggnads- och inredningssnickare är 38.000 kronor. Det har alltså varit god ekonomi av samhället att göra gemensamma maskinverkstäder för de båda snickarkategorierna, som dock genom detta vardera fått mindre träning vid maskinerna än om de varit ensamma om dem och — beträffande möbelsnickarna — huvudvikten lagd på en planmässig maskinsnickarutbildning. För möbelutredningen synes den uppfattningen riktig, att en önskvärd rationalisering av möbeltillverkningen bl. a. förutsätter en ordnad utbildning för maskinsnickare, och utredningen föreslår, att det försöksvis vid ett par centrala verkstadsskolor i närheten av de sydsvenska möbelfabrikantbygderna (t. ex. vid de planerade nya verkstadsskolorna i Jönköping och Mjölby) inrättas en särskild maskinsnickarlinje. Då som nämnts anläggningskostnaderna är förhållandevis dyrbara, kunde man kanske tänka sig att vid dessa försök befintliga maskinanläggningar utnyttjas genom en omläggning av den hantverksmässiga undervisningen och en eventuell evakuering av en byggnads- och inredningssnickaravdelning, så att skolans maskiner får mer odelat disponeras av möbelsnickare. Det synes också utredningen värdefullt, om den korta maskinsnickarutbildning, som nu är inlagd i hantverksutbildningen för möbelsnickare vid Stockholms stads yrkesskolor, skulle kunna byggas ut till en fullständig 3-årig maskinsnickarlinje, eftersom kompetent lärare och lämplig maskinutrustning i viss omfattning redan finns att utgå ifrån och med hänsyn till värdet av att på en utbildning av detta slag få pröva det vid Stockholms yrkesskolor tillämpade växelundervisningssystemet. Växelutbildningen, som innebär yrkesarbete växelvis i verkstadsskola och inom industrin, ger eleverna tillfälle till träning i yrket under driftsmässiga for-

mer, och intresset på fabrikanthåll för denna utbildningsform är påtagligt såsom också vitsordats ovan med ett par citat ur möbelutredningens enkätmaterial. Även inom utredningen finns sympati för att växelundervisning ordnas i större utsträckning för möbelsnickarelever vid landets yrkesskolor. Förutsättningen för systemet, nämligen att skolorna kan träffa nödiga överenskommelser med ett tillräckligt antal företag och deras arbetare, torde finnas för möbelindustrins vidkommande.

Möbelutredningen vill alltså principiellt uttala sig för att i yrkesskolväsendet inlägges även en utbildning av maskinsnickare för industrins behov. Utformningen av förslagets praktiska detaljer torde kunna överlåtas på yrkesöverstyrelsen. I sammanhanget önskar dock möbelutredningen framhålla, att undervisningsplanerna för en dylik maskinsnickarutbildning

*Modernt förvaringsskåp
— gesällprov från
professor Malmstens
verkstadsskola.*

I yrkesutbildningen ingår kännedom om alla möbelstilar, men som eleverbeten bör nutidsmöblerna ha försteg.

Skulpterat skåp utfört som gesällprov av elev i Västerviks möbelsnickarskola.

lämpligen bör uppgöras i samråd med representanter för arbetsmarknadsparternas organisationer.

**Förbättring av yrkes-
skolornas smakfostran.**

Yrkesskolornas undervisning i möblernas formlära är inte tillfredsställande har det konstaterats ovan. En lärare i möbelritning har givit följande karakteristik i möbelutredningens enkät bland yrkeslärarna:

»Man kan vid betraktandet av de möbler, som utställas av yrkesskolor icke undgå att skönja en viss ensidighet och fastsittande i äldre former beträffande deras utseende. Praktiskt taget endast förvaringsmöbler, helst pampiga praktpjäser, i vissa fall överlastade med för all del yrkestekniskt sett krävande dekor och utformning, men mera sällan en förnuftig, sobert elegant sak, som passar vår nutida miljö, och nästan aldrig en så form- och skicklighetskrävande sak som en sittmöbel.»

Även om detta uttalande skjuter över målet — det att förvaringsmöbler ofta förekommer som gesällprov kan sålunda förklaras av att en sådan möbel ger lärlingen större möjligheter att visa sin yrkeskunskap — så torde det finnas visst fog för kritiken. Även yrkesöverstyrelsen synes vara medveten om att eleverna i möbelsnickeri får för lite undervisning om formens betydelse. I överstyrelsens tidigare nämnda utredning om yrkeslärarutbildningen heter det sålunda: »Såsom överstyrelsen framhållit i annat sammanhang, löper yrkesskolorna en viss risk att icke kunna följa utvecklingen inom vederbörande yrke. Så t. ex. kan en skolas i och för sig gedigna arbetsprodukter, t. ex. möbler, visa svåra brister i fråga om stil. Ett sådant förhållande kan ändras genom att kontakt uppehålls med t. ex. tongivande arkitektkretsar och Svenska slöjdföreningen, som kan giva råd

och anvisningar samt utarbete ritningar, vilka skulle kunna tillhandahållas skolorna genom överstyrelsen.» Att det finns svåra brister ifråga om stil är ju inte bara en estetisk fråga utan också en tillverkningsteknisk och ekonomisk. Självfallet blir möbler utan mycken ornamentering och yppighet i formerna billigare i framställning. Om allmänhetens smak mera inriktas på ändamålsenliga möbler, renare i linjerna och med sobrare, mer sparsamma dekorer, skulle det utan tvivel vara ekonomiskt fördelaktigt för samma allmänhet. Det gäller därför att på detta inrikta det inflytande över den allmänna smaken, som de yrkesskoleelever kommer att få som en gång som färdiga fackmän blir anlitade av allmänheten. Den föreställningen att stilmöbler fordrar större yrkesskicklighet och är »finare» att göra medverkar också till att dirigera allmänhetens smak mera köplust till förmån för stilmöbler. Att man inte kan lära sig till fullgod snickare genom att uteslutande tillverka moderna möbler torde emellertid vara en fördom. Praktiskt taget alla svårigheter och sammansättningar kan prövas på moderna möbler — det behöver man inte göra rokok- eller renässansmöbler för. Yrkesskolornas elever bör naturligtvis studera de gamla möbelstilarna också, eftersom allt nytt har vuxit fram ur det gamla. Men det oändamålsenliga i det gamla behöver ingen lära sig att göra, bara för att det kanske innebär inlärandet av en viss speciell detalj av yrket. Inställningen härvidlag kan behöva reformeras.

Yrkeslärarnas utbildning och fortbildning.

Detta sammanhänger som nämnt med utbildningen av yrkeslärare i möbelsnickeri. Denna har hittills varit så gott som uteslutande teknisk. Den pedagogiska utbildningen och den yrketeoretiska — vari formläran ingår — har varit lika eftersatta. Yrkesöverstyrelsen förordar emellertid i sin utredning om yrkeslärarutbildningen, att yrketeori och undervisningsmetodik skall ges en vida mer framskjuten plats i den framtida lärarutbildningen. Möbelutredningen, som med tillfredsställelse noterar detta, vill särskilt framhålla att en tidsenlig undervisning om möblernas formgivning bör ingå i den lärarutbildning, som yrkesöverstyrelsen kan komma att detaljutforma för yrkeslärare i möbelsnickeri. De nuvarande lärarna bör bjudas något av samma smak- och formfostran vid fortbildningskurser. Möbelutredningen vill för sin del föreslå statsbidrag — genom yrkesöverstyrelsen — till en årlig feriekurs för yrkeslärare i möbelsnickeri vid Statens hantverksinstitut. Institutet har en väl utrustad snickareverkstad, som långa tider står outnyttjad. Ledningen för institutet har också förklarat, att den mycket väl kan ta emot yrkeslärare till kortare juli- eller augustikurser där kursdeltagarna kan hinna bli informerade om utvecklingen inom möbeltillverkningen. Även studie-

stipendier för yrkeslärare bör kunna verka i samma riktning. Nuvarande stipendieanslag är alldeles för litet. Det yrkesöverstyrelsen begärde i sina petita till 1947 års riksdag — 15.000 kronor för hela yrkeslärarkåren — är ett minimum.

Läroböcker, förebilder o. dyl. Som framhållits i det föregående saknas för undervisningen i möbelsnickeri goda läroböcker, som kan sättas i händerna på eleverna. En lärobok i möbelkonstruktion och goda förebilder för elevernas skissritningar och praktiska arbeten saknas bl. a. Behovet härav vitsordas allmänt. Professor Malmsten formulerar det sålunda:

»För de fortsättningsskolor och yrkesskolor, som nu ersätta gamla tiders traditionsbundna hantverksutbildning, borde ledande formkonstnärer utarbeta förebildserier, en konkretiserad formlära, som icke skulle få vara statiskt fastlåst, men genom nya tillskott följa utvecklingen. Sålunda kunde en traditionsbildande faktor föras in i yrkesskolorna och utbildningen landet runt överspännas av ett kulturmonster, som rättledde de unga och deras lärare och gav god grund för vidare växt. Men innan så kan ske måste vi ha lärare, utbildade till förtrogenhet med formens språk. Inom vårt alltmer utgrenade yrkesskoleväsende skönjes knappast ansatser till en sådan utbildning.»

I denna karakteristik pekas på flera väsentliga ting — bl. a. på behovet av förebildsserier, d. v. s. serier av goda möbelritningar för eleverna att välja bland och arbeta efter. Naturligtvis kan goda sådana liksom lämpliga läroböcker tänkas framkomma på enskilt initiativ. Men då kanske man får vänta länge än. Om de kan stimuleras fram av yrkesöverstyrelsen eller lärarorganisationerna vore det bättre. Samma brister i yrkeslitteraturen förekommer för övrigt för andra yrkesgrenar. Möbelutredningen vill därför för sin del förorda, att det inrättas en central läroboksnämnd för yrkesundervisningen, eventuellt inordnad under yrkesöverstyrelsen som en särskild byrå därstädes, samt att åt denna läroboksnämnd eller läroboksbyrå uppdrages att vidtaga åtgärder för att få fram goda läroböcker och förebildsserier i möbelsnickeri.

Förslag.

Möbelutredningen föreslår alltså i detta kapitel

- 1. att en träteknisk linje för blivande ingenjörer inom möbel- och snickeriindustrierna måtte inrättas vid något tekniskt gymnasium i närheten av*

de sydsvenska möbelbygder, varmed den föreslagna utbildningen bör hålla kontakt;

2. att i utbildningen av möbelarkitekter inlägges en viss praktik inom industrin;
3. att det försöksvis vid ett par centrala verkstadsskolor samt vid Stockholms stads yrkesskolor inrättas särskilda 3-åriga maskinsnickarelinjer för utbildning av yrkesskickliga maskinsnickare för industrins behov;
4. att i den utbyggnad av yrkeslärarutbildningen, som yrkesöverstyrelsen föreslår, det för de yrkeslärares vidkommande, som undervisar i möbelsnickeri, måtte inläggas en tidsenlig undervisning om möblernas formgivning och att medel anslås till fortbildningskurser för yrkeslärare;
5. samt att en för undervisning och självstudier lämplig yrkeslitteratur befrämjas bl. a. genom inrättandet av en central läroboksnämnd för yrkesundervisningen.

KAPITEL 5.

Variationer i sysselsättningen och produktionen.

Konjunkturrella variationer i sysselsättningen.

Industrier för varaktiga konsumtionsvaror är som bekant i allmänhet betydligt mera känsliga för konjunkturrella variationer än de rena konsumtionsvaruindustrierna. I direktiven för möbelutredningen framhålles, att detta också gäller för möbelindustrin. »När konjunkturerna gå ned, framträder sålunda en ganska utpräglad ökning i arbetslösheten inom möbelbranschen.»

Möjligheterna att erhålla ett riktigt mått på sysselsättningsvariationerna i möbelindustrin är helt avhängiga möjligheterna att särskilt bearbeta Svenska träindustriarbetareförbundets månadsrapporter från de olika avdelningarna. Den förut omtalade bristen på statistiska uppgifter rörande möbelindustrin gäller nämligen också detta område. De uppgifter om arbetslösheten, som redovisas, gäller träindustrin som helhet. Svenska träindustriarbetareförbundet organiserar dessutom inte bara arbetare i möbelindustrin — dessa utgör inte mera än ungefär en tredjedel av förbundets medlemsantal — utan jämväl de, som är sysselsatta i träindustrin i övrigt. För att uppgifterna skulle avse endast *möbel*industrin uttogs därför i samråd med fackförbundet tio avdelningar, vilkas medlemmar uteslutande eller i varje fall nästan uteslutande varit sysselsatta i möbelfabriker. De, som så uttogs, var avdelningarna¹ i Bjärnum, Bodafors, Linköping, Nyköping, Tibro, Tranås, Vaggeryd, Virserum, Vännäsby och Värnamo, sammanlagt tio stycken med tillsammans 1.672 medlemmar i januari 1930, svarande mot 11,6 % av förbundets totala medlemsantal, och 3.335 medlemmar i december 1939 eller 11,5 % av förbundets hela medlemsbestånd. Vid slutet av år 1945 slutligen var medlemsantalet i de tio avdelningarna 4.273,

¹ I de fall då förbundet har flera avdelningar på samma plats avser undersökningen den avdelning, som organiserar möbelsnickarna.

vilket också motsvarar 11,5 % av hela medlemsantalet i förbundet. I runtäl tal omfattar undersökningen alltså cirka en tredjedel av arbetarna i möbelindustrin.

Som bekant är emellertid fackförbundens uppgifter om arbetslösheten — trots att de är de bästa — behäftade med vissa fel (se därom närmare Arbetslöshetsutredningens betänkande I SOU 1931: 20, speciellt kap. IV A). Dels behöver arbetslösheten inte vara fullständig — de som arbetar mindre än halva veckan stämplas arbetslösa — dels innesluter uppgifterna om arbetslöshet också eventuella fall av frivilligt lämnande av en plats etc. »Vid ett studium av fackföreningarnas arbetslöshetsstatistik bör man sålunda hålla i minnet, att siffrorna representerar en arbetslöshet ur organisationernas synpunkt.»¹ Fr. o. m. 1936 har Svenska träindustriarbetare-

Tabell 21. Antalet veckor fristämplade på grund av arbetslöshet i procent av totala antalet »möjliga» veckor i tio av Svenska träindustriarbetareförbundets avdelningar uteslutande omfattande arbetare i möbelindustrin åren 1930—1945.

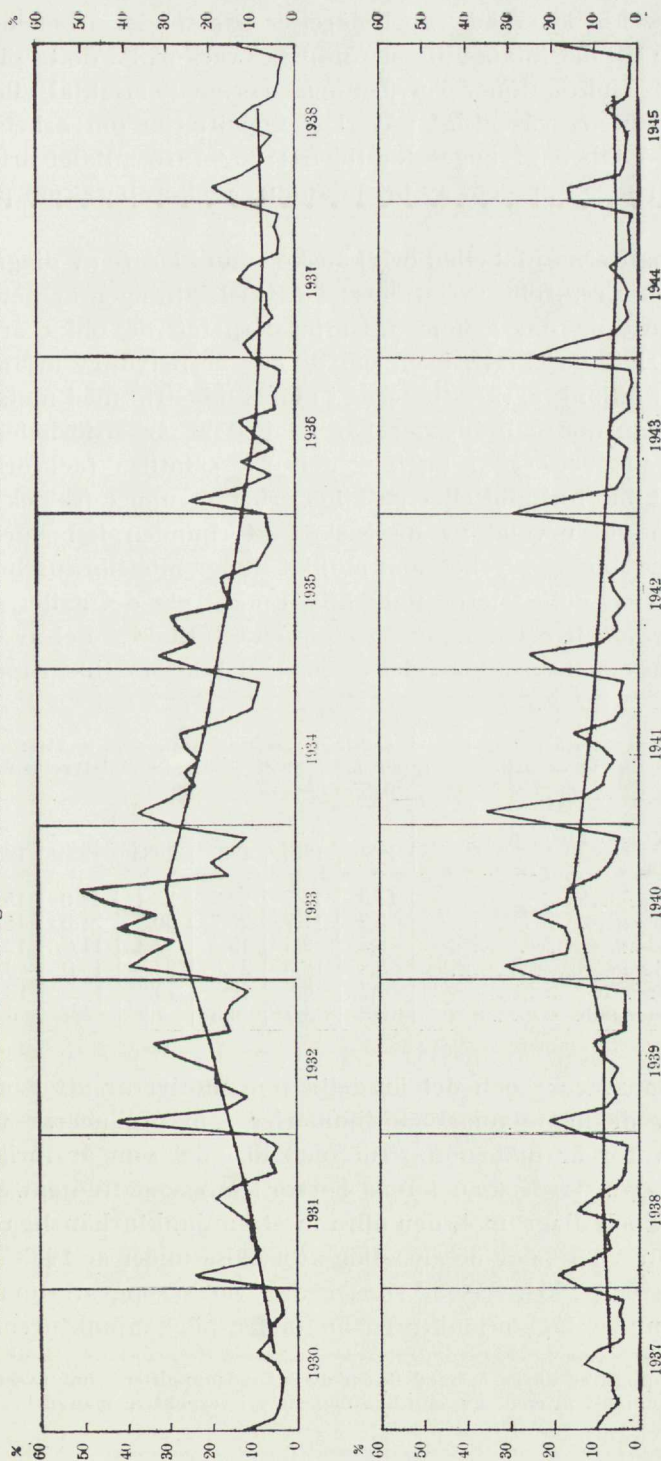
År	Jan.	Febr.	Mars	Apr.	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Genomsnitt pr år
1930	12,5	5,4	4,0	3,9	3,5	5,2	9,9	6,8	6,4	3,6	4,0	5,3	5,9
1931	24,3	11,3	9,0	10,9	11,0	15,1	19,3	14,2	4,9	6,4	4,7	9,4	11,7
1932	42,0	16,5	11,9	19,1	19,0	27,6	33,5	15,7	17,2	15,8	11,5	18,3	20,7
1933	39,2	34,7	28,8	41,8	32,9	44,3	50,5	16,1	20,0	15,3	12,0	28,6	30,3
1934	37,3	29,6	23,6	26,0	22,8	25,8	27,2	16,8	10,8	9,1	8,6	22,1	21,6
1935	31,8	23,4	16,9	19,0	15,0	16,5	17,3	8,9	7,1	6,3	6,8	12,0	15,1
1936	24,5	12,1	5,6	12,4	5,0	9,4	12,7	4,6	5,2	3,4	3,2	9,6	9,0
1937	11,6	8,4	5,1	6,7	6,5	13,2	10,6	4,1	3,9	4,8	3,9	13,4	7,7
1938	19,3	12,1	7,2	7,9	5,3	14,3	10,8	4,7	3,7	3,3	2,7	13,3	8,7
1939	20,8	7,8	5,5	6,6	5,0	8,4	10,3	3,3	3,3	3,2	3,3	22,9	8,4
1940	31,1	16,6	16,2	17,6	24,7	17,2	16,9	9,9	7,3	5,4	4,9	18,8	15,5
1941	35,1	13,3	8,6	7,9	6,3	9,0	15,4	6,0	4,2	4,7	3,5	18,8	11,1
1942	25,0	9,0	5,4	6,0	3,6	6,0	6,9	3,6	2,7	3,1	2,5	29,1	8,6
1943	18,6	5,0	3,4	3,6	2,5	6,9	6,8	2,2	2,3	1,5	1,8	24,4	6,5
1944	16,0	5,0	2,6	3,1	2,3	3,9	6,4	2,0	2,1	2,2	1,4	15,6	5,2
1945	16,2	4,2	3,1	2,7	2,3	3,9	7,3	2,5	1,8	1,8	1,5	19,1	5,5

förbundet en erkänd arbetslöshetskassa, och det kan antagas, att uppgifterna om arbetslösheten därefter är mera tillförlitliga än tidigare. De uppgifter, som lämnats till förbundet, är nämligen med några betydelselösa undantag² desamma som de som lämnas till arbetslöshetskassan. För varje avdelning har för varje månad under tiden 1930—1945 uppgift skaffats om antalet veckor, som fristämplats på grund av arbetslöshet, samt om det totala antalet medlemmar (medeltalet mellan medlemsantalet den första och sista dagen i månaden). Medlemsantalet har sedan multiplicerats med

¹ a. a. sid. 47.

² Sålunda är ett litet antal av förbundets medlemmar över 60 år icke med i arbetslöshetskassan.

Diagram 3. Antalet veckor fristämplade på grund av arbetslöshet i procent av totala antalet »möjliga» veckor i tio av Svenska Träindustriarbetareförbundets avdelningar uteslutande omfattande arbetare i möbelindustrin åren 1930—1945.

antalet veckor i månaden, och därefter har antalet arbetslösa veckor satts i relation till det totala antalet »möjliga» veckor. På detta sätt har det undvikits, att fluktuationer i avdelningarnas medlemsantal eller i »organisationsprocenten» väsentligt påverkar uppgifterna om arbetslöshetens omfattning. I tabell 21 anges för tiden 1930—1945 antalet arbetslösa veckor olika månader i procent av totala antalet veckor, beräknat på ovan angivet sätt.

Av uppgifterna i tabellen och kanske ännu klarare av diagram 3 framgår, att de konjunkturella variationerna i sysselsättningen är betydande. Redan av uppgifterna om genomsnittsarbetslösheten de olika åren framträder dessa variationer klart, även om de där är betydligt utjämnade. För att jämföra konjunkturvariationerna i möbelindustrin med motsvarande variationer inom andra industrier har i tabell 22 arbetslösheten i genomsnitt under åren 1930—1937 angivits dels för samtliga fackförbund, dels för vissa enskilda förbund eller enskilda arbetargrupper (se också diagram 4).¹ Principen vid urvalet av de enskilda förbunden har varit att söka få branscher, som så mycket som möjligt liknar möbelbranschen. Främst har således exportindustrierna undvikits. Endast när det gäller den mekaniska verkstadsindustrin har denna princip icke följts. En del av dess produkter exporteras, men en annan del är just att hänföra till gruppen »varaktiga

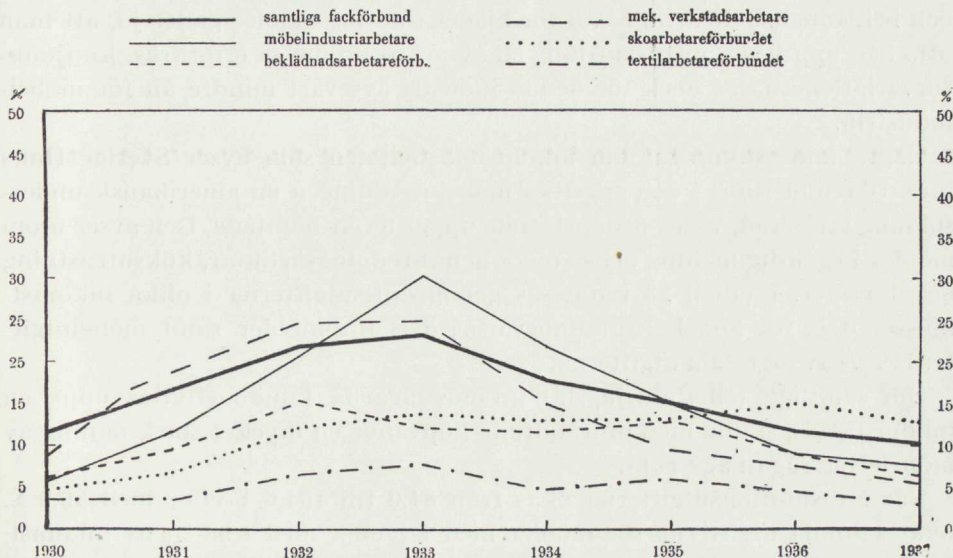
Tabell 22. Arbetslösheten dels i samtliga fackförbund, dels i vissa enskilda förbund eller för vissa arbetargrupper åren 1930—1937. (Socialstyrelsens material)

Fackförbund	Å R							
	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Samtliga fackförbund.....	11,8	16,7	22,2	23,4	18,0	15,1	12,6	10,8
Möbelindustriarb.	5,9	11,7	20,7	30,3	21,6	15,1	9,0	7,7
Beklädnadsarbetareförb.	6,5	9,5	15,4	12,3	11,8	12,9	9,0	6,5
Mek. verkstadsarb.....	8,8	16,6	24,6	24,8	15,0	9,1	7,6	5,6
Skoarbetareförb.	4,7	6,8	12,3	13,8	13,2	13,3	15,0	12,9
Textilarbetareförb.	3,6	3,7	6,5	7,9	4,9	6,2	4,5	3,1

konsumtionsvaror» och det är detta som motiverar att denna serie medtagits. Av de hemmamarknadsindustrier som producerar varaktiga konsumtionsvaror är möbelindustrin (den lilla del som är inriktad på inredningar o. dyl., torde man kunna bortse från) som framgår av uppgifterna i tabell 22 och diagram 4, den allra mest konjunktur känsliga med i genomsnitt lite över 30 % av de anställda arbetslösa under år 1933 och över 20 % åren 1932 och 1934. Såsom visas nedan var säsongvariationerna betydligt starkare under lågkonjunkturen än under högkonjunkturen. Därav följer

¹ Dessa uppgifter avser årsmedeltalen av månadsuppgifter, som avsett antalet arbetslösa medlemmar i procent av samtliga den sista i respektive månad.

Diagram 4. Arbetslösheten dels i samtliga fackförbund, dels i vissa enskilda förbund eller för vissa arbetargrupper åren 1930—1937. (Socialstyrelsens material).

att arbetslösheten vissa månader var väsentligt högre än vad som framgår av de ovan anförda genomsnittssiffrorna för hela året. Observeras bör, att arbetslösheten i samtliga fackförbund, trots att där ingår också export- och kapitalvaruindustrierna, inte steg så högt som den gjorde inom möbelindustrin. När därtill kommer, att arbetslösheten såväl före som efter krisen var väsentligt högre där än inom möbelindustrin, så är det klart, att fluktuationer

Tabell 23. Genomsnittliga utgifter per konsumtionsenhet i pund sterling för amerikanska familjer i olika inkomstklasser åren 1935—1936.

Årsinkomst £	Samtliga konsumtions- utgifter £	Utgifter för möbler	
		Totalt £	i % av alla utg.
— 100	84.0	1.2	1,43
100— 150	134.6	2.2	1,63
150— 200	177.2	4.0	2,26
200— 250	219.8	6.0	2,73
250— 300	257.0	7.4	2,88
300— 350	296.0	9.4	3,18
350— 400	330.4	11.4	3,45
400— 500	385.0	12.8	3,33
500— 600	453.8	15.2	3,35
600— 800	536.2	18.0	3,35
800—1.000	643.8	16.9	3,04
1.000—2.000	873.8	27.8	3,18
2.000—3.000	1.212.0	40.2	3,32
3.000—4.000	1.787.4	49.0	2,74
4.000—w	2.959.8	81.0	2,73

nera i sysselsättningen för möbelbranschens del är väsentligt kraftigare. Den industri, som närmast liknar möbelindustrin, torde vara konfektions- och beklädnadsindustrin. Såväl för kläder som för möbler gäller ju, att man ofta kan uppskjuta nyanskaffning en avsevärd tid om så erfordras. Konjunkturvariationerna är dock för denna industri avsevärt mindre än för möbelindustrin.

Några undersökningar om inkomstelasticiteten som avser Sverige finns inte. Däremot finns i den engelska möbelutredningen en amerikansk undersökning refererad, varur nedanstående uppgifter är hämtade. Den avser utom möbler i egentlig mening också olika heminredningsartiklar, köksutrustning och textilier. I tabell 23 redovisas genomsnittsutgifterna i olika inkomstklasser dels för alla konsumtionsvaror, dels för möbler samt möbelutgifterna i % av de totala utgifterna.

Om samtliga (eller de lägsta) inkomsttagarna kunde »flyttas upp» en inkomstklass, skulle med oförändrade köpvanor en mycket stark ökning av möbelefterfrågan äga rum.

När konsumtionsutgifterna ökas från 84.0 till 134.6 £ eller med 50.0 £, ökar sålunda utgifterna för möbler med 1 £ eller med 1,98 % av inkomstökningen. När de ökas till 177.1 £ eller med 42.6 £, ökas möbelutgifterna med 1.8 £ eller 4,22 % av inkomstökningen o. s. v. Procenttalen blir för de närmast inkomstklasserna 4,7, 3,76, 5,13 och 5,95 %.

Som framgår av uppgifterna i tabell 24 kan inte nedgången i den svenska möbelindustrins sysselsättning i början av 1930-talet bero på minskad efterfrågan på grund av lägre antal ingångna giftermål. Antalet ingångna äktenskap minskade endast obetydligt åren 1931 och 1932 och ökade sedan i rask takt.

Tabell 24. Antal ingångna äktenskap under åren 1930—1937.

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Antal ingångna äktenskap	43.858	42.908	41.673	43.437	48.095	51.306	53.276	55.606

Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering framlade i ett betänkande (SOU 1945: 11) förslag till vissa åtgärder att tillgripas i en depression just för att stimulera avsättningen av varaktiga konsumtionsvaror. Förutom de tidigare angivna förslagen om konjunkturvarierade arbetslöshetsunderstöd och en skattepolitik så utformad, att man under högkonjunktur toge ut väsentligt högre skatter än som betingades av det statsfinansiella läget och omvänt sänkte skatterna mera vid en depression, anföres att man t. ex.

genom variationer i avbetalningsvillkoren skulle kunna påverka vissa köp i en konjunkturpolitiskt önskvärd riktning. De offentliga organen borde så vitt möjligt variera sina inköp av varor av typen möbler omvänt mot konjunkturerna. Slutligen föreslås, att staten i en ekonomisk nedgångsperiod skulle kunna lämna rabatter åt vissa behövande familjer för att de skulle kunna inköpa vissa »varaktiga konsumtionsvaror» — bl. a. möbler — som de eljest inte kunnat köpa.

Genom gjorda inventeringar har man funnit, att de behov, som föreligger, är mycket stora. På grund av de höga kostnaderna bl. a. — och kanske särskilt — för möbler, har man emellertid inte kunnat tillfredsställa dem. Kommissionen utgår alltså från, att jämväl priselasticiteten för varor av denna typ är relativt hög. Genom dessa förslag har planeringskommissionen fört in frågan om möblernas priser i diskussionen. Detta är ju en av de frågor, som föranlett möbelutredningens tillsättande, och den kommer också att närmare diskuteras i det följande (se framförallt kapitel 16). Utredningen vill i detta sammanhang endast understryka hur viktigt det är — inte minst ur branschens egen synpunkt — att alla möjligheter att förbilliga möblerna prövas fullkomligt obundet. Genom den dimensionering, som vår möbelindustri har för närvarande, kan en lågkonjunktur eljest medföra mycket svåra konsekvenser. Främst arbetarna i branschen kommer att drabbas av de avsättningssvårigheter, som kan väntas, när man inte längre — som under 1930-talets kris — har en i stort sett oförändrad giftermålsfrekvens och ett ständigt stegrad nettotillskott av hushåll, som håller efterfrågan uppe, utan nedgången i sysselsättningen under en konjunkturnedgång i stället förstärks av att basen för efterfrågan minskas genom mindre hushållstillväxt (se därom kap. 19).

Säsongmässiga variationer i sysselsättningen.

Förutom de rent konjunkturrella variationerna i sysselsättningen framträder också i vissa — särskilt mycket modebetonade — industrier starka säsongmässiga variationer med regelbundet återkommande korttidsarbetslöshet etc. Möbelutredningen har ansett det vara värdefullt att undersöka hur det förhåller sig med dessa säsongvariationer inom möbelindustrin.

Enda möjligheten att för en längre tid erhålla uppgifter om sysselsättningen olika månader för enbart möbelindustrin är som ovan framhållits att specialbearbeta Svenska träindustriarbetareförbundets månadsrapporter. Vad dessa uppgifter avsett samt hur de bearbetats har redovisats i det föregående liksom också de fel, som de kan anses vara behäftade med.

Dels för att i någon mån kunna kontrollera uppgifterna från fackförbundet, dels för att få ett material fördelat på företag av olika storlek, har för åren 1940—1945 en undersökning också gjorts på grundval av de uppgifter om antalet anställda, som bl. a. en del möbelfabriker varje år via länsarbetsnämnderna lämnar till socialstyrelsen. Uppgifter av detta slag har visserligen länge lämnats till styrelsen men först fr. o. m. 1939 blev de månatliga och därför kan detta material inte användas för en längre tid.

Uppgifterna till socialstyrelsen avser bl. a. dels antalet vid uppgiftstillfället (sista arbetsdagen av den sista avlöningsperioden i respektive månad) sysselsatta (i arbete varande) arbetare, dels antalet arbetare, som på grund av olika orsaker — militärtjänst, semester, sjukdom, arbetsbrist etc. — var frånvarande vid uppgiftstillfället. De i fortsättningen meddelade uppgifterna avser endast antalet *sysselsatta* arbetare vid de olika tidpunkterna. Det hade varit önskvärt om de även kunde ha avsett åtminstone arbetare, frånvarande på grund av semester. Detta har emellertid visat sig vara omöjligt, därför att uppgifter om frånvaro på grund av semester under vissa år inte redovisats för sig utan tillsammans med frånvaro på grund av sjukdom etc.

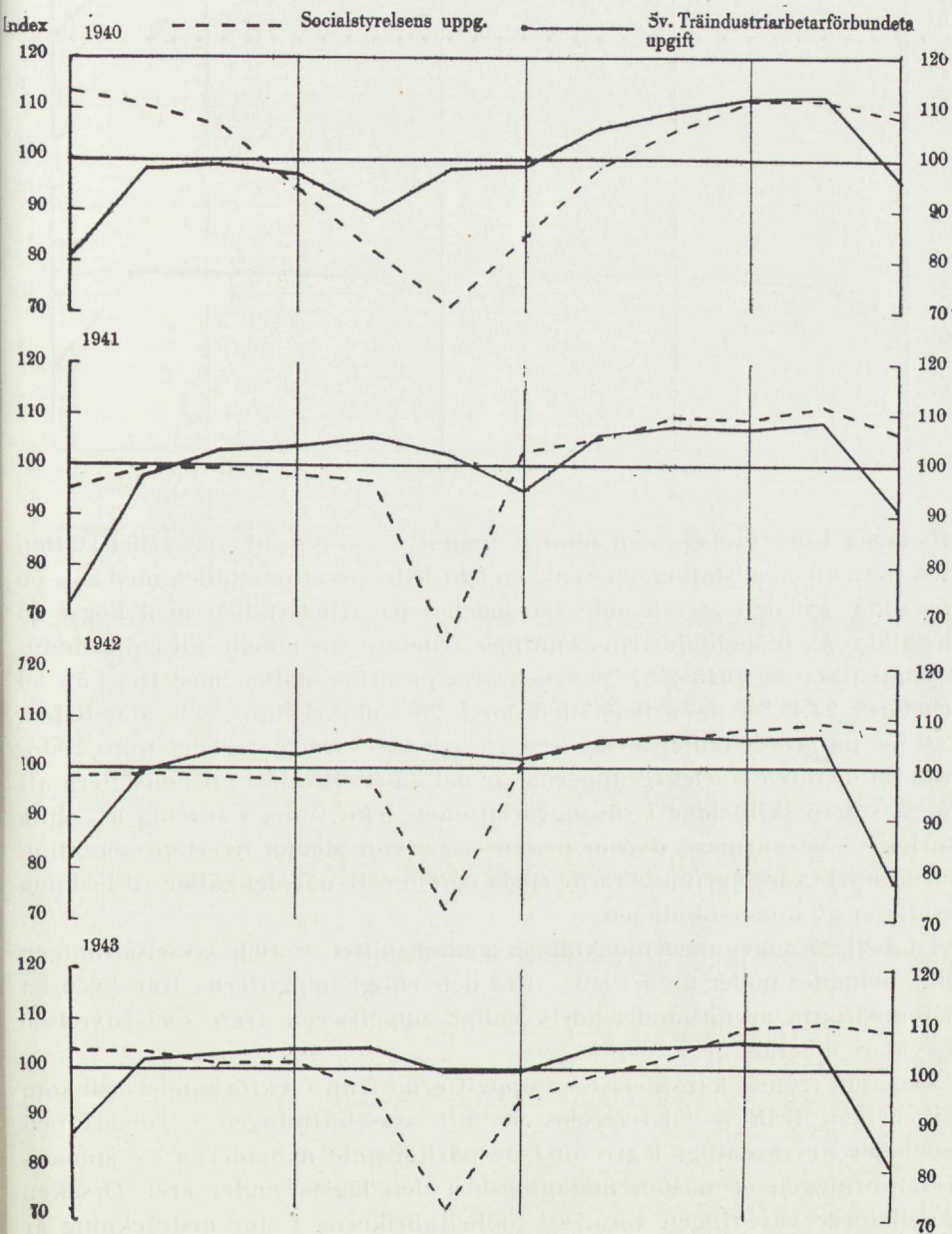
Redovisningen avser antalet arbetare vid de möbelfabriker, som under tiden 1940—1945 lämnat uppgifter. Dels redovisas samtliga företag, dels företag i olika storleksgrupper var för sig.

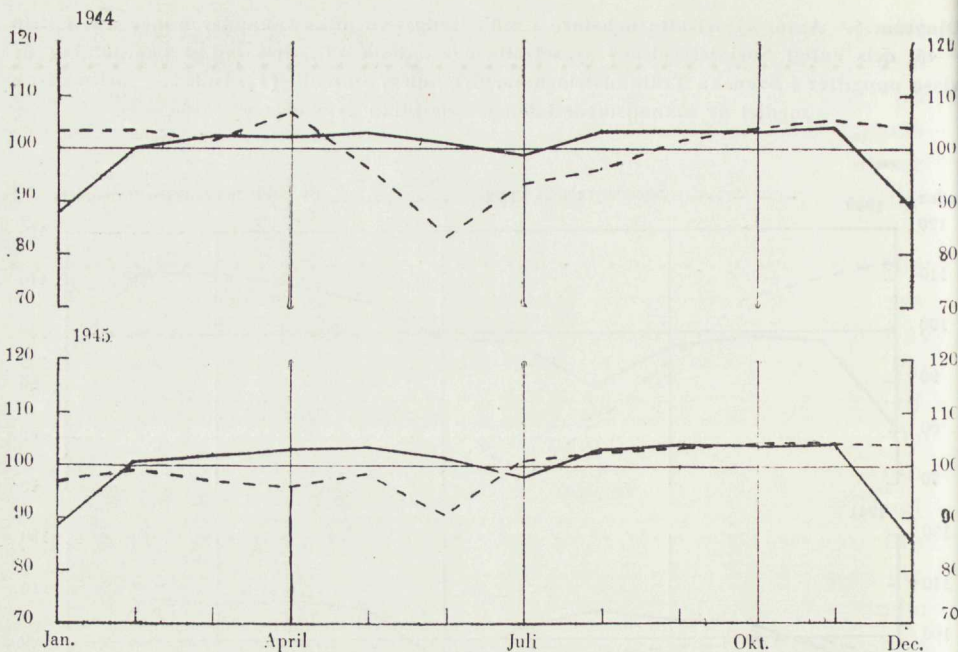
Då lämnandet av uppgifter är frivilligt har helt naturligt inte samtliga företag lämnat uppgifter för varje månad under de sex åren — endast för 26 företag finns uppgifter för hela denna tid. För att undersökningsresultaten skulle grunda sig på ett så stort material som möjligt har därför dessutom uppgifterna för samtliga företag, som redovisat antalet anställda under minst ett kalenderår, bearbetats. I materialet är av olika anledningar de större företagen överrepresenterade. Sålunda är omkring hälften av

Tabell 25. Antal sysselsatta arbetare i möbelindustrin olika månader under tiden 1940—1945, dels enligt Socialstyrelsens sysselsättningsstatistik (S), dels enligt bearbetning av vissa uppgifter i Svenska träindustriarbetareförbundets statistik (T). Index — aritmetiska mediet av månadsmedeltalen respektive år = 100.

År		Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1940	S	113,6	110,7	106,3	94,4	82,1	71,2	85,0	98,6	105,8	111,8	111,9	108,6
	T	81,6	98,8	99,2	97,6	89,2	98,0	98,4	106,7	109,8	112,0	112,6	96,2
1941	S	95,7	99,5	99,6	98,3	96,9	64,8	102,4	105,1	109,7	109,3	111,8	106,5
	T	73,0	97,5	102,8	103,6	105,4	102,3	95,1	105,7	107,7	107,2	108,5	91,3
1942	S	98,3	99,1	98,3	97,8	97,6	72,0	100,8	104,9	106,3	108,0	108,8	108,1
	T	82,0	99,5	103,5	102,8	105,4	102,8	101,8	105,4	106,4	106,0	106,6	77,5
1943	S	103,7	103,7	101,3	101,5	96,1	72,6	93,6	99,4	102,6	108,5	109,2	107,7
	T	87,1	101,6	103,3	104,2	104,3	99,6	99,8	104,6	104,5	105,3	105,0	80,9
1944	S	103,5	103,4	101,6	106,9	96,4	83,4	93,4	96,3	101,4	103,9	105,6	104,2
	T	88,6	100,2	102,8	102,2	103,1	101,4	98,8	103,4	103,3	103,2	104,0	89,0
1945	S	97,3	99,2	97,1	96,4	98,4	91,3	101,2	102,6	103,3	104,4	104,3	104,0
	T	88,7	101,4	102,6	103,0	103,4	101,7	98,1	103,2	103,9	103,9	104,3	85,6

Diagram 5. Antal sysselsatta arbetare i möbelindustrin olika månader under tiden 1940—45, dels enligt Socialstyrelsens sysselsättningsstatistik (S), dels enligt bearbetning av vissa uppgifter i Svenska Träindustriarbetarförbundets statistik (T). Index — aritmetiska mediet av månadsmedeltalen för de olika perioderna = 100.

arbetarna i de företag, som lämnat uppgifter, sysselsatta på arbetsställen med flera än 50 anställda, omkring en fjärdedel på arbetsställen med 26—50 anställda och den återstående fjärdedelen på arbetsställen med högst 25 anställda. Av möbelindustrins samtliga arbetare var emellertid enligt industristatistiken år 1943 22,7 % sysselsatta på arbetsställen med flera än 50 arbetare, 24,4 % på arbetsställen med 26—50 arbetare och återstoden, 52,9 %, på arbetsställen med högst 25 arbetare. Då materialet finns redovisat på de olika storleksgrupperna, är det emellertid lätt att konstatera att några större skillnader i säsongvariationen icke finns i företag av olika storlek — se närmare därom nedan —, varför denna överrepresentation för de större företagen inte torde spela någon roll, när det gäller att bedöma resultatet av undersökningen.

I tabell 25 anges med indextal (årsgenomsnittet = 100) sysselsättningen olika månader under åren 1940—1945 dels enligt uppgifterna från Svenska träindustriarbetareförbundet, dels enligt uppgifterna från socialstyrelsen (se vidare diagram 5).

Vad som främst karakteriserar uppgifterna från fackförbundet och som skiljer dem från socialstyrelsens är, att sysselsättningen i januari och december är väsentligt lägre än i de närliggande månaderna — januari-sysselsättningen är nästan undantagslöst den lägsta under året. Orsaken härtill torde väsentligen vara, att möbelfabrikerna i stor utsträckning är

stängda från jul- till trettondehelgen. Dessa båda veckor — en i vardera månaderna december och januari — blir alltså ofta stämplade arbetslösa, och därav följer skenbart en väsentligt lägre sysselsättning dessa månader.

I uppgifterna från socialstyrelsen återfinnes icke dessa typiska avvikelser i januari och december. Orsaken är lätt att finna. Uppgifterna till socialstyrelsen skall avse antalet sysselsatta arbetare *sista arbetsdagen* av den sista avlöningsperioden *i månaden*. En veckas ledighet i början av januari märks således inte. Att ledigheten i sista veckan i december inte heller märks torde bero på, att den av arbetsgivarna för december lämnade uppgiften avser sista veckan före jul, då i allmänhet hela arbetsstyrkan är sysselsatt.

En annan genomgående skillnad är, att enligt uppgifterna till social-

Tabell 26. Antal sysselsatta arbetare i företag av olika storlek olika månader under åren 1940—1945. Index — aritmetiska mediet av månadsmedeltalen i de olika storleksgrupperna respektive år = 100.

Arbetsställen m. nedanst. ant. arbetare	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Absoluta tal												
1940 —25 arb.	110,6	111,1	107,1	86,9	76,1	70,1	82,1	99,4	111,6	116,6	116,5	111,9
26—50 ”	111,1	105,3	104,6	92,7	80,0	66,7	88,7	100,0	108,8	115,9	117,9	108,3
51—w ”	116,2	113,0	106,7	98,9	86,0	73,8	84,9	97,4	101,5	107,6	106,9	107,1
Samtliga	113,6	110,7	106,3	94,4	82,1	71,2	85,0	98,6	105,8	111,8	111,9	108,6
1941 —25 arb.	94,7	98,6	97,4	95,5	93,3	78,4	99,4	103,3	109,2	110,1	111,2	108,9
26—50 ”	95,2	100,5	98,6	99,9	100,5	50,1	101,7	108,8	113,2	111,2	113,2	107,1
51—w ”	96,7	99,8	101,6	99,5	97,9	61,8	104,8	104,8	108,7	108,1	111,7	104,6
Samtliga	95,7	99,5	99,7	98,3	96,9	64,8	102,4	105,1	109,8	109,4	111,9	106,5
1942 —25 arb.	95,8	97,1	96,6	97,6	97,3	84,0	92,5	103,5	107,0	108,6	110,0	110,0
26—50 ”	98,9	99,8	95,3	95,3	94,6	82,4	100,7	102,4	107,6	108,4	107,5	107,1
51—w ”	99,1	99,4	101,1	99,6	99,6	59,4	104,8	107,2	105,2	107,5	109,2	107,9
Samtliga	98,3	99,1	98,3	97,8	97,6	72,0	100,8	104,9	106,3	108,0	108,8	108,1
1943 —25 arb.	103,1	103,9	103,2	101,1	99,5	78,6	87,3	97,5	101,9	107,4	107,9	108,6
26—50 ”	102,8	99,8	96,3	99,2	100,7	74,1	92,8	100,9	103,8	109,5	111,2	108,9
51—w ”	104,5	105,5	103,1	103,0	92,1	69,1	96,9	99,5	102,3	108,5	108,9	106,6
Samtliga	103,7	103,7	101,3	101,5	96,1	72,6	93,6	99,4	102,6	108,5	109,3	107,7
1944 —25 arb.	103,1	103,6	100,5	97,3	96,0	82,2	92,4	96,9	101,7	108,2	108,3	109,8
26—50 ”	101,8	103,1	101,9	97,5	97,3	93,8	90,1	98,8	101,6	105,4	106,3	102,4
51—w ”	104,6	103,5	102,2	118,1	96,2	78,5	95,8	94,6	101,1	100,4	103,4	101,6
Samtliga	103,5	103,4	101,6	106,9	96,4	83,4	93,4	96,3	101,4	103,9	105,6	104,2
1945 —25 arb.	96,0	99,2	97,4	95,8	97,9	93,4	100,8	103,2	102,9	104,0	104,9	104,5
26—50 ”	96,1	96,3	96,8	95,2	98,2	98,4	100,7	101,6	102,5	103,6	105,0	105,6
51—w ”	99,0	101,1	97,2	99,0	98,9	84,8	101,8	103,0	104,2	105,2	103,4	102,4
Samtliga	97,3	99,2	97,1	96,9	98,4	91,3	101,2	102,6	103,3	104,4	104,3	104,0

styrelsen sysselsättningen under juni månad företer en markant nedgång, som inte alls eller i varje fall endast obetydligt återfinns i uppgifterna från fackförbundet. Orsaken därtill är semestern, som oftast förlägges i anslutning till midsommarhelgen. Då uppgifterna till socialstyrelsen bara avser sysselsatta (= i arbete varande) och då det, som ovan framhållits, varit omöjligt att komplettera dem med uppgift om antalet arbetare lediga på

grund av semester, blir resultatet skenbart en mycket kraftig nedgång i sysselsättningen under juni månad.

Bortser man från dessa avvikelser, som har sin naturliga förklaring, finner man en så god överensstämmelse mellan de båda statistiska serierna (se vidare diagram 5), att uppgifterna från fackförbundet utan vidare bör kunna användas för att beskriva säsongvariationerna under 1930-talet.

Innan utredningen övergår till att närmare diskutera dessa variationer, kan det emellertid vara av intresse att jämföra utvecklingen för företag av olika storlek. I tabell 26 lämnas sådana uppgifter för åren 1940—1945 (socialstyrelsens material). Några nämnvärda skillnader i säsongvariationernas styrka föreligger inte i de olika storleksgrupperna — de få avvikelser, som man kan finna, förefaller att vara helt slumpbetingade. Det är framför allt juniuppgifterna, som skiljer sig åt — något som torde kunna förklaras av olika principer för uttagning av semester i olika stora företag.

I tabell 27 redovisas sysselsättningens variationer olika månader under tiden 1930—1945 enligt de bearbetade uppgifterna ur fackförbundets sta-

Tabell 27. Sysselsättningen inom möbelindustrin olika månader tiden 1930—1945. Index — aritmetiska mediet av månadsmedeltalen respektive år = 100.

År	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt	Nov.	Dec.
1930	93,0	100,5	102,0	102,1	102,5	100,7	95,7	99,0	99,4	102,4	102,0	100,6
1931	85,7	100,5	103,1	100,9	100,8	96,2	91,4	97,2	107,7	106,0	107,9	102,6
1932	73,0	105,3	111,1	102,0	102,1	91,3	83,8	106,3	104,4	106,1	111,6	103,0
1933	87,3	93,8	102,2	83,6	96,3	80,0	71,1	120,5	114,9	121,6	126,3	102,5
1934	80,0	89,8	97,5	94,4	98,5	94,7	92,9	106,2	113,8	116,0	116,6	99,4
1935	80,3	90,2	97,9	95,4	100,1	98,3	97,4	107,3	109,4	110,3	109,8	103,6
1936	82,9	96,6	103,7	96,2	104,4	99,5	95,9	104,8	104,1	106,1	106,3	99,3
1937	95,8	99,2	102,8	101,1	101,3	94,0	96,8	103,9	104,1	103,1	104,1	93,8
1938	88,4	96,3	101,7	100,9	103,7	93,9	97,7	104,4	105,5	105,9	106,6	95,0
1939	86,4	100,6	103,1	101,9	103,7	100,0	97,9	105,5	105,5	105,6	105,5	84,1
1940	81,6	98,8	99,2	97,6	89,2	98,0	98,4	106,7	109,8	112,0	112,6	96,2
1941	73,0	97,5	102,8	103,6	105,4	102,3	95,1	105,7	107,7	107,2	108,5	91,3
1942	82,0	99,5	103,5	102,8	105,4	102,8	101,8	105,4	106,4	106,0	106,6	77,5
1943	87,1	101,6	103,3	104,2	104,3	99,6	99,8	104,6	104,5	105,3	105,0	80,9
1944	88,6	100,2	102,8	102,2	103,1	101,4	98,8	103,4	103,3	103,2	104,0	89,0
1945	88,7	101,4	102,6	103,0	103,4	101,7	98,1	103,2	103,9	103,9	104,3	85,6

tistik. Med utgångspunkt från de i det föregående, tabell 21, meddelade uppgifterna om det relativa antalet arbetslösa veckor har sysselsättningsgraden olika månader erhållits. För att eliminera verkningarna av variationer i sysselsättningens absoluta höjd har för varje år beräknats ett genomsnitt för sysselsättningsgraden. Detta har sedan satts lika med 100, och variationerna de olika månaderna kring detta genomsnitt har angetts med indextal.

Det är föga överraskande att finna, att säsongvariationerna är olika starka i olika konjunkturlägen. Sålunda finner man under åren 1930—1931

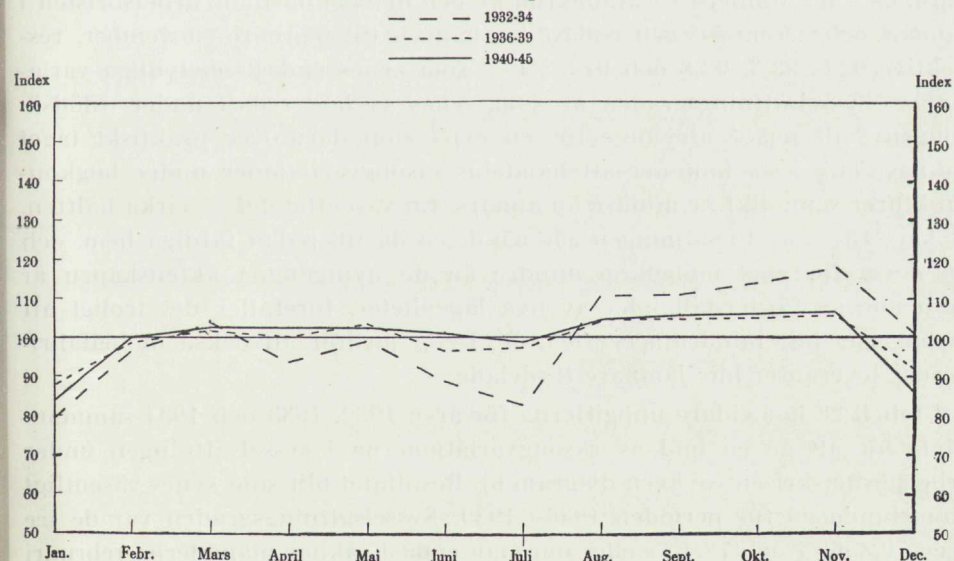
och 1936—1939, alltså typiska högkonjunkturår för branschen (nedgången hade 1931 ännu inte satt spår efter sig i möbelindustrin), att variationerna i sysselsättningsnivån är relativt små — här bortses då från januari- och decemberuppgifterna som av förut nämnda orsaker (se sid. 89) visar en alldeles för hög sysselsättningsnedgång. Variationerna kring årsgenomsnittet är endast i undantagsfall så stora som fem procent på något håll, oftast är de mycket mindre, se tabell 28 och diagram 6, där uppgifterna för åren 1936—1939 sammanvägts. En liten nedgång märks i juni—juli. Den förklaras

Tabell 28. Antal sysselsatta arbetare i möbelindustrin olika månader dels åren 1932—1934, dels åren 1936—1939, dels slutligen åren 1940—1945. Index — aritmetiska mediet av månadsmedeltalen för de olika perioderna = 100.

Å R	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1932-34	79,8	96,6	103,7	93,8	99,1	88,9	83,1	110,6	111,2	114,2	117,8	101,6
1936-39	88,3	98,4	102,7	100,3	103,2	96,8	97,3	104,7	104,9	105,2	105,6	92,4
1940-45	84,0	100,0	102,4	102,2	102,1	101,0	98,7	104,6	105,7	106,0	106,6	86,4

av semestrarna. Visserligen är semesterveckor icke räknade som arbetslösa veckor, men de arbetare, som inte kvalificerat sig för semesterersättning, har i allmänhet ledigt samma tid som de övriga har semester, och dessa arbetare får då oftast medlemsboken stämplad som om de vore arbetslösa. Före semesterlagens ikraftträdande 1939 betydde detta troligen dock mindre än det gjort

Diagram 6. Antal sysselsatta arbetare i möbelindustrin olika månader dels åren 1932—34, dels åren 1936—39, dels slutligen åren 1940—45. Index — aritmetiska mediet av månadsmedeltalen för de olika perioderna = 100.

senare. Före denna lags ikraftträdande utgick nämligen semestern med högst sex dagar — i början av 1930-talet med högst fyra dagar. För att vara semesterberättigad fordrades emellertid, att man varit anställd fr. o. m. 1 oktober året före det semestern skulle utgå (under senare delen av 1930-talet ändrades kvalifikationsvillkoren så att semesterrätt inträdde för den, som var anställd på samma arbetsplats 2 januari—1 juni). För den, som hade en kortare kvalifikationstid, förkortades semestern. Det var emellertid vanligt, att man tog ledigt minst en vecka, och eftersom den vecka, som man arbetar mindre än 25½ timma, blir fristämplad, medverkar dessa bestämmelser till att »arbetslösheten» steg vid semestertiden.

Som framgår av tabell 25 och diagram 3 är januari- och decembersysselsättningen ofta visserligen lägre än februari-, respektive novembersysselsättningen även enligt socialstyrelsens uppgifter, men skillnaderna är icke alls så stora, att de rubbar det ovan framförda omdömet om variationernas storlek.

Vid en undersökning av säsongvariationerna enligt den metod, som här använts, måste man emellertid ta hänsyn till om utvecklingen på längre sikt går mot en högre eller lägre sysselsättningsgrad. I den mån den »sekulära» tendensen är sådan förstärkes nämligen skenbart säsongväxlingarna. För de här närmast undersökta åren finns ingen sådan »sekulär» utvecklingstrend. Som framgår av tabell 21 och diagram 3 (sid 81) kan dessa år i stället karakteriseras som en period av hög och jämn sysselsättning. Sysselsättningsgraden (antalet i arbete varande arbetare i % av hela antalet) var de fyra åren i genomsnitt respektive 91,0, 92,3, 91,3 och 91,6 %, eller om man vill eliminera verkningarna av den delvis konstlade arbetsbristen i januari och december, och endast tar hänsyn till februari—november, respektive 92,6, 93,3, 92,8 och 94,3 % — som synes endast obetydliga variationer. Sysselsättningsgraden är som synes så hög redan under »döds-songen», att något utrymme för en expansion därutöver praktiskt taget saknas. Till detta kommer att handelns säsongvariationer under högkonjunkturer sannolikt är mindre än annars. En väsentlig del — cirka hälften, se kap. 13 — av försäljningen går nämligen då till redan färdiga hem, och då dessa för sina möbelköp mindre än de nyingångna äktenskapen är beroende av färdigställandet av nya lägenheter, förefaller det troligt att säsongerna blir mindre accentuerade. Detta medför att också möbelfabrikeras leveranser blir jämnare fördelade.

I tabell 28 har vidare uppgifterna för åren 1932, 1933 och 1934 sammanvägts för att ge en bild av säsongvariationerna i sysselsättningen under arbetslöshetskrisen (se även diagram 6). Resultatet blir som synes väsentligt annorlunda än för perioden 1936—1939. Sysselsättningsgraden var de tre åren 79,3, 69,7 och 78,4 % eller om man endast räknar månaderna februari

—november 81,2, 70,4 och 80,0 %. Som synes blir skillnaderna i sysselsättningsgraden mindre under lågkonjunkturen, om man bortser från januari- och december-uppgifterna, när årsgenomsnittet beräknas, emot om man tar hänsyn till samtliga månadsmedeltal.

Sysselsättningen varierar olika månader från att ligga drygt 20 (om man bortser från januari cirka 17) % under och ungefär lika mycket över genomsnittet under året. Kurvan karakteriseras av två toppar, varav den ena mycket kraftig. Från januari stiger alltså sysselsättningen t. o. m. mars, då möblerna för »aprilhusen» färdigställes. Sedan är sysselsättningen i stort sett sjunkande t. o. m. juli, då den är som lägst — som ovan framhållits torde denna nedgång delvis bero på utformningen av semesterbestämmelserna. Fr. o. m. augusti stiger sysselsättningen åter t. o. m. november. I december märks sedan i allmänhet en liten avmattning, vilken i indexserien ovan och i diagrammet ytterligare förstärks genom att en vecka i december i allmänhet fristämplas. En orsak till de kraftiga säsongvariationerna under krisen i början av 1930-talet torde vara, att fabrikationen då var mycket mera beroende av när leveranserna till affärerna ägde rum än den är för närvarande. Vid denna tid hade man nämligen inte i samma utsträckning som nu börjat att lagra »halvfabrikat». Följden blev då att man gjorde helt färdiga så mycket möbler som man kunde lagra. Dessa möjligheter uttömdes emellertid snabbt och sedan återstod inget annat än att permittera vissa arbetare till dess att lagren började tömmas under säsongen.

Numera, då man maskinfärdigt kan lagra mycket mera halvfabrikat (samtidigt som en större del av arbetet göres i maskinverkstad), är lagerutrymmet i allmänhet tillräckligt stort för att man även mellan säsongerna skall kunna hålla jämnt arbete.

I tabell 28 har slutligen också uppgifterna för åren 1940—45 sammanvägts för att utvecklingen under kriget skulle kunna studeras. Den indexserie, som erhålles för dessa år, är som synes mycket lik den, som gäller för högkonjunkturåren 1936—39, se vidare diagram 6. Detta är anmärkningsvärt, då åren 1940 och 1941, delvis även 1942 var mindre goda år för möbelindustrins del. Det finns dock en förklaring — inkallelserna. Det har inte varit möjligt att beräkna hur många de inkallade varit under olika perioder. Det är sannolikt, att de stora inkallelserna de första krigsåren medförde en arbetskraftsbrist trots de mindre goda konjunkturerna och på så sätt verkade säsongutjämnande. Förutsättningen för de beräkningar som gjorts ovan har varit, att inkallelserna varit ungefär jämnt fördelade under året. Så har uppenbarligen inte varit fallet. Våren och eftersommaren—hösten medförde ju ofta, att beredskapen avsevärt förstärktes. En uppfattning om relationen mellan antalet anställda i samma företag t. ex. före de stora inkallelserna på våren och efter dem på hösten (då bonde-

ungdomen i stor utsträckning inkallades och industriarbetarna frigjordes) bör kunna ge en uppfattning om dels sysselsättningsvariationerna, dels huruvida den tendens till utjämning av säsongerna, som kommit till synes i materialet, är symptomatisk. I tablån nedan har antalet sysselsatta i oktober—november de olika åren satts i relation till antalet sysselsatta i januari—februari samma år.¹ Dessa relationstal visar i stort sett samma utveckling som de ovan beräknade indextalen.

Å R	1941	1942	1943	1944	1945
Antal företag	75	80	108	119	143
Antal sysselsatta					
okt. + nov.					
jan. + febr.	113,3	109,9	105,0	101,2	106,2

Åren 1941 och 1942 var sysselsättningen under höstmånaderna som synes väsentligt högre än under januari—februari. När man bedömer dessa tal, bör man emellertid också ta hänsyn till en »sekulär» sysselsättningsstegring. Den nedgång i sysselsättningen som märktes 1940 (se tabell 21) utbyttes åren 1941 och 1942 i en kraftig uppgång och det är troligen denna som delvis förklarar den kraftiga skillnaden i fråga om antalet sysselsatta vid slutet och vid början av året.

Av ovanstående redogörelse torde ha framgått att säsongvariationerna under goda konjunkturen icke har varit av någon större betydelse inom möbelindustrin, under det att de däremot under lågkonjunkturerna är avsevärda. Av uppgifterna i tabell 29 framgår, att de under lågkonjunkturåren

Tabell 29. Sysselsättningen för möbelsnickare (M) och för skoarbetare (S) åren 1933—1934. (Uppgifterna för skoindustrin ur 1945 års skoutrednings betänkande om Skoindustrins sysselsättning.) Index — aritmetiska mediet av månadsgenomsnittet för de olika arbetargrupperna respektive år = 100.

År	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Åug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1933 M	87,3	93,8	102,2	83,6	96,3	80,0	71,1	120,5	114,9	121,6	126,3	102,5
S	87,1	91,3	95,5	107,3	115,6	99,6	74,1	78,8	117,4	116,2	112,2	94,9
1934 M	80,0	89,8	97,5	94,4	98,5	94,7	92,9	106,2	113,8	116,0	116,6	99,4
S	83,5	74,7	98,9	106,6	110,7	110,2	69,4	48,7	126,7	134,4	144,4	91,8

var av ungefär samma storleksordning som i skoindustrin, ehuru de hittills icke alls uppmärksamrats i samma utsträckning. Dessa kraftiga säsongvariationer är ganska anmärkningsvärda. Säsongerna brukar kunna förklaras med en hänvisning till, att det är fråga om en modebransch (ex. skoindustrin) eller till att en näringsgren är beroende av de klimatiska föränd-

¹ Socialstyrelsens material.

ringarna eller av vissa tekniska förhållanden. Ingen av dessa orsaker tycks gälla som förklaring för möbelindustrins del utom de ovan påtalade förändringarna i lagerhållningen och, som skall visas nedan, möjligen de koncentrerade flyttningarna. Detta gör problemet enklare. Det bör vara möjligt att i en depression främst genom samarbete mellan industri och handel, men också genom propaganda och eventuellt genom en prisdifferentering väsentligt utjämna dessa säsongvariationer. Detta blir desto mer angeläget i framtiden, då man eljest riskerar att till industrin binda en större arbetsstyrka än vad som på längre sikt kan beredas sysselsättning med tanke på hur den framtida efterfrågan på möbler kan väntas utveckla sig.

Variationer i produktionen.

Uppgifter om produktionen olika månader finns inte och har inte heller gått att erhålla. Erfarenheten har emellertid visat, att produktivitetsskurvan och sysselsättningskurvan följer varandra mycket tätt, om de inte helt sammanfaller. Det finns därför anledning tro, att uppgifterna i tabell 27 om variationer i sysselsättningen olika månader i stort sett också anger produktionen under motsvarande månader.

I det formulär, som utredningen utsände till möbelfabrikerna, ingick också en fråga om hur leveranserna under år 1945 fördelade sig på olika månader. 203 av de 285 företag, som överhuvudtaget besvarade formuläret, har lämnat svar på frågan. Företagen har sedan indelats i grupper efter antalet anställda. För varje sådan storleksgrupp liksom för samtliga före-

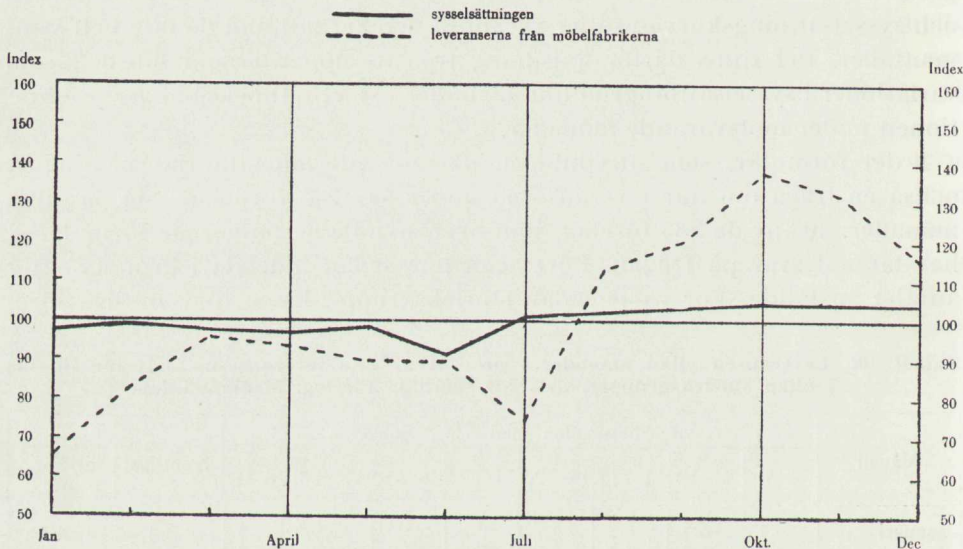
Tabell 30. Leveransen olika månader i procent av alla leveranserna dels för företag i olika storleksgrupper, dels för samtliga företag. Medianvärden.

Månad	Antal arbetsställen medanställda								Samtliga	Samtliga utjämn. t. 100,0
	—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—w		
Januari	6,4	6,5	6,2	5,7	5,8	5,5	5,3	5,5	5,6	5,4
Februari	8,0	6,9	7,4	6,9	7,4	7,2	6,7	7,5	7,1	6,8
Mars	8,7	8,3	8,9	8,9	8,8	8,1	7,9	7,8	8,2	7,9
April	7,6	8,0	8,8	8,1	8,1	8,2	8,1	7,8	8,0	7,7
Maj	6,7	7,7	7,8	8,4	7,3	7,9	7,6	7,9	7,7	7,4
Juni	6,8	7,4	7,0	7,4	7,8	7,5	7,6	8,3	7,7	7,4
Juli	6,2	6,7	6,3	7,4	6,8	6,0	6,9	6,1	6,4	6,2
Augusti	10,0	9,2	10,2	9,6	9,8	9,8	6,9	10,2	9,7	9,4
September	10,8	10,1	11,0	10,2	10,2	9,9	10,2	10,6	10,3	9,9
Oktober	12,0	12,1	11,3	12,2	11,7	12,1	11,6	11,8	11,8	11,4
November	11,3	11,6	11,4	11,4	12,0	11,1	11,3	12,6	11,3	10,9
December	11,3	10,1	9,5	9,4	9,9	10,0	10,4	10,0	9,9	9,6
Hela året	105,8	103,7	105,8	105,6	105,6	103,3	103,5	106,1	103,7	100,0

tag har sedan medianen beräknats för varje månad. Resultaten redovisas i tabell 30. (Då det är fråga om medianer och inte om medeltal, kan man givetvis icke vänta, att summan av procenttalen skall bli exakt 100,0, därför har för »Samtliga» en proportionell sänkning skett i sista kolumnen i tabellen.)

Först kan konstateras att några symptomatiska skillnader mellan företag av olika storlek knappast finns. Endast undantagsvis skiljer det så mycket som en hel procent — oftast är det endast någon eller några tiondelars skillnad. Däremot föreligger avsevärda skillnader mellan årets olika månader. Om man tar uppgifterna i samtliga företag (endast dessa uppgifter refereras i fortsättningen), finner man till exempel, att 5,4 % av de totala leveranserna under året ägt rum under januari månad. Februari och mars svarar för 6,8 respektive 7,9 %. Procenttalen håller sig sedan omkring

Diagram 7. Index för sysselsättningen och index för leveranserna från möbelfabrikerna olika månader 1945 där årsgenomsnittet = 100.

7,5 t. o. m. juni månad. Under juli sjunker det till 6,2 — återverkningar från semestrarna. Därefter ökar emellertid leveranserna mycket — till 9,4 under augusti och 11,4 under oktober (alltså mera än dubbelt så mycket som under januari).

En jämförelse med index för sysselsättningsvariationerna visar hur ojämnt leveranserna i själva verket är fördelade under året. I tabell 31 meddelas dels indextal för sysselsättningen år 1945, där årsmedeltalet satts

till 100,¹ dels en på samma sätt beräknad indexserie för leveranserna, se även diagram 7. Det är givet, att dessa stora skillnader måste medföra en omfattande och kostsam lagerhållning för fabrikerna.

Tabell 31. Sysselsättningen i och leveranserna från möbelfabrikerna olika månader 1945. Index — aritmetiska mediet av månadsmedeltalen = 100.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Sysselsättning	97,3	99,2	97,1	96,9	98,4	91,3	101,2	102,6	103,3	104,4	104,3	104,0
Leveranser	64,8	81,6	94,8	92,4	88,8	88,8	74,4	112,8	118,8	136,8	130,8	115,2

Orsakerna till dessa kraftiga fluktuationer — som visas nedan motsvaras de nästan helt av möbelhandelns försäljning olika månader — är naturligtvis flera. En bidragande orsak torde vara »säsongerna» för ingång av äktenskap, en annan är fördelningen på olika tider under året av antalet färdigställda lägenheter — i all synnerhet under krigsåren torde väl också ingången av äktenskap i mycket hög grad ha bestämts av tillgången på lägenheter. I tabell 32 har med indextal för de olika månaderna (års-genomsnitt = 100) angivits möbelaffärernas försäljning, antalet ingångna äktenskap, och antalet inflyttningsfärdiga lägenheter 1945 och 1946 — se även diagram 8. Korrelationen mellan färdigställda lägenheter och ingångna äktenskap är som synes mycket stark. — För senare delen av

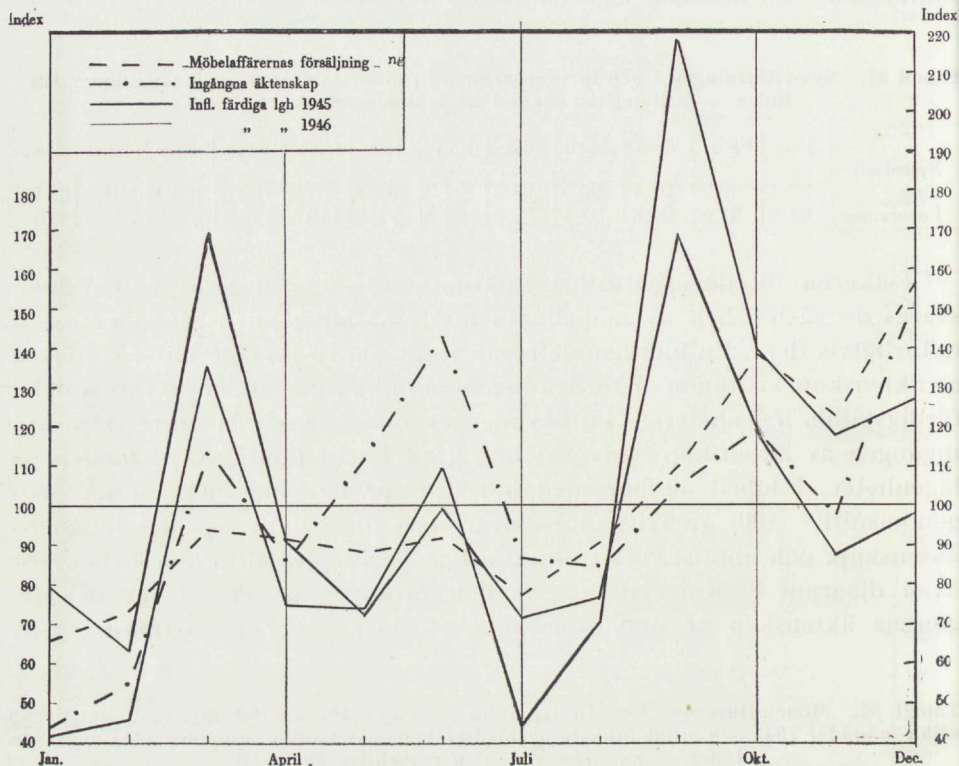
Tabell 32. Möbelaffärernas försäljning olika månader 1945, antal ingångna äktenskap olika månader 1945 och antal inflyttningsfärdiga lägenheter olika månader 1945 och 1946. Index — månadsmedeltalen respektive år = 100.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Möbelaffärernas försäljning	66,1	73,4	94,2	91,7	88,1	91,7	77,1	90,5	110,1	138,2	122,3	156,6
Ingångna äktenskap	44,4	55,2	113,8	86,0	112,2	142,6	86,7	84,9	105,4	118,9	98,2	151,7
Inflyttn.-färdiga lägenheter												
1945	41,6	45,9	135,5	75,2	74,2	109,2	44,5	70,3	218,9	139,7	117,7	127,3
1946	79,3	63,2	169,5	91,3	72,3	99,3	71,7	77,1	169,3	120,3	88,5	98,2

året är också sambandet mellan möbelförsäljningen och ingångna äktenskap ganska accentuerat. Under första halvåret framstår sambandet mindre klart. Den starka ökningen av antalet äktenskap i mars — till 1 aprilhusen — och maj—juni — pingst- och midsommarbröllopen — motsvaras av endast obetydliga fluktuationer i möbelförsäljningen. Marsför-

¹ Socialstyrelsens uppgifter — omfattar 4.457 arbetare.

Diagram 8. Index för möbelaflärens försäljning olika månader 1945, antal ingångna äktenskap olika månader 1945 och antal inflyttningsfärdiga lägenheter olika månader 1945 och 1946.

säljningen är visserligen väsentligt högre än januari- och februariförsäljningen, men endast obetydligt högre än april—juniförsäljningen.

Det bör observeras, att de lämnade uppgifterna avser år 1945, då statismakternas strävan att utjämna säsongerna inom bostadsbyggandet bedrivits en avsevärd tid och då man också kunnat notera vissa framgångar.¹ Några uppgifter om hur det varit tidigare står inte att få i vad det gäller färdigställda lägenheter och fabrikenas försäljning. En undersökning om hur antalet under året ingångna äktenskap fördelar sig på olika månader visar emellertid, att en betydande utjämning ägt rum trots de stora skillnader, som alltjämt föreligger.

Det är naturligtvis inte möjligt att tänka sig någon mera betydande utjämning av dessa säsonger, utan att man lyckas att mera avsevärt ut-

¹ På grund av metallkonflikten våren 1945 blev år 1945 färdigställandet av vissa lägenheter uppskjutet, varför uppgifterna om under september inflyttningsfärdiga lägenheter (1 oktober-husen) är ovanligt höga. För jämförelse har därför också angetts motsvarande uppgifter för 1946.

jämna säsongerna inom byggnadsindustrin. Som visats ovan har ansträngningarna därvidlag — åtminstone vad gäller en utjämning av *färdigställandet* av lägenheterna *för inflyttning* — hittills icke haft alltför stor framgång även om metallkonflikten på våren 1945 bidragit till att förstärka fluktuationerna under just detta år.

Sammanfattning och kommentarer.

De konjunkturella variationerna i sysselsättningen inom möbelindustrin är betydande. Genomsnittsarbetslösheten steg från 5,9 % år 1930 till 30,3 % år 1933 — alltså mer än fem gånger. Denna stegring är inte bara stor rent kvantitativt sett utan är också *större än för någon annan liknande industri*. Orsakerna till den kraftiga nedgången i sysselsättningen under lågkonjunkturen var icke en minskad hushållsbildning (denna försiggick ungefär som normalt) utan efterfrågebortfall, som troligen hade flera olika orsaker. Den främsta torde dock vara den höga inkomstelasticiteten för möbler. Genom att familjebildningen den närmaste tiden beräknas bli avsevärt mindre än för närvarande kommer troligen också en lågkonjunktur i framtiden att medföra avsevärt svårare verkningar än krisen i början av 1930-talet, såvida inte åtgärder vidtagas i syfte att förbilliga möblerna i förhållande till andra varor.

Säsongvariationerna är ganska obetydliga under goda konjunkturer. Hälften av möbelköpen göras då av »gamla» hushåll och är alltså inte så bundna till fardagar och tidpunkt för färdigställande av lägenheter, som köpen från de nya hushållen är. Köpen blir alltså mera utspridda, vilket också verkar utjämnande för möbelindustrins del. Genom övergång till att lagra »halvfabrikat» (maskinfärdiga möbeldelar) i stället för färdiga möbler kan man numera också lagra mycket mera och även därigenom möjliggöres också för industrin att hålla en jämnare sysselsättning.

Under lågkonjunkturen i början av 1930-talet var emellertid även säsongvariationerna i sysselsättningen avsevärda. Delvis berodde de på mindre lagringsmöjligheter än för närvarande. I övrigt är knappast de vanliga förklaringarna till säsongarbetslöshet tillämpliga för möbelindustrin. Den är inte en utpräglad modeindustri, den är inte beroende av klimatförhållanden etc.

Något annat mått på variationerna i produktionen än uppgifter om sysselsättningen finns inte. Man kan emellertid utgå ifrån, att produktionen är ganska jämnt fördelad över året, under det att leveranserna till stor del är koncentrerade till sista halvåret eller till och med till sista kvartalet. Till och

med under högkonjunkturåret 1945, då efterfrågan på möbler var så stor, att möblerna ofta var sålda långt innan de började tillverkas, ägde 31,9 % av de totala leveranserna rum under sista kvartalet. Sambandet mellan dessa leveranser och möbelhandelns försäljning är mycket starkt (se sid. 97) och därmed är beroendet också av variationerna i färdigställandet av lägenheter och av fardagar klart. Om lägenheterna bleve färdigställda mera jämnt över året och om antalet fardagar ökades, skulle möjligheter skapas för en jämnare försäljning från möbelaffärerna och därmed för jämnare leveranser från fabrikena till affärerna. Lagringskostnaderna skulle därigenom bli mindre och en prissänkning skulle kunna möjliggöras.

KAPITEL 6.

Den ekonomiska effektiviteten.

Möbelfabrikationens totala värde.

Under rubriken möbelindustri redovisas i industristatistiken de fabriker, som huvudsakligen tillverkar möbler. I det för dessa fabriker angivna saluttillverkningsvärdet ingår emellertid även värdet av andra tillverkade varor än möbler. Å andra sidan göres också möbler i industrier, som i statistiken föres under annan rubrik. I tabell 33 meddelas dels saluttillverkningsvärdet

Tabell 33. Saluttillverkningsvärdet av möbelfabrikerens produktion åren 1940—1944 totalt och per anställd samt värdet av under samma år producerade möbler.

Å r	Saluttillverkningsvärde			Värdet av under året producerade möbler	
	Totalt (kr.)	Per anställd		Totalt (kr.)	I % av möbelfabr. saluttillv.
		Kronor	Index		
1940	66.263.274	5.501	100	57.569.646	86,9
1941	78.295.517	6.520	119	70.498.394	90,0
1942	101.498.486	7.904	144	92.303.051	91,0
1943	123.033.913	8.818	160	112.557.610	91,5
1944	136.654.633	9.241	168	125.652.769	91,9

av möbelfabrikerens hela produktion åren 1940—1944, dels samma värde för under samma tid producerade möbler. Det sista värdet blir regelmässigt lägre. Om man utgår från att endast en mycket liten del av möblerna produceras i »icke möbelfabriker», skulle procenttalen i kolumnen längst till höger i tabell 33 närmast ange hur stor del, som möbeltillverkningen utgjorde av möbelfabrikerens totala produktion. Det är föga överraskande att finna, att övrig produktion spelar en liten roll. I värdet av de producerade möblerna ingår inte värdet av grammofon- och radiolådor, inte heller av reparerade möbler. Det sammanlagda värdet av dessa

poster uppgick under år 1944 till 6.464.281 kronor. Om detta lägges till värdet av möbelproduktionen, blir det totala värdet 132.115,050 kronor och i procent av salutillverkningsvärdet 96,7 i stället för 91,9.¹ Av detta kan man sluta sig till, att »övrig produktion» — främst finare inredningar o. dyl. — spelar en relativt liten roll för möbelindustrin.

Ett annat belägg för detta erhöles genom svaren på det frågeformulär, som utsändes till möbelfabrikerna. Där efterfrågades hemmöbelproduktionens omfattning i förhållande till hela produktionen — svaren redovisas i tabell 34. Så gott som 70 % av fabrikena förklarar, att de uteslu-

Tabell 34. Möbelfabriker, som besvarat frågan om hemmöbelproduktionens omfattning fördelade efter antalet anställda och hemmöbelproduktionen i % av totala produktionen.

Produktion av möbl. för hemmen i % av hela produkt.	Arbetsställen med anställda										Samtliga
	—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—200	201—w	
100	13	31	24	20	14	45	9	3	—	1	160
90—99	1	3	1	4	1	2	1	—	—	—	13
80—89	—	2	2	1	3	6	3	1	—	1	19
70—79	1	—	—	—	2	4	2	1	—	—	10
60—69	—	1	—	—	—	3	1	1	—	1	7
50—59	—	2	—	—	—	—	1	—	—	—	3
—49	—	1	3	4	2	3	1	—	1	2	17
Samtliga	15	40	30	29	22	63	18	6	1	5	229

tande tillverkar hemmöbler, och för ytterligare 20 % av fabrikena utgör denna tillverkning minst 80 % av den totala produktionen. Även om det är några av de största fabrikena, som har den minsta hemmöbelproduktionen, är de så få att helhetsbilden knappast förändras därav.

Möbelfabriekernas salutillverkningsvärde har totalt sett mer än fördubblats från 1940 till 1944 — per anställd har salutillverkningsvärdet ökat med 68 % under samma tid. Den största ökningen inträffade mellan 1940 och 1942, under vilken tidrymd salutillverkningsvärdet per anställd ökade med 44 %. Det mesta av ökningen denna period torde bero på prisstegringen på råvaror av olika slag framförallt på trä. Efter prisstoppets införande 1942 är nämligen stegringen i salutillverkningsvärdet per anställd betydligt mindre — 24 procentenheter (16 %) mellan 1942 och 1944 eller föga mer än hälften (en tredjedel) mot 1940—1942. Endast en del av denna stegring av salutillverkningsvärdet per anställd torde vara en reell produktionsstegring, åstadkommen genom rationaliseringar, ökad arbetstid etc. En del av salutillverkningsvärdets ökning torde bero på prisstegringar. Prisstoppet tycks sålunda inte generellt ha verkat som ett stopp, men väl som

¹ För övriga år är storleksordningen densamma — procenttalen blir 1941 94,6, 1942 95,5 och 1943 95,9.

en broms på prisutvecklingen — genom att man växlar möbeltyper o. s. v. blir stoppbestämmelserna i många fall illusoriska.

Den verkliga produktivitetstegringen under dessa år torde dock vara större för möbelindustrins del än för övriga industrier. Ett antal fabriker — framförallt de som gör stolar o. dyl. — tillverkar samma typer nu som år 1942 och har således icke fått företa någon som helst prishöjning under denna tid utan har fått kompensera de ökade kostnaderna av olika slag på annat sätt — främst genom ökad specialisering etc.

Först under slutet av år 1946 och i början av 1947 har fabriker av denna typ fått tillstånd att höja sina priser. En del av de produkter de tillverkade — pinnstolar, enklare bord, skåp o. dyl. — hade då en tid praktiskt taget varit försvunna ur marknaden. Det hade enligt uppgift inte lönat sig att tillverka dem. Detta är ett resultat av att det inom möbelbranschen i allmänhet inte tillämpas något bruttoprissystem med rabattsatser utan bara nettopriser på vilka möbelhandeln gör sina individuella pålägg. Stoppriserna har därför främst kommit att gälla fabrikantens pris till möbelhandeln. Priserna i möbelhandeln har varierat från affär till affär och har därigenom varit mycket svårkontrollerade. Möbelhandlarna har sålunda inom sina marginaler i stort sett endast behövt svara för ökade löner och andra omkostnader under det att möbelindustrin dessutom fått bära hela stegringen av kostnaderna för material av olika slag.

Omsättningen per arbetstimme.

I utredningens frågeformulär till möbelfabrikerna efterfrågades också omsättningen år 1945 (värdet av den försålda egna produktionen, inberäknat ersättning för utförda arbeten och tillsläppt material). Dessutom efterfrågades sammanlagda antalet arbetstimmar under året (den uppgift som lämnats till riksförsäkringsanstalten eller motsvarande). En jämförelse mellan antalet arbetstimmar under år 1945 och antalet anställda vid tidpunkten för uppgifternas avlämnande (juni—augusti 1946) visar, att så stora förändringar ägt rum under tiden, att omsättningen per anställd icke kan beräknas med ledning av dessa uppgifter. Däremot har omsättningen per arbetstimme under år 1945 beräknats för företag av olika storlek. Resultaten redovisas i tabell 35. Där har emellertid icke medtagits dels företag med mindre än sex anställda, dels företag, som i nämnvärd utsträckning tillverkar stoppmöbler.

Orsaken till att de mindre företagen frånräknats är, att företagarna i dessa småfabriker i allmänhet själva deltar i möbeltillverkningen inom

fabriken vid sidan om det administrativa arbetet, som de sköter dessutom. Deras insats kommer alltså med i produktionsresultatet men inte i uppgiften om antalet arbetstimmar. När företagen blir större, blir det dels ovanligare, att företagaren hinner sköta »förvaltningen» vid sidan om sitt

Tabell 35. Möbelfabriker, som besvarat frågeformuläret, med undantag för sådana, som har högst 5 anställda och/eller sådana, som uppgivit sig ha tillverkning av stoppmöbler, fördelade efter antalet anställda och tillverkningsvärde per arbetstimma under år 1945.

Tillverkningsvärde per arbetstimma (kronor)	Arbetsställen med..... anställda							Samtliga
	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—w	
— 4: 24	11	7	2	6	9	1	1	37
4: 25 — 4: 49	3	2	1	1	4	—	—	11
4: 50 — 4: 74	—	—	2	1	—	1	—	4
4: 75 — 4: 99	2	—	2	1	3	—	1	9
5: 00 — 5: 24	2	3	1	2	2	—	—	10
5: 25 — 5: 49	1	3	2	3	1	2	1	13
5: 50 — 5: 74	2	2	1	1	2	1	2	11
5: 75 — 5: 99	1	1	1	1	4	—	—	8
6: 00 — 6: 49	1	4	1	—	6	—	1	13
6: 50 — 6: 99	2	1	—	—	5	1	—	9
7: 00 — 7: 99	3	3	1	1	2	1	—	11
8: 00 — w	—	—	2	1	2	—	—	5
Samtliga	28	26	16	18	40	7	6	141

dagliga arbete på fabriken och alltså fortsätta arbeta dubbelt — han flyttar då ofta från hyvelbänken in på kontoret —, dels spelar det för slutresultatet mindre roll än i de mindre företagen, om han verkligen gör det. Anledningen till att stoppmöbelfabriker utslutits är i sin tur, att de ofta arbetar med köpta stommar av olika slag och med relativt dyrbart textilt material, varför omsättningen för stoppmöbelfabrikanterna kommer att ligga onormalt högt. Fullt säkert kan dock icke garanteras, att inte några stoppmöbeltillverkare finns med i uppgifterna ovan. Möjligen har något av de i tabellen medtagna företagen också stoppmöbeltillverkning utan att det framgått av svaren på fråga 7 i formuläret. Det är vidare troligt, att några av de företag, som är med i bearbetningen, i själva verket har underleverantörer och att deras uppgifter om omsättningen i relation till antalet arbetstimmar därför blir missvisande (för hög). Antalet företag som det här kan vara fråga om är dock troligen ganska litet.

Medianen för tillverkningsvärdet per arbetstimme är 5: 19 kronor (mot 5: 32, om små fabriker och stoppmöbelfabriker också medräknades). Kvartilerna ligger vid 4: 22 respektive 6: 08 mot 4: 26 respektive 6: 52 enligt de beräkningar, där även små fabriker och stoppmöbelfabriker medräknas — spridningen är alltså mindre i det här presenterade materialet. Man

kan också konstatera en skillnad mellan företag av olika storlek. Sålunda var medianen för omsättningen per arbetstimma 5:63 kr. för företag med 26—50 anställda (om man tar samtliga företag med mera än 25 anställda var medianen 5:53 kr) och kvartilerna 4:31 respektive 6:58 kr. I företag med 6—10 anställda var däremot omsättningen per arbetstimme endast 4:63 kr i medianföretaget.

Klart är alltså att tillverkningsvärdet per arbetstimme i stort sett stiger med stigande företagsstorlek. Vid ett närmare studium av vilka fabriker som har det högsta tillverkningsvärdet finner man emellertid att det är de som har den längst drivna specialiseringen.

Att ur detta material dra några långt gående slutsatser om den ekonomiska effektiviteten hos företag av olika storlek är givetvis icke möjligt. Tillverkningens inriktning på möbler av olika typer, som fordrar olika mycket material, är helt naturligt av stor betydelse. Även om stoppmöbel-fabrikerna icke är med i tabell 35, kan variationerna därvidlag vara stora. Å andra sidan synes det föga sannolikt, att de större företagen generellt skulle ha mera materialkrävande produktion än de mindre.

Specialisering och standardisering.

För att få en uppfattning om antalet möbeltyper, som tillverkas, har fabriker i frågeformuläret uppmanats att lämna uppgift dels om tillverkningen under år 1945 av olika möbeltyper, som man gjort minst 50 av, dels om den totala tillverkningen under året av dessa. Som exempel på vad som menas med »möbeltyp» anfördes: »Som olika typer räknas här-

Tabell 36. Möbelfabriker, som besvarat utredningens frågeformulär, fördelade efter antalet anställda samt antalet under år 1945 tillverkade artiklar.

Antal tillverkade artiklar under år 1945	Antal arbetsställen med anställda										Samtliga
	—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—200	201—w	
1	9	10	2	2	2	7	—	—	—	—	32
2	6	9	7	3	2	7	3	—	—	—	37
3	2	9	—	4	5	2	—	—	—	—	22
4	2	5	8	2	3	8	1	—	—	—	29
5	3	6	8	6	3	14	3	1	—	—	44
6—7	—	2	3	6	6	15	2	1	1	—	36
8—10	—	1	3	3	1	3	1	1	1	—	14
11—15	—	—	1	1	3	6	4	1	—	—	16
16—20	—	—	—	—	—	—	4	1	—	1	6
21—w	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	3
Obsv.	5	9	8	7	3	8	2	—	1	3	46
Summa	27	51	40	34	28	71	20	6	3	5	285

vid t. ex. olika delar av ett möblemanng (ett möblemanng bestående av skåp, bord och stolar är alltså tre typer), däremot icke t. ex. bokhylla, där blott längden varierar, men där höjd, djup, storlek på eventuella dörrar etc är lika». Som var att vänta, visade svaren, att det finns en mycket stark positiv korrelation mellan företagens storlek och antalet tillverkade artiklar (se tabell 36). På grund av att endast tillverkningar, som uppgår till ett antal av 50, är medtagna i tabellen, kommer emellertid en stor del av framförallt de mindre fabrikeras produktion inte med och tabellen, läst utan beaktande därav, ger alltså intryck av en mycket högre grad av specialisering än den, som verkligen förekommer. Den relativt omfattande enstyckstillverkningen t. ex. (se nedan sid. 109) kommer inte med, inte heller inredningar o. dyl. Dessa reservationer innebär emellertid inte, att uppgifterna skulle sakna intresse. Man kan sålunda konstatera, att tendenser finns till en inriktning av produktionen på vissa specialartiklar, men att mycket ännu återstår att göra på detta område.

På frågan om det fanns någon eller några av artiklarna, som vederbörande särskilt specialiserat sig på, svarade 123 av 206 (59,7 %) »Ja», 83 svarade »Nej» och 79 företag har lämnat frågan obesvarad.

Svaren visar, att man är medveten om fördelarna med en specialisering, kanske t. o. m. att man medvetet arbetar för att komma fram till en sådan. Å andra sidan bör man minnas, att man med specialisering (liksom med många andra ord) kan mena de mest skilda saker. Inte heller kan det bortses från, att någon eller några kan ha funnit det opportunt att svara

Tabell 37. Möbelfabriker, som besvarat utredningens frågeformulär, fördelade efter antalet anställda samt med uppgift om tillverkning av vissa artiklar.

Antal anställda	Antal fabriker som tillverkar									Antal fabr.
	Mat-sals-möbl.	Soff-bord o. d.	Bok-hyl-lor	Skriv-bord	Bädd-soffor	Sov-rums-möbl.	Sekre-tärer	By-råer ¹⁾	Antal art.	
—15	39	33	21	14	13	4	10	11	145	104
16—25	23	18	10	14	7	10	8	11	101	53
26—50	23	24	12	10	20	18	13	12	132	64
51—w	17	18	12	12	9	13	9	6	96	28
Summa	102	93	55	50	49	45	40	40	474	249

»Ja» på den ställda frågan. Att så kan ha varit fallet, får man ett intryck av, om man närmare studerar uppgifterna om vad man tillverkar. Som framgår av uppgifterna i kapitel 10 är nämligen inte specialiseringen (ännu mindre standardiseringen) långt driven. Det finns visserligen fabriker, som tillverkar endast en eller ett par olika artiklar, men det finns

¹ Nästan alla de fabriker, som tillverkar sovrumsmöbler gör också byråer varför totala antalet fabriker som tillverkar byråer är 80—85.

också firmor med 25—30 arbetare, som med stolthet förklarar, att de tillverkar cirka 300 olika artiklar per år och att de inte särskilt specialiserat sig på någon. Båda dessa fabrikanttyper förekommer dock endast undantagsvis (se tabell 36). Härvid har emellertid, som redan nämnts, inte medtagits tillverkning, som inte uppgår till 50 artiklar per år, och denna tillverkning kan antagas betyda ganska mycket, speciellt för de små företagen. Vidare har man — vilket framgår av kataloger — i en del fall räknat t. ex. linneskåp för en artikel, oavsett om skåpen sett olika ut, haft olika mått etc. I hur stor utsträckning vissa artiklar tillverkas på fabriker av olika storlek framgår av tabell 37¹.

Matsalsmöblemang och soffbord är de produkter som förekommer oftast — ungefär två fabriker av fem tillverkar dem. Närmare uppgift om hur många olika typer av matsalsmöbler, soffbord etc., som varje fabrik tillverkar, har inte stått att få ur det föreliggande materialet — i allmänhet är det dock flera.

Satsstorlekar.

Eftersom man tillverkar så många olika artiklar, måste såväl årsserierna som tillverkningsserierna (satserna) bli relativt korta. I utredningens frågeformulär till fabrikerne frågades härom. Svaren om satsernas storlek redovisas i tabell 38. Det är emellertid vanskligt att återge sådana svar i tabellform. Ofta har man svarat 12—24, 50—100 e. dyl. Men helt andra variationer har också redovisats — t. ex.

Tabell 38. Möbelfabriker, som besvarat frågan om hur stora satser man i allmänhet tillverkar per gång, fördelade efter antalet anställda och vanligaste satsstorleken.

Antal per sats	Arbetsställen medanställda										Samt- liga
	—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76— 100	101— 200	200 —w	
— 12	10	8	6	2	3	1	—	—	—	—	30
13— 24	1	7	7	3	2	7	—	1	—	—	28
25— 36	—	6	1	3	1	3	2	—	—	—	16
37— 48	2	3	1	2	1	—	1	—	1	—	11
49— 75	2	9	7	9	5	27	1	2	—	1	63
76—100	—	4	7	3	3	11	9	1	—	—	38
101—150	1	1	2	1	—	—	—	1	—	—	6
151—200	—	1	1	1	4	5	4	1	—	1	17
201—300	—	—	—	4	—	3	—	—	—	—	7
301—w	—	2	—	—	2	9	3	—	—	2	18
Samtliga	16	41	32	28	21	66	20	6	1	4	235

A n m. Valet av klassgränser har gjorts med hänsyn till att de flesta fabriker, när det är fråga om mindre satser, oftast räknat i dussin, under det att de i allmänhet räknat i »tiotal», när satserna blir större.

¹ Där har endast de oftast återkommande artiklarna medtagits — i allmänhet tillverkas också flera andra.

5—100. Hänsyn har här tagits till den största uppgiften. I stället för svar på frågorna om hur stora satser man i allmänhet tillverkar anger därför tabellen hur stora satserna i gynnsammaste fall är. Satser på 49—75 st. har av de flesta angetts som vanligast (gynnsammast). 50 är den oftast förekommande satsstorleken i denna grupp. De allra största satserna — över 200 st. — förekommer nästan uteslutande på stolfabriker. Bortser man från dessa, finner man att korrelationen mellan företagets storlek och satsernas storlek — helt naturligt — är relativt stark. Sålunda är satser på högst 12 st. vanligast i fabriker med högst 10 anställda och i denna storleksgrupp finns 60,2 % av samtliga fabriker med 21,6 % av alla arbetare.

I en fråga efterhörde möbelutredningen vilken satsstorlek, som man ansåge bäst för att få den lägsta produktionskostnaden. De flesta ansåg att de nått ett optimalt läge — detta även om de endast tillverkade i satser på 6—12 st. Överraskande många ansåg dock, att det skulle vara ekonomiskt mera fördelaktigt, om de kunde tillverka större satser — se tabell 39. När man jämför uppgifterna i denna tabell med de i tabell 38, är det viktigt att observera, att det är färre företag, som besvarat den sistnämnda frågan än som besvarat den förra. Ändock märkes mycket väl förskjutningarna. För samtliga företag syns satser på 76—100 st. vara nästan lika önskvärda som

Modern maskinhall i en större möbelfabrik.

Tabell 39. Möbelfabriker, som besvarat frågan om vilken satsstorlek, som skulle ge lägsta produktionskostnaden fördelade efter antalet anställda och »önskvärd» satsstorlek.

Satsstorlek för att få lägsta produktionskostn.	Arbetsställen med anställda										Samtliga
	—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—200	201—w	
— 12	7	4	5	1	1	—	—	—	—	—	18
13— 24	2	7	5	4	1	2	1	1	—	—	23
25— 36	—	3	2	1	1	3	—	—	—	—	10
37— 48	1	3	2	1	—	—	1	—	1	—	9
49— 75	2	13	6	7	9	12	2	1	—	—	52
76—100	2	3	4	4	1	21	8	2	1	—	47
101—150	1	2	1	—	—	—	—	1	—	—	5
151—200	—	1	2	—	5	2	1	1	—	—	12
201—300	—	—	—	1	—	3	—	—	—	—	4
301—w	—	2	—	6	1	11	4	—	—	2	26
Samtliga	15	38	27	25	20	54	17	6	2	2	206

de på 49—75. Tydligast är dock förskjutningen bland småföretagen. Fabriker, som har högst 10 arbetare, anser att satsen på 49—75 st. är förmånligast, under det att man nu vanligen blott har 6—12 st.

Enstyckstillverkning.

Enstyckstillverkning förekommer i 113 av 267 företag, som besvarat en fråga härom, d. v. s. i något över 42 %.

Därvid bör dock märkas, att tillverkningen av inredningar o. dyl. förts dit, när fabriker själva räknat så — eljest inte. Några större skillnader mellan fabriker av olika storlek kan inte utläsas — de större fabriker har sådan tillverkning lika ofta som de små. Omfattningen av denna tillverkning är dock enligt de lämnade uppgifterna obetydlig — många betonar också, att det endast sker i undantagsfall. I tabell 40 lämnas en schematisk bild av enstycksarbetets omfattning i de företag, som lämnat uppgift därom, mätt i procent av hela produktionen.

Tabell 40. Möbelfabriker, som besvarat frågan om enstycksarbetets omfattning fördelade efter antalet anställda och enstycksproduktionen i % av totala produktionen.

Enstycksproduktionen i % av hela produktionen	Arbetsställen med anställda										Samtliga
	—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—200	201—w	
100	—	1	1	1	1	1	—	—	—	—	5
30—99	2	1	—	2	1	—	—	—	—	—	6
20—29	—	3	—	1	—	2	1	—	—	—	7
10—19	1	1	2	—	—	1	1	1	—	—	7
— 9	3	8	6	9	10	20	7	2	—	2	67
Samtliga	6	14	9	13	12	24	9	3	—	2	92

En snickarverkstad där det är ont om utrymmet och svårt att arbeta rationellt.

I mera än 70 % av fallen omfattar alltså enstyckstillverkningen mindre än 10 % av den totala produktionen — endast i 5 av de företag, som svarat, består hela produktionen av enstyckstillverkning.

Specialiseringen inom möbelindustrin är alltså hittills endast obetydlig och satserna är i allmänhet för små för att kostnaderna skall bli de lägsta möjliga. 50 st. av varje artikel är i allmänhet de största satserna som förekommer. I de mindre fabrikena (med upp till 10 anställda) är högst 12 den vanligaste satsstorleken. Relativt många företag anser att de inte kan göra satser så stora som skulle vara önskvärt för att sänka produktionskostnaderna.

Möbelfabrikenas försäljning.

Försäljning till möbelaffärer.

Den övervägande delen av möbelfabrikenas produktion försäljes genom möbelhandeln. Endast 50 möbelfabriker av 265 har dock egen resande, 144 fabriker har däremot (ofta flera) resande tillsammans med andra fabriker. De som inte har resande förklarar att de på ett eller annat sätt kommer i direkt

kontakt med kunderna. Enbart provision är den vanligaste formen för ersättning. Bland fabriker, som delar resande med annan fabrik, förekommer annan form av ersättning endast i ett fall på 140. Där fabriker har egen resande har dessa i fem fall enbart fast lön, i 16 fall lön och provision och i 38 fall enbart provision. Provisionen utgår i ungefär hälften av fallen på såväl egen försäljning som på efterorder — i andra hälften enbart på egen försäljning.

Endast två fabriker — båda med högst fem anställda — säljer hela sin produktion till en enda möbelhandlare. Däremot ger 79 av 157 fabriker ensamrätt för viss eller vissa produkter. Man motiverar detta med att samma modell går längre om den inte delas på flera försäljare. Vidare anser man att den möbelaffär, som är ensam om en sak, arbetar för den på ett helt annat sätt än eljest.

Direkt- försäljning. Direkt leverans till konsumenterna förekommer i olika former, men i relativt liten omfattning. Efter order från möbelhandlare e. dyl. levererar ungefär varannan fabrik (dock sällan de mindre) möblerna direkt till konsumenterna — det rör sig dock i allmänhet om endast 3—4 % av den totala försäljningen. Genom egen affär säljer dessutom 14 av de 217 fabriker, som besvarat en fråga därom. En försäljningsorganisation för att sälja möblerna direkt till konsumenterna förklarar 23 av 235 fabriker, att de vill skaffa sig. Vilken form de anser denna organisation borde ha har inte angetts. Däremot har de 212 fabriker, som svarat »Nej» på frågan, om de ville skaffa sig en försäljningsorganisation för att sälja direkt till konsumenterna, ofta anfört sina skäl härför. Argumenten har inte varit nya. Man har talat om att sortimentet alltid måste bli för litet för varje kund och att dessutom möjligheterna för möbelfabriker att specialisera sig skulle bli väsentligt mindre. Att möbelhandelns värdefulla service skulle gå förlorad har framhållits av en del liksom även de högre fraktförsäkrings-, emballage- och dylika kostnader, som skulle uppstå, om man försökte metoden med direkt försäljning. Av diskussioner som förts vid besök på olika fabriker har framgått att det ofta varit motståndet från möbelhandeln som varit avgörande för svaret på frågan.

Försäljning till grossister. Genom grossist säljer 59 st. eller nära 25 % av de företag, som har svarat på frågan därom, en del av sin produktion. I tabell 41 redovisas hur stor del av pro-

duktionen — i procent — som försäljes genom grossist. Av de som besvarat frågan, 51 av de 59 som överhuvudtaget säljer möbler genom grossist, säljer 26 mera än hälften och 25 högst hälften av sin produktion på detta sätt. Det är också i större utsträckning de mindre företagen, som använder denna metod. I de fall, då företagen slipper skaffa sig en egen försäljningsorganisation, kan väl försäljningen genom grossist också innebära en rationalisering av distributionen. När man däremot vid sidan av försäljningen genom grossist också har en »vanlig» försäljningsorganisation,

Tabell 41. Möbelfabriker, som förklarar sig sälja genom grosshandel, fördelade efter antalet anställda samt efter den procentandel av produktionen, som försäljes genom grossist.

Procentuella andelen av produktionen, som försäljes genom grossist	Arbetsställen medanställda							Samtliga
	—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—w	
Obesvarat	—	—	2	1	1	4	1	9
— 9	—	3	1	2	—	1	1	8
10— 19	—	1	1	—	1	1	1	5
20— 29	—	1	1	1	—	—	1	4
30— 39	—	1	—	—	—	—	—	1
40— 49	—	5	—	1	—	1	—	7
50— 59	1	1	1	—	—	1	—	4
60— 69	1	—	1	1	—	1	—	4
70— 79	—	—	1	1	—	—	1	3
80— 89	—	—	—	—	1	—	1	2
90—100	2	2	4	2	2	—	—	12
Samtliga	4	14	12	9	5	9	6	59

förefaller denna rationaliseringsvinst att bli mindre, om den inte rent av helt försvinner. Helt naturligt har inga undersökningar kunnat göras om och i vilken mån dessa grossister »otillbörligt» pressar priserna för småfabrikanterna, som ofta är helt beroende av grossisterna, dels direkt ekonomiskt för driften, dels för att få avsättning för sina produkter.

Bruttopriser.

Fastställda bruttopriser användas i någon form av 28 möbelfabriker bland de 263, som besvarat en fråga därom. Ett av dessa företag har — utan motivering — förklarar att systemet är olämpligt under det att samtliga övriga anser det vara bra. De företag, som inte hade bruttopriser av någon form, tillfrågades om de trodde att ett sådant system skulle vara lämpligt. Sammanlagt 182 fabriker av 235 besvarade frågan och av dessa svarade 102 (c:a 55 %) »Ja». Av de som svarade »Nej» har en del tillfogat en motivering, som går ut på, att »möbelhandeln inte skulle tillåta en bruttoprissättning». Vid de besök, som möbel-

utredningen gjort på olika möbelfabriker, har också bruttoprissättningen diskuterats, och de som i formulären svarat »Nej» har i flera fall förklarat, att det varit sådana hänsyn som de ovannämnda, som varit avgörande för svaret. De som yrkar på bruttoprissättning anför, att de nu inte har något som helst inflytande på produkternas pris och ofta inte ens har reda på vad de kostar i detaljhandeln, då påläggen varierar mycket inte bara från ort till ort utan på samma produkter på samma ort. Från flera håll har anförts att frånvaron av bruttoprissättning verkar hämmande på möbelfabrikanternas strävan att åstadkomma billigare möbler. Om en fabrik lyckas göra en relativt billig möbel, som skulle kunna bli ännu billigare om det vore möjligt att lägga upp en storserietillverkning, är det helt beroende på möbelhandelns prispolitik, om detta lyckas och om fabrikanter får något ekonomiskt utbyte därav. Om möbelhandlaren finner, att den möbel det är fråga om i realiteten ser dyrare ut än den är, ligger det nära till hands, att han gör ett så mycket större pålägg. Efterfrågan sjunker givetvis med stigande pris och därmed är fabrikantens vinst på den billigare varan väsentligt reducerad, framhåller man. Möbelutredningen har också kunnat konstatera att påläggen varierar på olika varor. Dock inte så att »tyngre» möbler, som omsättes saktare och som alltså blir dyrare, alltid har det högsta pålägget. Tvärtom förekommer det, att de möbler, som säljes lättast, får det högsta pålägget.

Löneläget inom möbelindustrin.

Möbelindustrin i jämförelse med andra industrier.

Den officiella lönestatistiken har ingen separat redovisning för möbelfabriker utan dessa ingår som i industristatistiken i gruppen »snickeri- och möbelfabriker». På hemställen av möbelutredningen har socialstyrelsen därför vid bearbetningen av uppgifterna för år 1946 redovisat möbelfabrikerna särskilt. Därvid visade det sig, att skillnaden om man tar hela gruppen eller om man bara tog möbelfabrikerna var obetydlig — lönerna vid möbelfabrikerna låg för år 1946 0,5 % över genom-

Tabell 42. Medelförtjänsten i möbel- och snickeriindustrin i % av medelförtjänsterna för samtliga industriarbetargrupper under åren 1938—1947. Manliga arbetare. Socialstyrelsens material. Korrigering för olika dyrortsgruppering gjord.

Å r	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947
Medelförtjänst.....	88	91	88	88	90	87	89	93	96 ¹⁾	97 ¹⁾

¹ Uppgifterna preliminära — bygger på material från landsorganisationens utredningsavdelning.

snittslönen för hela gruppen. Det torde med vetskap därom vara möjligt att med angivande av de relativa lönerna för »snickeri- och möbelfabriker» tillfredsställande beskriva löneläget för möbelindustrin.

Arbetarna inom snickeri- och möbelbranschen har ett sämre löneläge än arbetarna i andra liknande industrier. I tabell 42 redovisas lönerna för arbetarna i denna industri i procent av genomsnittet för samtliga industriarbetare, där korrigerig ägt rum med hänsyn till den olika dyrortsgrupperingen. Under 1930-talet ökade löneklyftan successivt ända till år 1939 då

Tabell 43. Genomsnittlig löneinkomst per arbetstimme för arbetare, fyllda 18 år, inom olika dyrortsgrupper enligt Lönestatistisk årsbok 1938, 1939, 1941, 1943 och 1945. Den procentuella differensen = absolut differens i % av absoluta löner för snickeri- och möbelfabriker.

		Ortsgrupp								
		A	B	C	D	E	F	G	H	I
Alla industrier	1938	102	115	122	129	134	133	165	.	.
Snickeri- och möbelfabriker	1938	94	98	108	107	118	115	139	.	.
Differens	{ I öre	8	17	14	22	16	18	26	.	.
	{ I %	8,5	17,3	13	20,6	13,6	15,7	18,7	.	.
Alla industrier	1939	106	119	127	131	140	135	157	204	177
Snickeri- och möbelfabriker	1939	102	105	114	113	122	120	128	121	171
Differens	{ I öre	4	14	13	18	18	15	29	83	6
	{ I %	3,9	13,3	11,4	15,9	14,8	12,5	22,7	68,6	3,5
Alla industrier	1941	126	140	148	157	164	161	183	227	203
Snickeri- och möbelfabriker	1941	118	117	133	130	142	142	147	148	194
Differens	{ I öre	8	23	15	27	22	19	36	79	9
	{ I %	6,8	19,7	11,3	20,8	15,5	13,4	24,5	53,4	4,6
Alla industrier	1943	146	163	169	176	185	181	203	247	229
Snickeri- och möbelfabriker	1943	137	138	148	157	166	159	160	176	211
Differens	{ I öre	9	25	21	19	19	22	43	71	18
	{ I %	6,6	18,1	14,2	12,1	11,4	13,8	26,9	40,3	8,5
Alla industrier	1945	161	173	182	186	198	197	215	252	247
Snickeri- och möbelfabriker	1945	156	160	169	179	180	177	180	177	229
Differens	{ I öre	5	13	13	7	18	20	35	75	18
	{ I %	3,2	8,1	7,7	3,9	10,0	11,3	19,4	42,4	7,9

en markant förbättring inträdde. Genom kriget förlorades emellertid denna åter och inte förrän år 1945 har det lyckats att höja lönerna i nivå med vad de var omedelbart före kriget.

Denna lägre lönestandard för möbel- och snickerifabriker är särskilt

anmärkningsvärd, då man betänker att möbelindustrin inte arbetar under någon konkurrens från utlandet och ej heller är beroende av priserna på exportmarknaden — för dessa industrier brukar lönerna ligga lägre än genomsnittet. Det synes alltså som att det delvis skulle vara den hårda konkurrensen inom landet, som orsakat det låga löneläget.

Löner i olika ortsgupper. I tabell 43 redovisas skillnaden i genomsnittslönen i de olika ortsgupperna såväl i öre som i procent. Skillnaden är som synes minst i den billigaste ortsguppen (där de flesta företagen finns) och näst minst i den dyraste. Däremellan är emellertid variationerna stora — vissa år ända upp till och över 50 % i vissa ortsgupper.

Lönen i företag av olika storlek. För diskussionen om de små och de stora företagens effektivitet är det också av betydelse att veta löneläget i företag av olika storlek. I det syftet har det lönestatistiska materialet för 1946 bearbetats dels för samtliga företag dels för företag av olika storlek. I tabell 44 meddelas dessa uppgifter. Representativiteten hos undersökningen måste betraktas som tillfredsställande. 23,6 % av företagen och 33,7 % av arbetarna (beräknat på 1945 års material) omfattas av undersökningen. I den grupp som omfattar företag med upp till 15 arbetare är representativiteten visserligen inte mera än 12,1 respektive 15,9 % men 93 företag ingår i alla fall i undersökningen och det torde få anses tillfredsställande.

Tabell 44. Löneinkomst i öre per timma för manliga arbetare i möbelindustrin år 1946, dels i samtliga företag, dels i företag av olika storlek.

Företagsstorlek (antal anställda)	Ant. föret.	Ant. arb.	Lön i öre per tim.			Ack- ords- tim. i % av samtl. tim.	Över- tidstim. i % av samtl. tim.	Representati- vit ¹	
			Tidlön	Ack- ordslön	Totalt (inkl. r. tillägg, semest. övertid)			Före- tag	Arbe- tare
Samtliga möbel- fabr.	245	5635	145	183	188	45,9	2,2	23,6	37,7
Möbelfabr. med. — 15 arbetare	93	808	156	173	181	26,7	1,2	12,1	15,9
16—25 ”	64	1137	153	189	187	38,2	1,4	52,9	48,0
26—75 ”	80	2752	144	186	193	49,8	2,2	60,6	53,5
76—w ”	8	938	129	172	184	59,4	3,9	50,0	39,9

¹ Beräknad på material från industristatistiken 1945.

Hänsyn till företagens olika dyrortsgruppering har inte kunnat tagas. Detta spelar troligen inte någon roll mera än för den grupp som omfattar de största företagen — i de övriga grupperna är antalet företag så stort att de kan beräknas fördela sig så som om alla vore med. I gruppen som omfattar företag med mera än 75 arbetare tillhör emellertid fem av företagen dyrortsgrupp A och sedan ett vardera grupperna B, C och D. Detta är varje fall delvis orsaken till att utgående timlöner för dessa företag redovisas såsom lägre än för en del mindre företag. Bortsett därifrån stiger som synes den utgående timlönen med stigande företagsstorlek från 181 i de minsta företagen till 193 i de företag som har 26—75 arbetare. På grund av att de större företagen är något överrepresenterade i socialstyrelsens material är uppgiften om genomsnittslönerna för samtliga företag troligen något för hög.

Ackordsvolym.

Orsaken till skillnaden i lön mellan företag av olika storlek är inte den att den avtalsenliga timlönen skulle vara lägre i de mindre företagen utan det är den mindre ackordsvolymen. I hela möbelindustrin uppskattas antalet ackordstimmar till 45,9 % av samtliga arbetade timmar. I den grupp som omfattar de minsta företagen var emellertid motsvarande procenttal endast 26,7 mot 59,4 i den grupp, som omfattar de största företagen. På grund av att de mindre företagen är underrepresenterade i materialet, är troligen uppgiften om antalet ackordstimmar (liksom om utgående timlön) för hela industrin för hög.

Frågan om den lägre lönen för möbelindustrin är tydligen en fråga om ackordsarbetets omfattning. Av tabell 45 framgår att ackordsvolymen inom snickeri- och möbelindustrin är väsentligt lägre än inom samtliga industri-

Tabell 45. Ackordstimmar i % av samtliga arbetade timmar för manliga arbetare fyllda 20 år åren 1943—1946, dels för snickeri- och möbelindustri, dels för all industri. Socialstyrelsens material.

År	Snickeri- o. möbelfabriker	Samtliga industrigrupper
1943	33,8	53,9
1944	39,9	54,0
1945	41,1	50,0
1946	47,3 ¹	.

¹ För enbart möbelindustrin är motsvarande tal 45,9.

grupper. Trots särskild protokollsanteckning därom i kollektivavtalet har det inte gått att höja ackordsvolymen mera än att c:a hälften av arbetstimmarna är ackordstimmar. Av den särskilda bearbetningen av uppgifterna

från möbelfabriker för år 1946 framgår, att ackordsvolymen för möbelindustrin dessutom är lägre än för hela gruppen.

I detta sammanhang bör erinras om att denna fråga uppmärksammats av arbetsmarknadsparterna, som gjort stora ansträngningar att höja ackordsvolymen. Inom Sveriges träindustriförbund har sålunda bildats en särskild organisation, Träindustrins branschorganisation (TIBO), som bl. a. har till uppgift att verka för ett utbredande av ackordssystemet inom branschen. Arbetet har bl. a. bedrivits så att organisationen ställt tidsstudieingenjörer till förfogande. Arbetsmarknadsparternas strävanden har också haft viss framgång. För de möbelfabriker, som är anslutna till Tibo (företrädesvis större), var ackordsvolymen sålunda 56 % under år 1946.

Möbelfabrikernas vinster.

Undersöknings- På grundval av de i patent- och registreringsverket för-
materialet. varade avskrifterna av aktiebolagens balans- samt
vinst- och förlusträkningar har en undersökning företags-
tagits om vinstutvecklingen inom möbelindustrin. I matrikeln över möbel-
industriförbundets medlemmar undersöktes vilka företag, som var aktie-
bolag, och antalet sysselsatta i dessa bolag. I tabell 46 redovisas såväl
absoluta som relativa antalet aktiebolag.

Mera än fjärdedelen av företagen är aktiebolag, och i stort sett stiger andelen aktiebolag med stigande företagsstorlek, från 7,8 % för de minsta till 100 % för de största företagen.

Av företag med 26—50 anställda uttogs för undersökningen vartannat, enär denna grupp ansågs onödigt stor (uttagningen skedde slumpvis, så att vartannat företag i denna storleksgrupp i matrikeln medtogs). Vissa bolag där möbelfabriken endast är en liten del av verksamheten har icke medtagits. Av olika anledningar återfanns dock inte heller alla de återstående bolagen hos patentverket. I tabell 47 redovisas storleksfördelningen

Tabell 46. Möbelindustriförbundets samtliga medlemmar samt de som är aktiebolag fördelade efter antalet anställda.

	Arbetsställen med anställda									S:a
	—10	11— 15	16— 20	21— 25	26— 50	51— 75—	76— 100*	101— 200	201— w	
Samtliga medl. i möbelindustriförb	244	88	59	33	82	22	6	4	5	543
Därav aktiebol.	19	16	21	20	53	17	4	3	5	158
Akt.-bol. i % av samtl. företag	7,8	18,2	35,6	60,6	64,6	77,3	66,7	75,0	100,0	29,1

dels för de bolag, för vilka det funnits uppgifter de olika åren, dels för de genomgående företagen, d. v. s. de, som återfunnits samtliga år. Undersökningen har avsett åren 1937, 1941 och 1945 — alltså ett bra fredsår samt ett dåligt och ett bra krigsår.

Det hade varit av intresse att kunna göra undersökningen också t. ex. för år 1933. Uppgifter för detta år förelåg emellertid endast för ett så litet antal

Tabell 47. Antalet i vinstundersökningen ingående aktiebolag olika år fördelade efter antalet anställda år 1945.

År	Arbetsställen med anställda							Samtliga
	1— 10	11— 15	16— 20	21— 25	26— 50	51— 75	76— w	
Antal aktiebolag	19	16	21	20	25	17	10	128
Därav redovisade								
1937	8	4	11	10	21	14	8	76
1941	11	9	14	15	23	16	10	98
1945	12	12	18	17	23	16	10	108
1937, 1942 o. 1945	7	4	11	10	20	14	8	74

företag, att denna undersökning knappast kunde ha blivit representativ. Det är uppenbarligen inte heller av så stor betydelse för den aktuella debatten hur stor räntabiliteten var under krisen på 1930-talet.

Bearbetningsprinciper.

Till den i balansräkningarna redovisade vinsten har lagts dels de redovisade avsättningar till fonder, som gjorts av årets vinst, dels erlagda skatter, i den mån uppgifter därom funnits, vilket mera sällan varit fallet. Till det egna kapitalet har lagts hela vinsten för året. Detta är inte alldeles riktigt. Om man tänker sig att vinsten uppkommit successivt under året borde halva vinsten lagts till det egna kapitalet. De redovisade vinsterna, satta i relation till det egna kapitalet, blir på detta sätt något för små men skillnaden har säkert ingen som helst praktisk betydelse.

Det är banalt men kanske ändå på sin plats att erinra om det begränsade värdet av räntabilitetsundersökningar av denna typ. En stor del av företagen — särskilt av de mindre — torde vara familjebolag, där ledningen-aktieägarna genom löner etc. kan ta ut en så stor del av vinsten, som anses lämpligt. Det är klart att uppgifterna om vinsten i dessa bolag är av mindre värde. Vidare är de av företagen tillämpade principerna för varulagrets värdering och för avskrivning å anläggningstillgångarna givetvis okända. Tydligt är emellertid, att ett företag genom att värdera sitt varulager högre eller lägre och genom att avskrivna mer eller mindre på de fasta tillgångarna i mycket hög grad kan påverka det redovisade resultatet. Troligen förfar

de flesta företag vid värderingen av sina tillgångar så, att de avskriver mera de goda åren och mindre de dåliga resp. uppår sitt varulager till lägre eller högre värde. I synnerhet efter 1938 års lagstiftning om fria avskrivningar i skattehänseende på inventarier och maskiner för vissa skattskyldiga, torde de flesta företag, som inte går med förlust, ha gjort större avskrivningar under goda år än nödvändigt med hänsyn till anläggningarnas värdeminskning på grund av förslitning etc. De i det följande meddelade uppgifterna torde därför åtminstone för högkonjunkturåret 1945 kunna sägas snarast representera den undre gränsen för vinsternas storlek. Till detta bidrager särskilt den kraftiga nyinvestering, som under detta år skett i industrin (se ovan kap. 3). Det torde nämligen ha blivit vanligt, i synnerhet efter 1938, att en mycket stor del av nyanskaffade maskiner och inventarier avskrives redan första året.

Även vid beräkningen av det egna kapitalet uppstår svårigheter. Större avskrivningar på inventarier och maskiner än som betingas av deras förslitning och extraordinära nedskrivningar av varulager skapar dolda reserver, och vinsten i procent av det egna kapitalet, som det redovisas i balansräkningen, kan därför komma att utläsas med för höga tal. — Särskilt påtagliga är svårigheterna, när det gäller äldre väl konsoliderade företag, som under en följd av år gjort så stora avskrivningar, att de plötsligt inte har mera att skriva av. Försämringarna i penningvärdet kan medföra det samma, eftersom anläggningstillgångarna i överensstämmelse med aktiebolags- och bokföringslagarnas värderingsföreskrifter uppskattas efter anskaffningsvärdet, som ju under en fortgående prisstegring blir lägre än återanskaffningsvärdet.

Ledamoten Martins har ansett, att dessa brister i det tillgängliga materialet är så betydande och osäkerheten i slutsatserna så stor att utredningsresultatet överhuvudtaget ej bort redovisas.

Vinst i procent av eget kapital. I tabell 48 redovisas resultatet av vinstundersökningen dels för samtliga medtagna företag dels för de genomgående företagen. Företag med mindre än 16 anställda har helt uteslutits ur denna redovisning. Dels torde nämligen de flesta av bolagen i denna storleksklass vara rena familjebolag, dels och framförallt var balansräkningarna för de mindre företagen både ofullständiga och otydliga.

Medianen för vinsten i procent av det egna kapitalet i rörelsen var för 1937 8,0 med kvartilerna vid 3,5 och 11,0 %. Motsvarande siffror för 1941 var 3,7, 1,3 och 6,3 samt för 1945 7,3, 3,0 och 12,0. År 1941 redovisade sex och år 1945 två företag förlust. Den redovisade vinsten var genomgående

högre för de större företagen. För fabriker med flera än femtio arbetare var alltså vinsten i medianföretaget 9,0, 5,0 och 10,0 % de olika åren.

För samtliga företag var medianen för vinsten något högre 1937 än 1945 under det att förhållandet var omvänt, om man bara räknar med företag med mera än 50 anställda. Överhuvudtaget var spridningen i vinstens storlek betydligt större 1945 än 1937. Kvartilvärdena var alltså 3,0 och 12,0 år

Tabell 48. Möbelfabriker, som är aktiebolag, fördelade efter vinstens storlek i procent av det egna kapitalet dels för samtliga företag med mera än 15 anställda, som återfunnits åren 1937, 1942 och 1945, dels för genomgående företag, d. v. s. de företag, som återfunnits samtliga dessa år.

Vinst i % av eget kapital	Samtliga företag år			Genomgående företag år		
	1937	1941	1945	1937	1941	1945
Förlust	—	6	2	—	6	2
— 0,9	2	11	7	2	10	4
1— 1,9	8	9	7	8	7	7
2— 2,9	3	8	5	3	5	4
3— 3,9	6	7	4	6	7	2
4— 4,9	3	10	3	3	7	—
5— 5,9	3	6	8	3	5	7
6— 6,9	4	3	4	4	3	4
7— 7,9	3	4	6	3	1	6
8— 8,9	7	4	5	7	4	5
9— 9,9	7	2	3	7	2	2
10—10,9	3	1	4	3	1	2
11—11,9	—	3	5	—	1	5
12—12,9	1	1	4	1	2	2
13—13,9	2	—	2	2	—	1
14—14,9	2	—	—	2	—	—
15—15,9	4	—	5	3	—	3
16—16,9	2	2	—	2	1	—
17—17,9	—	—	1	—	—	1
18—18,9	1	—	1	1	—	1
19—19,9	—	—	1	—	—	1
20—w	3	1	7	3	1	4
Summa	64	78	84	63	63	63

1945 mot 3,5 och 11,0 år 1937 och inte mindre än sju företag (8,3 % av samtliga) redovisar vinst å över 20 % år 1945 mot endast tre (4,7 % av samtliga) år 1937.

Uppgifterna om de genomgående företagen skiljer sig som synes endast obetydligt från dem för samtliga företag. Vinsten i medianföretaget var de tre åren 7,7, 3,5 respektive 7,2 % mot 8,0, 3,7 och 7,3 % om samtliga företag medräknas. En del av de genomgående företagen är ju i varje fall relativt gamla och tillhör alltså närmast den grupp, som har haft tillfälle att göra avskrivningar under en längre tid. Man hade möjligen väntat sig, att de därför skulle redovisa högre vinster än som kom fram om man tog med även de nya företagen. Resultatet har blivit det motsatta, och detta tyder på att denna felkälla inte skulle vara så stor. Av de sju företag, som redovisar

vinster på över 20 % år 1945, är endast fyra sådana, som förekommer alla tre åren (dock inte med samma höga vinst varje år) — återstoden är alltså relativt nya.

Finansiell ställning. I samband med undersökningen av vinstutvecklingen gjordes också en undersökning av det främmande kapitalets storlek i förhållande till balansomslutningen samt eventuella förskjutningar i dessa relationer.

I tabell 49 redovisas storleken av det främmande kapitalet i procent av balansomslutningen. Medianföretaget hade år 1937 främmande kapital till precis 50 % av balansomslutningen. Åren 1941 och 1945 var motsvarande tal, om man tar de genomgående företagen, 51,5 % — lika båda åren. Övre kvartilen (den gräns en fjärdedel av företagen ligger över och tre fjärdedelar under) var 63,5 % år 1945 mot 67,5 år 1937 och nedre kvartilen 36

Tabell 49. Möbelfabriker, som är aktiebolag, fördelade efter det främmande kapitalets storlek i procent av balansomslutningen för åren 1937, 1941 och 1945. Genomgående företag.

År	Antal företag med främmande kapital till..... i % av bal. oms.									Summa
	-9,9	10— 19,9	20— 29,9	30— 39,9	40— 49,9	50— 59,9	60— 69,1	70— 79,9	80— w	
1937	1	3	12	10	11	13	8	12	4	74
1941	2	7	8	5	13	14	9	12	4	74
1945	3	6	6	6	14	17	10	7	5	74

respektive 32,5 %. Hälften av företagen hade alltså båda åren främmande kapital ungefär mellan en tredjedel och två tredjedelar av balansomslutningen. Detta tyder i förstörne på en ungefär oförändrad situation beträffande beroendet av främmande kapital. Om man emellertid betänker, att lagstiftningen om den fria avskrivningen i skattehänseende kom 1938, och — som man har anledning göra — antar, att den föranlett företag med någorlunda god räntabilitet till kraftigare avskrivningar än nödvändigt, d. v. s. skapande av dolda reserver, speciellt under högkonjunkturåret 1945, betyder i realiteten de så gott som oförändrade procentalen en förbättrad finansiell ställning genom mindre beroende av främmande kapital. Till detta bidrar ytterligare den fortgående försämringen i penningvärdet, vilken, som ovan framhållits, leder till, att vissa tillgångar och därmed även det egna kapitalet redovisas med för lågt belopp.

Vinstsiffror för vissa andra branscher.

Ovan har erinrats om de olika faktorer, som gör att en på detta sätt utförd undersökning av vinsterna inom en bransch måste förses med starka reservationer. Uppgifterna om vinsterna inom möbelindustrin

kan knappast heller användas som ett tillförlitligt mått på branschens räntabilitet. Däremot torde de ha ett visst värde som jämförelsematerial gentemot andra branscher.

Industriens utredningsinstitut har under en följd av år gjort sammanställningar av bl. a. nettovinsterna i en del — företrädesvis större — industriföretag. Institutet har därvid haft tillfälle att ta del av de berörda företagens bokslut.⁴ Dessa har sedan korrigerats så att skatteavsättningar gjorts efter samma principer, och såväl vinst före som vinst efter skatt har beräknats. Andra korrigeringar har inte gjorts. I tabell 50 har vinsterna (såväl före som efter skatt) för vissa industrier redovisats. De uppgifter som gäller

Tabell 50. Vinst i procent av eget kapital i vissa industrier. (Industriens utredningsinstituts undersökningar) samt i möbelindustrin åren 1937, 1941 och 1945.

År	Samtl. föret. (190 st.) ¹		Träs o. masse- industriföret. (29 föret.) ¹		Pappers- och grafisk ind. (14 föret.) ¹		Sko o. läder- industri (17 föret.) ¹		Möbel- industrin ²	
	Vinst före skatt	Vinst efter skatt	Vinst före skatt	Vinst efter skatt	Vinst före skatt	Vinst efter skatt	Vinst före skatt	Vinst efter skatt	Samtl. föret. C:a 75	Föret. m mera än 50 arb. C:a 25
1937	10,0	7,4	9,7	6,6	7,2	5,7	6,4	5,1	8,0	9,0
1941	11,5	6,9	6,5	3,4	6,5	4,5	11,8	6,7	3,7	5,0
1945	13,2	10,1	13,0 ³	10,7 ³	9,8	8,2	18,7	15,0	7,3	10,0

möbelindustrin skulle egentligen avse vinst före skatt — till den redovisade vinsten lades nämligen de redovisade avsättningarna till skatter och de under året betalda skatterna, men eftersom denna redovisning troligen inte alls är fullständig är resultatet snarast att betrakta som ett mellanting mellan vinst före och vinst efter skatt. På grund av den högst otillfredsställande specifikationen av balans- samt vinst- och förlusträkningarna, är det nämligen i många fall omöjligt att avgöra om några utlägg gjorts och hur stora dessa i så fall varit.

En annan väsentlig skillnad i materialet består däri, att Industriens utredningsinstituts undersökning endast omfattar större företag under det att möbelutredningens undersökning beträffande möbelindustrin omfattar samtliga storleksgrupper från 16 anställda och uppåt. Uppgift har i tabellen därför också lämnats för de större företagen (med mera än 50 arbetare) inom möbelbranschen. Jämför man dessa uppgifter med uppgifterna för andra branscher, finner man knappast några markerade skillnader. Vinsterna inom möbelindustrin är inte särskilt höga, men knappast heller låga.

¹ Aritmetiska medier.

² Medianer.

³ Dessa vinster är exceptionellt höga på grund av de ökade exportmöjligheterna — mycket lågt nedskrivna lager har kunnat försäljas etc.

⁴ »Vinster, utdelningar, skatter och löner inom större industriföretag 1937—1945». Sthlm 1946.

*Den engelska
möbelindustrin.*

Den engelska möbelutredningen säger i sitt betänkande att den sökt en metod för att bedöma den ekonomiska effektiviteten hos företag av olika storlek. Board of Trade (det organ som närmast motsvarar vårt kommerskollegium) hade uppgifter om »nettotillverkningsvärde» för fabriker av olika storlek och dessa specialbearbetades för utredningen. Nettotillverkningsvärdet definieras som »det värde man erhåller, då man tar bort värdet av förbrukat material, använt bränsle och utbetalda arbetslöner från bruttovärdet av produktionen» — det skulle alltså kunna kallas för förädlingsvärde.

Tabell 51. Nettotillverkningsvärde per sysselsatt person i företag av olika storlek i Storbritannien 1935 och 1938. Median- och kvartilvärden.

Företagsstorlek (antal anställda)	Antal företag		Nedre kvartil		Median		Övre kvartil	
	1935	1938	1935	1938	1935	1938	1935	1938
Vanlig möbelindustri			Nettotillverkningsvärde £ per år					
Företag med								
11— 49	385	276	142.6	147.4	179.3	190.0	232.4	235.7
50—199	163	169	150.6	160.3	184.2	205.5	232.1	247.1
200—w	37	40	150.0	187.6	183.3	225.0	218.7	257.6
Stoppmöbelindustri								
Företag med								
11— 49	128	111	137.0	152.8	174.4	191.9	211.0	233.7
50—199	59	65	161.7	175.6	186.7	218.8	225.0	245.0
200—w	10	15	150.0	183.8	195.0	210.0	225.0	246.3

Materialet redovisas i betänkandet i flera olika fördelningstabeller — olika för rena möbelindustrin, stoppmöbelindustrin o. s. v. Spridningen i materialet är mycket stor men genomgående är att ett högre värde redovisas för de större företagen än för de mindre. I tabell 51, som hämtats ur det engelska betänkandet, redovisas median- och kvartilvärdena för »nettotillverkningsvärdet» för olika företagsstorlekar med fördelning på »vanliga» möbelfabriker och på stoppmöbelfabriker för åren 1935 och 1938.

För jämförelse skall meddelas i tabell nedan ur tabell 35 uppgifter, som avser svenska förhållanden. Dessa är givetvis inte direkt jämförbara, men relationerna kan jämföras.

Med ett enda undantag har i den engelska undersökningen den minsta gruppen företag de allra lägsta värdena. Skillnaderna mellan små, medelstora och större industrier var större år 1938 än 1935 och sambandet mellan företagens och nettotillverkningsvärdets storlek är mera klart år 1938 än tidigare. Förklaringen härtill anger utredningen vara nya tekniska metoder, som de mindre företagen 1938 ännu inte börjat använda sig av men som mellan 1935 och 1938 blivit vanliga i de större företagen. Framför allt när

Företag medanst.	Antal föret.	Nedre kvartil	Median	Övre kvartil
		Tillv. värde per arbetstimma kronor		
—10	28	4:07	4:63	5:75
11—25	61	4:25	5:21	5:85
26—w	53	4:42	5:53	6:20

det gäller nedre kvartilen är skillnaderna mellan företag av olika storlek väsentliga. Spridningen nedåt är alltså betydligt större bland de små företagen än bland de större.

En undersökning som gjorts i ett antal företag som tillverkar »Utility furniture» — sammanlagt 227 stycken och avseende tiden från och med september 1945 till och med januari 1946 — visar samma resultat, se tablån nedan.

	Nedre kvartil	Median	Övre kvartil
	£	£	£
Små företag	59.3	87.1	121.5
Medelstora företag	69.4	104.1	128.9

Den engelska utredningen upptar även frågan om möbelindustrins i Förenta staterna ekonomiska effektivitet till diskussion. En särskild delegation besökte för övrigt U. S. A. för att studera bl. a. dessa saker. Den fann att planläggning och organisation av arbetet är längre drivna i U. S. A. än i England i fabriker av samma storlek men att *produktionsmetoderna inte var bättre*. Framförallt i de små och medelstora industrierna i U. S. A. hade man dock ett nettotillverkningsvärde per arbetare, som låg högre än det engelska.

Sammanfattning och kommentarer.

Små eller stora företag.

En fråga, som har betydelse för varje i det föregående diskuterad sida av den ekonomiska effektiviteten, är den huruvida de stora eller små företagen är fördelaktigast ur effektivitetssynpunkt. Här är inte avsikten att ge något slutgiltigt svar på den frågan — helt enkelt emedan det inte är möjligt — utan snarare att sammanfatta diskussionen på denna punkt.

Om de större företagens fördelar behöver inte mycket ordas — de är välkända: större möjligheter till specialisering och storserietillverkning, till utnyttjande av specialmaskiner, till ett effektivare utnyttjande av arbets-

kraften genom införande av ackord i stor utsträckning, till större och därmed billigare inköp av olika slag, stora möjligheter till integration (i varje fall bakåt genom att ha egen skog, sågverk etc.). Genom bättre hygieniska förhållanden på arbetsplatserna har de större möjligheter att få behålla sina arbetare o. s. v.

Småföretagens fördelar är framförallt en billig administration. Företagsledaren sköter »kontoret» på kvällarna utan att därför betinga sig någon särskild ersättning. Genom specialisering av produktionen säger man sig också kunna vinna ungefär samma fördelar, som de större fabriker med sina många specialiteter. Man får därigenom också samma möjligheter att ge ackord etc.

Material saknas för att kunna ge ett säkert svar på frågan om vilken företagsstorlek som är den bästa. De undersökningar som gjorts — av möbelutredningen om omsättningen per arbetstimme och om vinsten i förhållande till det egna kapitalet liksom de engelska undersökningarna om »nettotillverkningsvärdet» per arbetare — visar dock genomgående ett bättre resultat för de större företagen. Likaså visar löneundersökningen att genomsnittslönerna är lägst i de minsta företagen — framförallt beroende på mindre ackordsvolym. Undersökningen om de arbetshygieniska förhållandena (kapitel 8) visar på samma sätt att den hygieniska standarden i småföretagen oftast är mycket sämre. Undersökningen om omsättningen per arbetstimme visar emellertid också en annan sak, nämligen att skillnaden mellan de företag, som har en långt driven specialisering (ytterst få), och de som tillverkar flera möbeltyper, är större än skillnaden mellan stora och små företag.

Vad som främst försvårat diskussionen om småföretagens fördelar och nackdelar har naturligtvis varit den totala avsaknaden av statistiskt material för att bevisa teserna. Den engelska utredningen pekar på den svårighet som i detta sammanhang ofta uppstår genom att diskussionen göres känslomässig. Den säger, att »det finns en tendens hos somliga att tala sentimentalt om de små företagen och anse att alla sådana är hantverkare, som gör de finaste möblerna. I realiteten tillhör en relativt liten del den senare kategorin under det att allt för många av dem gör dåliga saker.»

I stort sett torde detta gälla också för svenska förhållanden. Även om det otvivelaktigt är så, att vissa småföretag är mycket effektiva, utför ett gott arbete etc. så är det givet, att steget är stort därifrån och till att påstå att de små företagen generellt gör ett bättre arbete och/eller är billigare än de större. Att göra några beräkningar om den optimala möbelfabrikerens storlek har inte varit möjligt i detta fall som i flera andra, helt enkelt emedan det inte finns ett optimum för möbelfabriker utan detta är beroende av vad som tillverkas på fabriker och växlar därmed. Det synes också vara alldeles

klart, att de många små företagen genom samarbete i olika former skulle kunna erhålla vissa av de fördelar som de stora företagen har.

*Samköp av
vissa varor.*

Vad utredningen vid tal om samköp främst tänker på är gemensamma inköp av vissa varor. Genom att kunna på en gång inköpa hela vagnslaster av en vara kan man ofta få lägre fraktkostnader än vid köp av mindre partier. Lägre priser och/eller högre rabatter samt vissa bonus vid årsslut är andra tänkbara fördelar. I frågeformuläret till möbelfabrikerna efterhördes om och i vilken utsträckning sådana gemensamma köp förekom. Endast 14 fabriker av 277 svarade »Ja» men dessa var mycket nöjda med resultatet av försöken. De vanligaste produkter, som är föremål för gemensamma inköp, är lack, lim och wellpapp. Andra är plywood, fanér, skruvar, resårer etc. De fördelar man säger sig ha vunnit är ungefär de ovannämnda. Till dessa kommer vissa sekundära, men därför inte nödvändigtvis mindre fördelar. De består i säkrare leveranser genom att flera små köpare blir en stor, i möjlighet att i vissa fall hålla mindre lager etc.

De, som besvarat frågan om huruvida samköp förekommer, med »Nej», fick även besvara frågan, om de trodde, att ett sådant arrangemang vore fördelaktigt. 181 företag svarade, av vilka 55 (30,4 %) svarade »Ja». De motiveringar, som getts för »Ja»-svaren, är i stort sett desamma, som redovisats ovan. Lägre frakter, högre rabatter, säkrare leveranser är vad man i allmänhet tror sig vinna. »Motivering obehövlig, då här finns 20 fabriker», säger t. ex. en Bjärnumsfabrikör.

De, som svarat »Nej», är dels den grupp av företag, som är ensamma på sin ort och där samköp uppenbarligen måste ge mindre fördelar än för övriga, om ens någon fördel alls, dels större företag, som förklarar, att de köper så mycket, att de redan nu får de lägsta tänkbara priser, dels slutligen en grupp, som antingen är tveksam om fördelarna med och/eller möjligheterna för samköp i större omfattning eller som kategoriskt förklarar, att det inte går att genomföra.

Opinionen bland fabrikanterna på de orter, där samköp överhuvudtaget kan tänkas, tycks emellertid vara mycket positiv. Det är utredningens förhoppning, att på orter, där detta är möjligt, Sveriges möbelindustriförbund skall ta initiativ till att de lokala organ skapas, som fordras för att kunna organisera gemensamma inköp. Ett samarbete mellan företag i samma bransch, när det gäller köp av gemensamma varor, är principiellt ingen nyhet. Tvärtom har det tillämpats länge och med gott resultat på andra håll. Den nuvarande exceptionella högkonjunkturen gör det troligt att de

vinster, som kan göras på kort sikt, blir mycket obetydliga i jämförelse med dem som kan göras på längre sikt.

På grund av den speciella situationen på varumarknaden har utredningen icke ansett det vara möjligt att nu göra någon undersökning om prisbildningen på vissa av de produkter, som utgör råvaror inom möbelindustrin. Möbelfabrikanterna har vid utredningens besök låtit förstå, att det inte stod riktigt rätt till med prisbildningen på viktiga råvaror t. ex. lack, fanér, lamellplattor och plywood, men för att inte bli avstängda från leveranser har de inte velat närmare precisera vad saken gällt. Det är viktigt, att det föreslagna branschrådet (kap. 20) också har sin uppmärksamhet inriktad på prisfrågorna och fäster monopolutredningsbyråns uppmärksamhet på de fall, där man eventuellt kan riskera att en fri prisbildning inte råder.

Övrig samverkan mellan småföretag.

Samverkan mellan de mindre företagen bör icke inskränkas till gemensamma köp av vissa råvaror. Det torde också föreligga möjligheter för dem att skapa en egen försäljningsorganisation. Den väsentliga vinsten därmed torde vara, att fabrikanterna slipper att komma i det ekonomiska beroendeförhållande till grossisterna, som de nu ibland befinner sig i.

Vissa av de maskiner, som användes i möbelindustrin, är relativt dyra och kan därför inte användas annat än av mycket stora fabriker. Sambruk av maskiner förekommer hittills endast undantagsvis i möbelindustrin, medan det t. ex. i jordbruket numera är mycket vanligt, att mindre gårdar, som inte själva kan hålla sig med vissa dyrare maskiner, antingen köper dem gemensamt eller bildar en förening som sedan ställer maskinerna till medlemmarnas förfogande. Möbelutredningen anser, att de motiv och förutsättningar, som har gällt för jordbruket, delvis också gäller för möbelindustrin. Den skillnad, som föreligger, bestående i att jordbrukarna inte som möbelfabrikanterna betraktar varandra som konkurrenter, bör i detta sammanhang inte vara avgörande. De fabriker det kan bli fråga om i detta sammanhang svarar vardera för en så liten del av det totala utbudet av möbler att ett sådant betraktelsesätt saknar fog.

Ett av de områden, där de mindre företagen ofta har det sämre ställt än de större, är virkestorkningen. De minsta fabrikererna har endast varmluftstorkar. Även om de kan torka träet lika bra som de moderna torkarna, där man också använder fuktig luft, blir de dyrare i drift, framförallt därför att torkningstiden är så avsevärt mycket längre. Ett annat område där de mindre företagen har ett sämre utgångsläge än de större är i vad gäller faneringen. Genom den nya limningstekniken med konsthartslim är nämligen den gamla typen fanéressar i allmänhet icke längre de effektivaste. Anskaffningskostnaden för en modern etagepress och en valsputsmaskin är

dock f. n. c:a 35.000 kr. Pressens kapacitet är visserligen mer än 15 ggr större än den gamla typens, men det är inte till någon nytta för den lilla fabriken, som i alla fall inte kan utnyttja den. Möbelutredningen har vid sina besök vid olika möbelfabriker också diskuterat denna fråga, och de allra flesta av de mindre företagen har förklarat, att de anser att det vore fördelaktigt, om ett sådant samarbete om vissa maskiner skulle kunna äga rum. Det synes sålunda lämpligt, att den organisation, som ovan föreslås för de gemensamma inköpen, också kunde taga hand om frågan om gemensamt bruk av vissa större och dyrare maskiner. För köp av gemensamma maskiner för jordbruket har bildats en särskild lånefond där såväl enskilda jordbrukare som sammanslutningar kan erhålla lån för anskaffning av maskiner för gemensamt bruk. Det torde vara olämpligt att innan 1945 års bankkommitté är färdig med sitt arbete föreslå skapandet av någon särskild låneform att anlitas för dylika gemensamma köp för möbelfabriker. Om det emellertid visar sig att någon form av statliga lån skulle erfordras eller om genom sådana lånemöjligheter denna verksamhet skulle kunna befrämjas torde redan existerande låneformer vara tillräckliga. Det finns t. ex. industri- och/eller manufakturlånefonden i kommerskollegium, fonder för hantverks- och småindustrikredit i riksbanken samt företagarföreningarna.

Möbelutredningens undersökning av omsättningen per arbetstimma under år 1945 visade, att de företag, som specialiserat sig på ett fåtal produkter, hade en avsevärt större omsättning per arbetstimma än de andra. Undersökningarna av satsernas storlek och om hur många olika artiklar som tillverkades per år visade, att mycket i den vägen ännu återstår att göra. Utredningen finner det naturligt att genom möbelindustriförbundets försorg dessa frågor på allvar tages upp till debatt bland fabrikanterna och att som ett resultat därav viss specialisering genomföres. Denna bör i första hand gå ut på att minska antalet artiklar tillverkade på de olika fabriken, i andra hand också på en minskning av det totala sortimentet i marknaden. Det synes, som om förutsättningarna för att lyckas med denna specialisering är större, om förslaget att bilda en försäljningsorganisation för småfabriken genomföres. Då bortfaller nämligen den vanliga motiveringen för en splittrad produktion: att möbelhandeln fordrar att få köpa relativt många artiklar från samma fabrik. Denna motivering för en starkt differentierad produktion har vid upprepade tillfällen mött utredningen vid dess besök på möbelfabriken. Genom en sådan ökad specialisering skulle också speciellt småföretagens möjligheter att ge ackord öka och därmed bör också den löneskillnad som nu finns mellan företag av olika storlek kunna utjämnas eller i varje fall minskas betydligt. Även möjligheten att köpa vissa halvfabrikat — lamellplattor o. dyl. — skulle därigenom ökas väsentligt.

Om möbelfabrikenas resande mera allmänt finge provision inte bara på egna order utan också på efterorder torde detta kunna väntas verka i samma riktning. Vid besök på möbelfabriker och diskussioner med fabrikanter har de nämligen ofta framhållit att det är resandena, som stimulerar fabriken att lägga upp nya typer. I den mån de finge ersättning för order, som kommer in efter deras första besök i en möbelaffär, finns anledning tro, att de skulle vara något mindre ivriga i sitt krav på nyheter.

Bruttopriser. Möbelutredningen finner vidare de av fabrikanterna anförda skälen för en bruttoprissättning så vägande och fabrikantopinionen därför så stark, att utredningen för sin del vill rekommendera ett införande av bruttoprissättning på vissa möbler, företrädesvis s. k. stapel- och märkesvaror. Ur konsumentsynpunkt måste en sådan prissättning vara att föredra. Man vet att priset i varje fall har någon form av auktorisation och den osäkerhet, när det gäller priserna, som möbelköparen nu känner, skulle genom en bruttoprissättning minskas. Fabrikanten bör ha möjlighet att bruttoprissätta överhuvudtaget vilka av sina produkter han vill. Utredningen kan inte nu ta ställning till de olika detaljfrågor, som i det sammanhanget kan komma att uppstå — det synes naturligt att det i kap. 20 förordade samarbetsorganet blir det forum där dessa principfrågor kommer att behandlas. Gentemot de invändningar om praktiska svårigheter, som kan väntas mot förslaget, vill Möbelutredningen nu endast framhålla dels att vissa firmor (bl. a. några av de största) sedan lång tid tillbaka angivit bruttopriser, som i varje fall delvis har respekterats inom handeln, dels att såväl Kooperativa förbundet som Möbelbranschens samköpsförening har en katalog med bruttopriser, lika för försäljning över hela landet — men med full frihet att sälja under de fastställda priserna. Utredningen anser det också vara klart, att påläggen inte heller vid ett allmänt genomförande av bruttoprissättning bör »dyrortsgraderas». Det faktum att kostnaderna för möbelhandeln faktiskt är högre på vissa större orter bör kompenseras genom en större försäljning, och kanske kan en enhetlig prissättning också medverka till vissa rationaliseringar, medan differentierade priser snarast konserverar de nuvarande förhållandena. Slutligen vill Möbelutredningen i detta sammanhang uttala, att den anser det vara viktigt att dessa bruttopriser endast blir maximipriser, med frihet för den som så önskar och förmår att sälja till priser som ligger lägre. Det skulle enligt utredningens mening vara mycket olyckligt om införandet av bruttopriser skulle kombineras med vissa straffbestämmelser, avstängning från leveranser etc. för dem som sålde till priser, som ligger under de angivna bruttopriserna

Förslag.

Möbelutredningen föreslår alltså i detta kapitel:

1. att Sveriges möbelindustriförbund, där så är möjligt, tar initiativ till skapandet av lokala organisationer för att organisera samköp av olika råvaror och halvfabrikat;
2. att förutsättningarna för skapandet av en försäljningsorganisation för småföretagen undersökes — därigenom skulle beroendeförhållandet till vissa grossister försvinna och en specialisering av produktionen skulle lättare kunna ske;
3. att de ovan under 1. nämnda lokala organisationerna av Sveriges möbelindustriförbund också undersöker möjligheterna att utnyttja vissa större och dyrbarare maskiner, torkar etc. gemensamt;
4. att Sveriges möbelindustriförbund medverkar till att en större specialisering mellan olika fabriker genomföres och att en begränsning av det totala sortimentet på marknaden åstadkommes;
5. att bruttoprissättning (d. v. s. att fabrikanten sätter ut möbelns utförsäljningspris) genomföres — framförallt på s. k. stapelvaror. Det kan antagas att rationaliseringar i industrin därigenom kommer konsumenterna till godo genom lägre pris i möbelhandeln.

KAPITEL 7

Teknisk expertis och information för möbelindustrin

Inom möbelindustrin finns ett allmänt och påtagligt intresse för rationaliseringsfrågor. Man förefaller sålunda på industrihåll helt införstådd med möbelutredningen, när denna påpekat, att en rationalisering och effektivisering av tillverkningen av möbler i riktning mot bättre — mer ändamålsenliga och tilltalande — möbeltyper till måttfulla priser är förutsättningen för att möbelfabrikationen under en kommande period av minskad hushållsbildning och bosättning skall kunna bevara och eventuellt bygga ut sina avsättningsmöjligheter.

Teknisk rådgivning och information — behov och tillgång.

Möbelindustrin karakteriseras också av en påtaglig strävan att rationalisera sina tillverkningar, ehuru denna strävan framträder ojämnt efter de mycket växlande förutsättningarna hos företagen. Helt naturligt är dessa förutsättningar i allmänhet större hos de större företag, som har råd att anställa eller anlita särskilda tekniker och arbetsstudiemän, råd att komplettera sin maskinutrustning med specialmaskiner och nya maskinmodeller, att bedriva viss experimentverksamhet etc. Omoderna fabrikslokaler med otillräckliga utrymmen, som genom rådande stränghet i byggnadstillståndsgivningen kanske blir bestående längre tid än eljest, verkar emellertid hämmande på åtskilligt rationaliseringsarbete även i företag, där det eljest finns vilja, förmåga och resurser till ett målmedvetet rationaliseringsarbete. I samband med de nybyggnads- och utvidgningstillstånd, som fastän sparsamt beviljas företagare inom möbelindustrin, manifesteras ofta såväl önskan och iveren att planlägga de nya fabrikslokalerna efter rationella principer som — inte sällan — bristen på sakkunnig upplysning och rådgivning i denna planläggning. Möbelutredningen har sett en hel del exempel på detta.

Snickerimaskinernas standard är ett ~~annat~~ viktigt område för tekniskt

upplysningsarbete. Vid den konferens, som möbelutredningen haft med representanter för de ledande snickerimaskinfirmorna och virkestorkfabrikanterna i landet, vartill även experter i maskinsnickeri särskilt inbjudits, framfördes en rad preciserade anmärkningar mot snickerimaskinernas standard. Det anmärktes på de omständliga inställningar, som en del maskiner fordrar, och den otillräckliga precision i arbetet, som man uppnår med dem, och hur detta leder till icke rationella efterjusteringar med handverktyg av arbetsresultaten. Det gjordes också gällande, att en förbättrad standard — t. ex. högre matningshastigheter, mekaniska manöverorgan etc. vid vissa maskiner — skulle komma att betala sig i form av ökad produktion. Nuvarande kvalitetsfordringar på möbler och de mera industrimässiga tillverkningsmetoderna nödvändiggör, menade man, att snickerimaskinerna förbättras för att passa de nya uppgifterna. I jämförelse med vad som åstadkommits ifråga om maskinteknik inom flera andra branscher, är det tydligt att snickeribranschen släpar efter i detta avseende. Även om det å andra sidan vitsordades, att utvecklingen på snickerimaskinernas område dock gått mycket framåt under senare år, var man ense om att det finns angelägna förbättringar, som återstår, och att dessa skulle kunna befrämjas genom en noggrannare objektiv utprovning av nya maskinmodeller och en intimare kontakt mellan maskinfirmorna och möbelindustrin. Behovet av teknisk rådgivning och information på detta som på andra områden vitsordas också av både stora och små företagare. Man behöver råd och hjälp med planering av fabrikslokaler och placering av maskiner för att bl. a. få kortast möjliga transportvägar inom fabriken, råd för maskinernas rationella utnyttjande och skötsel och förmedling av anvisningar och rön mellan maskintillverkare och möbelfabrikanter, man behöver få information om ekonomiska torkningsanordningar för virket, om nyare mekaniska träbearbetningsmetoder och nya praktiska rön beträffande träimpregnering, limning, ytbehandling, lackering, plastisk formgivning etc. Kort sagt — man behöver teknisk expertis och information i rationaliseringsarbetet.

Möbelindustrins struktur med en dominerande mängd småföretag gör emellertid, att det endast lönar sig för ett fåtal företag att hålla sig med egen tekniker, och småföretagen är i allmänhet för litet inriktade på samarbete för att gemensamt anställa och utnyttja en teknisk expert. Av möbelutredningens undersökning rörande möbelindustrin framgår att inte mindre än 90,5 % av industriföretagen saknar egen ingenjör, arkitekt och/eller ritare (kap. 3). Uppgifterna visar vidare att antalet tekniker är litet — ingenjörer, arkitekter och ritare utgör tillsammans inte mer än 0,5 % av hela antalet sysselsatta i industrin. I stor utsträckning är möbelindustrin en verkmästarindustri med goda arbetsledare, men med stor knapphet på

tekniska specialister. Härtill kommer att Sveriges möbelindustriförbund, som ännu inte omsluter mer än c:a 60 % av alla företag i branschen,¹ inte har tillräckliga ekonomiska resurser för att bekosta en gemensam teknisk service av erforderlig kapacitet för förbundets alla medlemmar — ännu mindre för förbundet utomstående företag.

Sedan möbelutredningen börjat arbeta, har visserligen möbelindustriförbundet (1946) anställt en tekniker, som skall betjäna medlemmarna i rationaliseringsfrågor, och beslut har fattats om anställandet av ännu en ingenjör under sommaren 1947. Dessa båda tekniker kan dock omöjligt räcka till för alla de uppgifter, som ovan redovisats, och industrins behov av teknisk konsultation är icke tillgodosett i och med detta synnerligen tacknämliga initiativ. Enbart den intensifierade rådgivningen i kalkyleringsfrågor, som möbelindustriförbundet siktar till och som även möbelutredningen livligt förordad (kap. 4), måste komma att ta en stor del av dessa gemensamma teknikers tid i anspråk. De många småföretagen inom möbelindustrin ställer här och kommer att ställa allt större krav på konsultativ hjälp. Det gäller i samma mån de tekniska frågorna. För att i sitt arbete »på fältet» kunna ge en fullt tidsenlig service beträffande de rent tillverknings-tekniska frågorna, som utgör ett stort, föga bearbetat område för upplysning enbart de, torde emellertid möbelindustriförbundets ingenjörer behöva få en närmare anknytning till den grundläggande tekniska forskningen än vad de nu har. Detsamma gäller de tvenne tekniker, som sedan 1941 är anställda hos Träindustrins branschorganisation (TIBO), en sammanslutning av c:a 500 möbel- och snickerifabriker, lådfabriker, tunnbinderier etc. Ehuru dessa tekniker huvudsakligen arbetar som arbetsstudiemän och har gjort goda insatser för ackordsvolymens höjande — ett arbetsfält där dock, såsom ackordsprocenten för möbelindustrin (45,9 %) utvisar, mycket återstår att göra —, har de även sysslat med tillverkningsplanering och torde därvid ha behov av en mer kontinuerlig kontakt med det tekniska framstegsarbetet än de hittills kunnat få. En dylik kontakt är enligt möbelutredningens mening ytterst önskvärd och värdefull och man måste snarast bereda möjligheter härtill.

Även om det således inom möbelindustrin finns ett allmänt och positivt intresse för rationaliseringsfrågorna att bygga på, gör dock dess heterogena struktur med övervägande småindustri och ett fåtal stora företag av tillräcklig ekonomisk bärkraft för att kunna bidra till finansiering av den behövliga tekniska expertisen, att det finns föga utsikt till att branschen skall kunna helt på egen hand organisera och bekosta en effektiv upplysnings- och rådgivningsverksamhet. Möbelutredningen anser följaktligen, att det bör ankomma på staten att här ge ett stöd, något som också förutsetts

¹ Av företagen redovisade i industristatistiken.

i möbelutredningens direktiv, där det heter, att »statlig medverkan torde erfordras för fortsatt utveckling av upplysningsverksamheten liksom för bedrivande av forskning avseende teknisk-ekonomiska problem . . .».

*Statens hantverks-
institut.*

Vid övervägande av formerna för en sådan statlig medverkan till möbelindustrins rationalisering har möbelutredningen undersökt möjligheterna att knyta an till Statens hantverksinstitut och Svenska träforskningsinstitutet, de två institutioner, vartill man närmast skulle kunna tänka sig att förlägga en teknisk upplysningsverksamhet för möbelindustrin. Hantverksinstitutet har för närvarande (maj 1947) en snickeritekniker anställd och en nöjaktigt utrustad maskinverkstad med en verkmästare, som kan leda den praktiska undervisning som ingår i kursverksamheten. Årligen anordnas en 14-dagars kurs för utlärd möbelsnickare — med en 10-dagars påbyggnadskurs — och hösten 1946 påbörjades dessutom en kvällskurs för maskinsnickerare. Ifrågavarande snickeritekniker, som också stått småföretagare inom möbelindustrin till tjänst med svar på förfrågningar och råd för planeringar och inredningar av snickeriverkstäder, har emellertid mer och mer tagits i anspråk för byggnadskonsultativa uppgifter, och 1947 års riksdag har i enlighet därmed beslutat omreglera hans befattning till en byggnadsingenjörsbefattning i lönegrad Eo 21. Förutom denne snickeritekniker, som alltså utövat viss konsulterande verksamhet, har hantverksinstitutet för närvarande som fast anställda konsulenter en värme- och sanitetstekniker, en bagerikonsulent, en motorkonsulent, en målerikonsulent, en bokföringskonsulent och en expert för rationaliseringsfrågor inom hantverket i allmänhet. Hantverksinstitutets uppgift är dock i första hand att utgöra en undervisningsanstalt med fortbildningskurser för särskilt hantverket och småindustrin. Den övre gränsen för begreppet småindustri sattes i allmänhet vid 50 anställda. Någon ändring i denna hantverksinstitutets allmänna målsättning har icke ifrågasatts av »1946 års utredning angående hantverksinstitutet», som den 30 september 1946 avgav ett betänkande med förslag bl. a. om ett bättre, mer planerligt utnyttjande av institutets lokaler för undervisningsändamål och förslag om ökad medelsanvisning för att sätta institutets styrelse i stånd att bygga ut konsulentverksamheten vid institutet. Huvudvikten i dess verksamhet borde — enligt de sakkunniga — alltjämt läggas vid undervisningen, främst kursverksamheten, och den tekniska informations- och försöksverksamheten måste anses komma i andra rummet. För undvikande av dubbelorganisation borde, menade de sakkunniga, den tekniska informationstjänsten icke intensifieras inom sådana områden där staten på annat sätt

ställt resurser till förfogande. Denna del av institutets verksamhet vore närmast att betrakta som ett utflöde av kursverksamheten, varvid informationstjänsten delvis finge tjäna som en arbetsutjämnande faktor. Beträffande grunderna för kursverksamhetens framtida ordnande yttrade de sakkunniga att sådana yrkesgrupper, som kan sägas tillhöra det egentliga hantverket, borde givas företräde till kurser och kursledare. Utbyggnaden av konsulentverksamheten borde ske i en ordning, som avgöres av institutets styrelse i samarbete med av verksamheten berörda hantverksorganisationer, och statsmakterna borde inte binda institutets styrelse vid en bestämd konsulentorganisation. Styrelsen borde sålunda få rätt att själv besluta om anslagsmedlens användning och disponera dem för konsulenter på yrkesområden, där behovet synes styrelsen mest trängande. Rent principiellt — uttalar de sakkunniga — bör styrelsen vara oförhindrad att anställa en konsulent, även om det inte finns någon branschorganisation, som lämnar bidrag till kostnaderna. Kungl. maj:t har sedermera i prop. 153 till 1947 års riksdag angående hantverksinstitutet anslutit sig till de sakkunnigas uttalande om de allmänna principerna för verksamheten och till uppfattningen att huvudvikten bör läggas vid undervisningsverksamheten och att den tekniska informationstjänsten och försöksverksamheten bör komma i andra rummet. Samtidigt efterlyser emellertid kungl. maj:t åtminstone grundragen i styrelsens utbyggnadsprogram och säger sig vilja ha en allmän plan utarbetad för den fortsatta utbyggnadens inriktning under de närmaste åren. Frågan om institutets utbyggnad blir alltså föremål för ny undersökning. Riksdagen har sedermera den 4 juni 1947 godkänt kungl. maj:ts ståndpunkt i dessa frågor.

Med all uppskattning av hantverksinstitutets värdefulla insatser till hantverkets och småindustrins fortbildning — dess kurs- och konsulentverksamhet — har dock möbelutredningen måst avvisa tanken på att till hantverksinstitutet knyta den tekniska expertis och information, som möbelindustrin behöver ha tillgång till. Även om möbelindustrin till övervägande del kan rubriceras som småindustri med rätt för alla dess småföretagare att påkalla hantverksinstitutets hjälp och med utsikt att i konkurrens med andra yrken erhålla en helt egen konsulent ur det klumpanslag för konsulentverksamhet, som institutets styrelse föreslås få att disponera över, så skulle inte en sådan huvudsakligen på hantverket inriktad konsulent kunna tillfredsställa det ovan skisserade behovet av teknisk information för den industriella möbeltillverkningen. Hantverksinstitutets verksamhet, som spänner över en mångfald yrken — enligt senaste verksamhetsberättelsen 24 st. — blir genom sin mångsidighet i viss mån splittrad, så att någon grundlig forskning i en enstaka näringsgrens problem och rationaliseringsbehov knappast kan pressas in i ramen för institutets personella och maskinella resurser. För en

näringsgren, som har eller uppnår sådan omfattning, att dess praktiska problem är starkt differentierade och dess arbetsmaterial och arbetsredskap kräver djupgående och specialiserade studier, om man skall kunna förbättra dem, är hantverksinstitutet inte dimensionerat. Någon systematisk vetenskaplig forskning kan således inte bedrivas inom institutets ram. En teknisk expertis som skall stå möbelindustrin till tjänst med information i rationaliseringsfrågor, träbearbetningsmetoder etc. behöver emellertid hålla intim kontakt med den moderna trätekniska forskningen, och för möbelindustrins del torde därför en anknytning till Svenska träforskningsinstitutet — såsom också rekommenderats i möbelutredningens direktiv — vara mera naturlig och önskvärd. Detta utesluter givetvis inte, att hantverksinstitutets kursverksamhet för i möbelhantverk och möbelindustri yrkesverksamma både kan och bör fortsätta och dessutom bör byggas ut, så att institutets snickeriverkstad blir tillbörligt utnyttjad. På annat ställe föreslår möbelutredningen, att fortbildningskurser för yrkeslärare i möbelsnickeri bör kunna förläggas till hantverksinstitutet. Så länge Svenska träforskningsinstitutets trätekniska avdelning saknar utrymmen och undervisare för ordnade flerveckorskurser, bör i varje fall hantverksinstitutets möjligheter här till utnyttjas betydligt hårdare än nu. Till jämförelse kan nämnas att vid det danska Teknologisk institut, fackskola för hantverk och småindustri, bedriver snickeriavdelningen en mycket energisk kursverksamhet — under verksamhetsåret 1945/46 hölls således längre kurser i maskinsnickeri, ytbehandling av möbler o. dyl., där bortåt hundratalet deltagare fick sammanlagt 16.600 timmars yrkesundervisning.

Svenska träforskningsinstitutet.

Svenska träforskningsinstitutet i Stockholm är en förhållandevis ny institution, som började sitt arbete 1944. I olikhet med de äldre Forest Products Laboratory i Madison, U. S. A., och Forest Products Research Laboratory vid London är Svenska träforskningsinstitutet inte helstatligt utan har tillkommit genom ett avtal mellan svenska staten och industrin, representerad av stiftelsen Svensk träforskning, en för ändamålet av vederbörande industriella branschorganisationer bildad sammanslutning. I enlighet med avtalet har båda satsat betydande belopp på institutets uppbyggnad, utrustning och arbetskraft. Institutets ändamål är att i nära samarbete med Tekniska högskolan i Stockholm bedriva teknisk-vetenskaplig forskning rörande skogens produkter, deras sammansättning och egenskaper samt rationella förädling och utnyttjande, ävensom att i samband härmed medverka till utbildning av tekniker inom av institutets verksamhet berörda områden. Enligt ovannämnda avtal skall staten i huvudsak bekosta

den allmänna grundläggande forskningen vid institutet, medan forskning av tillämpad natur beträffande problem av speciellt och gemensamt intresse för vederbörande industribranscher skall bekostas av dessa. Det egentliga institutet består av tre avdelningar för grundläggande forskning, varav en avdelning för träteknisk forskning, en avdelning för träkemisk forskning och en avdelning för pappersteknisk forskning, och för denna forskning upplåter staten lokaler och betalar personal och forskare. Dessutom finns administrationsavdelning och bibliotek. Vid sidan om det egentliga institutet, men inrymt i dettas lokaler, som industrin hyr i de helt med statliga medel uppförda institutionsbyggnaderna, finns tre industriella centrallaboratorier för tillämpad forskning: pappers-, wallboard- och trämasseindustrins centrallaboratorium, bekostat av Svenska pappersbruksföreningen, cellulosaindustrins centrallaboratorium, bekostat av Svenska cellulosaföreningen, och den grafiska industrins centrallaboratorium bekostat av denna industri. Forskningen vid dessa laboratorier bekostas helt av respektive industrier, som i konsekvens härmed disponerar över forskningsresultaten. Laboratorieutrustning, instrument, apparater, möbler och flyttbara laboratoriebord bekostas av industrin såväl för de grundläggande forskningsavdelningarna som för centrallaboratorierna. Den fördel av denna organisationsform, som institutionen säger sig sätta främst, är att den grundläggande och den tillämpade forskningen arbetar i intim kontakt med varandra; vid den förra vunna resultat kommer på detta sätt snabbast möjligt industrin och därmed det levande livet tillgodo.

Som framgår av ovanstående redogörelse är den trätekniska avdelningen den enda, som saknar centrallaboratorium för tillämpad forskning. Detta har gjort, att avdelningen förutom sina grundläggande undersökningar rörande träets fysikaliska egenskaper, träets torkning, limning, träets skydd mot svampar, insekter etc. samt dess mekaniska bearbetning och förädling måst fullgöra även vissa av de uppgifter, som eljest åvilar centrallaboratorierna — närmast då undersökningar rörande den industriella tillämpningen av de resultat, som framkommit vid de grundläggande forskningarna. Tillgången på forskarpersonal, lokaler etc. begränsar dock starkt möjligheterna härtill, och det är tydligt att den trätekniska avdelningen genom avsaknaden av ett eget organ för tillämpad forskning inte har samma förutsättningar som de andra avdelningarna vid träforskningsinstitutet att låta »sina vunna resultat komma snabbast möjligt industrin och därmed det levande livet tillgodo». Möbelutredningen anser att detta är beklagligt. Med så stora summor som staten här nedlägger på den grundläggande forskningen och så värdefulla forskningsresultat, som den trätekniska avdelningen redan på korta två år medhunnit, kan det inte vara god samhällsekonomi att denna nyttobetonade forskning saknar en kanal, varigenom de veten-

skapligt vunna erfarenheterna och därav föranledda nya uppslag och idéer kan strömma ut i industrin och påskynda utvecklingen mot rationellare framställningsmetoder och bättre kvalitetsprodukter. Detta gäller så mycket mer som den trätekniska avdelningen berör så många fler företag och människor, som för sin bärgning är beroende av att träet och den mekaniska träförädlingen kan hävda sig kvalitets- och prismässigt i konkurrensen inom näringslivet — hemma och utomlands.

Vad träforskningsinstituttet betjänar.

Medan pappers-, wallboard- och trämasseindustrins centrallaboratorium betjänar och bekostas av Svenska pappersbruksföreningen, som omsluter ett 50-tal pappersbruk med cirka 13.200 arbetare, och cellulosaindustrins centrallaboratorium arbetar för cellulosaaföreningens räkning, d. v. s. för ett 70-tal pappersmasse- och/eller cellulosafabriker med cirka 13.600 arbetare, utgöres intressenterna i den trätekniska avdelningens arbete av Svenska trävaruexportföreningen — ett 70-tal sågverk med sammanlagt omkring 15.000 arbetare — av Träindustrins branschorganisation (TIBO) med 500 anslutna fabriker och cirka 17.000 arbetare samt Svenska plywoodföreningen med 6 fabriker och 1.200 arbetare — inalles över 575 företag med 33.000 arbetare. Härtill kommer cirka 1.545 sågverk och hyvlerier med omkring 15.000 anställda utanför Svenska trävaruexportföreningen och även ett stort antal oorganiserade företag utanför TIBO, som ju som tidigare nämnts representerar våra möbel- och snickerifabriker, lådfabriker etc. Enligt kommerskollegiums industristatistik 1943 fanns det sålunda inte mindre än 2.156 fabriker med 34.000 arbetare i de fabriksgrupper, som TIBO företräder. TIBO omsluter endast 1/4 av dessa företag och huvudsakligen de större, vilket framgår av att de till TIBO anslutna fabriker sysselsätter mer än hälften av alla arbetare i branschen. I själva verket är det alltså mer än 65.000 arbetare, som sysselsättes i industrier för mekanisk träförädling.

När nu den mekaniska träförädlingen utgör en av landets viktigaste industrigrenar med ett sammanlagt produktvärde av bortåt 1 miljard kronor om året, är det uppenbarligen en angelägenhet av stort allmänt intresse, att den vetenskapliga forskningen på hithörande område inte isoleras från industrin utan får aktivt bidra till dess anpassning till ändamålsenligare arbetssätt och träbehandlingsmetoder. Att något förmedlingsorgan av typen centrallaboratorium inte knutits till den trätekniska avdelningen vid Träforskningsinstitutet, har haft sina ekonomiska orsaker, men delvis även berott på att »1940 års utredning rörande den tekniskt vetenskapliga forskningens ordnande», vars betänkande nr III legat till grund för institutets

tillkomst, ansett att man kunde anstå med ett centrallaboratorium för träindustrin tills närmare erfarenhet vunnits, såväl vid institutet som inom industrin, rörande den trätekniska avdelningens verksamhet. Det är också tydligt att intressenterna bakom den trätekniska forskningen, ehuru de är så många fler än industrierna bakom de träkemiska och papperstekniska avdelningarna, inte har den organisatoriska sammanhållning och de ekonomiska resurser, som krävs för en samlad ekonomisk insats av den storleksordning, som skulle erfordras för att skapa ett trätekniskt centrallaboratorium. Detta påstående belyses bäst av industristatistiken: Det 70-tal pappersmasse- och cellulosa-fabriker, som själva bekostar sitt centrallaboratorium vid träforskningsinstitutet, har i genomsnitt 200 arbetare per företag och är alltså storföretag med dessas ekonomiska bärkraft. De femtio pappersbruken bakom centrallaboratoriet för pappers-, wallboard- och trämasseindustrin har i genomsnitt 260 arbetare och är således även de storföretag. Visserligen har trävaruexportföreningens medlemmar — sågverken — en motsvarande genomsnittstorlek och torde kunna betala en del för att få en värdefull praktisk anknytning till den trätekniska forskningen — en fråga, som Norrlandskommittén också diskuterat — men de cirka 2.100 företagen i intressekretsen kring TIBO har med sina 34.000 anställda ett genomsnittligt antal av endast 15 sysselsatta per företag. Även om man teoretiskt erkänner sanningen av satsen att »många bäckar små göra en stor å», är det i praktiken en mycket svårlöst fråga — särskilt om organisationsförhållandena är otillfredsställande — att samla in medel från ett otal småföretag för en kostnadskrävande verksamhet — låt vara till allas bästa — och inte heller rimligt att begära att fåtalet stora företag skall påtaga sig kostnaderna för hela branschens upplysning och för allt vetenskapligt framstegsarbete på området.

Teknisk information i anknytning till den trätekniska avdelningen.

Möbelutredningen, som ser denna fråga ur möbelindustrins synpunkt och därmed närmast ur småindustrins synpunkt, anser för sin del att den strukturella skillnaden mellan den mekaniska träförädlingens industrier å ena sidan och cellulosa- och pappersindustrierna å andra sidan motiverar, att staten här ger ett större stöd åt de förstnämndas strävanden att rationalisera sig själva efter anvisningar som den tekniskt-vetenskapliga forskningen kan ge. Det stöd, som möbelutredningen närmast åsyftar, är anknytandet till den trätekniska avdelningen av viss teknisk information, bekostad av statsmedel, för upplysningsverksamhet och för förmedling av den trätekniska forskningens resultat till de industrier, som ligger inom området för TIBO:s verk-

samhet, vare sig de är anslutna till TIBO eller inte — alltså berörande cirka 2.100 företag. Av dessa företag är bortåt hälften möbelfabriker. Ehuru det inte ingår i möbelutredningens uppdrag att intressera sig för andra industrier än möbelindustrin, må det i detta sammanhang vara utredningen tillåtet att framhålla, hurusom den besläktade snickeriindustrin (byggnadssnickerier, inredningar etc.) i stort sett torde ha samma behov som möbelindustrin av sakkunnigt bistånd i sina rationaliseringssträvanden, och att det av praktiska skäl säkerligen vore lämpligt om en samordning här kunde äga rum. Det minimum av teknisk information, som möbelindustrin för egen del behöver förfoga över; är en tekniker med gedigen träteknisk utbildning och betryggande praktisk erfarenhet av berörda industri och som anställd av träforskningsinstitutet får till uppgift att *förmedla resultaten av de allmänna grundläggande trätekniska forskningarna till industrin och ge industriföretagarna avgiftsfria informationer.* Med hänsyn till att träforskningsinstitutets vetenskapliga saklighet aldrig får ifrågasättas, är det angeläget att framhålla, att informationstjänsten måste ha en strängt objektiv karaktär. Upplýsningar må lämnas om resultaten av den tekniska forskningens utprovning t. ex. av olika maskiners egenskaper,

Interiör av maskinhallen vid träforskningsinstitutets trätekniska avelning.

olika preparats och metoders verkningssätt etc., men rekommendationer av det ena eller andra maskinmärket eller firmapreparatet bör självfallet icke förelkomma. En dylik objektiv upplysningsverksamhet skulle emellertid enligt möbelutredningens mening ha sitt synnerligen stora värde. Slutsatserna av de lämnade upplysningarna kan industrin själv draga.

Skall en förmedling av den tekniska forskningens rön och erfarenheter lyckas, bör emellertid den tilltänkte teknikern väl behärska uttrycksmedlen i tal och skrift och besitta det goda omdöme, som en korrekt informations-tjänst kräver. Hans tjänst får inte heller bli en ensidig skrivbordstjänst, även om den skriftliga informationsverksamheten måste upptaga en stor del av hans tid. Den muntliga upplysningsverksamhet och den demonstration av maskiner, arbetsmetoder och rön, som träforskningsinstitutet kan visa sina besökare eller som kommer att ingå i till institutet knutna kurser, blir visserligen också förlagda till institutets lokaliteter. Men en tekniker av detta slag måste därjämte befinna sig en hel del på resor. Han måste kunna besöka maskinfabrikanter för att resonera igenom med dem nya maskinmodeller, som utprovats vid träforskningsinstitutet, och resa ut till möbelfabrikanter för att hålla en fortlöpande kontakt med de aktuella rationaliseringsfrågorna inom branschen, bistå när tillfälle ges med informationer i sådana frågor samt själv samla upp önskemål och fruktbar kritik från »männen på fältet». En olägenhet av denna rörliga tillvaro blir att institutets tekniker blir så ojämnt anträffbar vid institutet, där han kommer att efterfrågas av rådsökande, som reser dit för att samtidigt studera vad där finns att lära eller som söker honom per telefon eller korrespondens. Kontinuiteten i arbetet riskerar att förryckas härigenom. Om man däremot tänker sig att den här föreslagna verksamheten anförtros åt två tekniker med ovan skisserad kompetens, vilka avlöser varandra i upplysningsarbetet och reseverksamheten och som båda i lika mån står till förfogande för möbel-, respektive snickeriindustrin och kan samordna sitt arbete och sina resor med hänsyn härtill, skulle ovannämnda olägenheter inte behöva uppstå. Det skulle alltid på institutet kunna finnas en sakkunnig, till vilken man kunde vända sig och som svarade för demonstrationen av de forskningar som pågår därstädes och av de där uppställda nyaste träbearbetningsmaskinerna och som undervisade om deras användning, när industrin — vilket är möbelutredningens förhoppning — sänder intresserade representanter, verkmästare, specialarbetare o. dyl., för att informera sig om nya maskinmodeller och arbetsmetoder. För närvarande finns vid träforskningsinstitutets trätekniska avdelning en maskinhall, som rymmer de nyaste modellerna av flertalet brukliga snickerimaskiner — maskinfabrikanterna ställer dem fritt till förfogande för att få dem utprovade och bedömda och utbyter dem allt efter hand som ännu nyare

modeller blir aktuella. Här ges alltså möjligheter för representanter för industrin att studera de maskinella nyheterna, samlade på ett ställe, och tillfälle att själva pröva dem under ledning av den vid institutet stationerade teknikern, som bör ha lika mycket i uppgift att dela med sig av sina och institutets erfarenheter och vidarebefordra maskinfabrikanternas intentioner som att taga tillvara de positiva synpunkter och den kritik, som de praktiskt erfarna industrimännen vid sina besök och vid eget provande av maskinerna kan komma att anlägga. En mera ordnad kursverksamhet för industrins folk — med några veckors systematiskt bedrivna praktiska studier i trätekniska ämnen och arbetsmetoder — låter sig för närvarande inte tänkas med hänsyn till den lokalbrist, som den trätekniska avdelningen utmärkes av och som gör att det nu inte finns utrymmen för annat än enstaka besökanden att bedriva egna studier eller sitta och göra studieanteckningar i. Då emellertid den planerade tillbyggnaden av den trätekniska avdelningen och i samband därmed en ny maskinhall kommer till stånd, kommer undervisningslokaler att finnas tillräckligt, och möbelutredningen vill understryka det angelägna i att dessa tillbyggnader — särskilt maskinhallen — snarast kommer till utförande.

Möbelutredningen vill också i detta sammanhang uttala förhoppningen, att tillsättandet av den speciallärbefattning i träets mekaniska teknologi vid Tekniska högskolan, som redan 1942 av »Utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande» betecknades som ett behov »sedan länge», inte vidare måtte uppskjutas. Medan den träkemiska avdelningen vid träforskningsinstitutet har fördelen att anknyta till en professur i cellulosteknik och träkemi — redan 15 år gammal — och har nämnda professor som avdelningens föreståndare och medan en professur i pappers-teknik har beslutats av 1947 års riksdag och kommer att ge den pappers-tekniska avdelningen vid träforskningsinstitutet samma förmånliga anknytning, har den trätekniska forskningen alltså ingen högskolelärare, som kan stimulera och organisera den eftersatta utbildningen av trätekniskt specialiserade ingenjörer för industrins behov. Till jämförelse kan nämnas, att den trätekniska forskningen i Finland har ett eget institut med professorn i träteknik vid tekniska högskolan i Helsingfors till chef och att där bedrivs en målmedveten utbildning av trätekniker. Också det statliga engelska Forest Products Research Laboratory arbetar i främsta rummet med uppgifter på det trätekniska området.

Här har redan nämnts som en av de föreslagna teknikernas uppgifter att demonstrera nyheter på det maskinella området. Nära förbunden härmed är frågan om den rationellast möjliga placeringen av maskinerna i en fabriks-hall. Det bör ankomma på de här föreslagna teknikerna att utarbeta goda typförslag för rationella fabriksanläggningar att, när om- och nybygg-

nader blir aktuella, tillhandahållas industrin och dess tekniker direkt eller — indirekt — de tekniska konsulenter, som arbetar åt företagarföreningarna (-nämnderna) i länen. Alla upplysningar från träforskningsinstitutets informationstjänst, vilka inte fordrar särskilda tidskrävande förundersökningar, bör i princip vara avgiftsfria. Endast resekostnader och dagtrakamenten vill möbelutredningen föreslå, att industriföretagarna själva skall betala, om de önskar att träforskningsinstitutets tekniker personligen skall taga sig tid att besöka deras fabriker. Med hänsyn till det stora antalet företag i möbel- och snickeriindustrierna vore det inte välbetänkt att stadga skyldighet för de här föreslagna teknikerna att hörsamma varje kallelse från företagarhåll att resa till vederbörandes fabrik för att konsulteras på platsen. Ärendets angelägenhetsgrad och tillgången på tid må avgöra hur långt teknikerna kan sträcka sig i sådan personlig service på ort och ställe. Den för alla gemensamt värdefulla service, som består i en skriftlig popularisering av träforskningsinstitutets forskningsresultat, en förmedling av in- och utländska rön i tryckta meddelanden, som sänds ut till industrin, en demonstrations- och undervisningsverksamhet för träforskningsinstitutets besökare och en utprovning av nya snickerimaskiner i möbel- och snickerifabrikationens intresse, bör komma i första hand. Individuella förfrågningar från industrihåll bör också besvaras. Det är dock uppenbarligen så, att en del upplysningsverksamhet gör bäst nytta, om den sker åskådligt på ort och ställe, och teknikern bör därvid visa så mycket tillmötesgående, som tiden medger. Det kan t. ex. gälla de förutsättningar till ekonomisk virkestorkning, som den enskilda fabriksägaren har, respektive saknar och som kan behöva klargöras i ljuset av de forskningsresultat, som den trätekniska forskningen vid institutet kommit fram till. Sammanställningar om träets fuktmekanik och de där ingående lagarna för fuktighetsvandring och förutsättningarna för spänningsfri torkning av trä har givit nya betydelsefulla synpunkter på torkning av trä på ett effektivt sätt. Bl. a. har omfattande försöksserier utförts för att studera luftcirkulationen i virkestorkar och därunder har använts dels institutets stora automatiserade tork dels en mindre modelltork och man har kommit underfund med att med nu gängse utformning av fläktrum och torktrum det gärna uppkommer luftvirvlar som förbrukar en stor del av fläkt-effekten. Man har även kunnat konstatera, hur själva sättet för staplingen av virket påverkar torkningseffektiviteten — en förskjuning på 25 mm i sidled av de yttre bräderna på en virkesvagn kan sålunda ändra luft-hastigheten i de kringliggande staplarna med 50 % med åtföljande störningar i torkningen. Rön av detta slag är enligt möbelutredningens mening alltför värdefulla för att inte fortast möjligt distribueras ut till möbel- och snickeriindustrin och tillverkare av virkestorkar, och här torde den

föreslagna tekniska informationstjänsten ha ett stort verksamhetsfält framför sig. Det allmänna och livliga intresset på fabrikanthåll för virkes-torkningens effektivisering, varmed ju stora värme- och tidsbesparingar och en mer betryggande möbelkvalitet kan vinnas, borgar för att en rådgivning på detta område inte kommer att lämnas outnyttjad. Detsamma gäller en rad praktiska rön rörande limning — med dielektrisk uppvärmning har man uppnått bindningstider på några sekunder mot förut lika många timmar —, rörande ytbehandlings- och impregneringsmedel och impregneringsmetoder för trä och — av speciellt intresse för möbelindustrin — beträffande preparering av trä för att göra det plastiskt, så att det kan böjas och sedan behålla formen.

Redan den trätekniska avdelningens hittillsvarande forskningsresultat ger alltså värdefullt material för en informationsverksamhet. Allteftersom den grundläggande forskningen på det trätekniska området utvecklas blir det också allt mer otillfredsställande att resultaten huvudsakligen förmedlas genom skrifter och meddelanden av den vetenskapligt otillgängliga typen. Nödvändigt är att den tekniska informationstjänsten är kompetent att medverka till en skriftlig popularisering av dessa resultat t. ex. genom att lägga upp en serie praktiska småhandböcker i aktuella trätekniska ämnen, på vilken serie intresserade industriidkare kan abonnera, genom tidningsartiklar etc. I det sammanhanget har också möbelutredningen diskuterat önskvärdheten av att träforskningsinstitutet prenumererar på de viktigaste internationella vetenskapliga och praktiska tidskrifterna inom respektive fack och önskvärdheten av att de tekniker, som här föreslås, eller någon av dem systematiskt följer dessa tidskrifter och gör regelbundna, koncisa sammanställningar av sådant nyhetsmaterial, som kan ha intresse för svenska förhållanden. Även sådana sammanställningar av »pressklipp» skulle intresserade industrimän då kunna abonnera på.

Av det ovanstående torde framgå, att det är stora kompetenskrav, som måste ställas på de tekniker, som ska sköta informationsarbetet vid träforskningsinstitutets trätekniska avdelning. De bör vara högskoleutbildade eller ha motsvarande kunskapsmått, förvärvat på annat sätt, och samtidigt ha praktisk erfarenhet av berörda industrier och de bör besitta förmåga att muntligt och skriftligt framlägga sina synpunkter så vederhäftigt och stimulerande, att industrins män besväras sig med att efterfråga dem och med förtroende följer givna råd. Med sådana krav på personlig utrustning hos de föreslagna experterna vore det vanskligt att låsa fast deras tjänster — och därmed personvalet — i det statliga lönesystemets löneskala Ca. Förordnandetjänster eller arvodestjänster, som medger en större rörlighet och utbyte av försöksvis anställda befattningshavare, om vederbörande inte fyller måttet, torde lämpa sig bättre. Då kompetensfordringarna och arbets-

kraven i mångt och mycket här blir jämförliga med förste avdelningsingenjörens i Statens provningsanstalt, patentverket, telegrafverket, S.J. m. fl. verk, och dessa tjänster är inplacerade i lönegraderna Ca 27 eller Ca 29, har möbelutredningen funnit det riktigt att de tvenne tekniska experter, som härmed föreslås anknutna till träforskningsinstitutets trätekniska avdelning, erhåller en motsvarande lön, d. v. s. cirka 10.000 kronor per år plus rörligt tillägg. Om vederbörande tillsättes på förordnande, motsvarar detta en inplacering i lönegrad Cp (Cr) 2. Om tjänsterna i stället göres till arvodestjänster, får man beräkna lönen något högre, och då torde erfordras ett årligt statsanslag på i runt tal 35.000 kronor, varvid en liten marginal för expenser inräknats. Möbelutredningen anser sig inte kunna taga ställning till vilket av dessa tre alternativ, som bör förordas i första hand, ehuru utredningen vill framhålla att det givetvis i det långa loppet blir svårare att hålla kvar en dugande kraft på en arvodesbefattning än på en förordnande-tjänst. Frågan om tjänsteställning och löneform torde lämpligen avgöras i samband med den överenskommelse mellan Svenska träforskningsinstitutets styrelse och staten, som måste läggas till grund för inrättandet av den här föreslagna tekniska informationstjänsten. Det må också ankomma på träforskningsinstitutets styrelse i samråd med representanter för de berörda industrierna att bilda en träteknisk kommitté, en parallell till de liknande specialkommittéer, som finns vid institutet, och lämplig att utöva den närmaste ledningen över den nya verksamhet, varmed den grundläggande forskningen härmed utbygges.

Förslag.

Möbelutredningen får alltså föreslå, att kungl. maj:t måtte ingå avtal med styrelsen för Svenska träforskningsinstitutet om tillsättande vid institutets trätekniska avdelning av två ingenjörsbefattningar för teknisk information — om möjligt redan fr. o. m. 1 juli 1948 — och att till bestridande av kostnaderna för denna tekniska expertis staten måtte ge ett anslag av 35.000 kronor om året.

KAPITEL 8.

De hygieniska förhållandena på arbetsplatserna

Direktiven.

I möbelutredningens direktiv redovisas de olika synpunkter som varit vägledande vid utredningens tillsättande. Ur de anställdas synpunkter anförres därvid bl. a. att arbetsvillkoren ofta är otillfredsställande. »Sålunda lämna arbetarskyddsförhållandena och hygieniska anordningar på flera håll mycket övrigt att önska. Detta torde i stor utsträckning bero på att de merendels mycket små företagen inom möbelindustrin ofta ha svårt att bära kostnaden för fullt tillfredsställande anordningar. Härtill kommer att yrkesinspektionen icke tillräckligt ofta hinner besöka var och en av de många olika arbetsplatserna som finns inom branschen.»

Möbelutredningens undersökning.

Tillvägagångssätt.

Material för att belysa hur det verkligen är ställt beträffande skyddsanordningar och hygieniska förhållanden på arbetsplatserna saknades alldeles. En del av avdelningarna i Svenska träindustriarbetareförbundet (bl. a. i Värnamo och Nässjö) har visserligen gjort vissa undersökningar om de hygieniska förhållandena på arbetsplatserna inom sitt verksamhetsområde, men någon undersökning avseende hela industrin har inte gjorts. För att erhålla vetskap om hurdana förhållandena är, har utredningen därför genom ett frågeformulär till samtliga företag, som erhållit utredningens tidigare formulär (se kapitel 2 sid. 26) insamlat vissa uppgifter. Innan frågeformuläret (se bilaga 1) fastställdes, diskuterades uppläggningsen av undersökningen med representanter för arbetarskyddsnämndens kansli — arbetsmarknadsparternas gemensamma organ för arbetarskyddsfrågor.

För att högsta grad av tillförlitlighet i uppgifterna skulle erhållas föreskrevs, att förutom arbetsgivaren eller dennes ombud också arbetarnas skyddsombud (respektiva ledamot av skyddskommitté) skulle skriva under formuläret och alltså bestyrka uppgifternas riktighet. Genom Svenska träindustriarbetareförbundet informerades de olika avdelningarna och genom dem de olika skyddsombuden om arrangemanget. Frågeformulären har också praktiskt taget alltid varit påskrivna av både parter. I några fall, då skyddsombuden inte uppmanats skriva under något formulär, har de själva besvarat detsamma. På detta sätt har i de fall, då arbetsgivaren återsänt formuläret utan underskrift, två svar erhållits från samma företag. De har i allmänhet varit alldeles lika och därför har i de få fall, när endast en part skrivit under ett formulär, dessa svar bearbetats tillsammans med de övriga.

Svarsfrekvens och representativitet.

Svar på frågeformuläret har lämnats av 431 företag av de 586 som erhållit detsamma eller av 73,5 % av samtliga. 260 företag (44,5 % av samtliga) svarade efter den första uppmaningen. Sedan den utsatta tiden för avlämnande av svar överskridits med ett par veckor, gjordes en påstötning hos de fabriker, som inte besvarat formuläret. Dessutom torde det ha förekommit, att de enskilda fackföreningarna gjort en förfrågan hos arbetsgivarna om anledningen till att skyddsombuden inte uppmanats att skriva under något formulär. Det kan med skäl antagas, att sådana påstötningar medfört, att en del svar, som eljest inte skulle ha inkommit, sedermera avgetts. I vissa fall har dock arbetsgivarna vid dessa påstötningar vägrat att lämna uppgifter.

I tabell 52 redovisas dels de företag som fått formuläret, dels de som besvarat det, fördelade efter antalet anställda. Svarsfrekvensen är som synes mycket hög — av 249 företag med mera än 15 anställda (42,5 % av samtliga som fått formuläret) har alla besvarat det under det att av 337 företag med högst 15 anställda 181 eller 53,7 % besvarat formuläret. Trots att svarsprocenten är så hög kan det inte sägas, att de siffror, som redovisas i det följande, är representativa för hela industrin. Det ligger naturligtvis nära till hands för de företag, som har bra eller åtminstone drägliga förhållanden på det område det här är fråga om, att besvara frågorna, under det att det ligger ännu närmare till för dem, som inte har de hygieniska förhållandena ordnade som de borde vara, att låta bli att svara. Att det förhåller sig så, kan bestyrkas ur det föreliggande materialet. Sedan fristen för avlämnande av svar första gången utlöpt, bearbetades de då inkomna svaren — 260 st. — särskilt. Därefter har de sist inkomna 171 svaren bearbetats för sig. På

praktiskt taget varje punkt kan det bestyrkas, att den bild av de hygieniska förhållandena, som erhöles vid bearbetningen av det först inkomna materialet, är väsentligt bättre än den, som erhålles vid bearbetningen av de formulär, som kommit in efter påstötningen. Exempel härpå skall lämnas nedan i kommentarerna till de inkomna svaren. Det är givet, att man med

Tabell 52. Möbelfabriker, som erhållit och som besvarat möbelutredningens frågeformulär om de hygieniska förhållandena på arbetsplatserna, fördelade efter antal anställda. Absoluta och relativa tal.

	Arbetsställen med..... anställda									S:a
	—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—w	
Absoluta tal										
Antal föret., som fått formuläret besvarat formuläret ¹	106	138	93	73	39	95	24	7	11	586
	42	83	56	67	40	100	20	11	12	431
Relativa tal										
Företag, som fått formuläret besvarat formuläret	18,1	23,5	15,9	12,5	6,7	16,2	4,1	1,2	1,8	100,0
	9,7	19,3	13,0	15,5	9,3	23,2	4,6	2,6	2,8	100,0
Relativa antalet företag i de olika storleksgrupperna som besv. formul. ¹	39,6	60,1	60,2	91,8	102,6	105,3	83,3	157,1	109,1	73,5
Ant. föret. som besv. formul. utan någon extra utredn.	10	40	32	41	29	73	16	9	10	260
Rel. ant. föret. i de olika storleksgrupperna som besv. formul. ¹	3,8	15,4	12,3	15,8	11,2	28,1	6,1	3,5	3,8	100,0
	9,4	29,0	34,4	56,2	74,4	76,8	66,7	128,6	90,9	44,4

¹ Att formuläret i en del storleksklasser besvarats av flera fabriker än det utsänts till förklarar av att en fabrik, som enligt de uppgifter om storleken, som erhållits från SMI, placerats i en viss storleksklass, sedan blivit större eller mindre och alltså nu redovisas i en annan storleksgrupp.

kännedom om detta kan våga antaga, att den fjärdedel av fabriker, som fortfarande inte har besvarat formuläret, har ännu sämre förhållanden och att den bild, som ges av det här föreliggande materialet, fortfarande är »för vacker». Detta i all synnerhet som de fabriker, som inte besvarat formuläret, utslutande är sådana med mindre än 16 arbetare — alltså små fabriker där förhållandena genomgående är sämre än i de större fabriker.

Undersökningens resultat.

Matrum. På 356 av de 431 arbetsplatserna eller på 82,6 % av samtliga åter alla eller en del av arbetarna någon måltid på arbetsplatsen. Detta förekommer i samtliga företag med mera än 50 anställda, sedan sjunker frekvensen i stort sett med företagets storlek. Bland de minsta fabrikerne är det sålunda vanligare att man inte åter på arbetsplatsen.¹

Av de fabriker, som svarat att en del av arbetarna åter en del måltider på arbetsplatsen, har 341 angett hur många arbetare det är fråga om. I 139 fall är det högsta en fjärdedel och i ytterligare 109 fall mellan en fjärdedel och hälften av arbetarna, som åter minst ett mål på arbetsplatsen. På 93 av arbetsplatserna, d. v. s. 27,3 % är det mer än hälften av arbetarna som åter på arbetsplatsen (bilaga 2, punkt 1 B).

På frågan om det finns *särskilt matrum* där måltiderna kan intas har 408 fabriker svarat, därav 139 — 34,1 % — jakande. Vid den första bearbetningen hade 39,8 % svarat »Ja», men vid den sista endast 22,6 % — relativt sett alltså inte stort mer än hälften så många. Förhållandena blir i stort sett bättre desto större företagen blir. Sålunda har t. ex. 18,4 % av samtliga företag med högst 15 anställda matrum, medan 65,2 % av de, som har mera än 75 anställda, har samma utrustning. Fr. o. m. det att en fabrik har mera än femtio arbetare tycks det vara vanligare, att det finns särskilt matrum än att det saknas (se även tabell 53).

Tabell 53. Förekomsten av vissa hygieniska anordningar, dels på samtliga möbelfabriker, dels på fabriker av olika storlek samt vissa uppgifter om motsvarande förhållanden inom skoindustrin.

Förekomst av	I % bland företag med.....anst.				Samtliga	I företag med mera än 10 anställda	
	—15	16—25	26—75	76—w		Möbelindust.	Skoindust.
Särskilt matrum	18,4	34,0	46,2	65,2	33,1	39,8	54,0
Vattenledning eller fontän.....	62,4	73,3	82,2	86,4	72,0	75,3	94,0
Fontän	4,0	14,3	33,9	72,7	18,7	.	.
Tvätttrum	18,8	33,3	38,9	40,9	29,4	.	.
Klädskåp	30,8	51,4	54,2	73,9	45,0	51,6	78,0
Vattenklosett ...	30,2	42,7	63,0	82,6	45,7	52,9	79,0

Jämförelsematerial saknas i stort sett. 1945 års skoutredning har emellertid gjort en undersökning, motsvarande möbelutredningens, och vissa uppgifter ur denna undersökning skall i fortsättningen lämnas. Vad beträff-

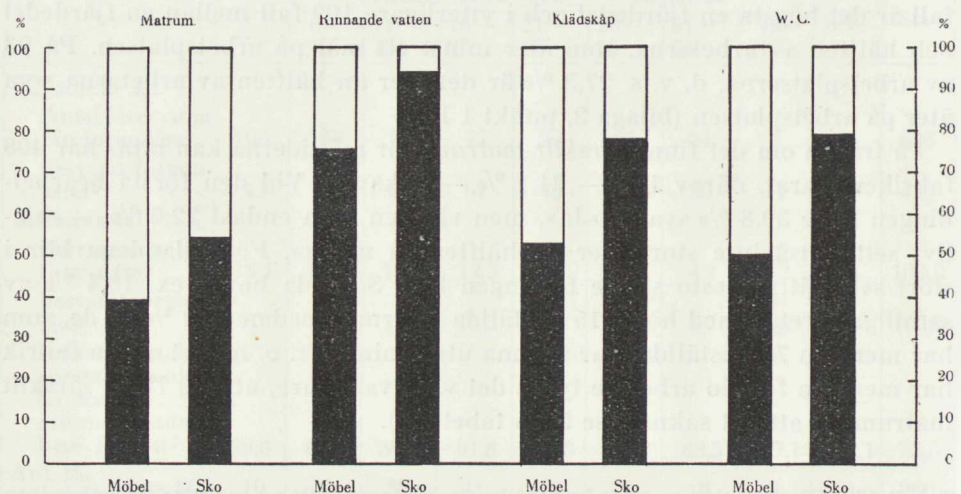
¹ En mera detaljerad redogörelse för hur företag i olika storleksgrupper besvarat de olika frågorna återfinns i bilaga 2.

far företag med mera än 10 anställda har bland skofabrikerna 54,0 % men bland möbelfabrikerna endast 39,8 % matrum (se även diagram 9).

Nio möbelfabriker uppger att plats saknas i matrummet för en del arbetare, men endast i ett fall förklaras det att uppvärmningen är olämplig. I 77 av matrummen finns enligt uppgift anordning av något slag för att värma medhavd mat, medan sådan saknas i 57 matrum. Vanligast är det

Diagram 9. Förekomsten av vissa hygieniska anordningar dels i möbelfabriker, dels i skofabriker med mera än 10 anställda.

Den fyllda delen av staplarna anger hur stor del av fabrikena, som har viss utrustning.

med en kokplatta — 31 av fabrikena uppger sig ha sådan. I vilken utsträckning som det är samma platta, som den snickaren har vid hyvelbänken, vet man dock inget om. 23 av dem, som angett, att det finns möjlighet att värma medhavd mat, har därmed avsett limhallen, och endast i 13 fall finns värmeskåp. Där matrum saknas, är verkstaden den vanligaste matplatsen (sommartid sitter man ibland ute); därnäst kommer pannrummet

Dricksvatten. Vattenledning av något slag finns på 301 av de 418 fabriker, som besvarat frågan därom, d. v. s. på 72,0 % av alla — 78 av dessa (18,7 %) har fontän. I den första samplingen var motsvarande procenttal 75,3 respektive 24,3 och i den sista 67,7 respektive 10,2. Gott och väl en fjärdedel av företagen saknar alltså vattenledning — två företag anger t. o. m. att dricksvatten överhuvudtaget inte heller hämtas till fabriken. Det är föga överraskande att det, även när det

gäller vatten, är de större fabrikena, som har det bäst ordnat. Av företag med mera än 75 arbetare t. ex. har 86,4 % vattenledning eller fontän, men av de med mindre än 16 arbetare endast 52,4 %. Tar man bara fontän, blir procenttalen 72,7 och 4,0, se vidare tabell 53.

Av skoutredningens undersökning framgår, att 94,0 % av arbetsplatserna i skoindustrin med mera än 10 anställda har tillgång till rinnande vatten — relativt flera alltså än bland de allra största möbelfabrikena.

På de möbelfabriker, där man hämtar vatten, sker det i allmänhet inte mer än en gång per dag — 68 av 115 fabriker lämnar detta svar. På 28 fabriker säger man sig hämta vatten två gånger per dag och på återstoden ännu oftare.

Av de 301 fabriker, som uppgett sig ha vattenledning eller fontän, anger 200 (81,6 % av dem, som besvarat frågan och 66,7 % av samtliga med vattenledning), att de har minst ett tappställe på varje avdelning, 56 fabriker har lämnat frågan obesvarad och 45 anger, att antalet tappställen är otillräckligt — d. v. s. mindre än ett på varje avdelning.

Endast på 105 av fabrikena finns det ett dricksglas till varje arbetare, 66 har inte besvarat frågan därom och 182 förklarar, att antalet dricksglas inte är tillräckligt — här är en punkt där förhållandena ofta är bättre på de små arbetsplatserna än på de större. En gemensam mugg eller dylikt är det vanligaste som bjuds att dricka ur, där antalet glas inte är tillräckligt för alla. Gemensamt glas — som har den fördelen framför en skopa eller mugg, att det är relativt lätt att göra rent — förekommer inte ens hälften så ofta som gemensam mugg, skopa eller dylikt (bilaga 2, punkt 3 D).

Tvättrum. Ett särskilt tvättrum med tvättstall etc. uppger 118 av de 402 företag, som besvarat frågan, d. v. s. 30,5 %, att de har. Vid den första bearbetningen var motsvarande procenttal 34,2 och vid den sista 24,6. 284 fabriker uppger att särskilt tvättrum saknas, men en del pekar på möjligheten att tvätta sig i limkoken, under vattenledningen etc.

Klädskåp. Särskilda klädsåp eller garderober finns på 189 av 420 möbelfabriker, d. v. s. på 46,0 % — vid bearbetningen av de första inkomna uppgifterna uppgav sig 49,4 % av fabrikena ha särskilt klådrum under det att endast 38,0 % gav samma svar i den sista samplingsen.

Att även klådsåpen är vanligare på de större fabrikena än på de mindre var inte ovåntat. Sålunda finns klådsåp eller garderober på 77,4 % av

fabrikerna med mera än 75 anställda, men bara på 30,8 % av fabriker i den minsta storleksgruppen. Mera oväntat är det, att även de minsta fabrikerna i så stor utsträckning anger sig ha denna utrustning — 12 av 21 fabriker med högst fem anställda t. ex. säger sig ha särskilda klädskåp — se tabell 53 och bil. 2.

Där klädskåp saknas, är fabrikslokalen den vanligaste platsen för förvaring av ytterkläder etc. — 173 av 226 fabriker, d. v. s. tre fjärdedelar har svarat så. Av fabriker med mera än 50 anställda förekommer detta dock endast i fyra fall. I övriga fall har man oftast ett annat uppvärmt utrymme av något slag, uppkningsrum, kontor, uppvärmd förstuga etc.

Skoindustrin är även vad gäller klädskåp väsentligt bättre utrustad än möbelindustrin. Sålunda har 78,0 % av de undersökta skofabrikerna klädskåp eller garderober, där arbetarna kan hänga sina ytterkläder etc.

Toaletter. Frågan om hur toalettfrågan ordnats har besvarats av 414 möbelfabriker. Av dessa anger 189 (45,7 %) att de har vattenklosett — motsvarande procenttal vid bearbetningen av det först inkomna materialet var 51,4 och för de sist avgivna svaren 36,8. 209 har torrklosett utomhus och 16 inomhus — 17 har inte besvarat frågan. Samtliga företag med mera än 100 arbetare har W.C. Av de, som har över 75 anställda, har mera än fyra femtedelar och av de minsta nära en tredjedel toalettfrågan ordnad på samma sätt. I skoindustrin har 79,0 % av fabrikerna med mera än 10 anställda W.C. — i möbelindustrin är motsvarande procenttal 52,9.

Frågorna om huruvida arbetslokalerna var tillräckligt och ändamålsenligt uppvärmda och om belysningen var lämplig har naturligtvis besvarats jakande nästan undantagslöst. Det är snarast överraskande, att det i alla fall är ett tiotal fabriker, som själva anger, att de inte har lämplig belysning i arbetslokalerna.

Städning och ventilation. Frågan om hur ofta arbetslokalerna städas har besvarats av 409 fabriker. 210 av dessa — 51,3 % — förklarar att städning sker dagligen och 117 — 27,7 % — anger, att fabrikslokalerna städas en gång per vecka. Återstoden städar oftare eller »vid behov». De flesta fabrikerna — 206 av 347 eller 54,7 % — har spånledning eller någon annan form av spånutsugning vid alla maskiner och ytterligare 114 — 30,2 % — har det vid en del maskiner. 57 fabriker — 15,1 % av dem, som svarat — saknar helt sådan utrustning.

Av dem, som svarat utan särskild uppmaning, var motsvarande procenttal

10,6, under det att det för dem, som svarat senare, var 22,5 eller mera än dubbelt så stort.

Ventiler är den vanligaste anordningen för frisklufttillförsel, men nästan lika vanligt är det, att man bara har fönster att lita till. På 75 av 346 fabriker säger man sig ha fläktar för ventilering och ytterligare 66 pekar på aerotempn, som sörjer såväl för luftcirkulationen som för uppvärmningen. Det är alltså 205 fabriker eller c:a 60 % som endast har fönstren för frisklufttillförsel.

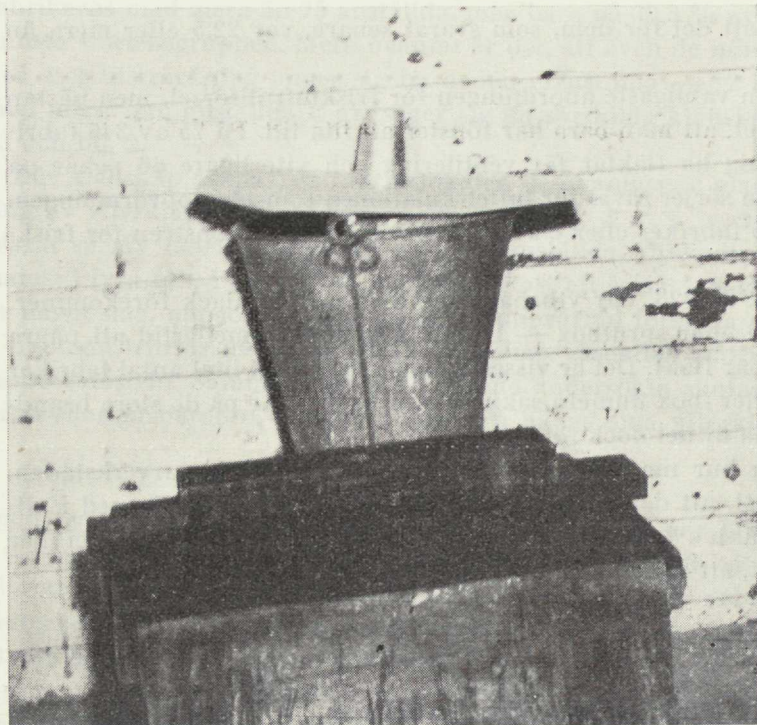
14 fabriker av de 323, där ytbehandling med cellulosalack förekommer, saknar sprutrum eller sprutbox — till detta kommer emellertid att några »sprutrum» saknar fläkt. Det är visserligen endast på ett litet antal fabriker som sprutrum eller -box numera saknas, men med tanke på de stora brand- och hälsoriskerna är det dock för stort.

På frågan om hur man ordnat med ventileringen på bonarverkstaden, svarar man oftast, att den sker genom fläkt. Huruvida man därmed i allmänhet avser fläkten i sprutrummet går inte att avgöra — det förefaller emellertid troligt, att detta är fallet.

Den engelska utredningen.

Den engelska möbelutredningen har inte gjort någon särskild undersökning om förekomsten av olika hygieniska anordningar i den engelska möbelindustrin. Den konstaterar endast helt allmänt, att förhållandena är dåliga, »låga löner, lång arbetstid, ohälsosamma arbetsförhållanden och nästan fullkomlig avsaknad av säkerhetsanordningar» säges karakterisera industrin. Försök att med hjälp av existerande lagstiftning få en sanering till stånd har misslyckats. Man framhåller, att dessa dåliga förhållanden delvis är ett resultat av den ohämmade konkurrensen. Man vill inte upphäva denna konkurrens, men föreslår på vissa punkter en lagstiftning, som skulle hindra att konkurrensen får ovannämnda, mindre önskvärda följder.

Den engelska möbelindustrin karakteriserades före kriget som en »utsvettningsindustri», men förhållandena säges ha blivit bättre under kriget, bland annat genom vissa åtgärder av arbetsmarknadsorganisationerna. Utredningen föreslår en lagstiftning som skall göra det obligatoriskt för den som vill starta ett företag att innan detta sker underställa planerna den särskilda myndighet, som redan finns för liknande ändamål. Man föreslår också en serie ändringar i arbetarskyddslagen, som hittills inte varit helt tillämplig på möbelindustrin. Bland annat föreslås att tvätt- och matrum skall finnas på varje arbetsplats.

*Hink med bleck-
mugg — primitiv
dricksvattenan-
ordning på många
möbelfabriker.*

Sammanfattning och kommentarer.

Av redogörelsen i det föregående har klart framgått, att de hygieniska förhållandena på arbetsplatserna lämnar mycket övrigt att önska. I den mån en jämförelse mellan möbelindustrin och annan industri (skoindustrin) har kunnat göras, har det också visat sig, att de hygieniska anordningarna där genomgående är bättre än i möbelindustrin. Gentemot en sådan jämförelse kan anmärkas, att skoindustrin mest är förlagd till städer eller stadslänkande samhällen, där den allmänna standarden är högre — sålunda finns t. ex. vattenledning praktiskt taget överallt. Möbelindustrin däremot är i stor utsträckning förlagd till mindre tätorter på landsbygden. Om man inte har vattenledning i dessa samhällen, är det svårare och i varje fall förenat med högre kostnader att ordna vattenfrågan etc. Även med beaktande av den allmänna standardskillnaden mellan städer och större orter å den ena sidan samt landsbygden och små samhällen å den andra måste man emellertid konstatera, att den genomsnittliga standarden är betydligt lägre inom möbelindustrin än som betingas av det faktum, att den är en »landsbygdsindustri».

Mot de i det föregående anförda uppgifterna kan vidare riktas anmärkningen, att de avser antalet arbetsställen och inte antalet arbetare. Genom att de större arbetsplatserna genomgående har det bättre ställt än de mindre är den relativa del av arbetarna inom industrin, som kommer i åtnjutande av dess bättre hygieniska anordningar, väsentligt större än vad som framgår av de angivna procenttalen. Mot detta kan å andra sidan gemälas, att de företag, som lämnat en fråga obesvarad, inte någon gång har medräknats vid beräkningen av procenttalen, trots att det av anförda skäl finns anledning tro, att de egentligen borde ha förts till »Nej»-svaren.

Att endast 34,1 % av arbetsplatserna har matrum måste betecknas som synnerligen anmärkningsvärt — det är dock på mera än 80 % av fabriker som det förekommer att en del måltider ätes på arbetsplatserna. Det innebär, att ungefär tre femtedelar av de fabriker, där det är erforderligt, saknar denna utrustning. Av de fabriker, som har matrum, har inte stort mer än hälften anordningar för att värma maten. Detta måste anses strida mot bestämmelserna i § 5 g) i arbetarskyddslagen, där det stadgas, att åt de arbetare, som inte bor i närheten av arbetsplatsen, bör »beredas

Vattenfontän finns emellertid vid 18,7 % av de möbelfabriker, som möbelutredningen tillfrågat.

tillgång till lämplig plats för intagande av måltider samt lägenhet att värma medförd mat».

En av de få punkter där den nuvarande arbetarskyddslagen i liknande sammanhang använder ordet »skall» i stället för »bör» är, när den i ovan omtalade lagrum talar om krav på dricks- och tvättvatten samt avträden. I denna paragraf säges nämligen, att det på eller invid arbetsplatsen skall finnas tillgång till »tvätt- och dricksvatten samt avträden ävensom lämplig plats för ombyte, förvaring . . . av kläder».

Att 28 % av arbetsplatserna — därav en del av de allra största — saknar vattenledning kan inte anses stå i överensstämmelse med bestämmelserna i ovan omtalade lagrum. Ännu mera betänkligt är det att 182 av fabrikerna (63 % av de som svarat) sagt sig inte ha ett dricksglas för varje arbetare. De allra flesta av dessa, 111 st., har endast en gemensam skopa eller mugg med de smittorisker detta medför för arbetarna. Då för närvarande varje förlorad arbetsdag betyder väsentligt avbräck för vår produktion, synes det vara en angelägnare uppgift än någonsin att på allt sätt medverka till att sådana risker minskas.

Inte mer än tre tiondelar av fabrikerna har tvättrum. De här och var anvisade möjligheterna att tvätta sig under en vattenledning eller i limkoken kan inte anses tillfredsställande eller uppfylla de fordringar, som lagen i detta hänseende ställer. Detsamma gäller det förhållandet, att arbetarna på mera än hälften av fabrikerna saknar särskilda skåp, där de kan hänga sina kläder, och att de i mer än 40 % av fabrikerna måste hänga kläderna på en spik direkt i den oftast dammiga fabriken. Detta är särskilt överraskande med tanke på stadgandet i kollektivavtalets § 13 att »Kläder och andra arbetarnas tillhörigheter skola förvaras å därtill avsedda ändamålsenliga platser».

Att inte ens hälften av fabrikerna har W.C. trots att man har vattenledning på nära tre fjärdedelar, kan inte heller anses stå i överensstämmelse med det ovan refererade stadgandet i arbetarskyddslagen. Torrklosetterna, som oftast är belägna utomhus, fyller i allmänhet inte ens mycket måttliga krav på hygien.

Städning på fabriken utföres endast i ungefär hälften av fallen enligt bestämmelserna i kollektivavtalet, d. v. s. dagligen. Detta såväl som det faktum att en sjundedel av fabrikerna alldeles saknar spånutsugning kan inte anses tillfredsställande ur hälsosynpunkt och inte heller fylla lagens krav att verkamma anordningar skall vidtagas för att hindra damm att spridas i arbetslokalen.

De ungefär 60 % av arbetslokalerna, som saknar annan ventilationsmöjlighet än fönstren, fyller inte heller kraven på att det i arbetslokalerna skall finnas »erforderlig, lämpligt anordnad luftväxling». Möjligheten att öppna

fönster finns visserligen i allmänhet, men kan ju inte anses tillfredsställande vintertid. Följden blir oftast att vädring av arbetslokaler inte förekommer under den kalla årstiden.

Enligt den nu gällande lagen om arbetarskydd (26 §) stadgas att om en arbetsgivare vill underställa vederbörande yrkesinspektör förslag till nybyggnad (även om- eller tillbyggnad) av arbetslokal, kan han, genom att insända ritningarna till yrkesinspektören, kostnadsfritt få dem granskade ur de synpunkter, som yrkesinspektionen har att företräda. Yrkesinspektören är skyldig att »snarast» företa granskningen och att yttra sig över ritningarna, ge förslag till förbättringar etc. Denna underställelse är emellertid inte obligatorisk och den som bygger är inte skyldig att följa eventuella anvisningar från yrkesinspektören. 1938 års arbetarskyddskommitté föreslår emellertid i sitt år 1946 avgivna betänkande (SOU 1946: 60) att skyldighet skall föreligga att till yrkesinspektionen insända förslag till nybyggnad samt till om- och tillbyggnad, när den är av väsentlig omfattning.

Om detta förslag, som möbelutredningen finner mycket betydelsefullt, genomföres, har man anledning antaga, att de fabriker, som kommer att uppföras eller utvidgas därefter, också får en fullvärdig utrustning vad de

Skräpig verkstad — ohygienisk i flera avseenden.

hygieniska anordningarna beträffar. I vad gäller förhållandena på de äldre arbetsplatserna, som inte kan komma att bli berörda av denna lagändring, kan man våga förutsätta att konkurrensen bl. a. om arbetskraften kommer att nödvändiggöra även för de äldre företag, som inte har tillfredsställande hygieniska förhållanden, att skaffa sig sådana. Ur samhällsekonomisk synpunkt är det också angeläget, att de hygieniska anordningarna på arbetsplatserna blir fullvärdiga. Därigenom torde den nu stora benägenheten att byta arbete komma att minskas, och ett mindre antal arbetsdagar gå förlorade genom platsbyten.

I 1938 års arbetarskyddskommittés betänkande ingår även förslag till en nära nog helt ny lydelse av arbetarskyddslagen och till en utvidgning av dess verksamhetsområde. Detta förslag väntas i sina huvuddrag bli föremål för proposition till 1948 års riksdag. En genomgående skillnad i förhållande till den gamla lagen är, att stadgandena av innebörden »bör finnas» i den nya lagen oftast formulerats mera kategoriskt — »skall finnas» etc. Samtidigt föreslås att yrkesinspektionen väsentligt utbygges, vilket bl. a. torde innebära att den nya lagen måste komma att efterlevas bättre än den gamla.

Ovan har visats, att flera av arbetsplatserna i möbelindustrin inte uppfyller de krav som redan den nuvarande lagen ställer på dem i olika avseenden. Det fordras alltså verkliga krafttag, om möbelindustrin skall lyckas uppfylla inte bara dessa krav utan även de väsentligt högre fordringar som kan väntas i den nya lagen.

Möbelutredningen har sig bekant, att arbetsmarknadsparterna sedan länge haft uppmärksamheten riktad på dessa förhållanden. I fackförbundets tidning — Träarbetaren — har sålunda dessa problem ofta behandlats och vid förbundets årliga instruktionskurser upptar frågorna om arbetsplatsernas hygien ett stort utrymme. Direkta överläggningar har också förts och i november 1944 resulterat i en överenskommelse om en gemensam hemställan till vederbörande parter. I denna hemställan erinras dels om avtalets och lagens bestämmelser i vad gäller de hygieniska anordningarna, dels ges vissa anvisningar om hur man bör ordna belysning, dricks-vatten, matrum samt tvättrum och toaletter, dels slutligen understrykes kraven på en utbyggnad av den lokala säkerhetstjänsten. Många förbättringar kan, säges det, utan tvivel genomföras med relativt små kostnader.

Genom skapandet av det gemensamma organet för arbetarskyddsfrågor — Arbetarskyddsnämnden — har de centrala organisationerna på arbetsmarknaden i handling visat att frågorna om arbetsplatsernas säkerhet och sundhet ligger utanför de vanliga intressetvisterna. Genom den ovannämnda överenskommelsen har de här närmast berörda parterna — Sveriges Träindustriförbund och Svenska Träindustriarbetareförbundet — också visat att arbetsgivarens och arbetarens intressen helt sammanfaller i dessa frågor.

Genom den undersökning, som möbelutredningen utfört, har klarlagts att de hygieniska förhållandena på flertalet arbetsplatser i möbelindustrin inte är tillfredsställande och att de, trots de olika initiativ som tagits, så långt jämförelser har kunnat göras, är sämre än för arbetarna i liknande industrier. Det är därför utredningens förhoppning, att dessa frågor nu ånyo toges upp till behandling av de berörda parterna, och utredningen vågar tro, att parterna därvid skall finna det angeläget dels att uppnå överenskommelser, dels att tillse att de verkligen uppfylles, så att möbelindustrin inte länge till skall behöva vara en av de industrier, som har det sämst ställt beträffande arbetsplatsernas hygieniska standard.

KAPITEL 9.

Kvalitetsredovisning och märkesmöbler

I möbelutredningens direktiv betonas starkt konsumenternas berättigade krav på goda möbler till lägsta möjliga priser. Det framhålles i direktiven, att en orsak till att konsumenterna inte alltid får god valuta för sina pengar är att de i stor utsträckning saknar mera ingående kunskaper om vilka varor, som finns på den allmänna marknaden, och om förhållandet mellan pris och kvalitet. Det föreligger stort behov — säges det vidare — att underlätta konsumenternas möjligheter att bedöma detta förhållande mellan pris och kvalitet. Emellertid har frågan om kvalitetskontroll för varor i allmänhet anförtratts en särskild kommitté — »1946 års utredning angående kvalitetsforskning och konsumentupplysning» — med vilken möbelutredningen uppmanats att hålla nödig kontakt. Utan att vilja föregripa vad nämnda kommitté kan komma att föreslå för den allmänna varumarknaden, framför möbelutredningen i det följande sina synpunkter på frågan om kvalitetskontroll inom möbelbranschen och ställer även ett par förslag rörande utformningen av en sådan kontroll. Av dessa framgår, att utredningen tänker sig, att kontrollen närmast skall ha formen av en kvalitetsredovisning från tillverkarnas sida.

Möbelfabrikanterna om kvalitetskontroll.

I möbelutredningens frågeformulär för möbelfabrikanter ingick även frågan: »Anser Ni att någon form av kvalitetskontroll bör införas?» Av 212 företag, som uttalat sig, ansåg något mer än hälften, att kvalitetskontroll bör införas, och resten att en kontroll är obehövlig. Motståndarna till kvalitetskontrollen motiverar sitt svar med att en sådan kontroll skulle bli svår att genomföra, att den skulle bli ineffektiv, att den skulle bli dyrbar och att den är onödig. En del har missuppfattat frågan och trott, att det gällde ett ställningstagande till frågan om kvalitetskontroll behöv-

EASTMAN TAG NO. 906-P

Sew this edge to article

ALL NEW MATERIAL

Concealed materials are in whole
NEW MATERIALS

CONTENTS

_____	%
_____	%

SERIAL NO.	COVER NO.	SIZE

Net Weight of
Filling Material

This label is attached as required by law as a certification that this article is as represented.

Do not detach this label.
MADE EXPRESSLY FOR

Manufactured by

DO NOT REMOVE THIS TAG
UNDER PENALTY OF LAW

This Article Contains

ALL NEW MATERIAL

70% CONSISTING OF COTTON FELT

BODY 30% { 75% HOG HAIR
25% CURLED HORSE HAIR

CUSHION—1 COTTON FELT

Registry No. 384 Permit No. _____

This tag is attached
as required by law
as a certification
that this article is
as represented.

CONTENTS STERILIZED

MANUFACTURED BY

S. KARPEN & BROS.

636 W. CERMAK ROAD
CHICAGO, ILL.

Date of Delivery _____

Form 13

I U.S.A. tillämpas en kvalitetskontroll med obligatorisk kvalitetsdeklaration för alla stoppmöbler. Här några prov på de använda kvalitetsdeklarationerna.

des just för det egna företaget. Där misstaget har klarlagts — vid muntliga resonemang om saken — har vederbörande i regel anslutit sig till tanken på en kvalitetskontroll. De fabrikanter, som tyckt att kvalitetskontroll är onödig, menar dels att den nu skötes bra genom den fria konkurrensen varigenom »endast de bästa produkterna vinner avsättning», dels att köparna-konsumenterna är så kritiska att det är kvalitetskontroll nog. De, som har talat för kvalitetskontroll, har i allmänhet icke motiverat varför, men däremot kommit med en del förslag om hur den bör ordnas. Det enklaste och enligt mångas uppfattning det enda, som erfordras, är att fabrikanterna får lov att anbringa sitt märke på synbar plats på möbelen. En del anser, att kompetensföreskrifter för den, som startar en fabrik, skulle vara en god garanti och förordar alltså en sorts etableringskontroll. Andra föreslår en kontinuerlig kontroll av »kompetent» kontrollant, som

en del vill att staten, andra åter att organisationerna skall utse. Ett klassifikationssystem, där olika möbeltyper indelas i kvalitetsklasser, fastställda minimifordringar och en enkel kvalitetsdeklaration är andra uppslag.

*Kvalitetsupplysning
önskvärd när möb-
lerna köpes.*

För egen del vill möbelutredningen inledningsvis erinra om att folk i allmänhet och unga människor, som sätter bo, i synnerhet, icke besitter den erfarenhet och sakkunskap som erfordras för att själva bedöma en möbels kvalitet, dess hållbarhet och praktiska egenskaper i övrigt. Skall de få valuta för sina pengar — och detta är viktigt då bosättningen för de flesta är den största kapitalinvesteringen i deras liv — så måste de förhjälpas till en bättre insikt om möblernas funktionella egenskaper, deras hållbarhet och kvalitetsmässiga uppbyggnad överhuvudtaget i förhållande till de priser de betingar. På längre sikt kan detta befrämjas med en upplysningsverksamhet, som systematiskt inriktas på de unga generationerna, dels redan på högstadiet i våra skolor i samband med undervisningen i medborgarkunskap, teckning och/eller husligt arbete, dels på senare åldersstadier genom broschyrer, radioupplysning, kurser, personlig rådgivning av bosättningskonsulenter etc. Till denna upplysningsverksamhet återkommer möbelutredningen i kapitel 18. Emellertid erfordras också en direktupplysning i de aktuella ögonblick, då möblerna köps. Även om en energiskt bedriven konsumentupplysning med tiden skulle lyckas göra möbelköparna i allmänhet mera insiktsfulla, kan den inte nå alla och når troligen minst dem, för vilka det är mest ödesdigert att köpa fel. Det är en gammal iakttagelse, att de dåliga möblerna lättast banar sig väg in i de hem, som bäst behöver skyddas mot dem, och stannar där; d. v. s. de hamnar hos de små inkomstagarna, som måste köpa billigt och som inte har råd med reparationer av för snabbt nedslitna möbler eller råd med nyinköp, när de kommit underfund med att det första köpet var misslyckat och illa genomtänkt. När det gäller möbler har folk inte heller möjlighet att gradvis lära sig bedöma kvaliteten genom att pröva sig fram, misstaga sig och ånyo pröva på samma sätt som de kan göra med de konsumtionsvaror — kläder, livsmedel o. dyl. — som köps ofta. Det kommer således alltid att finnas människor, som behöver en viss vägledning vid möbelköp. Och även om bättre utbildningsmöjligheter för möbelhandels försäljningspersonal, vilket föreslås i annat sammanhang, kommer att medföra mer av vederhäftig upplysning och vägledning åt kunderna vid deras möbelval än vad de i allmänhet får nu, behöver ändå köparna ges möjlighet att själva bedöma den salubjudna möbels kvalitet i det ögon-

blick de skall avgöra om de skall köpa den eller inte. En mer betryggande överensstämmelse mellan kvalitet och pris torde också enligt möbelutredningens mening kunna uppnås, om man genomför en kvalitetsmärkning av de möbler, som försäljes i marknaden.

Skälen för en kvalitetsredovisning.

Det har anförts varjehanda skäl både för och emot en sådan kvalitetsredovisning. Påståendet att en kvalitetsredovisning skulle vara onödig, emedan

köparna-konsumenterna är tillräckligt kritiska för att inte köpa dåliga möbler, har redan bemötts ovan, och uppfattningen att den fria konkurrensen själv sanerar bort de dåliga varorna kan möbelutredningen inte acceptera. Under goda konjunkturer, då efterfrågan på möbler är så ivrig, att fabrikerna inte hinner effektuera alla order, ligger frestelsen nära till hands att slarva med kvaliteten — t. ex. torka virket för kort tid. Möblerna köpes ändå. Under sådana tider får man också räkna med att nya företag etablerar sig, som icke äger tillräcklig kompetens och erfarenhet eller maskinell och teknisk utrustning för att framställa goda möbler. Under dåliga tider verkar å andra sidan konkurrensen lika mycket i kvalitetsbefrämjande som motsatt riktning. De ekonomiskt stabilare och för branschens anseende ansvarskännande producenterna konkurrerar måhända med bättre kvaliteter, medan deras motsatser försöker rädda sin hotade existens genom att krypa under även vad som är skäligt i prishänseende och göra detta genom att minska på den kvalitet, som inte behöver demonstreras på ytan. Det är för övrigt en klen tröst för konsumenten, som köpt en dålig möbel, att den fria konkurrensen så småningom kommer att rensa bort de dåliga möblerna. Alltför många kan dessförinnan ha köpt produkter av dålig kvalitet.

Mera avseende måste man fästa vid de övriga invändningarna mot en kvalitetskontroll av det långtgående slag, som tydligen föresvävat de fabrikanter, som i möbelutredningens formulär förklarat sig icke önska någon kvalitetskontroll. Säkert skulle det bli dyrbart och ineffektivt såsom påpekats från en del håll, om staten eller branschorganisationerna skulle upprätta en kontrollinstitution med till fabrikerna kringresande och övervakande kontrollanter. Möbelutredningen avvisar också för sin del en sådan tanke. Utgångspunkten för en kvalitetskontroll bör icke vara misstro mot tillverkarna, vilkas stora majoritet säkerligen drives av sin ambition att tillverka så goda varor som möjligt. I förtroende till branschens ansvarskänsla för sin näringsgren och dess produkter, finner möbelutredningen det lämpligare, att möbelfabrikanterna själva som hittills får ha ansvaret

för möblernas kvalitet, men att detta poängteras annorlunda än hittills dels genom att de utåt inför allmänheten demonstrerar sin ansvarighet med fabriken namn eller inregistrerade firmamärke tydligt anbringat på möbelen, dels därinvid fäster en kvalitetsdeklaration, som inte får avlägsnas av någon annan än den, som köper möbelen. För alla producenter, som verkligen vinnlägger sig om sina produkters kvalitet, bör det inte finnas någon tvekan om fördelen av att få sitt fabriks- eller firmamärke angivet på möblerna. De goda möblerna skapar så småningom en värdefull goodwill för fabrikantens namn. De mindre nogräknade producenter, som slarvar med sin tillverkning — som ofullständigt torkar sitt virke, så att t. ex. skivorna efter en tid går i vågor, eller stoppar fåtöljsitsar med undermåligt material o. s. v. — får i motsvarande grad vara beredda på att direkt uppbära kritik av allmänheten och av tidningspressen, där heminredningsexpertisens artiklar har sitt forum. Att kvalitetsdeklarationen dock icke får betraktas som en ovillkorlig garantisedel framhålles i det följande.

Lagstadgad varumärkning.

I lag fastställd skyldighet att märka vissa varor är ingen nyhet. Vissa märkningsföreskrifter gäller i vårt land för t. ex. tillverkare av madrasser och täcken.

De fastställdes den 22 september 1944 av Statens priskontrollnämnd i samråd med Svenska Täck- och Madrassfabrikantföreningen. Enligt dessa föreskrifter åligger det tillverkare av vadd, flock, madrasser och täcken att märka sina artiklar med etikett, angivande 1. fabrikantens namn eller, därest framställning därom göres, av nämnden fastställd identitetsbeteckning, 2. fabrikantens artikelnummer, 3. innehållsdeklaration, 4. tygbeteckning och 5. storleksbeteckning. För madrasser och täcken skall etiketten vara av tyg eller kraftigt papper och fastsys i en av sömmarna, och dylik av priskontrollnämnden föreskriven märkning, som åsatts varan, får icke avlägsnas. Enligt uppgift fungerar detta märkningssystem fullt tillfredsställande. Vad möbler beträffar förekommer lagstadgad märkningsskyldighet i vissa andra länder — så långt möbelutredningen har sig bekant i Finland och för stoppmöbler i U. S. A. och Kanada. I Finland gäller sålunda fr. o. m. 1 juli 1946 en författning (nr 495) om högsta försäljningspris och kvalitetsfordringar för möbler, i vars 8 § det heter, att »på varje möbel skola producentens namn eller registrerade varumärke samt minutförsäljningspriset anbringas, så att de tydligt kunna urskiljas på den färdiga möbelen». (Om de finska kvalitetsfordringarna i övrigt — minimi-

Några exempel på svenska kvalitetsdeklara-
tioner. T. h. kvalitetsdeklaration för K-F-
fåtölj. Även nedan en kvalitetsdeklaration
för stoppmöbler.

Tillverkarens Beställarens

Order nr *Prov*

Modell *Fåtölj Själv*

Träslag *Bok*

Färg *Mahogni*

Kom. _____

Tyg _____

Oklädd _____ Klädd _____

Pris kr. _____

©. S. A.

Väg pris mot kvalitet

VARUUPPLYSNING

Öronlappsfaölj
"Bengt"

Träslag: Synliga trädelar av välrtorkad, mattpolerad massiv björk.

Resärer: I sitsen 12 st. 7-ringade och 4 st. 8-ringade resärer tillver-
kade av 3 mm:s ståltråd.

Stoppning: 0,5 kg tagel, 4 kg krollsplint,
3 kg träull och 0,5 kg vit vadd.
Sitsen försedd med resärkant.
Rygg o. armstöd fast stoppning.

Tyg: (AP) Varp - 100 ⁰/₁₀₀ bomull,
väft - 50 ⁰/₁₀₀ ull, 50 ⁰/₁₀₀ bomull,
Ljusäktethet 6 (högsta värde 8)

Pris: Med tyg _____ kr.

KOOPERATIVA FÖRBUNDET

Sedan 1944 finns bestämmelser som stadgar skyldighet att märka svenska madrasser och täcken.

Kontrollbeteckning

Art. **Beda II**

2 kg. melerad vadd nr 100

5 kg. flock nr 100

Tyg nr _____

Storlek **75 × 190 cm.**

Pris _____

Tillverkad av 100 % nytt material

JON BLUND

INREG. SKYDDSMÄRKE

Art. nr 104

Melerad vadd N 100, 3,5 kg.

Flock N 100, 3,5 kg.

Tyg St. 590

Storlek 75 × 190 cm.

fordringar för den massproduktion av mycket enkla möbler, som brist-situationen efter kriget nödvändiggjort — se not. 1).

Vidare kan nämnas att U. S. A., där en kvalitetskontroll med obligatorisk kvalitetsdeklaration för alla stoppmöbler tillämpas sedan några år tillbaka, lär erfarenheterna av systemet vara synnerligen goda. Där har man kompletterat deklarationsplikten med inspektörer, som gör stickprov i möbel-butikerna med befogenhet att öppna en misstänkt möbel för att kontrollera att kvalitetsdeklarationen stämmer med möbelns verkliga beskaffenhet. Är så icke fallet, kan möbeltillverkaren dömas till fängelse för bedrägeri. En märkning av möbler planeras också i England och Norge. De tidigare omtalade engelska möbelkommitterade fastslår sålunda i sitt betänkande att »vi tror att man befrämjar en sund konkurrens genom att kräva obligatorisk märkning av alla möbler med fabrikantens namn» och de föreslår som en viktig omedelbar åtgärd att det blir en lagstiftning härom.

*Farhågor för
fabrikant-
märkning.*

Ehuru svenska möbler genomsnittligen är av högre kvalitet än de engelska och än de flesta andra länders möbler anser möbelutredningen att övervägande skäl talar för en märkning även av de svenska möbelfabriker-

¹ Utdrag ur författning nr 495, Finlands författningssamling 1946.

§ 6.

I 2 § punkterna 1—8 nämnda möbler skola fylla följande kvalitetsfordringar:

1. Möblerna skola vara lämpliga för bruk i boningsrum, durabla och tillverkade av björk, för såvitt användningen av furu icke förutsatts i detta beslut.
 2. Sågvara, som användes för tillverkning av möbler, skall vara väl ångtorkad. Små kvistar och färgfel äro tillåtna. Utgröpningar eller hål skola kittas eller lappas.
 3. För utåt icke synliga konstruktioner i möbler, som skola tillverkas av björk, får furu användas.
 4. I såsom ytbeläggning använd fanér få lappar icke synas. Då fanéring sker på blindträ, skall den göras på samma sätt på dettas båda sidor. Fanéras dörrar eller skivor, som kunna öppnas, skall jämväl den inre ytan vara slät. Med fanéring avses en slät yta, som åstadkommits genom att blindträ eller stomme belagts med korslimmat eller annat slag av fanér.
 5. Lådornas stommar skola utföras antingen genom laxstjärt- eller spårsinkning. Bottnen skall fästas i skåror på övriga sidor förutom den bakre, som skall fästas med spikar.
 6. Vid hopsättning av möbler eller delar till dem skall lim strykas såväl på hålets väggar som på tappens sidor.
 7. Dörrarna skola förses med regler och gångjärn, vilka skola fästas genom inskruvade skruvar.
 8. Bokhyllorna skola förses med skåror för glas.
- Möbler, som nämnas i 2 § punkterna 9 och 10 skola fylla följande kvalitetsfordringar:
1. Möblerna skola vara tillräckligt rymliga, och i soffa skall plats finnas för åtminstone tre personer.
 2. Vid beklädnigen får papperstyg användas, men omedelbart på resårerna skall jute- eller annat därmed jämförbart tyg anbringas.
 3. För resårernas fästande och annat därmed jämförbart arbete får endast hamp-, jute-, linne- eller bomullsgarn användas; för sömnad som utföres med maskin, får likväl sillagarn användas.
 4. Resårerna skola vara för ändamålet lämpliga, nya möbelresårer, vilka få kapade användas enbart i det fall, att det för möbelns konstruktion är nödvändigt och även därvid så, att fjädringskonstruktionen icke försvagas.

nas produkter. Som skäl mot ett anbringande av fabrikantens namn på våra svenska möbler — det finns för övrigt en del som gör det och allmänheten känner redan väl Dux-möbler, Bodafors-möbler, Åtvidabergs kontorsmöbler för att nämna några märkesvaror inom branschen — har emellertid från möbelhandlarhåll anförts, att det skulle medföra att allmänheten komme att köpa en större del av sina möbler direkt från fabrikena. Möbelhandeln skulle fortfarande ha de kostnader, som är förenade med att möblerna ställas ut i affärslokaler och skyltfönster och demonstreras av dess försäljare, medan kunderna efter att ha låtit visa sig dessa möbler skulle hänvända sig direkt till fabrikanterna, vilkas namn funnes angivna på möblerna, för att köpa samma möbler av fabrikena till billigare pris. Man fruktar även för de större möjligheter till prisjämförelser, som kunderna får. Fabriksnamnet eller fabriksbeteckningen på möblerna skulle sålunda underlätta för allmänheten att gå rundgång till olika butiker och där förhöra sig om den till äventyrs olika prissättningen på en och samma möbel.

Enligt uppgift från möbelhandeln finns för närvarande på varje möbel diskret anbringad en code-siffra, som anger fabrikanterna, och man har låtit förstå att möbelhandelns kunder kan begära att få se den förteckning som finns över de fabrikanter, som code-siffrorna representerar. Det torde emellertid vara mer en teoretisk möjlighet än en faktisk. Flertalet kunder har ingen aning om att möblerna är siffermärkta. Inte heller skulle en allmänare vetskap härom betyda något för kvalitetskontrollen.

Mot anordningen att utsätta fabrikantens namn på möblerna har således de invändningarna gjorts från möbelhandlarhåll, att allmänheten skulle få större möjligheter att köpa direkt av fabrikanterna och att samma allmänhet får lättare att göra prisjämförelser hos möbelhandlarens konkurrenter. Beträffande den första invändningen må anföras, att direktförsäljning från fabrikena alltid funnits. Cirka 15 % av de fabrikanter, som besvarat möbelutredningens fråga: »Förekommer direkt leverans till konsumenterna?», uppger sig ha sålt en del möbler genom katalog eller på annat sätt direkt till kunderna, ehuru i rätt liten skala. Cirka 10 % av dem, som nu icke levererar direkt till konsumenterna, har dessutom svarat »ja» på frågan, om de skulle vilja skapa sig en försäljningsorganisation för att sälja direkt till konsumenterna. Resten av fabrikanterna är klart avoga mot direktförsäljning och anför en rad skäl däremot. Även om konsumenternas möjligheter att etablera en direktkontakt med fabrikanterna skulle ökas genom att fabrikantmärkena åsättas möblerna, skulle det alltså näppeligen föra med sig mer än en obetydlig ökning av direktförsäljningen. För detta borgar den inställningen hos majoriteten fabrikanter, att det är för besvärligt för fabrikanterna att sköta privata spekulanter, som önskar köpa enstaka möbler direkt, för besvärligt att ordna frakter för sådana enstaka möbler, göra

efterjusteringar på levererade varor, fakturera varorna, stå till tjänst med kredit etc. Ett system med direktförsäljning påstås också lägga hinder i vägen för en tillverkning i långa serier. Härtill kommer att fabrikanten i allmänhet inte vill ta risken att stöta sig med möbelhandlarna, som ju är och alltid måste förbli hans förnämsta avnämare och som kan väntas komma att avbryta affärsförbindelserna med den fabrikant, som säljer billigare direkt till konsumenterna samma slags möbler, som dem han levererar till möbelhandeln. Möbelhandelns farhågor synes således överdrivna och i varje fall inte tillräckligt dokumenterade för att kunna uppväga fördelarna av ett system, som gör alla möbler till märkesvaror.

Märkning Möbelutredningen vill också för sin del förordda systemet
rekommenderas. med märkning av möbler. Namnet eller annan erkänd identitetsbeteckning bör alltså utsättas på den ansvarige fabrikan-
tanten eller på den firma, som har äganderätten till möbelen som modell och är ansvarig för den som slutprodukt. Exempel på den senare sortens ansvarighet ger NK, KF, Samköpsföreningen m. fl. Förekomsten av underfabrikanter och delfabrikanter gör det nämligen lämpligare i vissa fall att sätta ut namnet på den beställare, som ställt sig i bräschan för en viss möbelproduktion, t. ex. ritar, beställer och finansierar en tillverkning vid småfabriker och är ansvarig för möblerna som slutprodukt, än att sätta ut namnen på respektive underfabrikanter. Möbelutredningen vill vidare föreslå, att man försöker genomföra denna möbelmärkning på frivillighetens väg med det stöd som branschorganisationerna förklarar sig villiga att lämna under medverkan av det samarbetsorgan — det branschråd —, som möbelutredningen föreslår i annat sammanhang.

Kvalitetsdeklara- tioner. Utsättandet av namnet på fabrikan-
tanten eller den eljest för möbelen ansvarige är emellertid inte tillräcklig säkerhet för en god kvalitet på möblerna. En starkare garanti torde kunna uppnås med införandet därjämte av en kvalitetsredovisning för möbeltillverkare, varigenom dessa förpliktigas att på flertalet möbler (dock inte pinnstolar, radiobord och andra sådana småmöbler, för vilka det bleve en för stor och omständlig apparat) anbringa en kvalitetsdeklaration, där vissa för möbelns kvalitet väsentliga egenskaper redovisas. Sålunda borde exempelvis på kvalitetsdeklarationen för stoppmöbler angivas vilka och hur många procent olika stoppmaterial som möbelen innehåller, hur många resårer den är försedd med och uppgift om hur snörningen och det övriga tapetserarearbetet är utförda. För trämöbler bör på kvalitetsdeklarationen angivas träslaget, om möbelen är enkel-fanérad eller kontrafanérad, må-

hända även något om hur träet är torkat, etc. Om man finner lämpligt kan också påpekas andra för kvalitetsbedömningen betydelsefulla egenskaper hos möbelen, vilka även kan förklara prissättningen av den, t. ex. hur sammansättningarna är gjorda, om det finns resårkant på en stoppad fåtölj, hur ytbehandlingen är utförd o. s. v. Lämpliga mallar för kvalitetsdeklarationerna bör utarbetas centralt genom branschorganisationerna, i syfte att få en överensstämmelse, som medger jämförelser, mellan olika fabrikanter kvalitetsdeklarationer; vidare bör en terminologi för kvalitetsredovisningens innehåll fastställas, som inte ger rum för någon tveksamhet; och i sista hand bör övervägas lämpligheten av att utarbeta kvalitetsnormer, varigenom man kan bestämma en möbels kvalitetsmässiga standard i förhållande till andra möbler. Det sistnämnda hör dock enligt utredningens mening till de svåraste uppgifterna. Att klassificera möbler i olika kvalitetsklasser förutsätter så noggranna avvägningar och marknadsundersökningar och är så svårt att göra på ett rättvisande sätt, att det kan ifrågasättas, om det lönar mödan. Möbelutredningen förutsätter emellertid, att arbetet med allt detta måste utföras av fackmän, och förordar för sin del att man anförtror åt det blivande samarbetsorganet för möbelbranschen, i samarbete med Sveriges möbelindustriförbund och den institution för kvalitetsfrågor överhuvudtaget, som eventuellt kan komma att föreslås av utredningen för kvalitetsforskning, att leda kvalitetsnormeringsarbetet och sedan svara för att resultaten därav föres ut i verkligheten.

*Frivillig överens-
kommelse om
kvalitetsdeklara-
tion.*

Möbelutredningen tänker sig även i detta fall att man skulle kunna försöka med att genomföra en allmän kvalitetsredovisning på den frivilliga överenskommelsens väg. Vederbörande skulle sålunda uppmanas genom branschråd och branschorganisa-

tioner att frivilligt förse varje möbel med en kort kvalitetsdeklaration — vidhängande eller beträffande stoppmöbler fastsydd på undersidan — och möbelhandeln skulle förbinda sig att medverka till att denna deklaration inte finge avlägsnas av annan än den slutlige köparen. Denne slutligen borde ensam utöva kontrollen på så sätt, att om han eller hon efter köpet upptäcker brister hos möbelen, vilka uppenbarligen icke skulle förefinnas eller icke skulle kunnat uppstå om kvalitetsdeklarationen varit sannfärdig, han (hon) må kunna få skadan ersatt på brukligt sätt eller vid uppenbart bedrägeri få detta beivrat enligt lagen. Att kvalitetsdeklarationen dock inte får betraktas som en ovillkorlig garantisedel, vilken alltid berättigar till ersättning för skavanker på möbelen, är måhända onödigt att framhålla. En vederhäftig egenskapsredovisning utesluter inte att

särskilt trämöbler vid omild behandling eller placering i fuktig luft kan få brister, som kvalitetsdeklarationen inte kan utgöra garantisedel för.

Även med hänsyn till önskvärdheten av att konsumenterna erhåller bättre möbelkunskaper än de nu har och att de får större möjligheter att bedöma förhållandet mellan pris och kvalitet, torde ett införande av kvalitetsdeklarationer bli värdefullt. Då också förmågan att rätt bedöma de upplysningar, som lämnas i kvalitetsdeklarationerna, är något som måste förvärvas, förutsätter möbelutredningen i kapitel 18 att en målmedveten konsumentupplysning sättes in parallellt — med tillhjälp av broschyrer, tidskriftsartiklar, radioföredrag etc.

Förslag.

Under återopande av det ovan anförda vill möbelutredningen alltså föreslå en allmän fabrikantmärkning av svenska möbler, kompletterad med kvalitetsdeklarationer, varpå vissa för möblernas kvalitet väsentliga egenskaper redovisas. Utredningen tänker sig att såväl fabrikantmärkningen som kvalitetsredovisningen skall vara möjliga att genomföra på frivillighetens väg, sedan branschorganisationernas representanter i utredningen förklarat att deras organisationer är beredda att med all kraft arbeta för ett sådant frivilligt genomförande. Medan systemet med fabrikantmärkning och kvalitetsredovisning håller på att arbeta sig fram, bör branschrådet (kap. 20) uppmuntra och sporra utvecklingen härav och även därefter verka för en smidig tillämpning av principen »märkesmöbler».

KAPITEL 10.

Funktionsstudier och teknisk standardisering.

Genomgång av möbelkataloger.

Den redogörelse för variationerna i måtten på vissa möbeltyper, som lämnas i det följande, är ur många synpunkter ofullständig. Den närmaste anledningen härtill är, att endast en liten del av möbelfabrikerna (76 av 586 eller 13 %) trots särskild uppmaning efterkommit möbelutredningens anmaning att översända katalog eller planscher på de möbler som tillverkas. Även om katalog har översänts, har i vissa fall måttuppgifter antingen saknats helt eller också har endast allmänna upplysningar lämnats såsom »tre-dörrarsskåp», »bord med plats för sex personer» o. s. v.

Undersökningen saknar emellertid inte därför intresse. Den bekräftar vad man tidigare vetat, nämligen att möbelmodellerna är många gånger flera än fabriken och att måttkombinationerna är nästan lika många som antalet tillverkade typer. Den illustrerar vidare nödvändigheten av att göra systematiska funktionsstudier och att därefter frågan om standardisering av vissa mått snarast möjligt togs upp och bringas till lösning.

Ur de 76 katalogerna har uppgifter hämtats om måtten på olika bäddmöbler samt på skåp, bufféer, bokhyllor, matbord och byråer. Dessa är givetvis inte de enda artiklar, som finns i katalogerna, men de vanligast förekommande. Sammanlagt är det av dessa sex artiklar 901 typer, som undersökts — varierande mellan 1 och 108 typer för varje firma. De 901 typerna är inte heller de enda av de sex olika artiklarna, som finns i katalogerna, men det är endast för dessa, som uppgifter om samtliga mått funnits angivna. Måttvariationerna för dessa sex olika artiklar redovisas förutom i ett antal texttabeller i bilaga 3.

Måttvariationer på bäddmöbler.

Vad som intresserar mest är kanske måttvariationerna på bäddmöbler och i tabell 54 nedan presenteras i sammandrag de viktigaste uppgifterna därom. Största mått-

Tabell 54. Måttvariationer och antal undersökta typer dels för bäddmöbler av olika typer, dels för samtliga bäddmöbler. 34 fabrikers kataloger.

Artikel	Antal undersökta typer	Variationer			Längd (cm)		Bredd (cm)		Antal typer högst 185 cm långa
		längd	bredd	komb.	högsta	lägsta	högsta	lägsta	
Samtliga bäddmöbler	223	15	19	40	218	178	91	64	39
Sängar	98	7	14	25	195	180	91	74	4
Ottomaner, schäslonger etc.	63	9	7	15	205	180	85	69	10
Bäddsoffor ...	62	16	14	29	218	178	87	64	25

variationerna finns hos bäddsofforna, av vilka det i det föreliggande katalogmaterialet finns 62 typer med 29 olika måttkombinationer. Fem sofftyper är 200 cm eller ännu längre, 25 är 185 cm eller kortare och 18 typer är högst 70 cm breda, 6 av dessa är samtidigt högst 185 cm långa, men 12 är längre. Samtliga dessa 42 typer (5+25+12) torde kunna sägas vara mera eller mindre olämpliga som liggmöbler — endast 20 skulle alltså vara lämpliga för sitt ändamål.

Ser man till de andra bäddmöblerna, är måttproportionerna bättre, dock utan att vara tillfredsställande. Bland 98 undersökta sängar (för vilka man sedan en tid från branschorganisationernas sida har föreslagit vissa standardmått) finns alltså 25 olika kombinationer av mått — längder varierande mellan 180 och 195 cm (dock endast fyra typer 185 cm eller kortare) och bredder mellan 74 och 91 cm.

Det är således alldeles tydligt, att de lofvärda strävandena att åstadkomma en standardisering av måtten för sängar hittills haft mycket liten framgång. Fabrikerna själva tycks inte heller vara medvetna om betydelsen av en rationalisering på detta område. Utredningen har varit i tillfälle att från en firma, som i huvudsak tillverkar bäddsoffor och andra liggmöbler, gå igenom kataloger dels från år 1944 och dels från år 1946. Man hade möjligen väntat sig, att branschorganisationens beslut om standardmått på sängar skulle ha inspirerat även tillverkarna av bäddsoffor och andra liggmöbler att något begränsa måttvariationerna, när nya typer gjordes. I verkligheten förefaller utvecklingen att gå åt andra hållet. Som framgår av tabell 55 hade för ifrågavarande firma antalet bäddmöbelstyper (med angivet mått) på de två åren ökat från 17 till 19, medan antalet måttvariationer ökat från 10 till 14. Antalet »för korta» soffor har dock minskat — från 11 till 10.

Tyvärre har det inte av katalogerna alltid framgått, om de angivna måtten varit bäddmått. För att eliminera de fel, som kan ha uppstått genom detta, har en särskild bearbetning företagits av de bäddmöbler, där det särskilt utsagts att de utsatta måtten avsåg bäddstorleken. Resultaten redovisas i

Tabell 55. Jämförelse mellan måttvariationerna i 1944 och 1946 års kataloger från en firma som tillverkar bäddmöbler.

Katalog för	Antal undersökta typer	Variationer			Längd (cm)		Bredd (cm)		Antal typer högst 185 cm långa
		längd	bredd	komb.	högsta	lägsta	högsta	lägsta	
År 1944	17	8	4	10	218	178	85	78	11
År 1946	19	10	6	14	218	178	87	69	10

bilaga 3 (tabellerna A—B). Sammanlagt omfattar denna undersökning 112 olika typer eller hälften av det totala antalet bäddmöbler som redovisats ovan.

Bland 42 olika typer bäddsoffor finns 15 olika måttvariationer — bredder från 64 till 81 och längder från 180 till 195 cm. 19 av typerna är högst 185 cm långa. Bland 39 olika typer av sängar finns 14 måttkombinationer — längder mellan 187 och 195 och bredder mellan 80 och 91 cm.

Förvaringsmöbler — Bland skåpen varierar djupet mellan 33 och 55 cm — inom dessa gränser finns det 18 olika djup på de 198 olika skåptyper, för vilka mått finns angivna (se tabell 56). Det totala antalet måttkombinationer för de 198 olika skåptyperna är 175. Längdvariationerna är inte mindre än 60 och höjdvaria-

Tabell 56. De i de genomgångna katalogerna förekommande skåpen, fördelade efter djup. 42 firmors kataloger.

cm.	33	36	38	40	40½	41	42	43	44	44½	45	46	47	48	49	50	52	55	Summa
Antal	1	2	1	6	1	1	15	11	15	8	55	22	25	24	4	5	1	1	198

tionerna 50 stycken mellan 68 och 200 cm — respektive mellan 73,5 och 190 cm.

Bufféer (side-boards) förekommer numera relativt sällan. 40 olika mått-

Tabell 57. De i de genomgångna katalogerna förekommande bufféerna, fördelade efter djup. 23 firmors kataloger.

42 cm	43 cm	45 cm	46 cm	47 cm	48 cm	49 cm	50 cm.	52 cm	S:a
3	1	8	4	6	6	3	12	2	45

kombinationer finns emellertid bland de 45 typer, som finns upptagna i de genomgångna katalogerna — endast fem bufféer alltså är lika stora som någon av de övriga (se tabell 57). Det finns 20 olika längder och 13 olika höjder på dessa bufféer — variationer mellan 110 och 180 respektive 70 och 86 cm. Vidare finns det nio olika djup från 42 till 52 cm.

Bokhyllornas djup varierar, som framgår av tabell 58, mellan 25 och 35 cm. Sammanlagt finns 10 olika djup och det är svårt att tänka sig något verkligt behov av alla dessa. Konsumenternas berättigade krav på olika bok-

Tabell 58. De i de genomgångna katalogerna förekommande bokhyllorna, fördelade efter hyllornas djup. 23 firmors kataloger.

25 cm	26 cm	27 cm	28 cm	29 cm	30 cm	31 cm	32 cm	33 cm	35 cm	Summa
133 ¹	5	11	40	1	14	1	7	3	1	216

hyllstyper torde bäst tillfredsställas genom variation av längd och höjd. Dessa krav synes också vara väl tillgodosedda åtminstone vad beträffar längden. Det finns nämligen 21 olika längder — från 75 till 200 cm. Höjdvariationerna är 19 — från 65 till 111 cm. Det totala antalet måttkombinationer är 82. Trots det stora antalet höjdvariationer finns i de genomgångna katalogerna inga bokhyllor så höga att de har flera än två hyllor, d. v. s. tre avdelningar för böcker, ehuru det säkert hos en del konsumentgrupper föreligger ett stort behov av just högre bokhyllor.

Tabell 59. De i de genomgångna katalogerna förekommande byråerna, fördelade efter djup. 31 firmors kataloger.

Cm	30	32	33	35	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	Summa
Antal	2	2	3	3	12	1	5	3	16	7	8	19	6	4	5	96

Ungefär samma synpunkter kan anföras i vad gäller byråerna. Där finns — som framgår av tabell 59 — 15 olika djupvariationer med djup varierande från 30 och 48 cm. Några så accentuerade typvärden som för bokhyllorna finns inte utan fördelningen är betydligt jämnare.

Tre lådor är det allra vanligaste — endast sex byråtyper har två lådor, nio har fyra och en har fem lådor. När det gäller lådhöjden (lådoförstyckets bredd) är emellertid variationerna stora. Höjden för de trelådiga byråerna varierar således mellan 50 och 80 cm, och även med hänsyn tagen till att sockelhöjden kan betyda en del, synes skillnaden ganska stor.

Många varianter på matbord.

Ett viktigt krav på matbord är, att höjden är densamma på olika bord, så att de eventuellt kan ställas tillsammans. En viss standardisering även av skivstorlekarna synes dessutom önskvärd med tanke på dukmått etc. För de matbord, som återfunnits i de genomgångna katalogerna, anges de olika måttvariationerna i bilaga 3 (tabell E.). Enbart av höjdmått finns det nio variationer (høj- och sänkbara bord inte medtagna) — nämligen från

¹ En enda fabrik gör 108 av dessa typer. — Ett gott exempel på att måttstandardisering är möjlig.

68 till 76 cm. Antalet bredder och längder för rektangulära bord är 21, respektive 27 och antalet diametermått för runda bord är 12 st. Det totala antalet måttkombinationer är 72 för de rektangulära och 20 för de runda borden.¹ Hela antalet undersökta bord utgör 105, respektive 48 st. Den vanligaste höjden är som synes av tabell 60 75 cm, om man räknar med

Tabell 60. I de genomgångna katalogerna förekommande matbord, fördelade efter höjd med uppdelning på runda och fyrkantiga bord. 51 firmors kataloger.

Artikel	Antal bord cm höga										S:a
	68	69	70	71	72	73	74	75	76		
Runda bord	2	—	2	—	3	6	10	15	1	39	
Fyrkantiga bord	5	2	5	4	16	25	24	24	—	105	
Samtliga	7	2	7	4	19	31	34	39	1	144	

samtliga bord. Bortser man från de runda borden, är emellertid 73 cm den vanligaste höjden — 73 av 105 fyrkantiga bord har en höjd av 73—75 cm. Medianen för skivans längd är 130 cm (typen är 135 cm) och för bredden 75 cm, som också är typmått. En fjärdedel av borden är emellertid mindre än 100 cm långa och 70 cm breda och en fjärdedel är mera än 135 cm långa och 80 cm breda.

Måttvariationer på enskilda fabriker.

Uppgifterna ovan hänför sig till samtliga kataloger som möbelutredningen kunnat studera. Med visst fog kan det sägas att det för själva produktionen betyder mindre hur många de totala variationerna är — det avgörande är antalet variationer på de enskilda möbelfabrikerna. För konsumenterna är dock det totala antalet kombinationer det väsentligaste, och därför har de här behandlats först.

Det är emellertid också intressant att se, hur stora variationerna i måtten är för vissa enskilda fabriker. I bilaga 3 (tabell H) redovisas också uppgifter om måttvariationerna för de enskilda fabriker, som av de här behandlade sex olika artiklarna har minst 25 olika typer med angivet mått i sina kataloger.

Man finner därvid att måttkombinationerna med några få undantag är många även hos de enskilda firmorna. Den firma, som betecknas A i bilagan, tillverkar t. ex. 11 olika typer av linneskåp och har för dem sju olika djup, sju olika höjder och sju olika längder. Till ett av skåpen görs en buffé, men denna har ännu ett annat mått på djupet. För sju byråtyper har man fem olika djup, sju olika höjder och fyra olika längder.

¹ De bord, för vilka höjduppgifter inte finns, är inte medräknade i detta sammanhang.

Ett ornamenterat skåp med mått utan större hänsyn till förvaringsändamål.

Den firma, som betecknas B i bilagan, tillverkar samtliga de artiklar, som här har behandlats utom matbord. Men gör där 14 skåptyper och har för dessa 12 olika måttkombinationer — fem olika djupmått. För tre olika bufféer har man lika många måttkombinationer. Djupen är på alla tre bufféerna olika och i två fall är det andra djupmått än de fem, som finns för skåpen. För fem byråer finns lika många måttkombinationer och lika många djup, som det finns angivna mått.

Det finns emellertid också exempel på att det är möjligt att standardisera måtten utan att standardisera slutprodukten. Den fabrik som betecknas med I t. ex. gör endast bokhyllor — 108 olika typer. Samtliga dessa har samma djup. Vidare har man sex olika längder och sex olika höjder. Denna standard varierar sedan med lådor och dörrar så att man får 108 olika typer av bokhyllor.

Ett annat exempel — dock inte fullt så bra — på möjligheten att standardisera möbler ges av den fabrik, som betecknas H. Standardiseringen sträcker sig dock inte längre än till bokhyllmåtten — för de övriga möblerna är variationerna i måtten stora.

Den firma, som betecknas G, tillverkar endast bäddmöbler. Den gör sammanlagt 39 olika typer av sådana och har för dem 17 olika kombinationer av bäddmått.

Framsynta fabrikörer har här gjort de första försöken att åstadkomma funktionella förvaringsmöbler. Måtten är anpassade efter de föremål — glas, porslin m. m. — som skall förvaras.

Hushållsundersökningen i Nyköping.

I den hushållsundersökning som socialstyrelsen år 1945 företog i Nyköping med omnejd efterfrågades också möbelutrustningen och i ett flertal fall företogs uppmätning av lägenheterna och de där befintliga möblerna.

En del av de mått, som hänför sig till bäddmöbler, refereras här för att möjliggöra jämförelser med det material som redovisas i bilaga 3. Av bädd-

Tabell 61. I Socialstyrelsens undersökning uppmätta bäddsoffor, fördelade efter storlek (bäddmått).

Längd (cm)	B r e d d (cm)							Summa
	56	61	66	71	76	81	86	
165	—	—	—	—	2	—	—	2
176	4	3	4	4	2	—	—	17
181	5	9	5	—	6	2	—	27
186	6	—	6	2	6	6	—	26
190	—	—	—	2	—	—	—	2
191	2	2	15	9	8	4	—	40
196	2	—	4	16	21	15	6	64
201	—	—	—	—	4	—	—	4
206	—	—	6	—	2	—	—	8
Summa	19	14	40	33	51	27	6	190

soffor uppmättes 190 stycken och måtten på dessa redovisas i tabell 61.¹ Det totala antalet måttkombinationer var 32 — sju variationer på bredderna och nio på längderna. 72 av de undersökta sofforna var högst 186 cm långa (för korta) och 73 var högst 66 cm breda (för smala). Endast 87 av de 190 sofforna var, med utgångspunkt från här använda normer² för storleken, tillräckligt stora.

Tabell 62. I Socialstyrelsens undersökning uppmätta ottomaner och dyschateller, fördelade efter storlek (bäddmått).

Längd (cm)	B r e d d (cm)									Summa
	60	66	70	75	80	85	90	95	125	
175	—	—	2	1	—	—	—	—	—	3
180	—	—	1	—	4	—	—	—	—	5
181	—	2	2	—	—	—	—	—	—	4
185	2	—	2	4	1	4	—	—	—	13
186	—	2	2	—	—	—	—	—	—	4
190	2	—	5	6	27	9	4	—	2	55
195	—	—	2	—	10	7	2	1	—	22
200	—	—	—	5	9	4	—	—	—	18
210	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2
Summa	4	4	16	16	53	24	6	1	2	126

¹ Alla mått i tabellerna 61—63 avser bäddmått.

² Se sid. 174.

Ottomaner och dyschateller var i allmänhet större. Av 126 var endast 29 för korta och ytterligare 9 för smala enligt de ovan uppställda kraven på storlek. Måttkombinationerna var »endast» 29, men antalet bredder var nio mot sju för bäddsofforna — antalet längder var också nio (se tabell 62).

Typiskt för svenska folkets sovvanor (liksom naturligtvis för vår allmänna bostadsstandard) är det, att undersökningen endast fann 13 »säng-

Tabell 63. I Socialstyrelsens undersökning uppmätta »sängkammarsängar», fördelade efter storlek (bäddmått).

Längd (cm)	B r e d d (cm)				Summa
	76	86	95	115	
186	2	4	2	—	8
191	—	—	—	1	1
196	—	4	—	—	4
Summa	2	8	2	1	13

kammarsängar», samtidigt som den fann 190 bäddsoffor och 126 ottomaner o. dyl. Av dessa 13 sängar var inte mindre än nio högst 186 cm långa (se tabell 63) och antalet måttkombinationer var fem.

Det möbelbestånd, som undersökts i detta sammanhang, torde vara representativt för svenska arbetare- och småbrukarehushåll. De hushåll, som undersökts, har varit såväl nybildade som äldre och möblerna säger alltså samtidigt något om vad möbelmarknaden haft att bjuda vid olika tider. Här har endast angetts mått för bäddmöbler, då dessa har varit lättast att jämföra och då dessa mått ur flera synpunkter är av största intresse. Man kan konstatera, att *måttvariationerna* beträffande dessa möbler *inte har minskat* under årens lopp, utan att utvecklingen snarare varit den motsatta.

SAR:s och SSF:s bostadsutredning.

Av stort intresse är i detta sammanhang den redogörelse för möbelmarknaden som året 1940 utfördes som ett led i Svenska arkitekters riksförbunds och Svenska slöjdföreningens bostadsutredning och som utgör ett av de få hittills publicerade resultaten av utredningens arbete. Enligt utredningens ursprungliga arbetsprogram skulle undersökningen av den svenska möbelmarknaden utföras i tre etapper, varvid den första utgjordes av en analys av möbelmarknaden. Denna omfattade ett relativt begränsat antal möbelaffärer, dels i Stockholm, dels i landsorten — 20 à 25 st. — och avsåg en inventering av det befintliga möbelbeståndet. Utredningens nästa etapp

utgjordes av den bostadsvaneundersökning hos 100 familjer, boende i ett av Stockholms ytterområden, vilken syftade till att ge en bild av hur allmänheten anskaffar sina möbler och hur den möblerar sina lägenheter. Undersökningen utfördes i 17 st. 1-rumslägenheter, 43 st. 2-rumslägenheter och 40 st. 3—5-rumslägenheter. Antalet 3-rumslägenheter var så högt som 36 beroende på att i undersökningen ingick 30 st. barnrika familjer boende i s. k. barnrikehus, i vilka lägenhetsbeståndet främst utgöres av 2- och 3-rumslägenheter. Av det utomordentligt intressanta resultatet — hittills endast publicerat i vissa ofullständiga avsnitt i olika facktidskrifter — kan alla de tendenser hos allmänheten som ovan och i andra liknande sammanhang påtalats konstateras. Man möblerar inte sin bostad med utgångspunkt från de praktiska behoven, familjens normala vanor och ekonomiska standard utan man skaffar sina möbler efter en idealföreställning om hemmet som en representativ miljö, mera avsedd för gäster och enstaka festliga tillfällen än för de egna vardagsbehoven. I nästan samtliga barnfamiljer — 86 % — konstaterades en fullkomlig brist på förståelse för och ren okunnighet om de utan tvivel ganska komplicerade krav på bostaden, som en sådan familj har under olika tider av sitt liv. Det till synes enkla faktum, att möbelbehovet inte bara är olika för olika utvecklingsstadier och att de möbeltyper man väljer i möjligaste mån smidigt skall kunna anpassas till de skilda kraven, synes icke alls vara beaktade. Visserligen är man ofta otillfredsställd med sina möbler efter några års användning, men missnöjet gäller mera sällan möblernas praktiska utformning än de rent yttre företräden de representerar. Man vill byta möbler men för att få modernare typer: »det här mörka är inte modernt längre, vill hellre ha en lätt möbel i alm o. s. v.». Man klagade givetvis över de små bostäderna, men ytterst sällan ställde man det egna felaktiga utnyttjandet av bostaden i relation till dess användningsmöjligheter i utrymmesavseende.

Särskilt frapperande var givetvis bäddproblemet. Av utredningens hundra familjer redovisar 21 st. egentliga sovrum (= sängkammare, avskilt sovrum).¹ Att sovmöblernas kvalitet både beträffande mått, sängbottnar och sängutrustning var av synnerligen skiftande och i allmänhet av mindre god kvalitet var också tämligen genomgående. Särskilt beaktansvärd var iakttagelsen att de ofta förekommande bäddsofforna inte bara var olämpliga i sina liggmått utan även genom sin konstruktion omöjliggjorde användandet av en hygglig sängutrustning, även i de fall där man velat ha en dylik.

Speciellt dystra erfarenheter gjordes hos de i undersökningen ingående 30 barnrikefamiljerna — hos dessa redovisas endast ett egentligt sovrum

¹ Jfr resultaten av hushållsundersökningen i Nyköping.

och detta möblerat med dubbelottomanen isärtagen. Möbelbeståndet utgjordes här till övervägande del av äldre omaka möblemangrester tillverkade i början av 1900-talet och i regel inköpta på pantlånekontor och andra liknande inköpsställen för begagnade möbler. Det säger sig självt att dessa möbeltyper sällan fyllde kraven på användbarhet varken ur familjens eller bostadens synpunkt. Möbeltyper av detta slag, ursprungligen skapade för helt andra bostadstyper, är ju i hög grad skrymmande och opraktiska och inbjuder ofta till en gammaldags möblering — gammaldags i negativt avseende — med bl. a. bordet placerat mitt på golvet, vilket i de små lägenheter med de begränsade rumsutrymmen det här är fråga om måste anses direkt olämpligt. De sociala biverkningarna av hemmens möblering och utformning visade sig också särskilt tydliga i barnrikefamiljerna med barnen svårt missanpassade i flera avseenden. Givetvis bidrog den ofta pressade ekonomin, trångboddheten etc. i mycket hög grad till det allmänna beklämmande intryck som dessa interiörer erbjöd, men att många svårigheter hade sitt direkta ursprung i bostadens felaktiga utnyttjande genom olämpliga möbler i mått- och funktionsavseende tillsammans med familjens många gånger missriktade, slentrianmässigt inställda sociala ambitioner torde vara ofrånkomligt.

Sammanfattning och kommentarer.

De av möbelutredningen genomförda undersökningarna rörande måttvariationerna på vissa möbeltyper ger vid handen, att bristen på enhetlighet och normering i detta sammanhang utgör ett svårt hinder för en rationell möbeltillverkning.

Den rika variationen på möbeltyper torde få ses mot bakgrunden av den allmänt förekommande möbelhandlaruppfattningen, att en försäljning av de mera populära typerna underlättas genom förekomsten av varianter, även om dessa senare icke utgör särskilt goda försäljningsobjekt. Enligt utsago utövar den välfyllda möbelaffären rent psykologiskt ett stimulerande inflytande på köplusten hos kunderna. Redan tidigare har framhållits, att köparna sällan lägger bestämda praktiska fordringar på en möbeltyps utformning, varför just variationsrikedomen beträffande yttre detaljer, fanérslag och ytbehandling — och som följd härav de skiftande måttvariationerna — spelar en väsentligt större roll för försäljningen än de resultat en målmedvetet genomförd begränsning av möbeltyper med välstuderade mått kan ge. De vanligaste försäljningsargumenten är även i mycket högre grad knutna till möbelns yttre dekorativa värde än till dess praktiska förtjänster i relation till användning i bostaden. Även tillfälliga modenycker beträffande olika material och deras utformning spelar en väsentlig roll.

Allmänhetens rädsla för allt, som kan inbegripas i begreppet »serie» och »standard», kan tydligt konstateras. Man missuppfattar i regel helt och hållet dessa begrepp, man ger dem innebörden av något trist, opersonligt och nivellerat, som helt förkväver en individuell gestaltning av det egna hemmet. Rädslan för att få sitt hem precis likadant som någon annan står i bjärt kontrast till den av tillverkarna utan tvivel högst konsekvent genomförda standardiseringen av vissa dekorativa element i form av intarsia- och skulpterade ornament. Enrumsmöblemanget torde även utan att i något sammanhang förses med det för allmänheten avskräckande attributet »standard» vara möbelhandelns mest standardiserade försäljningsobjekt. Utan egentliga variationer ifråga om sammanställning av pjäser och de enskilda möbeltypernas huvudform tillverkas garnityret vid olika fabriker. Intressant är även att konstatera, att standardiseringen i vissa fall av de populärare typerna kunnat drivas därefter, att tillverkningen av de olika delarna i ett salufört garnityr uppdelas på olika fabriker. Även tidigare omnämnda modeföreteelser visar ofta en tydlig tendens till standardisering. En detalj är i detta sammanhang möblernas färgållning. I stället för mörkbetsade har man numera i stor utsträckning övergått till ljusa, ofta obetsade ytor. Björken, vilken som material dominerar möbelbeståndet, får ofta stå tillbaka för almen, som f. n. är det mest populära träslaget. Almens färg anses också som en god norm, när björken skall betsas. Av dyrare träslag åtnjuter mahogny och valnöt en ökad popularitet, medan eken sedan 10—15 år synes ha minskat i användning.

Ett typiskt exempel på hur modet påverkar möblerna är stolen. För c:a 8—10 år sedan försågs alla stolar med fanerad ryggbricka, liggande typ, medan stolar av tidigare årgång utformats med stående ryggbricka. Under 1940-talet har stolsryggen med pinnar i olika variationer, korta, långa, krysslagda etc. vunnit alltmer terräng. Småborden uppvisar även en rik variationskala från pelarborden till borden med tre eller fyra ben. Sekretärer och bokhyllor är andra exempel på möbeltyper med variationer i måttsättning utan väsentliga skiljaktigheter.

När det gäller billigare möbler synes emellertid inte modet utöva samma inflytande. Här blir konstruktiva, ekonomiska synpunkter rådande, samtidigt som standardiseringen drives längre.

Dessa synpunkter nämnas här, emedan det i detta sammanhang bör understrykas, att det oftast just är modefluktuationserna, som bestämmer den inkonsekventa och föga genomtänkta måttgivningen på möbeltyperna. Standardisering av mått och ytbehandling samt konstruktioner och kvalitetsnormer uppvisar inte tillnärmelsevis samma enhetliga utgångspunkter som de rent estetiska faktorerna.

Om man sedan ser till resultaten av den bostadsutredning, som Svenska

arkitekters riksförbund och Svenska slöjdföreningen utfört och som redovisats i det föregående, måste man säga sig, att den okunnighet, som tog sig sådana uttryck i möbelval och möblering som den bostadsutredningen ger prov på, inte ger belägg för att det fria, självständiga konsumtionsvalet i alla sammanhang är det enda riktiga. Frånsett vad de rent statistiska erfarenheterna i detta fall kan ge, kan konstateras, att möbelmarknadens variationsrikedom beträffande möblernas mått och utseende ställer konsumentens urvalsförmåga inför så många onödigt svåra prov — prov som säkerligen inte den mest ingående konsumentupplysning kan nämnvärt underlätta — att det snarast vore att betrakta som en välgärning, att typurvalet begränsades eller åtminstone gavs en från början planmässig utformning vad beträffar vissa mått och konstruktiva detaljer. Bostadsvaneundersökningens resultat påvisar med stor tydlighet vilka katastrofala följder ett allfört stort urval av typvariationer ger. Allmänhetens osäkerhet beträffande den tekniska och funktionella kvaliteten på möblerna bevisas även i dessa undersökningsresultat, och redan detta faktum bör vara tillräckligt som motivering för en begränsning av vissa möbeltyper, som endast utgör »staffaget» kring de säljbara och riktiga möbeltyperna, samt bevis på hur välbehövlig en ingående funktionsanalys av möblernas utformning torde vara för att överhuvudtaget få någon utgångspunkt av saklig art för en möbels vara eller icke vara. En dylik analys grundad på ett teoretiskt studium av möbelns funktioner i den moderna bostaden avsågs även som tredje och sista etappen i ovan omnämnda bostadsutredning och har även delvis genomförts i samband med bostadsutredningens studier av minimumsnormer och deras möblering. Arbetet har emellertid hittills endast rört de mera allmänna möbleringsmått och har ännu inte alls tagit upp till behandling någon undersökning av enskilda möbeltypers måttproblem.

Av stort värde för en blivande funktionsforskning vore utan tvivel att samarbeta med bostadsutredningen just på detta område, att utnyttja det värdefulla primärmaterial som bostadsvaneundersökningarnas resultat innebär och fullfölja detta med det studium av möbeltypernas funktionella mått som utgångspunkten från den moderna bostaden ger. Det kan i detta sammanhang påpekas att en dylik undersökning f. n. planeras inom Svenska slöjdföreningen i samarbete med Hemmens forskningsinstitut och det är givet att eventuella undersökningar noga bör samordnas. Ett permanent branschråd skulle säkerligen här ha en av sina viktigaste arbetsuppgifter.

I detta sammanhang bör även framhållas, att ovan relaterade erfarenheter återkommer i de bostadsvaneundersökningar, som arkitekt Jöran Curman år 1944 gjorde på vissa industriorter, i den levnadsstandardsundersökning som socialstyrelsen gjorde åren 1945—46 samt även som tendens i den pågående undersökningen av landsbygdens bostadsvanor, som statens

forskningskommitté för lantmannabyggnader f. n. arbetar med. De större utrymmena i landsbygdens bostäder samt det förhållandet, att dessa ofta saknar de nyare stadslägenheternas höga standard beträffande fast inredning och teknisk utrustning kan komma att ställa vissa speciella krav på utformningen av lanthemmens möbler. Vissa typer är givetvis genomgående för landet i sin helhet men just ett mera detaljerat studium av hittills, utforskade lanthemsvanor kan vara av stor betydelse för belysning av problemets räckvidd.

Det kan här även erinras om att inom krigsmaterielverket f. n. pågår en utredning rörande typisering, måttstandardisering och kvalitetsnormering av kontorsmöbler för statsverket. Utredningen avser att i samarbete med möbelbranschen och representanter för andra intresserade organisationer (Statens organisationsnämnd, byggnadsstyrelsen, Svenska slöjdföreningen m. fl.) fastställa vissa normer för kontorsmöblernas funktion och huvudmått. Det förslag som sålunda f. n. är under utarbetande bygger dels på teoretiska undersökningar samt praktiska erfarenheter inom verken, dels på branschens egen mångåriga erfarenhet.

Den under krigsåren fastställda statens kontorsmöbelserie kommer sålunda troligen att ersättas med en »levande» kontorsmöbelserie i huvudsak baserad på i marknaden förekommande kontorsmöbeltyper men standardiserade till huvudmått och funktion. Denna standardisering som är nödvändig med hänsyn till den kontinuerliga upphandlingen inom statens verk kommer utan tvivel även att verka sanerande på den fria marknaden. Det är dock att märka, att denna standardisering inte ingriper på de olika industriernas speciella detaljutformning och individuella särprägel. Utredningen inom krigsmaterielverket har även utarbetat enhetliga kvalitetsnormer för dessa kontorsmöbler. Dessa normer har baserats på de ansvars-kännande industriernas nuvarande standard, varför även denna åtgärd torde verka höjande på kontorsmöbelstandarden i stort i landet. I syfte att nå enhetlighet bland de olika industriernas fabrikat har även vissa enhetliga standardfärger föreslagits.

Av ovanstående framgår behovet av en grundlig undersökning av möblernas funktioner samt i samband därmed utarbetande av vissa normer för en teknisk standardisering. En dylik normering bör sålunda beröra exempelvis madrassmått för sängar, höjdmått för mat- och arbetsbord, innermått för förvaringsmöbler av olika slag etc. Det synes dessutom både önskvärt och lämpligt, om detta arbete även kunde beröra möblernas färg. Allteftersom möbeltillverkningen blir mera seriebetonad och specialiserad till olika fabriker, framstår behovet av samarbete mellan fabrikerna i och för en enhetlig färgbehandling av möblerna för att underlätta kompletteringsköp från olika fabriker.

Förslag.

Möbelutredningen föreslår således i detta kapitel, att det föreslagna branschrådet som en av sina första uppgifter får initiativ till en grundlig och praktisk funktionsforskning beträffande möbler och att undersökningen ifråga bedrivs dels i samarbete med Svenska arkitekters riksförbunds och Svenska slöjdföreningens bostadsutredning, dels i samarbete med branschorganisationerna samt att arbetet efter hemställan från branschrådet får det ekonomiska stöd från det allmännas sida, som sakens vikt motiverar.

II. MÖBELHANDELN

KAPITEL 11.

MÖBELHANDELNS STRUKTUR.

I det föregående har vid flera tillfällen framhållits hur bristen på statistiskt material har försvårat möbelutredningens arbete. Detta har med fullt fog kunnat sägas om industrin, men kan med ännu större berättigande anföras, när det gäller möbelhandeln. Efter 1931 års företagsräkning har inte förrän år 1946 någon undersökning gjorts, varur uppgifter om möbelhandels storlek etc. kan hämtas. I likhet med vad som var fallet, när det gällde möbelindustrin, har utredningen därför beträffande handeln genom ett frågeformulär skaffat vissa upplysningar om struktur, kostnader etc.

Även om denna utredning gäller vad tidigare sagts om möbelutredningens enkätmaterial rörande möbelindustrin, nämligen att man inte får bygga alltför mycket på de slutsatser, som drages av en undersökning, som likt denna grundar sig på uppgifter från enskilda företag. Dessa kan ha uppfattat frågorna på olika sätt, varav följer att svaren kan ha blivit olika. Undersökningsresultatet bör därför inte föranleda några större ingrepp i branschen utan att kompletterande utredningar dessförinnan företagits.

Möbelutredningens undersökning.

*Undersöknings-
materialet.*

Frågeformuläret (se bil. 1) utsändes till 1137 möbelhandlare i hela landet, d. v. s. till samtliga som i juli 1946 var medlemmar i Sveriges möbelhandlares centralförbund (SMC). För att om möjligt också erhålla uppgifter från andra möbelhandlare söktes kontakt bland annat med representanter för Sveriges möbelhandlares riksförbund — en ny centralorganisation för möbelhandlare som enligt uppgift bildades bl. a. därför att Sveriges möbelhandlares centralförbund genom ett exklusivavtal med Sveriges möbelindustriförbund hotade att »monopolisera» branschen. Denna nya organisation skulle enligt vad dess ordförande meddelade ha cirka 250 medlemmar i mitten av år 1946. Trots långa förhandlingar var det omöjligt att få adresser till dessa

och frågeformuläret har inte kunnat skickas till dem. Det har likaså varit omöjligt att skicka formuläret till de möbelaffärer, som inte tillhör någon organisation. Den möjlighet, som där stod till buds — att gå igenom yrkesförteckningarna i telefonkatalogerna — ansågs inte böra utnyttjas. Dels skulle det ha blivit ett mycket omfattande identifieringsarbete, dels skulle antagligen en hel del affärer, som egentligen inte är möbelaffärer, fastän de står under (bl. a.) den rubriken i yrkesförteckningen i telefonkatalogerna, ha fått formuläret, och i den mån de också besvarat det skulle resultatet av undersökningen kunnat bli missvisande.

Det är givet, att denna begränsning är en brist, som dock inte bör överdrivas. Enligt olika uppgifter är nämligen den allra största delen av egentliga möbelhandlare med i Sveriges möbelhandlares centralförbund — endast 200—300 affärer beräknas stå utanför. Det torde vidare inte finnas någon grundad anledning att antaga, att de affärer, som står utanför organisationen, utgör någon särpräglad typ, som helt saknas i möbelutredningens undersökning.

Representativitet. Svar på frågeformuläret har lämnats av 343 möbelaffärer, d. v. s. av 30,2 %. Dessutom har 74 affärer (6,5 %) förklarat, att de inte vill eller kan lämna de begärda uppgifterna. Bristande tid är den vanligaste orsaken, men nästan lika ofta anges en otillräckligt specificerad bokföring som orsak till att svar inte kan ges. Några affärer har dock vid samtal förklarat sig inse, att det skulle vara bra, om man ur bokföringen kunde få fram de begärda uppgifterna, som de alltså själva funnit väsentliga, och de har också förklarat sig ha för avsikt att lägga om sin bokföring så att detta blir möjligt.

Stora skillnader i svarsfrekvensen föreligger mellan olika lokalföreningar (se tabell 64). Av medlemmarna i Stockholms möbelhandlareförening har således endast 18 st. eller 17,1 % svarat på formuläret, under det att genomsnittet för hela riket som sagt är 30,2 %. Betänker man, att en av de viktigaste orsakerna till den låga svarsprocenten i hela riket är en otillräckligt specificerad bokföring och att möbelaffärerna i Stockholm är större än i genomsnitt för landet i sin helhet och alltså rimligtvis bör ha en bättre bokföring än affärerna i allmänhet, blir denna lägre svarsprocent så mycket oförklarligare.

Variationerna i svarsprocenten kring genomsnittet 30,2 % är eljest mycket små, vanligtvis 2—3 % — endast undantagsvis så mycket som 5 %. Utom Stockholms möbelhandlareförening (mf) är det endast Övre Norrlands mf som utgör ett undantag från denna regel — där har precis hälften av affärerna lämnat svar som kunnat bearbetas.

Tabell 64. Möbelfaffärer anslutna till SMC, fördelade på lokalföreningar samt med uppgift om antalet användbara svar på frågeformuläret, antalet av dem som förklarat sig icke kunna besvara formuläret eller som gett ofullständiga svar samt totala antalet svar. Absoluta och relativa svar.

Lokalförening	Antal medl.	Absoluta tal			Relativa tal		
		Antal användbara svar	Antal som meddelat att de ej kan svara samt ofullst. sv.	Summa svar	Antal användbara svar	Antal som meddelat att de ej kan svara samt ofullst. sv.	Summa svar
Hela riket	1 137	343	74	417	30,2	6,5	36,7
Dalarnas mf ¹	47	16	7	23	34,0	14,9	48,9
Göteborgs mf	62	18	7	25	29,0	11,3	40,3
Mell. Norrl. mf	63	22	4	26	34,9	6,3	41,2
N:a Smålands mf	65	18	5	23	27,7	7,7	35,4
Skaraborgs mf	38	10	—	10	26,3	—	26,3
Stockholms mf	105	18	13	31	17,1	12,4	29,5
S:a Sveriges mf	328	99	18	117	30,2	5,5	35,7
Uppl.-Gästriklands mf	67	20	6	26	29,9	9,0	38,9
Värmlands mf	43	12	1	13	27,9	2,3	30,2
V:a Sveriges mf	98	27	5	32	27,6	5,1	32,7
Ö:a Sveriges mf	185	65	6	71	35,1	3,2	38,3
Övr. Norrl. mf	36	18	2	20	50,0	5,6	55,6
Malmö stad	43	13	4	17	30,2	9,3	39,5
Norrköping st.	19	9	—	9	47,4	—	47,4

¹ Mf = möbelhandlareförening.

Ser man på de större städerna enbart och jämför svarsprocenten med Stockholms finner man, att de ligger mycket högre — Göteborg 29,0 och Malmö 30,2, alltså mycket nära, respektive exakt lika med frekvensen för hela riket. Väsentligt högre ligger Norrköping med 47,4 %. Det kan dels bero på att antalet affärer där är relativt litet — 19 varav 9 svarat — dels på att ordföranden och sekreteraren har varit på besök hos Norrköpings

Tabell 65. Möbelfaffärer med i SMC samt möbelfaffärer, som besvarat utredningens frågeformulär, fördelade efter ortsstorlek och kommuntyp. Absoluta och relativa tal.

Ortsstorlek Kommuntyp	Absoluta tal		Relativa tal		Antal i hela landet 1945	Andel av hela folk- mängden
	Antal affärer	Antal svar	Antal affärer	Antal svar		
Städer med 100001—w inv.	202	50	17,8	14,6	3	17,2
50001—100000	45	26	3,9	7,6	4	3,8
25001— 50000	119	32	10,5	9,3	12	6,8
— 25000	314	103	27,6	30,0	104	13,7
Samtliga	680	211	59,8	61,5	123	41,5
Köpingar	100	23	8,8	6,7	59	2,6
Municipalsamhällen	149	60	13,1	17,5	236	4,5
Övriga orter	208	49	18,3	14,3	.	51,4
Summa	1 137	343	100,0	100,0	.	100,0

möbelhandlare, som alltså var förberedda på frågeformuläret och kanske också mindre negativt inställda till utredningen.

Ett annat mått på representativiteten ges i tabell 65, där dels samtliga möbelaffärer, som är med i Sveriges möbelhandlares centralförbund, dels de, som besvarat utredningens formulär, fördelats efter kommuntyp och vad gäller affärer i städer också efter antalet innevånare i städerna. Överensstämmelsen är som synes god.

1931 års företagsräkning.

De utförligaste uppgifterna om möbelhandelns omfattning, som är tillgängliga, är från 1931 års företagsräkning. Som framgår av uppgifterna i tabell 66 fanns då 1024 företag som på något sätt var sysselsatta inom detaljhandeln med möbler. Den sammanlagda omsättningen för dessa företag var 94.407.000 kronor. Dessutom redovisas 81 partihandelsföretag med något över 14 miljoner i omsättning.

Nära 85 % av detaljhandelsföretagen ägdes av enskild person — av partihandelsföretagen hade 65 % enskild person som ägare. Totalt sysselsattes i detaljhandeln nära 6.000 personer, varav 850 kvinnor. Av de cirka 6.000 sysselsatta utgjordes något över 1.100 av ägare.

Av tabell 67 framgår antalet sysselsatta och omsättningen i företag av

Tabell 66. I 1931 års företagsräkning redovisade företag som på något sätt sysslade med handel med möbler, fördelade efter handels art samt med uppgift om antalet anställda, omsättning samt ägandeförhållande.

Företagstyp	Antal föret.		Antal sysselsatta						Omsättning	
	Totalt	Därav m. enskild ägare	Män	Kvinnor	S: a	Därav			i 1 000 kr.	Kr. per företag
						Ägare	Förv. pers.	But. pers.		
Tillv. o. rep. av möbler samt handel med möbler m. m.	198	153	1830	95	1925	253	73	85	16933	85 520
Tapetserareverksamhet jämte handel m. möbler o. d.	533	439	2667	492	3159	599	184	419	54801	102 816
Detaljhandel med möbler, ej antika .	175	155	285	105	390	159	29	93	9846	56 262
Möbler samt mattor, gardiner, sängkläder o. d.	118	94	295	158	453	122	42	156	12827	108 700
All detaljhandel m. möbler	1024	841	5077	850	5927	1133	328	753	94407	92 193
Partihandel m. möbler och andra snickeriarbeten	81	53	160	23	183	74	65	—	14086	173 901

olika storlek. Medianföretaget hade fyra sysselsatta. Omsättningen per anställd var omkring 16.000 kronor per år — något mera i de mindre företagen, något mindre i de större.

Mera än hälften av de redovisade affärerna finns som synes under rubriken »Tapetserareverksamhet samt handel med möbler». Det är givetvis omöjligt att i efterhand avgöra, om de flesta var tapetserareverkstäder i

Tabell 67. I 1931 års företagsräkning redovisade företag som på något sätt sysslade med handel med möbler, fördelade efter handels art, antalet sysselsatta per företag samt antalet anställda och omsättningen i varje sådan grupp.

Företagstyp	Företag med sysselsatta							Summa
	0	1	2-3	4-5	6-10	11-50	51-w	
Tillv. och rep. av möbl. samt handel m. möbl. m.m.								
Företag	—	11	34	46	49	55	3	198
Omsättn. ¹	—	108	647	1 576	2 974	9 881	1 747	16 933
Anställda	—	11	80	207	388	996	243	1 925
Tapetserareverksamh. jämte handel m. möbl. o. dyl.								
Företag	2	33	157	143	132	65	1	533
Omsättn. ¹	2	362	6 088	9 762	16 377	19 703	2 507	54 861
Anställda	—	33	408	640	974	997	107	3 159
Detaljhandel med möbler, ej antika								
Företag	3	79	68	16	6	3	—	175
Omsättn. ¹	25	1 714	3 395	1 834	1 533	1 345	—	9 846
Anställda	—	79	154	67	43	47	—	390
Möbler samt mattor, gardiner, sängkläder o. dyl.								
Företag	—	30	48	21	11	8	—	118
Omsättn. ¹	—	547	2 560	2 817	1 861	5 042	—	12 827
Anställda	—	30	109	92	80	142	—	453
All detaljhandel med möbler								
Företag	5	153	307	226	198	131	4	1 024
Omsättn. ¹	27	2 731	12 690	15 989	22 745	35 971	4 254	94 407
Anställda	·	153	751	1 006	1 485	2 182	350	5 927
Partihandel med möbler och andra snickeriarb.								
Företag	11	33	21	10	5	1	—	81
Omsättn. ¹	538	1 827	3 539	3 833	3 556	793	—	14 086
Anställda	—	33	50	44	39	17	—	183
Omsättn. ¹) per anställd person i samtl. det.-aff.	—	17,8	16,9	15,9	15,3	16,5	12,2	15,9

egentlig menigt, som sålde en del möbler direkt till konsumenterna, eller om det är fråga om egentliga möbelaffärer som vid sidan av affären hade en tapetserareverkstad. Kommentaren till företagsräkningen anger att företagen förts till den grupp, där de har sin huvudsakliga verksamhet förlagd

¹ I 1000 kronor.

ken »tapetserareverksamhet jämte handel med möbler o. d.» är däremot sådana möbelaffärer som sagt sig ha tapetserare. Till skillnad från 1931 års företagsräkning har alltså personalens arbetsuppgifter och inte omsättningen utgjort grunden för klassificeringen. Företagen i denna grupp torde alltså i allmänhet vara vanliga detaljhandelsföretag — endast undantagsvis tapetserareverkstäder som också säljer lite möbler. De företag, slutligen, som redovisas under rubriken »tillverkning och reparation av samt handel med möbler», torde likaledes vara möbelaffärer med en eller flera snickare.

Av denna gruppering framgår, att någon direkt jämförelse inte kan göras mellan de olika grupperna i denna undersökning och i 1931 års företagsräkning. Detsamma gäller totala antalet arbetsställen, som sysselsattes med detaljhandel med möbler som det redovisas i tabellerna 66 och 67. I denna summa företag ingår, som ovan påtalats, säkert också en del där handeln är det mindre betydelsefulla och där i stället tillverkningarna och reparationerna är det väsentligaste. Klart synes emellertid vara att antalet butiker har ökat väsentligt sedan 1931. Butiker i kombination med hantverk synes enligt uppgift i kommentaren till företagsinventeringen, vara ungefär lika många under det att de »rena» möbelaffärerna mera än fördubblats.

Tabell 69. I SAK:s företagsinventering ingående företag av olika typ, fördelade efter antalet sysselsatta per arbetsplats samt totala antalet sysselsatta inom de olika storleksgrupperna.

Företagstyp	Antal sysselsatta per arbetsplats									S: a
	1	2	3	4	5	6-10	11-25	26-50	51-w	
Antal butiker										
I	267	198	114	64	34	58	14	3	—	752
II	22	58	63	75	64	188	90	12	3	575
III	16	23	29	21	18	65	41	7	—	220
All detaljhand- del	305	279	206	160	116	311	145	22	3	1 547
IV	49	26	12	11	10	10	6	1	—	125
Antal syssel- satta										
I	267	396	342	256	170	409	224	110	—	2 174
II	22	116	189	200	320	1 405	1 435	429	252	4 368
III	16	46	87	84	90	495	622	299	—	1 739
All detaljhand- del.....	405	558	618	540	580	2 309	2 281	838	252	8 381
IV	49	52	36	44	50	70	89	11	—	401

Om man räknar med samtliga företag, var 20,1 % av de anställda kvinnor. Räknar man endast de rena detaljhandelsföretagen utgjorde kvinnorna 26,5 % av de anställda. En undersökning av Affärsekonomiska forskningsinstitutet¹ visar att kvinnorna år 1939 utgjorde 21,3 % av de anställda i ett antal undersökta möbelaffärer men att de under kriget ökade så att de år

¹ »Personalförändringar inom svensk detaljhandel», Sthlm 1944.

1944 utgjorde 22,7 % av samtliga anställda. Som synes en god överensstämmelse.

En fördelning av affärerna på storleksgrupper efter antalet sysselsatta per arbetsplats, som skett i tabell 69, visar, att företagen i allmänhet är små. Bland samtliga möbelaffärer var det lika många med högst tre sysselsatta som med flera, och tar man bara de »rena möbelaffärerna» hade medianaffären inte mer än två sysselsatta. Så gott som hälften av dessa arbetade i affärer med högst tre sysselsatta.

Det största antalet butiker är privatägda (se tabell 70). Av samtliga detaljhandelsföretag är 1.083 eller cirka 70 % ägda av privatpersoner, under det att 267 affärer eller 17,2 % ägs av aktiebolag. Endast sju affärer eller knappt en halv procent av samtliga anges ha en konsumentkooperativ för-

Tabell 70. I SAK:s företagsinventering ingående företag av olika typ, fördelade efter ägare.

Företagstyp	Ä g a r e				S: a
	Enskild	A/B	Konsument kooperativ	Övrig ¹	
Antal butiker					
I	553	104	5	89	751
II	385	123	1	67	576
III	145	40	1	35	221
All detaljhandel	1 083	267	7	191	1 548
IV	77	40	—	8	125
Antal sysselsatta					
I	1 306	564	51	253	2 174
II	2 185	1 814	20	449	4 468
III	831	632	10	266	1 739
All detaljhandel	4 322	3 010	81	968	8 381
IV	169	228	—	24	421
Medelantal syssel-satta					
I	2,4	5,4	10,2	2,8	2,9
II	5,7	14,7	20,0	6,7	7,8
III	5,7	15,8	10,0	7,6	7,9
All detaljhandel	4,0	11,3	11,6	5,1	5,4
IV	2,2	5,7	—	3,0	3,4

ening som ägare. (Möbler såldes av långt flera av de kooperativa affärerna fastän möblerna i övriga affärer endast svarade för en mindre del av den totala omsättningen.) Aktiebolagen och de konsument-kooperativa affärerna är emellertid mycket större än de som ägs av enskilda personer. De privatägda har endast 51,6 % av de anställda, trots att de utgör 70 % av antalet butiker. Medelantalet sysselsatta i dessa affärer var 4,0 mot 11,3 i aktiebolagen och 11,6 i de konsumentkooperativa butikerna.²

¹ Hit föres t. ex. ekonomisk förening, handelsbolag etc.

² Antalet företag är litet varför medeltalet är osäkert.

Tabell 71. I SAK:s företagsinventering ingående arbetsställen, fördelade efter företagstyp och företagsstorlek där företagsstorleken bestäms av antalet arbetsställen.

Företagstyp	Företag medarbetsställen				S: a
	1	2—3	4—5	6—w	
Antal butiker					
I	650	83	15	3	751
II	513	60	2	1	576
III	206	12	3	—	221
All detaljhandel	1 369	155	20	4	1 548
IV	107	3	9	6	125
Antal sysselsatta					
I	1 909	211	28	24	2 172
II	3 600	838	10	20	4 468
III	1 532	164	43	—	1 739
All detaljhandel	7 041	1 213	81	44	8 379
IV	300	10	76	35	421

En viss uppfattning om antalet företag erhåller man av tabell 71, där uppgift lämnas om antalet butiker i företag av olika storlek, där företagsstorleken bestäms av antalet arbetsställen. Om man antar, att det inte alls eller endast undantagsvis förekommer, att storföretag, som har affärer i många branscher, också säljer möbler, och att alltså, när det finns flera butiker per företag, samtliga är att hänföra till möbelhandeln, kan antalet företag anges ungefärligt. Enligt dessa förutsättningar skulle antalet företag vara omkring 1.440 eller ungefär 100 mindre än antalet butiker. Under dessa förutsättningar skulle beräkningarna ovan, innebärande att högst 300 affärer står utanför möbelhandlareorganisationen, stämma mycket bra.

Omsättning och arbetarantal.

Av de 343 affärerna, som svarat på frågeformuläret, har 321 lämnat uppgift om omsättningen och 328 om i rörelsen arbetande (d. v. s. utom anställda även familjemedlemmar o. d. som deltar i firmans skötsel).

Den högsta redovisade omsättningssumman är något över 2 miljoner kronor (endast två företag har så stor omsättning, därefter är det ett stort hopp ner till 1.000.000—1.200.000 kronor) och den lägsta är något över 7.000 kronor (se tabell 72). Omsättningen i medianaffären synes vara ungefär 165.000 kronor per år, medan kvartilerna ligger vid 90.000 respektive 375.000 kronor per år (detta innebär att en fjärdedel av affärerna har en omsättning under 90.000 kronor och en fjärdedel har en omsättning över 375.000 kronor per år).

Den sammanlagda omsättningen för de affärer, som besvarat frågan därom, var för 1945 76.573.826 kronor och dessa affärer utgjorde 28,2 % av

samtliga. Om urvalet av affärer är representativt, skulle en division med 28,2 % ge möbelhandels totala omsättning under ett år. Den på så sätt framräknade omsättningen för hela möbelhandeln under 1945 blir cirka 270 miljoner kronor. Inom branschorganisationerna har omsättningen för de till Sveriges möbelhandlares centralförbund hörande möbelaffärerna i annat sammanhang uppskattats till 225—250 miljoner kronor per år. Detta

Tabell 72. Möbelaffärer som besvarat frågeformuläret, fördelade efter årsomsättning (i 1.000 kr) och antalet i rörelsen arbetande (anställda + ägaren).

Årsomsättning (1000 kr)	Ej ang.	Möbelaffärer med ... arbetande (anst.+ägaren, familjemedlem e. dyl.)														Samt- liga
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11- 15	16- 20	21- 25	26 ¹⁾ --w	
Ej angivet	1	1	5	3	5	1	2	1	1	1	—	—	1	—	—	22
— 24	5	2	2	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	11
25— 49	—	7	5	4	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
50— 74	2	1	10	11	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31
75— 99	4	1	5	9	6	5	2	2	1	—	1	—	—	—	—	36
100—124	1	1	1	3	5	5	4	4	—	—	1	1	—	—	—	26
125—149	—	—	1	2	2	7	2	4	3	1	!	—	—	—	—	23
150—174	—	—	—	5	4	3	7	7	—	—	—	1	—	—	—	27
175—199	—	—	—	—	2	1	5	2	—	1	1	1	—	—	—	13
200—224	—	—	—	—	1	4	2	3	1	1	2	—	—	—	—	14
225—249	—	—	—	2	2	—	2	1	2	2	—	2	—	—	—	13
250—274	—	—	—	—	1	—	3	—	1	4	1	—	—	—	—	10
275—299	1	—	—	—	1	2	2	2	1	1	1	3	—	—	—	15
300—324	1	—	—	—	—	—	1	1	2	1	2	—	1	—	—	9
325—349	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	—	2	—	—	—	6
350—374	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	4	3	—	—	9
375—399	—	—	—	—	—	—	1	2	—	2	—	6	1	—	—	12
400—424	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1(27)	5
425—449	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	1	—	—	—	4
450—474	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	3
475—499	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	—	4
500—524	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
525—549	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
550—574	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1(33)	2
575—599	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—	4
600—624	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	3
625—649	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1(27)	1
650—674	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
675—699	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
700—724	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1(27)	3
725—749	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2
750—774	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
775—799	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
800—824	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2
825—849	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
850—874	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1(50)	1
875—w	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8 ²⁾	8
Samtliga	15	13	29	41	35	33	34	30	19	15	12	30	16	8	13	343

¹ Siffror inom parentes avser antalet anställda. Uppgifterna i raden 875-w avser antalet anställda och omsättningen (i 1 000 kr).

² 80/2003, 23/1000, 39/1174, 32/2016, 61/1162, 31/1063, 37/1099, 20/1170.

tyder på att de större företagen skulle vara något överrepresenterade i möbelutredningens undersökning, vilket också förefaller troligt. För att svara på frågeformuläret fordrades en relativt detaljerad bokföring, vilket de mindre företagen troligen inte har i så stor utsträckning. Avvikelsen är dock inte av större omfattning.

Högsta antalet arbetande någon affär redovisar är 80 (en av affärerna med 2 milj. kronor i omsättning) men även detta är ett undantag — nästa affär i storleksordningen har knappt 40 arbetande. Sedan är hela skalan ända ned till en enda arbetande företräd. Medianaffären har 6 arbetande, under det att kvartilerna ligger vid 3 och 9 arbetande per företag (se tabell 72).

Att det finns en mycket stark positiv korrelation mellan omsättningen och antalet arbetande är givet och den framgår ju även av tabell 72. Genomsnittsomsättningen per arbetande tycks röra sig kring 25.000—30.000 kronor per år — här finns dock betydande avvikelser framförallt beroende på om affären också har egen verkstad etc. då ju mera personal finnes anställd.

Tabell 73. Möbelaffärerna, fördelade efter antalet anställda samt efter antalet av dessa som är kvinnor.

Antalanställda kvinnor	Antal anställda																Samtliga
	Ej ang.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11-15	16-20	21-25	26-w	
Ej angivet	16	22	13	12	11	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	77
0	—	—	10	15	12	15	19	8	5	3	—	2	3	—	—	—	82
1	—	—	6	9	9	16	11	10	10	3	5	3	4	—	—	1	87
2	—	—	—	—	1	4	7	7	5	4	1	4	5	—	1	—	39
3	—	—	—	—	—	—	1	2	2	2	2	1	9	3	1	1	24
4	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	2	1	1	6
5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	3	1	10
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	—	5
7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	2
8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	4
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	3
10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2
11—w	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 ¹	2
Samtliga	16	22	29	36	33	39	28	27	23	12	11	10	24	14	10	9	343

Då butikspersonalen utgör ungefär en fjärdedel av samtliga anställda i möbelhandeln är genomsnittsomsättningen per försäljare tydligen något över 100.000: — kronor/år.

Att de äldre affärerna har en genomsnittligt högre omsättning än de nyare är inte överraskande. En uppdelning i en fyrfältstabell ger följande resultat (se även tabell 74).

Vilken roll »familjearbetskraften» spelar inom möbelhandeln får man

¹ Med 38 resp. 46 kvinnor av 61 resp. 78 anställda.

Årsomsättning	Absoluta tal			Relativa tal		
	Etableringsår		S: a	Etableringsår		S: a
	—1925	1926—w		—1925	1926—w	
—149 000	72	75	147	22,4	23,4	45,8
150 000—w	97	77	174	30,2	24,0	54,2
Summa	169	152	321	52,6	47,4	100,0

en uppfattning om genom att jämföra uppgiften i tabell 72 med de som ges i tabell 73. I den sistnämnda har nämligen endast *antalet anställda* medtagits. Medianaffären har 5 anställda under det att kvartilerna blir 2 och 8. Antalet anställda utgör ungefär 90 % av antalet arbetande.

Tabell 73 lämnar också uppgifter om antalet affärer som har kvinnlig arbetskraft samt om antalet kvinnor i affärer av olika storlek. Av de 266 affärer, som gjort uppdelningar av de anställda efter kön, saknar 82 st. (30,8 %) helt någon anställd kvinnlig personal. Ytterligare 87 har endast en kvinna anställd och 63 har två eller tre kvinnliga anställda. Någon starkare korrelation mellan totala antalet anställda och antalet anställda kvinnor synes icke finnas. Det verkar snarare som om det vore vissa arbetsuppgifter i affärerna, som lämpligen kan utföras av kvinnor, och att man för just dessa uppgifter har det minsta nödvändiga antalet kvinnor anställda. Kvinnorna utgör enligt möbelutredningens undersökning 21—22 % av totala antalet anställda. Detta stämmer mycket bra med de uppgifter som lämnats ovan avseende samtliga företag, enligt vilka kvinnorna också utgjorde något mera än 20 %.

Etableringsår och etableringskontroll.

Av de affärer, som besvarat frågeformuläret, har 334 också besvarat frågan om etableringsår. 165 eller nästan hälften har startat år 1926 eller

Tabell 74. Möbelfärrerna, fördelade efter årsomsättningens storlek och etableringsåret.

Årsomsättn. 1000 kr.	E t a b l e r i n g s å r (nittonhundra...)																			Samt- liga	
	Ej ang.	45	44	43	42	41	40	39	38	37	36	35	34	33	32	31	26-- 30	21-- 25	11-- 20		--10
Ej angivet	—	8	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	3	3	22
— 99	1	1	8	2	2	3	2	3	6	3	4	2	4	1	5	2	11	13	10	15	98
100—199	2	1	5	1	1	—	1	2	3	3	6	4	3	2	1	5	14	11	23	89	
200—299	2	1	1	2	—	—	2	3	1	1	3	—	1	1	—	3	5	10	16	52	
300—399	1	1	1	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	2	1	7	5	3	12	36	
400—499	2	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2	2	1	4	16	
500—w	1	—	—	—	—	—	—	2	1	—	1	2	1	—	—	3	3	1	15	30	
Samtliga	9	12	17	6	4	7	3	6	13	9	10	12	10	8	11	5	32	42	39	88	343

Här är inte lätt för kunden att avgöra hur möblerna ter sig i hemmiljö.

senare och 87 st. eller drygt en fjärdedel har etablerats år 1936 eller senare (se tabell 74). Efter krigsutbrottet — 1940 och senare — har 49 firmor eller 14,7 % av dem, som besvarat formuläret etablerats.

Uppgifterna om etableringsår visar inte vid första studiet någon påverkan av »samarbetsavtalet», som ingicks 1936 och tillämpades fr. o. m. den 1 januari 1937. Detta »samarbetsavtal» var ett dubbelsidigt exklusivavtal — d. v. s. de fabrikanter, som var medlemmar i Sveriges möbelindustriförbund, förband sig att endast sälja till medlemmar av Sveriges möbelhandlares centralförbund och dessa å sin sida förband sig att endast köpa möbler från medlemmar i möbelindustriförbundet. Huvudbestämmelserna i detta hänseende löd:

»All försäljning skall ske endast till öppna och av organisationen godkända möbelaffärer. För att vara godkänd måste affären vara direkt eller indirekt ansluten till Sveriges möbelhandlares centralförbund. — — —

Möbelaffärerna skola göra sina inköp av möbler från fabrikanter tillhörande Sveriges möbelindustriförbund, dock att mindre köp av s. k. enstycksmöbler kan ske från utomstående tillverkare.»

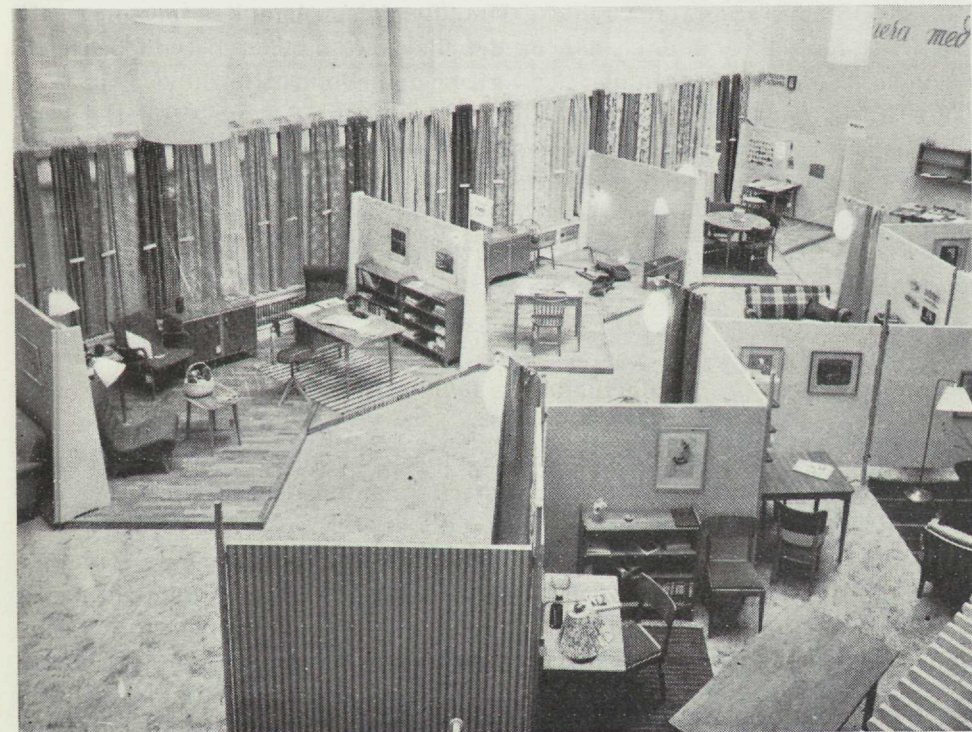
Näringsorganisationssakkunniga säger att »ett sådant exklusivavtal inom en så stor bransch är anmärkningsvärt». Särskilt anmärkningsvärd förefaller bestämmelsen att möbelhandeln fick göra »mindre köp av s. k. enstycks-saker» från fabrikanter utanför organisationen under det att motsvarande frihet ej fanns för fabrikanterna. En särskild »frilista», upptagande de artiklar (pinnstolar, stommar för stoppning, speglar, järnsängar etc.), som ej föll under avtalet, fanns dock upprättad.

Det samarbete, som inleddes i och med detta avtal, gick inte alldeles friktionsfritt och från möbelindustrins sida gjordes försök att få avtalet upp-

hävtt. Även inom möbelhandlareorganisationen växte det fram en opinion mot avtalet. Den var emellertid länge för svag för att kunna göra sin mening gällande. Under slutet av år 1945 ingrep Kooperativa förbundet och framhöll, att om inte »envar som redligt betalar» också får köpa möbler från fabriker anslutna till Sveriges möbelindustriförbund kommer KF att medverka till startande av nya fabriker. Fr. o. m. den 1/1 1946 upphörde avtalet att gälla. Förhandlingar fördes om att ersätta det med ett enklare konditionsavtal, men även dessa planer skrinlades. Dels var motståndet mot varje slags avtal mycket stort i båda organisationerna — oppositionen hade ju nys framtvingat exklusivavtalets uppsägning — dels hade den av 1946 års riksdag beslutade lagen om övervakning av konkurrensbegränsningar inom näringslivet signalerats, och bland en del av organisationernas medlemmar ansågs ett avtal som det planerade falla under denna kontroll.

Enligt uppgift var det endast 15—20 % av ansökningarna om inträde i Sveriges möbelhandlares centralförbund under åren 1937—1945, som avlogs. Detta är givetvis ett mycket bristfälligt mått på etableringskontrollens verkningar. Det finns nämligen anledning antaga, att en del redan innan de

Bäst för kunden: en möbelaffär, där möblerna exponeras i rumsgrupper.

lagt in ansökan om medlemskap avstått från eventuella planer på att starta möbelaffär, sedan de uppmärksammats på avtalsbestämmelserna. Om man jämför uppgifterna om etablering under de tre åren närmast före avtalets ingående (alltså 1934—1936) med åren 1937—1939 (alltså från det att avtalet ingicks till krigsutbrottet) finner man, att 32 affärer etablerats under den förstnämnda och 28 under den sistnämnda perioden. Det bör emellertid observeras, att dessa 28 företag inte säkert sökt medlemskap i Sveriges möbelhandlares centralförbund, då de startade; en del kan ha startat »illegalt» och vunnit inträde senare. Om man dessutom betänker, att perioden 1934—1936 i varje fall innesluter ett helt lågkonjunkturår, under det att perioden 1937—1939 infaller under en mycket stark högkonjunktur, är det tydligt, att skillnaden mellan 32 och 28 etablerade affärer i realiteten är större än vad som framgår vid en jämförelse av blotta siffrorna. Att avgöra om »samarbetsavtalet» betytt något för denna skillnad eller för nyetableringen — och i så fall hur mycket — är givetvis icke möjligt på ett så schematiskt sätt. Under förutsättning att materialet är representativt, kan dock med full säkerhet sägas, att avtalet inte innebar en effektiv nyetableringsspärr. Enligt organisationernas egen uppgift var detta inte heller avsikten. Det man avsåg att vinna var en sanering av branschen, som skulle omöjliggöra för mindre lämpliga eller olämpliga personer att starta ett företag. Å andra sidan är det klart, att avtalet betydde en del. Sålunda ökade medlemsantalet i Sveriges möbelindustriförbund från 125 1/1 1936 till 280 1/1 1937 och till cirka 550 vid slutet av år 1945. Det kan antagas att avtalets bestämmelser om organisationstillhörighet för att få leverera till de redan tidigare välorganiserade möbelhandlarna väsentligt har bidragit till denna medlemsökning. Det förefaller vidare troligt, att vid »fri konkurrens» ett större antal affärer skulle ha startats under högkonjunkturåren 1937—1939 än som nu var fallet.

Möbelhandelns lokalisering.

Av tabell 65 framgår att möbelhandeln företrädesvis är lokaliserad till de större orterna. I SAK:s företagsinventering lämnas också uppgifter om möbelaffärernas fördelning på orter av olika storlek — se tabell 75.

Av alla möbelaffärer fanns 1936 397 eller 25,6 % i de tre största städerna — dessa affärer hade 2.500 anställda, vilket utgör 29,8 % av totala antalet anställda inom möbelhandeln. Om man endast ser till de möbelaffärer, som inte hade någon hantverkare anställd, fanns 31,6 % av dessa i de tre största städerna och dessa hade 40,4 % av alla anställda i denna typ av affärer.

Av dessa uppgifter framgår också, att affärerna i genomsnitt är större på

de större orterna. I »rena möbelaffärer» är medeltalet sysselsatta för hela landet 2,9, men i de tre största städerna är det 3,7, varifrån det sjunker nästan kontinuerligt till 1,5 i den minsta ortgruppen. Ser man till samtliga affärer är tendensen densamma.

Vad beträffar lokaliseringen på de enskilda orterna är det givetvis svårt att generellt ange hurudan den är. I varje fall i de större städerna finner man emellertid alldeles tydligt vissa centra eller vissa gator, som har särskilt många möbelaffärer. I Stockholm ligger sålunda ungefär en tredje-

Tabell 75. I SAK:s företagsinventering ingående företag av olika typ, fördelade efter antalet butiker och antalet sysselsatta samt medelantalet sysselsatta per butik på orter av olika storlek.

Företagstyp	Orter med.....invånare (i 1 000-tal)								Summa
	100 - w	3-100	10-30	5-10	3-5	2-1	1-2	-1	
Antal butiker									
I	237	100	94	62	25	46	64	123	751
II	133	90	123	60	25	42	56	47	576
III	27	17	43	23	16	20	27	48	221
All detaljhandel	397	207	260	145	66	108	147	218	1 548
IV	93	11	6	—	—	3	7	5	125
Antal sysselsatta									
I	878	319	313	189	50	102	133	188	2 172
II	1 418	721	1 001	448	166	220	320	174	4 468
III	204	151	456	219	120	108	214	267	1 739
All detaljhandel	2 500	1 191	1 770	856	336	430	667	629	8 379
IV	346	30	11	—	—	5	13	5	410
Medelant. syssel-satta per butik									
I	3,7	3,2	3,3	3,0	2,0	2,2	2,1	1,5	2,9
II	10,7	8,0	8,1	7,5	6,6	5,2	5,7	3,7	7,8
III	7,6	8,9	10,6	9,5	7,5	5,4	7,9	5,6	7,9
All detaljhandel	6,3	5,8	6,8	5,9	5,1	4,0	4,5	2,9	5,4
IV	3,7	2,7	1,8	—	—	1,7	1,9	1,0	3,3

del av möbelaffärerna vid Sveavägen eller Mästersamuelsgatan — se diagram 10 — i Göteborg är möbelaffärerna ofta förlagda till trakterna kring Järntorget etc.

Sammanfattning och kommentarer.

Totala antalet möbelaffärer i landet var år 1946 något över 1.500 varav ungefär 100 var filialföretag. Antalet sysselsatta i affärerna var i medeltal 5,4 om man räknar med samtliga affärer — medianaffären hade dock endast 3 anställda. Ungefär en femtedel av de anställda var kvinnor. Omsätt-

ningen i medianaffären var cirka 165.000 kronor under år 1945 och en fjärdedel av affärerna hade en omsättning som inte översteg 90.000 kronor per år.

Det övervägande antalet möbelaffärer i landet — 70 % — hade en enskild person som ägare. Motsvarande tal var år 1931 85 %. Frapperande är emellertid att konsumentkooperationen, som på andra områden av detaljhandeln har ett stort inflytande, fortfarande inte har mera än ett fåtal möbelaffärer. I SAK:s företagsinventering redovisas sju affärer som ägda av en konsumentkooperativ förening. Antalet möbelförsäljningsställen är givetvis

Digram 10. Möbelaffärernas i Stockholm lokalisering. Varje punkt motsvarar ett försäljningsställe.

större — dessa sju affärer är närmast sådana där möbelförsäljningen dominerar. Kooperativa förbundet började inte heller förrän 1939 att ägna sig åt möbelbranschen ehuru dessförinnan enstaka möbeltyper tillfälligt tillhandahållits. Till en början var det i allmänhet inte möjligt varken för förbundet eller för enskilda konsumtionsföreningar att få köpa möbler av medlemmar i möbelindustriförbundet även om vissa undantag fanns. Fabriker ville visserligen ofta sälja men hindrades av det då gällande exklusivavtalet. Under hotet att KF skulle starta egna fabriker, om så skulle visa sig nödvändigt, lyckades man emellertid få till stånd ett avtal, enligt vilket KF skulle få köpa möbler, gjorda efter KF:s egna ritningar, från medlemmar i Sveriges möbelindustriförbund; dock endast på det villkoret att industrin även åt den privata handeln skulle tillhandahålla motsvarande möbeltyper till motsvarande priser.

Alltsedan starten har, som framgår av nedanstående uppställning (avser nettopriser), KF:s möbelförsäljning¹ ökats kontinuerligt. Trots denna ökning

1940	0,9	milj. kronor
1941	1,2	„ „
1942	1,9	„ „
1943	2,7	„ „
1944	3,1	„ „
1945	3,5	„ „
1946	4,0	„ „

utgör den kooperativa möbelförsäljningen fortfarande endast en liten del av möbelbranschens totala försäljning även om hänsyn tages till att konsumtionsföreningarna köper möbler även från andra än KF och att alltså deras totala möbelförsäljning är väsentligt större. En orsak till att expansionen inte gått fortare är naturligtvis svårigheten under kriget att skaffa lämpliga butiker. En annan orsak torde vara, att de möbeltyper, som KF lanserat, inte utan vidare har accepterats av den bredare publiken och en tredje orsak slutligen svårigheten att få varor, vilken troligen varit större för KF än för andra möbelförsäljare. Fortfarande vägrar sålunda vissa fabriker att leverera möbler till KF, därför att de anser att deras förbindelser med den privata möbelhandeln därigenom skulle kunna äventyras. Tidigare vägrades också leveranser till KF därför att förbundet förbehållit sig rätten att leverera direkt till konsumenterna.

Beklagligtvis föreligger inte uppgifter om den totala omsättningen i möbelhandeln denna tid. För Möbelbranschens samköpsförening, som bildades 1944, har vissa omsättningsuppgifter erhållits. Dessa, vilka liksom

¹ Dessa uppgifter avser genom KF levererade möbler. I försäljningssumman ingår emellertid också värdet av för föreningarnas eget behov genom KF inköpta kontors- och restaurangmöbler.

KF:s avser nettopriser till återförsäljare, framgår av nedanstående tablå. Tyvärr avser uppgifterna endast två hela år.

T I D	Försäljning i kronor av			TOTALT
	Möbler	Textilier	Övrigt	
juli — dec. 1944	159 473	115 669	32 403	307 545
jan — dec. 1945	288 837	149 793	140 371	579 001
jan — dec. 1946	486 342	448 769	574 829	1 509 940
jan — maj 1947	200 721	523 511	212 213	936 445

Den nyetableringskontroll som blev en följd av det omnämnda exklusivavtalet blev delvis ineffektiv. Dels genom opposition inom organisationerna, dels i viss mån genom ovannämnda ingripande från KF upphörde avtalet att gälla 31/12 1945.

Möbelhandeln är i stort sett lokaliserad till tätorterna. I städer, köpingar och municipalsamhällen bor 48,6 % av landets befolkning, men där finns 81,7 % av samtliga möbelaffärer, som är medlemmar i Sveriges möbelhandlares centralorganisation.

Speciellt i de större städerna är möbelhandeln lokaliserad till vissa gator eller till vissa områden. För konsumenterna har denna lokalisering såväl fördelar som nackdelar. I den mån dessa affärer har ett varusortiment som väsentligt skiljer sig åt, är det givet, att det är av betydelse att affärerna ligger samlade.

En del av de sakkunniga hävdar emellertid att denna koncentration av affärerna ur möbelköparens synpunkt inte är av någon större betydelse. Med några undantag har nämligen de olika affärerna ungefär samma möbler att visa och till priser, som också är ungefär lika. Det är anmärkningsvärt, säger de, att man anser sig ha råd att offra butiksutrymme på typer, som ofta skiljer sig så lite från varandra som de nuvarande garnityrmöblerna gör. Trots det stora antalet affärer är det emellertid få som visar tidsenliga möbler i moderna, enkla stilarter på samma framträdande sätt i butik och skyltfönster som man gör med dyrbarare garnityrmöbler.

Med utgångspunkt därifrån hävdas, att det stora antalet affärer troligen inte är enbart till gagn för konsumenterna. Besök i ett par, tre affärer visar, att alla har ungefär samma saker att bjuda, och möbelköparen bryr sig inte om att fortsätta sin vandring i de olika affärerna tills han finner det som verkligen skulle passa. Att en överdimensionering föreligger, visar också det faktum, att försök att hindra nyetableringar gjorts — bl. a. genom det ovannämnda exklusivavtalet. Det förefaller troligt att ett färre antal större affärer skulle leda till att framförallt hyres- och personalkostnaderna skulle kunna bli väsentligt lägre.

Andra ledamöter av utredningen framhåller att det stora antalet affärer, ofta koncentrerade till samma gata eller samma stadsdel, gör det lättare att överblicka vad marknaden har att bjuda. De anser talet om den likformiga sorteringen i möbelaffärerna vara betydligt överdrivet. Det är självklart, att konkurrensen mellan flera affärer ovillkorligen leder till lägre priser för konsumenterna och till en nedpressning av handelns marginaler så långt det är möjligt. Givetvis skulle kostnaderna kunna bli lägre med endast ett fåtal affärer, men det är inte lika klart, att detta skulle vara till fördel för konsumenterna, hävdar de.

Från några enskilda möbelfabriker har som ett sätt att förbilliga distributionen av möbler föreslagits, att gemensamma utställningar för flera fabriker skulle anordnas. Därvid borde i möjligaste mån sådana fabriker samverka, som tillverkade olika typer av möbler så att sorteringen bleve mycket stor. Leverans skulle sedan i allmänhet ske direkt från fabrik, centrallager o. d. Framförallt hyres- och lagringskostnaderna samt personalkostnaderna (tillsammans betydligt mer än hälften av omkostnaderna) skulle därigenom kunna reduceras, anser man. De bästa av de typer som finnes i denna utställning skulle ingå i en katalog, som också skulle vara gemensam för de olika fabriker och som främst skulle tillhandahållas de köpare, som av en eller annan anledning inte har tillfälle att besöka utställningen.

Inom möbelutredningen är meningarna om ett genomförande av detta projekt delade. En del av ledamöterna hävdar, att den av fabrikanterna anvisade vägen inte är framkomlig. Försök att förbilliga distributionen på ungefär detta sätt har tidigare flera gånger gjorts, men de har inte haft framgång. En utställning av denna typ måste också få ungefär samma kostnader som en möbelaffär och priserna måste då givetvis också bli ungefär desamma.

Andra ledamöter framhåller däremot att projektet bör prövas i praktiken. Det förefaller enligt deras mening sannolikt att kostnaderna för en utställning av den skisserade typen kan bli väsentligt lägre än kostnaderna för en vanlig möbelaffär och att därmed också priserna skulle kunna hållas lägre. Man bör också, hävdar de, pröva nya former för att ordna distributionen av möbler och inte avföra varje nytt projekt såsom ogenomförbart. Föredrager konsumenterna direktleveranser, sedan de sett möblerna på en utställning som den skisserade, bör de också kunna få det — naturligtvis då också undvarande den service, som möbelhandeln ger.

KAPITEL 12.

ARBETSKRAFTEN I MÖBELHANDELN.

De anställda fördelade efter sysselsättning.

SAK:s företagsinventering. I arbetsmarknadskommissionens företagsinventering ingår också uppgifter om de anställdas fördelning på olika yrkesgrupper. I tabell 76 redovisas dessa siffror för de olika affärstyperna. Butikspersonalen utgör något över 20 % av de anställda i hela detaljhandeln, under det att grupperna kontors- och lager-

Tabell 76. I SAK:s företagsinventering ingående företag, fördelade efter affärstyp och de sysselsattas yrkesfördelning.

Företagstyp		Yrkesgrupp					Samtliga
		Butiks- personal	Kontors- personal	Resande o. andra förs.	Lager- personal	Övriga ¹	
I		638	187	17	235	1095	2172
II		840	405	26	424	2773	4468
III		229	140	8	122	1240	1739
All detalj- handel	Abs. tal Rel. tal	1707 20,4	732 8,7	51 0,6	781 9,3	5108 61,0	8379 100,0
IV		10	129	79	37	166	421

personal vardera omfattar knappt, respektive drygt 9 %. I de »rena» möbelaffärerna utgör emellertid butikspersonalen cirka 30 %.

Möbelutredningens undersökning. I möbelutredningens frågeformulär begärdes också uppgifter om fördelningen av de anställda efter sysselsättning. Resultaten redovisas i tabell 77. Där har också en multiplicering skett med hänsyn till det relativa antalet affärer som besvarat frågan om antalet anställda. Totalt skulle antalet anställda i möbelaffärer tillhörande SMC enligt dessa beräkningar uppgå till 8.230

¹ Innefattar t. ex. tapetserare, snickare och bonare etc.

personer. Antalet arbetande skulle med utgångspunkt därifrån och från beräkningen i kap. 11, att 90 % av affärerna har en arbetande familjemedlem el. dyl., kunnat uppskattas till något över 9.000 personer. Enligt

Tabell 77. Anställd personal i möbelhandeln, fördelad efter yrke. Möbelutredningens undersökning.

	Yrkesgrupp							Samtliga
	But.-pers	Kont.-pers.	Kon-sul. Arkit.	Agen-ter	Tapet-serare	Bon. Snick.	Lager-o. distr pers.	
Absoluta tal	616	253	25	85	617	389	382	2367
Relativa tal	26,0	10,7	1,1	3,6	26,1	16,4	16,1	100,0
Samtliga affärer i SMC	2142	880	87	295	2145	1353	1328	8230

SAK:s företagsinventering uppgår emellertid det totala antalet i möbelhandeln sysselsatta endast till cirka 8.400 personer. Även detta tyder alltså på och bestyrker, att de större affärerna är överrepresenterade i möbelutredningens undersökning. Eftersom SAK:s undersökning avser förhållandena i januari, då möbelhandeln har dödsäsong, kan det dock antagas, att antalet sysselsatta i allmänhet är något högre än enligt dessa uppgifter. Butikspersonalen utgör jämte tapetserarna den största gruppen och omfattar 26 % av totala antalet anställda, under det att kontorspersonalen utgör 10,7 %. Då olika principer vid uppdelningen av personalen lätt kan ha tillämpats såväl i de båda undersökningarna som av olika affärer i samma undersökning (framförallt i mindre affärer där samma person har flera olika arbetsuppgifter) bör man inte fästa alltför stor vikt vare sig vid överensstämmelser eller bristande överensstämmelse mellan de båda undersökningarna.

Slående är, hur stor del av de i möbelhandeln anställda, som de rena hantverkarna utgör. Tapetserarna utgör enligt möbelutredningens undersökning mera än en fjärdedel — 26,1 % — av samtliga. Bonare och snickare omfattar 16,4 % och dessutom torde en del yrkesarbetare återfinnas bland lager- och distributionspersonalen. Tillsammans utgör hantverkarna alltså mellan 40 och 50 % av de anställda. Det bör observeras att uppgiften inte gäller antalet sysselsatta utan antalet anställda. Hade den gällt samtliga arbetande finns anledning antaga, att butikspersonalen skulle blivit den största gruppen. Det är nämligen troligt, att de familjemedlemmar och motsvarande, som arbetar i möbelhandeln, till största delen är sysselsatta med försäljningsarbete.

Endast aderton affärer har angett, att de har någon anställd konsulent eller arkitekt. Fjorton av dessa har en, två har två, en har tre och en har fyra. Av de trettio affärerna med mera än en halv miljon kronor i omsätt-

ning per år har tretton — alltså mindre än hälften — någon anställd tillhörande denna kategori.

Endast tre affärer säger sig ha agenter — två av dem, som säljer möbler till Norrland, har dock tillsammans åttiofyra stycken av de åttiofem som finns anställda. Även enligt SAK:s företagsinventering var gruppen resande och försäljare mycket obetydlig.

Rekrytering av arbetskraft. Den aktuella situationen på arbetsmarknaden med en markerad brist på arbetskraft på olika områden föranledde utredningen att i en fråga efterhöra möbelhandlarnas erfarenheter därav. Endast 291 affärer besvarade frågan, och av dessa förklarade 163 eller 56,6 %, att några svårigheter att erhålla arbetskraft inte förelåg. Någon fråga om hur stor bristen i varje fall var ingick inte, och det är inte överraskande att finna, att de större affärerna har en annan uppfattning än de mindre. Om man bara räknar i absoluta tal, har av affärer med mera än en halv miljon i omsättning de flesta förklarat sig ha svårt att få arbetskraft. Rent allmänt är det emellertid tydligt så, att arbetskraftsbristen för möbelhandeln inte alls är av den omfattning som den är inom industrin.

I samband med frågan om arbetskraftsbristen och orsakerna därtill uppmannades möbelhandlarna också att i förekommande fall ange vad de ansåg vara orsak till bristen samt ge förslag till åtgärder för att avhjälpa den. I allmänhet har inga svar lämnats på den punkten. De som svarat anger dock, att det är hantverksgrupperna, som är svårast att rekrytera. En orsak därtill uppges vara den splittrade lönenivån — en tapetserare vid en möbelfabrik anges förtjäna väsentligt mycket mera än i en affär t. ex. och detsamma gäller bonare och snickare. Vidare anför man, att de i avtalet stipulerade lärotiderna är för långa. I övrigt nöjer man sig i allmänhet med att konstatera att arbetskraftsbristen är en allmän företeelse, som det troligen inte går att göra något åt. De som lämnat positiva förslag återkommer i allmänhet i olika vändningar till åtgärder för att förbättra yrkesutbildningen för de olika arbetargrupperna.

Butikspersonalens utbildning. För den möbelköpande allmänheten är givetvis välutbildad butikspersonal av stor betydelse. Möbelutredningen har därför i en fråga efterhört vilken utbildning den nuvarande butikspersonalen har. Av svarsfrekvensen att döma har tyvärr inte möbelhandlarnas intresse för frågan motsvarat dess vikt. Över hälften av affärerna har sålunda helt enkelt underlåtit att lämna

något svar — de mindre affärerna oftare än de större. Av de lämnade svaren framgår emellertid klart, att i den mån någon särskild utbildning förekommer, består den i arbete inom industrin (som tapetserare, bonare eller snickare), innan vederbörande övergick till möbelhandeln. I de äldre affärerna, där »andra generationen» också arbetar i rörelsen, har den ofta en kurs vid ett handelsinstitut bakom sig och i några fall finns det t. o. m. civilekonomer. Bortsett från de affärer, som har egen arkitekt anställd, har affärerna i bästa fall bland försäljningspersonalen en man som genomgått någon av köpmannainstitutets fjortondagarskurser för möbelförsäljare. Många anger dock, att praktik i en eller flera affärer är den enda utbildningen.

Utom frågan om den nuvarande personalens utbildning efterhörde också, om man ansåg, att det i allmänhet bör ordnas med bättre utbildningsmöjligheter för möbelhandels personal samt, om svaret var jakande, vilka åtgärder man ville förorda.

Inte heller denna fråga tycks nämnvärt ha intresserat möbelhandlarna. Endast 237 av 343 eller 69 % av affärerna har besvarat den (se tabell 78) och 71 affärer har ansett att förhållandena är bra som de är, medan 166 — d. v. s. 70 % av dem som svarat och 48 % av samtliga — anser bättre utbild-

Tabell 78. Möbelfaffärer, som besvarat utredningens frågeformulär, fördelade efter årsomsättningens storlek och inställningen till en bättre utbildning av möbelhandels personal.

Årsomsättning kronor pr år	Anser Ni att det behövs bättre utbildning för möbelhandels personal			Samtliga
	Ja	Nej	Obesvarat	
Ej angivet	12	3	7	22
— 99 000	35	18	45	98
100 000 — 199 000	39	23	27	89
200 000 — 299 000	30	12	10	52
300 000 — 399 000	21	7	8	36
400 000 — 499 000	8	3	5	16
500 000 — w	21	5	4	30
Samtliga	166	71	106	343

ning behövlig. Väsentliga skillnader föreligger mellan företag av olika storlek. Av de 30 affärerna med mera än en halv miljon i omsättning per år är det således endast fyra som lämnat frågan obesvarad och fem som svarat, att de anser bättre utbildningsmöjligheter vara onödiga, under det att 21 anser, att åtgärder måste vidtagas för att förbättra utbildningen.

De, som ansett att bättre utbildningsmöjligheter bör ordnas, har också uppmanats att ange vilka åtgärder i den riktningen, som enligt deras mening bör vidtagas. Kurser av olika slag — för biträden i landsortsbutiker

också korrespondenskurser — rekommenderas mest. Den kursverksamhet, som bedrivs av Sveriges möbelhandlares centralförbund i samarbete med köpmannainstitutet, föreslås utvidgad såväl i vad det gäller kursernas antal som deras omfattning. De flesta anser, att staten bör lämna understöd till dessa kurser (som den för övrigt redan gör), medan några har den uppfattningen, att organisationerna bör klara det själva. Ett allmänt önskemål är, att kurserna blir billigare. En del affärer framhåller, att kurserna bör förläggas till sommaren, då det bör vara lättare att erhålla ledigt — under den tid kurserna nu är förlagda (i allmänhet januari månad) är det ibland svårt för de lämpliga biträdena att kunna få lämna affären. Specialkurser i textilkännedom, heminredning etc. önskar några — framförallt större — affärer och från flera håll framhålles önskvärdheten av att expediten i en möbelaffär har praktik från möbelindustrin eller att i varje fall vederbörande i stora drag har klart för sig hur en möbel tillverkas.

Sammanfattning och kommentarer.

Arbetskrafts- Det totala antalet sysselsatta i detaljhandeln med möbler
tillgången. utgjorde enligt SAK:s företagsinventering cirka 8.400 personer. Butikspersonalen utgör 20—25 % därav och hantverkarna (tapetserare, bonare och snickare) 40—45 %.

Arbetskraftsbristen är inte så kännbar inom möbelhandeln som i möbelindustrin. Det kan vara ett uttryck för att det rent allmänt är lättare att erhålla arbetare till serviceyrken än till exempelvis industrin. Det torde också bero på att löneläget för de i möbelhandeln anställda är så högt i förhållande till andra detaljhandelsbranscher, att arbetskraftsrekryteringen därigenom underlättas. Av vissa ledamöter i utredningen understrykes, att det också kan tyda på att möbelhandeln åtminstone på vissa orter är överdimensionerad — en minskad tillgång på arbetskraft tar sig då inte alltid eller med detsamma uttryck i brist. Som ett belägg härför anföres, att andra delar av detaljhandeln har väsentligt större svårigheter, när det gäller arbetskraftsförsörjningen än vad möbelhandeln sagt sig ha.

Möbelhandelns eget intresse för frågan om butikspersonalens utbildning är att döma av svaren på frågeformuläret relativt litet. Den kännedom om möbelbranschen som den nu anställda butikspersonalen har, har den oftast erhållit genom praktik i industrin eller handeln — i något fall har ett butiksbiträde deltagit i någon av köpmannainstitutets fjortondagarskurser för möbelmän.

Direktiven. I direktiven för möbelutredningen anföres, att en orsak till att konsumenterna »ofta får mindre god valuta för

sina pengar är, att de i stor utsträckning sakna mera ingående kunskap om vilka varor som finns — — — och om förhållandet mellan kvalitet och pris — — —. Denna bristande varukänedom tenderar att vara mest utpräglad, när konsumenterna gör sina största inköp av möbler, vilket i regel sker vid första bosättningen». Denna okunnighet om vad marknaden har att bjuda är ofta större bland de mindre bemedlade och medför svårare konsekvenser för dem, eftersom de inte som de mera väl-situerade har råd att förnya sitt bohag, när de finner, att de har »köpt fel». Det är därför nödvändigt att »stora krav ställes på den vägledning, som distributionsapparaten ger, så att den verkligen hjälper konsumenter i alla befolkningslager att finna de möbler och heminredningsartiklar, som bäst passa deras behov och ekonomiska resurser, och så att kunderna inte lockas att till förmån för vissa bosättningsbehov helt uteglomma andra, lika viktiga».

Utbildning. Det enda som hittills gjorts för att utbilda och vidare-utbilda möbelhandelsbiträden, så att de skall bli bättre skickade att vägleda möbelköparna, är de ovan omtalade fjortondagars-kurserna på köpmannainstitutet, samt de av Svenska slöjdföreningen sedan några år anordnade kurserna i bostadskunskap. På enstaka större platser — t. ex. i Göteborg — har liknande kurser med kvällsundervisning ordnats. Kurserna på köpmannainstitutet är fr. o. m. 1946 utökade till att räkna femton arbetsdagar mot förut tolv och tar ungefär trettiofem deltagare. De är en kapacitet som givetvis är alltför otillräcklig — det innebär att endast 1,5—2 % av möbelhandels butikspersonal varje år har möjlighet att få delta i denna utbildning. Utom det att kurserna är för få kan man också konstatera, att de är för korta. I programmet för 1947 års kurs, som återges nedan, finner man inte mindre än tjugo olika »läroämnen», och det är givet att de inte alls har kunnat behandlas utförligt.

Läroämnen vid 1947 års möbelförsäljarkurs på köpmannainstitutet.

Arbetsorganisation och arbetsledning	Redovisningsfrågor
Textilier	Inredningsfrågor
Linoleum	Branschlära, Försäljningsteknik
Möbeltillverkning	Reklamteknik
Stillära	Aktuella frågor
Försäljningsteknik, Kalkylation	Ekonomilära
Möbelindustrin och detaljhandeln	Tapetserararbeten: Möbler
	Färglära för möbelbranschen

Tapetserararbeten: Gardiner
Hjälpmedel i skyltningsarbetet
Möbelbranschens produktionsfak-
torer

Organisationskunskap
Prissättning och varumärken
Våningsplanering, Skyltning
Möbelritning

Sveriges möbelhandlares centralförbunds ledning, som tydligen fäster helt annan och större vikt vid utbildningsfrågorna än vad flertalet enskilda möbelhandlare tycks göra, har uppmärksammat de svårigheter, som är förknippade med det faktum, att möjligheterna att få deltaga i dessa kurser är så begränsade. Centralförbundet har därför i samarbete med köpmannainstitutet gått i författning om att utarbeta en korrespondenskurs som speciellt är avsedd för den möbelhandelspersonal från landsorten, som inte har möjlighet eller i varje fall endast med svårighet har möjlighet att få ledigt för att deltaga i en kurs i Stockholm. Möbelutredningen noterar med tillfredsställelse detta initiativ och uttalar förhoppningen, att kursen snarast skall färdigställas och att den skall erhålla en sådan uppläggning, att den verkligen kommer att medverka till att butikspersonalen blir bättre skickad för sitt arbete.

I detta sammanhang vill Möbelutredningen påpeka det anmärkningsvärda i att frågan om yrkesutbildning för anställda av denna karaktär diskuteras så litet i jämförelse med yrkesutbildningen t. ex. för industri- och hantverksyrkena. Möbelutredningen finner de i direktiven anförda, ovan citerade skälen för att speciellt kraven på personalen i möbelhandeln måste ställas högt, mycket vägande. Utredningen anser därför, att det förutom den kortare kursen vid köpmannainstitutet, som bör finnas kvar, också bör läggas upp en längre, mera omfattande kurs. Frågan om en kombination av denna kursverksamhet med viss korrespondensundervisning — gärna den ovan omtalade, av Sveriges möbelhandlares centralförbund i samråd med köpmannainstitutet planerade brevkursen — bör också prövas. Möbelutredningen är medveten om att det föreligger särskilt stora svårigheter att ordna korrespondensundervisning i en del av de ämnen, som det här kan vara fråga om. Å andra sidan bör den centralt anordnade kursen kunna göras kortare och därmed billigare genom att en del elementära kunskaper kunde inhämtas före kursen o. s. v. Möjligheten att på grund av resultaten vid korrespondensstudierna i någon mån kunna gallra bland de sökande har givetvis också ett visst värde. Programmet vid den kortare kursen bör enligt utredningens mening väsentligt beskäras, och inte heller låsas fast alltför mycket. Kursen bör mera syfta till fortbildning än utbildning. Om en kurs på t. ex. sex månader (eventuellt kombinerad med korrespondensundervisning som i så fall skulle kunna förkorta den

centralt anordnade kursen med c:a två månader) införes, torde inte heller krävas, att den kortare kursen skall innehålla allt den nu gör. De rent »handelstekniska» frågorna som t. ex. försäljningsteknik, kalkylation, redovisning, reklamteknik, prissättning o. s. v. bör på denna kortare kurs utbytas mot flera undervisningstimmar i de egentliga »möbelämnena». Vad som däremot fattas och som bör beredas plats på schemat även i den kortare kursen, är ett ämne, som skulle kunna rubriceras »Budget och bosättning». Ekonomiläran, som för närvarande mest består av litet elementär nationalekonomi, torde kunna bytas ut mot detta ämne eller i varje fall få ett innehåll, som svarar däremot. I detta ämne borde också inledningsvis ingå några timmar om den aktuella inkomst- och förmögenhetsfördelningen i landet, så att vederbörande med utgångspunkt från genomsnittsfamiljens inkomst finge göra upp budget- och möbleringsförslag. Viktigt torde det också vara, att kursplanen omfattar något om bostadsförhållanden och den svenska bostadsstandarden med dess regionala variationer. Relationen möbler-bostad torde hittills ha ägnats alltför liten uppmärksamhet.

Den kursverksamhet som här har föreslagits täcker givetvis inte mera än de mindre och medelstora möbelaffärernas behov. Till de större affärerna har de sista åren knutits mera kvalificerad försäljningspersonal, som delvis haft till uppgift att vara konsulenter åt den möbelköpande allmänheten. Ur konsumenternas synpunkt måste denna utveckling hälsas med tillfredsställelse, då möbelhandelns service på detta område hittills ofta har varit alltför obetydlig. Men även en utvidgning av denna service är en fråga om att utbilda personal, eftersom lämplig sådan för närvarande inte finns utbildad i sådan utsträckning att det är möjligt att på kort sikt företa någon väsentlig upprustning av kundservicen.

Möbelutredningen vill slutligen i detta sammanhang uttala en förhoppning om att den konsulenttjänst, som Sveriges möbelhandlares centralförbund vid årsmötet år 1947 beslutade att inrätta för att betjäna sina medlemmar, snarast måtte besättas. För den mindre möbelhandeln i landsorten torde en sådan funktionär bli av mycket stor betydelse.

Med hänsyn till den vikt som måste läggas just vid möbelhandelspersonalens utbildning vill möbelutredningen föreslå, att statsbidrag skall utgå även för den föreslagna längre utbildningskursen för möbelhandelspersonal likaväl som anslag redan utgår till den kortare kursen. Utredningen anser det nu inte vara lämpligt att till detaljdiskussion ta upp frågan om kursens innehåll. Det bör liksom hittills med fullt förtroende kunna överlåtas åt branschorganisationerna att uppgöra kursprogrammet med beaktande av de synpunkter som utredningen ovan anfört.

*En avskräckande kombinationsmöbel
— bokhylla och radiobord med bar-
bord och läslampa i en och samma mö-
bel. Den övre bokhyllan är en jalousi av
imiterade bokryggar, varpå köparen för
en extra mindre kostnad kan få det egna
namnet präntat som författarnamn.*

*Sättet för butiks-
personalens
avlöning.*

Butikspersonalen i möbelhandeln avlönas för närvarande oftast med fast lön och provision på försäljningen. Provisionens storlek, liksom det sätt varpå den beräknas, varierar från affär till affär. Ibland utgår den med samma procent på kontant- och kreditköp, ibland med mera provision på handpengarna vid kreditköp, stundom med högre procent vid kontantköp, ibland endast på kontantköp o. s. v. Provisionens storlek varierar givetvis med lönen, men torde ligga omkring 1—2 %.

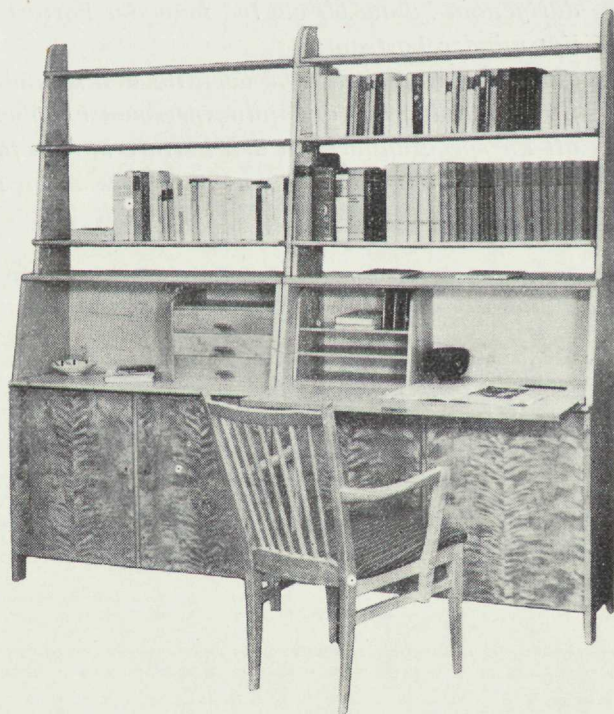
*Skäl för provi-
sionssystemet.*

Den motivering, som anföres för detta avlöningssystem, är att butikspersonalen blir effektivare genom provisionen. Genom att de anställda får en direkt ekonomisk vinst av att sälja så mycket som möjligt blir deras intresse för arbetet större. Försäljarna kommer inte att lägga ner arbete på onödiga

detaljer, och förutsättningarna för att kunna begränsa personalstyrkan ökas väsentligt. Med detta avlöningssystem kräver personalen själv, att antalet försäljare skall begränsas, och personalkostnaderna blir genom det tillämpade avlöningssystemet lägre. Å andra sidan framhåller man, är provisionen så liten, att den inte kan innebära någon frestelse att sälja för dyra varor. Med provisionssystemet vinnes vidare, att löneläget för de anställda inte fastlåses vid en så hög nivå, att den skulle bereda handeln svårigheter vid en eventuell konjunktur nedgång genom att en viss anpassning av löneläget efter omsättningen då inte kan ske. Till denna uppfattning ansluter sig en del av ledamöterna i möbelutredningen.

*Skäl mot provi-
sionssystemet.*

Andra ledamöter framhåller, att redan den möjlighet att kontrollera varje biträdes dagskassa, som affärsinnehavaren har, bör vara tillräcklig som en sporre för personalen att göra sitt bästa. Vidare framhålles, att de olägenheter för konsumenterna, som följer med detta system, väger väsentligt tyngre än fördelarna för möbelhandeln. Möbelhandelsbiträdens direkta ekonomiska intresse av att kunderna köper så dyrt som möjligt bör avskaffas. Med det

*Bra och praktisk kombina-
tionsmöbel med skåp i
underdelen, sekretärdel och
bokhyllor.*

inflytande, som denna personal har på möbelvalet, bör verkningarna av detta intresse, som väl i allmänhet inte tar sig medvetet uttryck, inte negligeras. Det framhålles vidare, att avskaffandet av detta lönesystem är mycket viktigt också ur synpunkten, att allmänheten får förtroende för möbelhandelspersonalen som rådgivare vid möbelköp. Som förhållandena nu är, säger man, betraktas i allmänhet möbelhandelsbiträdena — oftast säkerligen med orätt — såsom endast eller i varje fall främst intresserade av att själva förtjäna så mycket som möjligt. Inte endast för att ovidkommande hänsyn skall hindras att göra sig gällande, när ett möbelhandelsbiträde gör upp ett möbleringsförslag, utan även och kanske främst för att allmänheten skall få klart för sig att dessa hänsyn inte betyder något, anses avskaffandet av detta lönesystem vara viktigt.

Förslag.

Möbelutredningen föreslår i detta kapitel:

- 1. att en kurs för försäljningspersonal i möbelhandeln på förslagsvis sex månader anordnas varvid bör tagas under övervägande om den till en del kan bedrivas per korrespondens. Den centralt anordnade kursen skulle därigenom kunna bli c:a två månader kortare och därmed också väsentligt mindre kostsam;*
- 2. att statsbidrag skall utgå även till den sålunda föreslagna längre kursen för utbildning av försäljningspersonal i möbelhandeln;*
- 3. att kursprogrammet vid den kortare kursen för möbelförsäljare beskäres så att den blir mera en fortbildnings- än en utbildningskurs.*

KAPITEL 13.

VARIATIONER I FÖRSÄLJNINGEN

I utredningens direktiv framhålles som en av orsakerna till möbelhandelns för närvarande relativt höga marginaler, att »butikerna torde vara mycket ojämnt utnyttjade under olika säsonger, veckodagar och tider av dagen». Påpekandet om den ojämna belastningen på möbelhandeln, som gör att ett förhållandevis större antal anställda fordras än om belastningen vore jämnare, har framförts av representanter för möbelhandeln som en av förklaringarna till de ur konsumenternas synpunkt höga påläggen. Å andra sidan har från konsumenthåll framhållits, att frågan om att utjämna dessa variationer delvis är en fråga om att organisera försäljningen på ett lämpligt sätt.

För möbelutredningen har det varit angeläget att skaffa ett material som skulle kunna belysa hur det är ställt i detta avseende. Mindre vikt har därvid fästs vid variationerna under samma dag eller mellan de olika veckodagarna. Dels är det svårt att för en vara som möbler skaffa uppgifter om dags- och veckoförsäljning, dels spelar dessa variationer mindre roll i detta sammanhang. Det torde nämligen vara möjligt att till de tider under dagen, respektive under veckan, som är minst belastade, förlägga det arbete, som inte har samband med själva försäljningen — uppackning, justering o. d. När det gäller variationerna under olika tider av året kan givetvis en utjämning inte ske på detta sätt, och problemen blir därför större.

Säsongvariationer i försäljningen.

Möbelutredningens undersökning.

I det frågeformulär, som möbelutredningen utsänt till möbelhandeln, efterfrågades också försäljningen av möbler olika månader under år 1945.

Det är emellertid inte alla affärer, som kunnat svara på denna fråga på så sätt, att svaret avser enbart *möbelförsäljningen*. En del affärer har i gengäld lämnat upplysningar om dels möbelförsäljningen, dels den totala

Tabell 79. Möbelaffärernas försäljning olika månader i procent av hela försäljningen dels för affärer med olika omsättning, dels för samtliga affärer. Medianvärden.

Månad	Omsättning per år i 1.000 kronor					Samtliga	Samtliga utjämnade till 100,0
	--99	100--199	200--299	300--399	400--w		
Januari	5,2	5,8	5,0	5,7	5,0	5,4	5,5
Februari	5,7	6,4	5,6	6,7	6,4	6,0	6,1
Mars	7,6	8,0	7,8	7,9	8,4	7,7	7,9
April	7,4	7,3	7,6	7,4	7,5	7,5	7,6
Maj	7,0	7,3	7,4	6,8	7,3	7,2	7,3
Juni	7,5	7,9	7,5	6,8	7,6	7,5	7,6
Juli	6,3	6,6	6,4	5,6	6,4	6,3	6,4
Augusti	7,0	7,4	7,6	7,5	7,7	7,4	7,6
September	8,7	8,8	9,0	9,5	9,4	9,0	9,2
Oktober	11,4	11,1	11,2	11,8	11,1	11,3	11,5
November	9,7	9,8	10,6	10,1	10,0	10,0	10,2
December	13,2	13,1	12,3	12,3	12,0	12,8	13,1
Samtliga	96,7	99,5	98,0	98,1	98,8	98,1	100,0
Antal affärer	93	83	48	34	44	302	302

försäljningen under olika månader. Av dessa uppgifter att döma är fördelningen på olika månader densamma för såväl rena möbelaffärer som för affärer med blandat sortiment. De i fortsättningen (tabell 79) redovisade uppgifterna avser också ibland enbart möbelförsäljningen, ibland hela försäljningen. 302 affärer har lämnat fullständiga svar på frågan. Inom varje omsättningsgrupp såväl som för samtliga affärer har sedan medianen beräknats för de olika månaderna. (Då det är fråga om medianer och inte medeltal kan man givetvis inte vänta, att summan av procenttalen skall bli exakt 100. Därför har för »samtliga» en proportionell förhöjning skett i sista kolumnen i tabell 79.)

SMC:s undersökning.

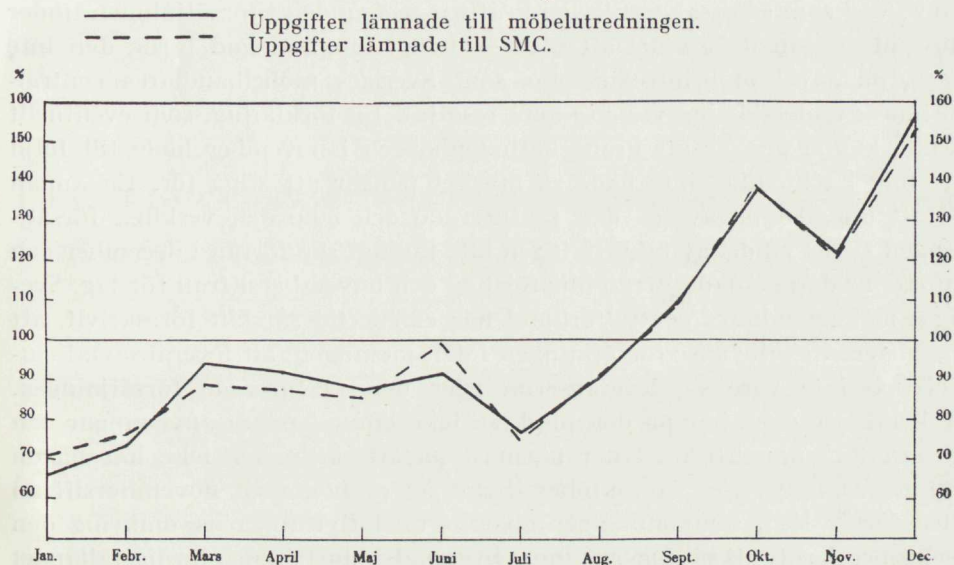
I samband med den omkostnadsundersökning, som Sveriges möbelhandlares centralförbund utförde under föregående år och avseende år 1945 (alltså samma år

Tabell 80. Möbelaffärernas försäljning olika månader i procent av en tolfedel av årsomsättningen, dels uppgifter lämnade till SMC, dels uppgifter lämnade till möbelutredningen.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Uppgift till SMC	71,0	76,3	89,8	88,3	86,1	99,2	75,6	91,2	109,7	139,0	121,0	152,9
Uppgift till möbelutredningen	66,1	73,4	94,2	91,7	88,1	91,7	77,1	90,5	110,1	138,2	122,3	156,6

som möbelutredningens undersökning), inforades också uppgifter om försäljningen olika månader. Resultaten av denna undersökning publicerades i tidningen Möbelvärlden, nr 10, 1946, och redovisas nedan i tabell 80. Procenttalen avser för varje månad omsättningen i procent av en tolfedel

Diagram 11. Möbelfärrernas försäljning olika månader i procent av en tolfedel av årsomsättningen, dels uppgifter lämnade till SMC, dels uppgifter lämnade till möbelutredningen.

av årsomsättningen. Uppgifterna avser aritmetiska medier i stället för medianer, men den skillnaden torde man här kunna bortse från. I tabellen har också uppgifterna i möbelutredningens undersökning omräknats så, att de blir jämförbara med SMC:s (se även diagram 11). Vad som främst intresserar är givetvis att få veta i vilken utsträckning de båda serierna stämmer överens. Redan en snabb blick på tabell 80 eller ännu hellre på diagram 11 klargör, att överensstämmelsen är mycket god. Detta bör kunna tagas som ännu ett bevis för att det insamlade materialet (såväl Sveriges möbelhandlares centralförbunds som möbelutredningens) är representativt.

Ett studium av tabell 79 klargör först, att några nämnvärda skillnader i säsongvariationerna med hänsyn till omsättningen inte finns mellan de olika affärerna. Endast undantagsvis är avvikelser från medeltalet för någon omsättningsgrupp så stora som en halv procentenhet. Mellan de olika månaderna är däremot skillnaderna stora. Sålunda äger i medianaffären endast 5,5 % av årsförsäljningen rum i januari (66,1 % av månadsgenomsnittet) mot 13,1 % i december. Decemberförsäljningen är alltså nära två

och en halv gång större än januariförsäljningen. Av möbelutredningens uppgifter framgår, att möbelhandeln under var och en av årets åtta första månader har en omsättning som ligger under det genomsnitt man erhåller, om återförsäljningen fördelas lika på alla tolv månaderna¹. Trots den väsentliga utjämning, som enligt samstämmiga vittnesbörd ägt rum i detta hänseende under krigsåren, äger cirka 45 % av den totala försäljningen rum under de fyra sista månaderna och cirka 35 % under det sista kvartalet. Vad som är orsaken till den kraftiga nedgången i försäljningen under november månad är svårt att säga — helt slumpbetingad torde den inte vara, då såväl möbelutredningens som Sveriges möbelhandlares centralförbunds undersökning visar samma resultat. En förklaring, som eventuellt skulle kunna ges, är att kronoskatteuppbörden i november hade till följd att folk i allmänhet inte hade så mycket pengar att köpa för. En annan är att uppgifterna avsåge den fakturerade och icke den verkliga försäljningen — att en del av faktureringen inte kunnat ske förrän i december och att därför den månadsiffran blir för hög och novembersiffran för låg. Sveriges möbelhandlares centralförbund har emellertid särskilt föreskrivit, att uppgifterna skulle avse försäljningen i den meningen, att leveransavtal slutits och inte vare sig leveranserna eller den fakturerade försäljningen. Möbelutredningen har på den punkten icke lämnat några anvisningar och de erhållna uppgifterna tyder närmast på att skillnaden icke har någon nämnvärd betydelse. Att oktobersiffran är så hög (och novembersiffran just därför låg), sammanhänger givetvis med flyttningarna omkring den 1 oktober. Trots att säsongerna inom byggnadsindustrin och färdigställandet av lägenheter i så hög grad utjämnats under olika månader på året, finner man alltså fortfarande sådana kraftiga säsongvariationer. Tyvärr saknas material, men annars skulle det ha varit av stort intresse att jämföra säsongkurvan nu och före kriget.

*Möbelfabrikernas
leveranser och
möbelaffärernas
försäljning.*

Av intresse i detta sammanhang är också att jämföra uppgifterna om affärernas försäljning olika månader med fabrikernas uppgifter om leveranser olika månader (jfr kapitel 5, sid. 95). I tabell 81 nedan redovisas dels samma uppgifter som i tabell 80 i vad de avser möbelutredningens undersökning, dels uppgifter om möbelfabrikernas leverans till affärerna — allt i procent av en tolfedel av årsomsättningen (se även diagram 12). Man hade måhända väntat sig, att de kraftiga säsongvariationerna i möbelhandeln väsentligen skulle bäras genom handelns lagerhållning. Tabell 81 och diagram 12 visar, att detta

¹ Dessa säsongvariationer återfinnes i flera andra detaljhandelsbranscher — ibland ännu mera accentuerade.

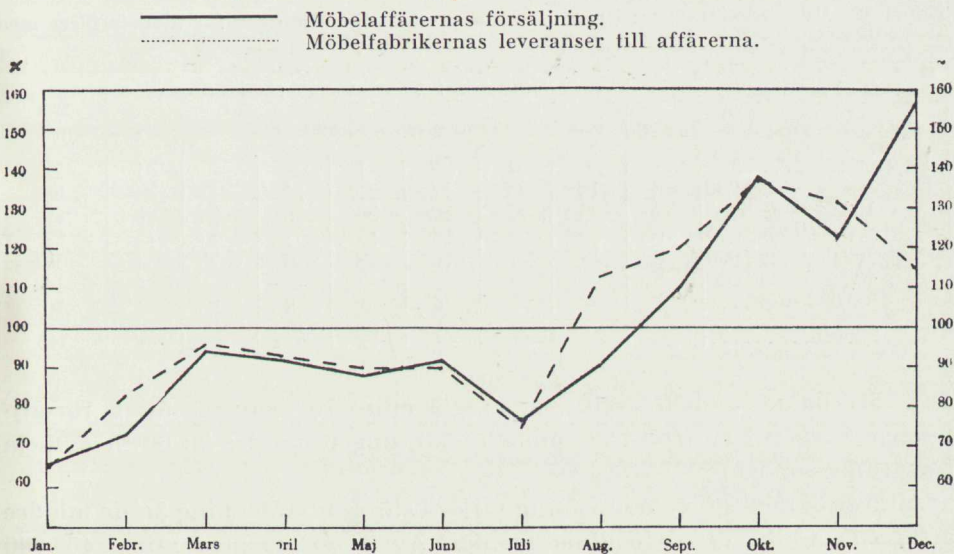
inte är fallet. Det är i huvudsak industrin, som håller lager åt handeln för säsongvariationerna. Speciellt under augusti, delvis även under september, sker visserligen en liten lagerpåfyllning i handeln för att sätta

Tabell 81. Möbelfärrernas försäljning olika månader i procent av en tolfedel av årsomsättningen samt möbelfabrikernas leveranser av möbler till affärerna olika månader, beräknade på samma sätt. Uppgifter lämnade till möbelutredningen.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Möbelfärrernas försäljning	66,1	73,4	94,2	91,7	88,1	91,7	77,1	90,5	110,1	138,2	122,3	156,6
Möbelfabrikernas leveranser	65,4	82,9	95,7	93,4	89,9	89,9	74,7	113,2	120,2	137,8	131,9	115,6

den i stånd att möta höstruschen, men denna påfyllning är relativt obetydlig och innebär endast lagerhållning för högst fyra månader. Att konstatera detta innebär naturligtvis inte att kritisera det. Det är tvivelsutan ur samhällsekonomisk synpunkt riktigt att affärerna med sina dyrare lagerlokaler etc. har så litet lager som möjligt.

Diagram 12. Möbelfärrernas försäljning olika månader i procent av en tolfedel av årsomsättningen samt möbelfabrikernas leveranser av möbler till affärerna olika månader, beräknade på samma sätt. Uppgifter lämnade till möbelutredningen.

Givetvis är uppgifterna om variationerna i försäljningen delvis påverkade av den nuvarande situationen med varuknapphet. Om situationen är sådan, att en vara säljs så fort den kommer in, är det också klart, att de båda kurvorna måste sammanfalla. Så enkelt är det dock inte. Vid jämförelse av

uppgifterna om leveranser olika månader med uppgifterna om sysselsättningen (det har i andra sammanhang visat sig gå bra att mäta produktiviteten med uppgifterna om sysselsättningsgraden), visade det sig, att en ganska kraftig lagerhållning tidvis måste förekomma (se kapitel 5, sid. 96). Orsaken till de stora variationerna i möbelhandelns försäljning kan alltså inte (eller endast till en mycket liten del) vara försenade leveranser från fabriker.

Möbler, textilier och mattor.

Möbler och andra varor. Fördelningen av försäljningen på garnityrmöbler (d. v. s. kompletta möblemang för sovrum, matsal etc.), styckmöbler, mattor och andra textilier samt övriga varor efterfrågades också i utredningens frågeformulär. Bearbetningen av dessa uppgifter är gjord så, att en uppdelning gjorts i möbler och övriga varor. Resultaten redovisas i tabell 82.

Användbara svar ha lämnats av 305 affärer. Av dessa uppger 20, d. v. s. 6,6 %, att de inte har annan försäljning än möbler och 253, d. v. s. 83,0 %

Tabell 82. Möbelförsäljningen i procent av den totala försäljningen för möbelaffärer med olika årsomsättning.

Årsomsättning kronor	Möbelförsäljningen i % av totala försäljningen								S: a
	Ejang.	100	90—99	80—89	70—79	60—69	50—59	—49	
Ej angivet	14	—	1	5	1	—	—	1	22
— 99.000	8	13	25	17	24	10	1	—	98
100.000—199.000	4	5	17	30	20	8	2	3	89
200.000—299.000	6	2	9	18	13	3	1	—	52
300.000—399.000	2	—	7	10	8	6	2	1	36
400.000—499.000	3	—	4	5	2	—	—	2	16
500.000—w	1	—	3	6	8	8	3	1	30
Samtliga	38	20	66	91	76	35	9	8	343

av affärerna, att möbelförsäljningen utgör minst 70 % av den totala försäljningen. Endast i 17 affärer är möbelförsäljningen mindre än 60 % av hela försäljningen.

Affärerna med större omsättning säljer i större utsträckning än de mindre affärerna andra varor förutom möbler. Av affärerna med minst 400.000 kronors omsättning per år t. ex. utgör möbelförsäljningen i medianaffären blott 77,0 % av den totala försäljningen mot 83,0 % i samtliga affärer. Av de större affärerna säljer en fjärdedel andra varor än möbler för 34 % eller mera av omsättningen, under det att motsvarande procenttal för samtliga affärer är 27.

**Garnityr- och
styckmöbler.**

I tabell 83 redovisas möbelförsäljningen i olika affärer, fördelad efter hur stor del som består av styckmöbler och hur stor del som består av garnityrmöbler. Försäljningen av garnityrmöbler är som synes något större än försäljningen av styckmöbler — i medianaffären är proportionen ungefär 55—45 %. Tar man endast de större affärerna — närmast de som har över 400.000 kronor i omsättning per år, blir emellertid proportionerna de omvända. Tre affärer anger, att de inte säljer några garnityrmöbler, och en att man

Tabell 83. Garnityrmöbelförsäljningen i % av totala möbelförsäljningen för möbelaffärer med olika årsomsättning.

Årsomsättning kronor	Garnityrmöbelförsäljningen i % av totala möbelförs.										S: a
	Ej ang.	90—	80— 89	70— 79	60— 69	50— 59	40— 49	30— 39	20— 19	—19	
Ej angivet	14	—	—	2	4	1	1	—	—	—	22
— 99.000	9	3	5	10	15	23	12	11	5	5	98
100.000—199.000	4	7	2	12	14	21	10	9	4	6	89
200.000—299.000	6	1	2	10	12	3	9	6	3	—	52
300.000—399.000	2	1	1	6	2	6	4	4	6	4	36
400.000—499.000	3	—	—	1	2	2	1	4	1	2	16
500.000—w	1	—	—	4	5	5	6	3	3	3	30
Samtliga	39	12	10	45	54	61	43	37	22	20	343

inte säljer några styckmöbler. Å andra sidan finns det en affär, som överhuvudtaget inte säljer något annat än styckmöbler (alltså inte heller textilier o. d.) och ytterligare tre där denna försäljning är minst 90 % av den totala försäljningen.

Vissa reservationer bör göras i anslutning till det presenterade materialet. Dels vet man inte, i vilken mån svaren påverkats av den aktuella diskussionen i frågan garnityr- eller styckmöbler. Man vet inte ens, i vilken riktning denna påverkan skett, även om det troligaste väl är, att man över-

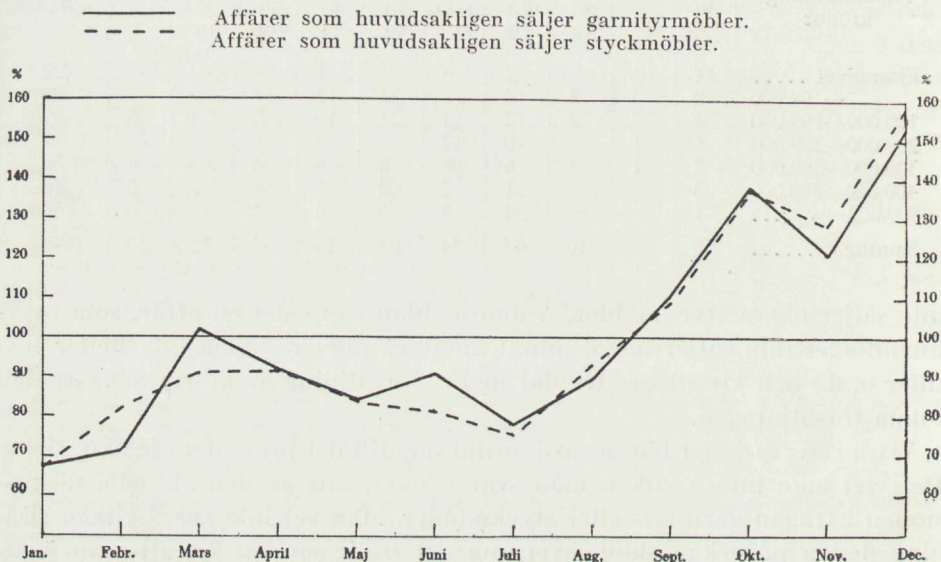
Tabell 84. Möbelaffärernas försäljning olika månader i procent av en tolfedel av årsomsättningen, dels i affär som huvudsakligen säljer garnityrmöbler, dels i affär som huvudsakligen säljer styckmöbler.

	Ant. aff.	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Affärer som huvudsakligen säljer garnityrmöbler	61	67,8	71,4	101,7	92,0	84,8	90,8	78,7	89,6	111,4	138,0	121,1	152,6
Affärer som huvudsakligen säljer styckmöbler	69	67,3	82,0	90,6	91,8	84,5	82,0	75,9	93,1	109,0	137,1	128,6	158,0

värderat försäljningen av styckmöbler. Dels har det naturligtvis varit svårt med gränsdragningen, dels slutligen har de flesta säkerligen inte i sin bokföring skilt på försäljningen av styck- och garnityrmöbler, varför svaren oftast är rena uppskattningar.

För att undersöka, om varusortimentet spelar någon nämnvärd roll för försäljningen olika månader, har uppgifter därom bearbetats särskilt dels för affärer, som till huvudsaklig del säljer garnityrmöbler, dels för affärer,

Diagram 13. Möbelfaffärernas försäljning olika månader i procent av 1/12 av årsomsättningen, dels för affärer som till huvudsaklig del säljer garnityrmöbler, dels för affärer som till huvudsaklig del säljer styckmöbler.

som till huvudsaklig del säljer styckmöbler. Endast de affärer har medtagits, där försäljningen av garnityr- (respektive styck-) möbler är minst dubbelt så stor som styck- (garnityr-) möbelförsäljningen. Vidare har endast sådana affärer medtagits, där möbelförsäljningen utgjort minst 80 % av den totala försäljningen. Resultaten redovisas i tabell 84 och diagram 13. Differenserna är som synes obetydliga och några symptomatiska skillnader kan knappast utläsas därav att säsongvariationerna i affärer med övervägande styckmöbelförsäljning är något mindre än i affärer där garnityrmöbelförsäljningen dominerar (en jämförelse med tabell 18 visar att avvikelserna endast i undantagsfall uppgå till 5 procentenheter).

Lagerhållning.

Lageromsättning.

Någon fråga om lagrets storlek ingick inte i formuläret, men däremot efterhördes hur många gånger de olika affärerna omsatte värdet av sitt möbellager under år 1945. Enligt anvisningarna skulle omsättningshastigheten beräknas enligt följande schema: »Värdet av inköpta möbler under år 1945, beräknat efter inköpspris, divideras med medeltalet av lagervärdet den 1/1 och 31/12 beräknat på samma sätt, alltså icke nedskrivet. Kvoten blir då omsättningshastigheten under året.» I en särskild fråga efterhördes hur det inneliggande lagret förändrats under året — inga väsentliga förändringar har ägt rum. Det hade varit önskvärt att ha uppgifter om lagervärdet även 1 juli t. ex. Som visats ovan äger en relativt stor försäljning rum just i december utan att lagret fylls i motsvarande grad. Lagervärdet, som det beräknats ovan, är därför — även om det, som enligt anvisningarna, upptagits till inköpspris — lägre än i genomsnitt under året, varför omsättningshastigheten blir större.

Tabell 85. Möbelfaffärer fördelade efter årsomsättning och omsättningshastigheten på lagret.

Årsomsättning kronor	Lageromsättning ... gånger per år												S: a
	Ej ang.	-1,4	1,5 -1,9	2,0 -2,4	2,5 -2,9	3,0 -3,4	3,5 -3,9	4,0 -4,9	5,0 -5,9	6,0 -6,9	7,0 -7,9	8,0 -w	
Ej angivet	13	2	—	1	2	—	1	2	—	—	—	1	22
— 99.000	16	6	4	21	6	15	8	7	5	4	2	4	98
100.000—199.000	7	3	11	15	7	25	3	8	7	1	1	1	89
200.000—299.000	5	4	1	6	9	9	1	10	3	—	1	3	52
300.000—399.000	2	—	5	3	5	5	1	5	4	3	—	3	36
400.000—499.000	—	—	—	4	1	2	—	5	1	—	1	2	16
500.000—w	1	—	3	2	5	8	2	6	2	1	—	—	30
Samtliga	44	15	24	52	35	64	16	43	22	9	5	14	343

Då inventering per den 1 juli endast undantagsvis torde äga rum var det dock tyvärr omöjligt att använda denna metod. Svaren på frågan kan vara missvisande även av den anledningen, att årsomsättningen dividerats med ett nedskrivet lagervärde trots anvisning att inte göra det. Att säga vilken betydelse dessa både felkällor här, är inte möjligt — den först angivna synes vara den avgjort mest betydelsefulla. Omsättningen av lagret är ett så allmänt använt mått att risken för att vederbörande vid beräkningen därav skall göra direkta fel av den ovan antydda karaktären förefaller liten.

Resultatet av frågan om lageromsättningen redovisas i tabell 85. I medianaffären omsattes lagret 3,2 gånger per år och hälften av affärerna har en omsättningshastighet mellan 2,3 och 4,4 gånger per år. Överhuvudtaget är spridningen i materialet mycket stor. De allra största affärerna har en hastigare lageromsättning än de övriga. Av de aderton affärer som

Skrymmande möbler — opraktiska för moderna smålägenheter.

redovisar en årsomsättning på lägst 650.000 kronor anger sålunda endast 3 (samtliga med över en miljon kronor i årsomsättning), att de omsätter lagret mindre än 3 gånger per år. Dessa större affärer har troligen också en redovisning, som utesluter, att de fel, som nämndes ovan, vidlåder deras uppgifter. Detta skulle tyda på att de angivna felkällorna inte är av så stor betydelse.

Enligt den undersökning som Sveriges möbelhandlares centralförbund gjort avseende 55 olika företag var emellertid omsättningshastigheten avsevärt lägre — endast 2,2 gånger per år.

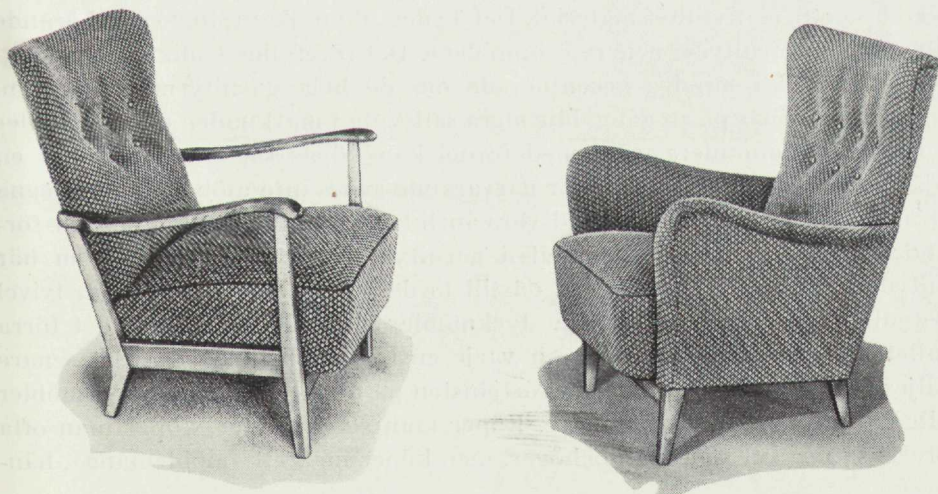
Lagerhållning. Det totala lagret i möbelhandeln kan med ledning av ovanstående beräknas till mellan en tredjedel och hälften av årsomsättningen. Det är givet, att särskilda svårigheter och kostnader uppstår genom nödvändigheten att hålla så stora lager. Trots att variationerna i försäljningen i stort sett följes av leveranserna från möbel-fabrikerna, måste lagerutrymmet dessutom utökas under höstmånaderna, då en påfyllning för höstförsäljningen sker.

Så gott som hela försäljningen i möbelaffärerna passerar också affären innan varan når köparen. I frågeformuläret efterhördes om leveranser direkt från fabrik till kund förekom och i så fall hur stor omfattning de hade. 233 affärer svarade och av dessa angav 86 att detta överhuvudtaget inte förekom. Av de övriga 147 affärerna uppskattade 123 dessa leveranser till högst 5 % (oftast 1 % eller dylikt) av den totala försäljningen.

I frågeformuläret till fabrikerna efterhördes också omfattningen av de direkta leveranserna från fabrik till konsument efter order från möbelaffär. Nära hälften av dem som besvarat frågan förklarade, att sådana leveranser förekom, men det rörde sig i allmänhet blott om 3—4 % av de totala leveranserna. En bild som alltså stämmer mycket bra med de svar, som möbelhandlarna har gett.

Leveranstider. I den debatt, som förts om försäljning av möbler direkt från fabrik till konsument, har anförts, att detta är omöjligt bl. a. därför att konsumenterna alltid vill ha sina möbler omedelbart och att leverans från fabrik måste ta en viss tid. I frågeformuläret för möbelhandeln efterhördes erfarenheterna på denna punkt — svaren visar att detta skäl mot direktförsäljning inte är så vägande. 168 affärer anger sålunda, att det är vanligare, att kunderna begär leverans efter viss tid, än att de vill ha möblerna omedelbart, under det att 153 anger motsatsen som det vanliga. 72 affärer (47 i den förra och 25 i den senare gruppen) ligger emellertid i gruppen 40—60 %. Bortser man från denna grupp, där proportionerna är så jämna, blir skillnaderna ännu mindre.

Lättare, men bekväma fåtöljer.

Sammanfattning och kommentarer.

Säsongvariationerna i möbelhandelns försäljning är betydande. Under årets fyra sista månader äger så gott som hälften av den totala försäljningen rum. Skillnaderna härvidlag mellan affärer av olika storlek eller med olika sortiment är förhållandevis liten.

Möbler utgör i medianaffären 83 % av den totala försäljningen — i de större företagen betyder dock möblerna mindre. Möbelförsäljningen består till ungefär lika delar av garnityr- och styckmöbler — garnityrmöblerna dominerar i de mindre och styckmöblerna i de större affärerna.

Omsättningshastigheten på lagret är enligt möbelutredningens undersökning 3,2 gånger per år, men enligt SMC:s undersökning endast 2,2 gånger. Vid muntliga intervjuer i samband med besök i över 100 möbelaffärer har man allmänt angett lageromsättningen till c:a 3 ggr per år. Det genomsnittliga lagret måste alltså uppgå till mellan hälften och en tredjedel av årsomsättningen.

Säsongvariationerna i handeln är, som visats i kapitel 5 (sid. 96, tabell 32 och diagram 8) naturligtvis i mycket hög grad beroende av variationerna i fråga om färdigställandet av lägenheter. Trots strävandena att åstadkomma en utjämning därvidlag är dessa variationer ännu betydande, och man kan följaktligen inte heller räkna med att därigenom uppnå en utjämning inom den närmaste tiden.

Det gäller då att om möjligt finna andra vägar, som medför önskat resultat. Undersökningen om variationerna dels i affärer som huvudsakligen sålde garnityr- dels i de som huvudsakligen sålde styckmöbler visade inte några betydande skillnader. I den mån skillnader förelåg, var dock variationerna mindre i affärer för styckmöbler. Undersökningen bygger emellertid på ett relativt litet material. Det är dessutom okänt, hur vederbörande definierar »garnityr-» och »styckmöbler». Det förefaller troligt, att säsongerna skulle bli mindre accentuerade om de hela garnityrmöblemangen, som måste köpas på en gång, blir mera sällsynta i marknaden och de möbler kommer att dominera, som med fördel kan köpas så, att man köper en pjäs ett år och en ett annat. För närvarande synes inte möbelhandelns egna strävanden i någon högre grad vara inriktade på att åstadkomma en förändring av proportionerna mellan garnityr- och styckmöbler i den här antydda riktningen. Orsakerna därtill torde vara flera. Det är utan tvivel betydligt mera arbete att sälja styckmöbler än »möblemang». I det förra fallet måste affär göras upp om varje enskild möbelpjäsa — i det senare säljes flera möbler på en gång. Förtjänsten på försäljningen av styckmöbler blir av dessa skäl också mindre. Köper man styckmöbler, köper man ofta precis så mycket som man behöver, men köper man ett »möblemang», hän-

der ibland att en eller flera möbler, som man egentligen varken har behov av eller plats för, följer med i köpet.

Den genomförda uppbördsreformen har enligt vissa uppgifter delvis redan verkat säsongutjämnande — genom att skattebetalningarna nu fördelas jämnt över året försvinner de avmattningar i försäljningen som tidigare märktes efter skatteuppbörderna.

KAPITEL 14.

MÖBELHANDELNS OMKOSTNADER.

Det statistiska materialet.

För ett bedömande av möjligheterna att åstadkomma billigare möbler, som varit en av de centrala frågorna i utredningens arbete, är givetvis uppgifterna om möbelhandelns omkostnader av stor betydelse. I frågeformuläret till möbelaffärerna ingick en del frågor avsedda att ge en uppfattning om dessa kostnader. Det var inte möjligt att i det sammanhanget göra en fullständig omkostnadsundersökning. Strax innan möbelutredningens frågeformulär utsändes hade nämligen Sveriges möbelhandlares centralförbund för en egen undersökning rörande omkostnader och bruttovinst under år 1945 sänt ut ett omfattande frågeformulär till ett stort antal möbelaffärer. Det ansågs då olämpligt att omedelbart efteråt återkomma och fråga om delvis samma saker. I stället överenskoms, att Sveriges möbelhandlares centralförbunds undersökning skulle ställas till utredningens förfogande snarast möjligt.

För Sveriges möbelhandlares centralförbunds undersökning uttogs ett antal möbelaffärer, som med hänsyn till typ, storlek och affärsläge i största möjliga mån skulle svara mot fördelningen i centralförbundet i sin helhet. Endast en mindre del — 63 st. — av företagen har svarat, en del dock inte på alla frågor.¹ Då en del av företagen har mera än ett försäljningsställe är antalet affärer något högre. Endast ett fåtal stockholmsföretag — tre stycken — ingår i undersökningen. Såväl omkostnaderna som bruttovinsten

¹ Dessa affärer fördelar sig på orter av olika storlek på följande sätt:

Ortsstorlek (antal inv.)	Antal affärer
— 1000	8
1001— 5000	16
5001— 30000	16
30001—100000	15
100001—w	8
Samtliga orter	63

Tabell 86. De i SMC och i möbelutredningens undersökning ingående företagen fördelade efter årsomsättning.

Årsomsättning	Absoluta tal		Relativa tal	
	SMC	Möbelutredn.	SMC	Möbelutredn.
—199.000 ..	19	209	30,1	60,9
200.000—499.000 ..	27	104	42,9	30,3
500.000—w	17	30	27,0	8,8
Samtliga	63	343	100,0	100,0

visar sig vara högre för dessa företag och undersökningen är alltså inte representativ för företag i Stockholm.

För bearbetningen har en indelning av företagen efter omsättningens storlek gjorts. De större affärerna är mycket överrepresenterade — se tabell 86. I fortsättningen kommer uppgifter ur såväl möbelutredningens som SMC:s undersökning att redovisas.

Försäljnings- och lagerlokaler.

Av de affärer som besvarat möbelutredningens frågeformulär anger 91 0/0, att de har en centralt belägen affär. Vid huvudgata ligger 56 0/0 av affärerna under det att 35 0/0 — ehuru de ligger centralt — ligger vid bigata.

Den sammanlagda ytan för affärs-, kontors-, lager- och verkstadslokaler för affär med olika omsättning redovisas i tabell 87.

Tabell 87. Möbelaffärer, som besvarat utredningens frågeformulär, fördelade efter sammanlagda ytan för affärs-, kontors-, lager- och verkstadslokaler samt årsomsättning.

Årsomsättning 1.000 kr.	Sammanlagd yta (100 m ²)													Oms. pr m ²	S:a
	Ej ang.	—2	2—3	3—4	4—5	5—6	6—7	7—8	8—9	9—10	10—20	20—w	Median		
Ej angivet ..	1	4	6	5	1	2	—	—	—	1	1	1	—	—	22
— 99 ..	4	43	26	13	6	3	2	—	—	—	1	—	215	233	98
100—199 ..	1	12	13	20	13	16	6	5	1	1	1	—	400	375	89
200—299 ..	1	—	4	3	6	10	9	4	4	5	4	2	620	405	52
300—399 ..	—	2	1	2	2	3	3	3	2	6	12	—	900	389	36
400—499 ..	—	1	—	1	—	1	—	—	3	—	7	3	1285	350	16
500—w	—	—	—	—	—	1	1	1	1	2	12	12	1750	414	30
Samtliga ...	7	62	50	44	28	36	21	13	11	15	38	18	445	340	343

I den minsta storleksgruppen var omsättningen i medianaffären endast cirka 230 kronor per m², till en del säkert sammanhängande med att dessa affärer har förhållandevis mycket verkstadslokaler. I övrigt var sambandet mellan använd yta och omsättningen helt naturligt mycket starkt. Omsätt-

ningen per m² i affärer med mera än 100.000 kronor i omsättning per år uppgick sålunda i allmänhet till cirka 400 kronor.

De allra flesta affärerna — ungefär tre fjärdedelar — har lager och/eller verkstadslokaler skilda från affären, i allmänhet har man dock inte långt dit, medianaffären har endast 75 m. I genomsnitt är det ungefär halva den disponerade ytan, som finns i dessa lokaler.

Av inhämtade uppgifter om husens fasadlängd, antalet skyltffönster samt om butiksytan i gatuplanet framgår, att butikerna ofta är belägna i hörnhus samt att de är relativt grunda. Med andra ord — den del av affären, som ligger i gatuplanet, tjänstgör egentligen ofta endast som utställningslokal. Dessa affärslägen är i allmänhet också de dyraste.

Möbelutredningens fråga om hyreskostnaderna var mycket ofullständigt besvarad. Svaren har därför inte bearbetats utan uppgift om hyran har tagits från Sveriges möbelhandlares centralförbunds omkostnadsundersökning. Till hyran har lagts kostnader för värme, lyse och städning. Om rörelsen drives i egen fastighet har en marknadshyra beräknats. I nedanstående tablå visas hyran i procent av omsättningen i affärer med olika omsättning dels medianer, dels aritmetiska medium. Dessa uppgifter visar att hyreskostnaderna i de mindre affärerna ligger högre än i de större, likaväl som möbelutredningens undersökning visade, att omsättningen per m² i de mindre affärerna var väsentligt lägre än i de större.

Årsomsättning	Median	Aritmetiskt medium
—199.000	3,5	4,1
200.000—499.000	3,0	3,2
500.000—w	3,3	3,1

Lönekostnader.

Den mest betydande posten på omkostnadskontot är emellertid inte hyran utan personallönerna, som svarar för nära hälften av omkostnaderna. Enligt SMC:s undersökning uppgick de till 6,5, 7,9 respektive 8,1 % av omsättningen i medianaffärerna i de olika storleksgrupperna. Däri är inte inräknat chefslön. För att uppnå likformighet har denna normerats så, att den beräknats till 4.000 + 2 % av omsättningen. Den har dock maximerats till 24.000 kronor per år. Med detta system att beräkna ersättning till företagsledaren är det klart, att chefslörens relativa andel av kostnaderna måste bli mindre, desto större omsättning affärerna har. Den sjunker också från 4,8 % i den minsta storleksgruppen till 3,3 respektive 2,6 % i de övriga. I personallönen ingår också löner t. ex. till reparations- och översynsarbete, men inte till s. k. produktivt arbete.

Egen tillverkning och inköp.

Egen tillverkning av möbler — mestadels i form av stoppning av fåtöljer etc. — driver 163 av de 327 affärer, som svarat på en fråga därom. I några fall förekommer det också, att en affär köper trävita möbler, som sedan bonas på en verkstad i anslutning till affären. Värdet av den egna tillverkningen är relativt obetydligt i förhållande till de totala inköpen men däremot torde dessa »leveranser» vara större än från de flesta enskilda leverantörer. Bland dem, som överhuvudtaget har egen tillverkning, gör medianaffären 16 % av de totala inköpen på egen verkstad, en fjärdedel gör mindre än 7 % och en fjärdedel mera än 29 %.

Så gott som samtliga möbelaffärer köper en del av sina möbler — oftast mera än hälften — genom resande. Därnäst vanligast är det med direkt order från fabrik. De större affärerna tycks dock tillämpa det senare systemet i större utsträckning än det förra. Ungefär hälften av affärerna gör också en del inköp från grossister, även om dessa inköp vanligen är mycket små.

Endast sex affärer anger, att de köper upp någon fabriks hela produktion. Av svaren på fabrikantformuläret framgick, att endast två fabriker sålde hela sin produktion till en och samma affär. Skillnaden kan bero på att någon av de fabriker, det är fråga om, inte besvarat utredningens formulär, eller också på att några av de affärer, som har sagt sig köpa någon fabriks hela produktion, i verkligheten inte gör det, fastän de tror sig göra det. Hur det än förhåller sig därmed, visar svaren på dessa frågor, att denna form av relation fabrikation-handel är av mycket liten betydelse.

Det är också endast fem affärer, som anger sig ha ensamförsäljningsrätt för en del möbeltyper. En affär har egen fabrik, två affärer har ensamförsäljningsrätt för var sin typ av bäddsoffor och två har inte angett, vilka möbeltyper ensamförsäljningen gällt. Vanligare är det med ensamförsäljningsrätt för en viss ort, visst distrikt eller dylikt, men även denna form är relativt sällan förekommande — mindre än en fjärdedel av affärerna har sådan ensamrätt.

I en fråga uppmanades affärerna att uppge det ungefärliga antalet leverantörer av möbler under år 1945. 298 affärer har besvarat frågan, och det är påfallande, hur många leverantörer även småaffärerna har. Givetvis kan den nuvarande situationen med knapphet på varor ha bidragit till att antalet leverantörer blivit större än i »normala» tider därigenom att varje affär köpt från så många fabriker som möjligt. Å andra sidan torde de flesta fabrikanter ha varit måna om att framförallt sälja till sina gamla kunder. Svaren på frågan torde alltså beskriva en situation, som inte alltför mycket avviker från den normala.

I tabell 88 redovisas svaren. Räknar man med samtliga företag, hade medianaffären 56 leverantörer. I stort sett stiger antalet leverantörer med stigande företagsstorlek. Sålunda har av affärer med en halv miljon kronor eller mera i årsomsättning lika många flera som färre än 115 leverantörer.

Tabell 88. Möbelaaffärer, som besvarat frågeformuläret, fördelade efter årsomsättning och ungefärligt antal leverantörer under år 1945.

Årsomsättning 1 000 kr.	Ungefärligt antal leverantörer												S:a	Kd
	Ej ang.	—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—200	201—300	301 ¹⁾ —w		
Ej angivet	8	—	1	3	2	1	3	1	2	—	1	—	22	25
— 99	10	4	6	10	8	10	27	9	9	5	—	—	98	31
100—199	11	—	1	3	4	3	21	15	15	12	2	—	89	58
200—299	6	—	2	1	—	1	9	7	11	12	2	1 (308)	52	82
300—399	6	—	—	—	2	1	8	1	3	14	1	— (375)	36	100
400—499	—	—	—	—	1	—	3	3	1	7	1	— (400)	16	100
500—w	4	—	—	—	—	—	2	3	7	9	2	3 (412)	30	115
Samtliga	45	4	10	17	17	16	73	39	48	59	9	4	343	56

På en fråga om hur man planerade sina inköp — om man köpte en större del av sitt möbelbehov i god tid före önskad leveransdag eller om man köpte småposter, allteftersom efterfrågan varierar — gavs samma svar som på frågan om säsongvariationerna, nämligen att köpen oftast sker i små poster allteftersom efterfrågan växlar.

Frakt- och reparationskostnader.

Kostnaderna för frakter och transporter av möbler från leverantören till affären har också efterfrågats, och 298 affärer har besvarat frågan. Dessa kostnader har sedan satts i relation till värdet av den totala omsättningen av möbler under året. Det synes, som om dessa kostnader spelar en relativt liten roll — i medianaffären uppgår de till 1,4 % — se tablan nedan. I de omkostnadsundersökningar som utförts inom Sveriges möbelhandlares centralförbund fanns inte dessa kostnader specificerade vare sig år 1938, 1940 eller 1945, varför möjligheter att göra jämförelser saknas.

Kostnad för ... i % av omsätt.	Nedre kvartil	Median	Övre kvartil
Frakt från leverantör till affär	1,1	1,4	2,3
Reparationer	0,2	0,4	0,8

På samma sätt som fraktkostnaderna har kostnaderna för reparationer av möbler som år 1945 skadats under transport från fabrik till affär efter-

¹ Siffror inom parentes anger antalet leverantörer.

frågats och satts i relation till den totala omsättningen av möbler under året — resultaten redovisas i tablån ovan. Även dessa kostnader synes vara relativt små — för medianföretagen uppgår de till 0,4 % av årsomsättningen. Enligt SMC:s undersökning var reparationskostnaderna ännu något lägre — medianen var 0,3, 0,1 och 0,2 i de olika storleksgrupperna. De sammanlagda kostnaderna för frakter och reparationer understiger alltså i medianaffären två procent. Några skillnader mellan affärer av olika storlek kan inte konstateras.

Affärerna har också uppmanats att uppge vilka skador som är vanligast. Tryck på skivor, inslagna kanter och avslagna ben är de vanligaste svaren. Skador i ytbehandlingen tycks emellertid vara vanligare än brottskador, som framförallt är av typen avslagna ben.

Enligt samstämmiga uppgifter från branschmän har skador under transporter väsentligt ökat under kriget. Det är nu också allt vanligare att transporterna försäkras — försäkringskostnaden delas lika mellan fabrikanter och möbelhandlaren.

Möbelutredningen har också företagit en utredning om premierna för fraktförsäkringen samt om relationerna mellan premieinkomster och skaderegleringskostnader. Undersökningen är ofullständig därigenom att det endast är ett bolag, som har lämnat upplysningar. Å andra sidan svarar detta bolag enligt uppgift för den överväldigande delen av dessa försäkringar, varför uppgifterna därifrån torde vara representativa.

De uppgifter som erhållits, avser ett enda år — 1945 — och några generella slutsatser får givetvis inte dragas därav. Enligt de erhållna uppgifterna, som endast avser transporter från möbelfabrik till möbelfär, uppgick nettopremierna under år 1945 till 237.310 kronor, under det att skadorna uppgick till 127.590 kronor. I regress hade emellertid erhållits 7.687 kronor, varför skadekostnaderna netto uppgick till 119.903 kronor. Uppgifter för enskilda firmor har inte kunnat erhållas. Att inkomsterna avser nettopremier innebär, att en viss premiereduktion äger rum vid årets slut, dels beroende på hur emballeringen skötts, dels på hur kontot ser ut. Om ett företag under en följd av år har små skadekostnader i förhållande till de erlagda premierna, kan nämligen en reduktion erhållas.

Premierna var under år 1945 100 öre för att sända möbler söderifrån till Änge och platser belägna söder därom samt 175 öre för sändningar till, från och mellan stationer norr om Änge. Fr. o. m. den 1 mars 1946 är dessa premier sänkta till 75 respektive 125 öre eller med 25 respektive 28,6 %. Då det största antalet transporter äger rum från stationer söder om Änge till och mellan stationer, som också ligger söder om Änge, torde man kunna räkna med att reduktionen av bruttopremierna endast obetydligt överstiger 25 %. Hur de lägre bruttopremierna kommer att influera på premie-

reduktionen vet man ännu inget om — det förefaller dock sannolikt, att den blir relativt mindre än tidigare, varav följer, att premiesänkningen i realiteten blir mindre än 25 %.

Mot det anförda exemplet kan anföras att slumpavvikelser kan ha gjort relationen intäkter—kostnader ovanligt gynnsam under år 1945. Mot detta talar det förhållandet, att de faktiska kostnaderna för reparation av skadade möbler i medianaffären uppgick till 0,4 % av omsättningen detta år. Premierna för de flesta sändningarna var detta år 1 % av värdet. Relationen mellan 1 och 0,4 % är ju ungefär densamma som ovan mellan premieintäkterna och utbetalda skadeersättningar. Det styrker närmast ett antagande, att uppgifterna är normala. Är detta fallet torde man också kunna påstå, att premierna i förhållande till riskerna var för höga — i all synnerhet som de anförda premieintäkterna var nettosummor.

Möbelrealisationer.

I diskussionen om orsakerna till de relativt höga möbelpriserna har bl. a. anförts, att en hel del möbler måste realiseras till mycket låga priser. I frågeformuläret till möbelaffärerna ingick därför också en del frågor om möbelrealisationernas omfattning, om storleken av prisreduktionerna etc. 119 av 327 affärer, d. v. s. 36,4 % förklarar sig ha realiserat möbler under år 1946. Bland de större företagen var det dock betydligt flera som sade sig ha haft realisationer än bland de mindre.

En riktig uppfattning om dessa realisationers betydelse för möbelhandeln erhålles först då man vet omfattningen av realisationerna i förhållande till den totala försäljningen samt vidare vet hur mycket priserna reducerats.

I åtta av de 119 affärerna har värdet av de realiserade varorna uppgått till 10 % eller mera av årsomsättningen. I medianaffären omfattade realisationen endast 3,1 % av omsättningen under året och i tre fjärdedelar av de berörda affärerna omfattar realisationen mindre än 6 % av hela årsomsättningen.

Prisreduktionerna för de realiserade möblerna var i allmänhet måttlig. I 63 av 110 affärer var den sålunda högst 25 %, i 26 affärer, som har realisationer, reducerades priserna så, att de fortfarande låg över inköpspriset. I 63 av 110 affärer var den sålunda högst 25 %; i 26 affärer, som har realisationer i allmänhet endast en liten del av realisationsmöblerna.

Orsakerna till att en del möbler realiserades angavs endast i undantagsfall. För lång lagringstid, varigenom vissa skador uppstått, var den vanligaste orsaken. Andra orsaker angavs vara att möblerna blivit omoderna eller att de blivit skyltskadade.

Transport från affär till kund.

I frågeformuläret ingick också en serie frågor avsedda att belysa, hur transporter av möblerna från affären till kunderna organiserats, omkostnaderna därför etc. Endast 66 av de 332 affärer, som svarat, har egen bil för dessa transporter. De flesta affärerna använder flera olika transportsätt, häst, bil, cykel etc.

Hemsändningskostnaderna efterhördes också. De har sedan satts i relation till omsättningen, och vissa uppgifter redovisas i tabell nedan. Som synes stiger de med stigande företagsstorlek. Detta är troligen endast sken-

	Nedre kvartil %	Median %	Övre kvartil %
Samtliga företag	0,7	1,1	1,8
—199.000	0,6	0,9	1,4
200.000—499.000	0,8	1,2	1,9
500.000—w	1,5	2,2	3,8

bart. De mindre firmorna, som inte har personal sysselsatt endast med sådant arbete, har troligen inte bokfört lönekostnaderna för denna personal särskilt utan tillsammans med andra löner. De större företagen däremot torde ha fört lönerna för transportarbetarna till dessa kostnader.

Samverkan mellan olika affärer vid dessa transporter förekommer inte alls — eller blott i mycket obetydlig utsträckning. Den enda form av planering av utkörningarna, man för närvarande har, är dels att de större firmorna kör i olika stadsdelar olika dagar, dels att de mindre firmorna sparar ihop transporter åt samma håll så långt det är möjligt. I allmänhet anser man det inte heller möjligt att ordna dessa transporter på något annat sätt. Konsumenternas krav på expediering bestämt klockslag och svårigheterna, om en möbel måste skruvas sönder för att gå in i ett rum, genom en trappa eller dylikt, om inte affären har någon representant med som gör detta, framhålles som ett hinder. Vidare framhålles, att det i allmänhet är svårt att ordna ett sådant samarbete mellan konkurrenter, även om det i och för sig vore önskvärt.

På de mindre orterna kan ett sådant samarbete svårigen ordnas, eftersom där ibland bara finns en möbelaffär. Även om det finns ett par tre affärer, stöter emellertid samarbete av denna typ på motstånd.

Förespråkarna för ett dylikt samarbete (13 av dem som svarat) har i allmänhet tänkt sig en gemensam central för transporter — antingen möbelhandlarnas egen eller ett åkeri. Detta bör då kombineras med en överenskommelse, att transporter till olika orter (stadsdelar) endast äger rum en viss eller vissa veckodagar.

Ränteutgifter.

För att erhålla en uppfattning om möbelhandelns räntekostnader frågades också om rörelsekapitalets storlek. Endast ett fåtal affärer besvarade frågan och det har inte ansetts möjligt att med utgångspunkt därifrån fastställa handelns räntekostnader.

Genom sammanställning av balansräkningar för ett antal möbelaffärer har i stället proportionen mellan huvudposten på aktiv- och passivsidorna undersökts. (Undersökningen utförd vid handelshögskolan, Stockholm, år 1943 på materialet från en tidigare inom Sveriges möbelhandlares centralförbund utförd omkostnadsundersökning.) Resultatet blev följande:

Aktiva		Passiva	
Kassa, bank etc.	5 %	Kapital	44 %
Kundfordringar	41 %	Skulder till leverantörer	24 %
Lager	41 %	Andra skulder	32 %
Inventarier, fastigheter .	13 %		<hr/>
	<hr/>		100 %
	100 %		

Lagret omsättes enligt möbelutredningens beräkningar 3,2 och enligt Sveriges möbelhandlares centralförbunds 2,2 gånger per år. Genomsnittspålägget torde, med utgångspunkt från uppgifter i kapitel 16, kunna beräknas uppgå till c:a 50 %, d. v. s. 33 % på bruttot.

Det i företaget arbetande kapitalet skulle, om detta antagande är ungefär riktigt, uppgå till i genomsnitt drygt 50 % av årsomsättningen. $\frac{67 \cdot 100}{100 \cdot 3,2 \cdot 42} = 51,1$ %. Av detta skulle 24 % enligt ovan refererade undersökning vara skulder till leverantörer. Om man antar, att ingen ränta behöver betalas för dessa skulder, skulle därför det kapital, som behöver förräntas, inte uppgå till mera än cirka 40 % av omsättningen. Om man beräknar den genomsnittliga räntan för detta kapital till 5 %, skulle räntan i förhållande till omsättningen uppgå till 2 %.

Det är givet, att detta procenttal endast är avsett att ge ett mått på storleksordningen av räntekostnaderna för en affär. Flera felkällor finns — den största torde vara, att lagret är väsentligt nedvärderat i boksluten. Om lagret värderades högre skulle emellertid räntekostnaderna bli ännu lägre, förutsatt att lagret icke nedvärderats, då lageromsättningen beräknades. Om lageromsättningen på grund av de angivna felkällorna i verkligheten skulle vara lägre än 3,2 gånger per år, blir räntekostnaderna däremot givetvis högre. Om man antar, att lagret omsättes i genomsnitt 2,2 gånger per år, blir räntekostnaden enligt samma beräkningsmetod som ovan 2,8 %.

Det är av intresse att jämföra denna teoretiskt framräknade räntekostnad

med den, som erhålles i omkostnadsundersökningen och som bygger på ett faktiskt material. Medianen för räntekostnaderna var i de tre grupperna 2,7, 2,0 och 1,6 %, vilket sammanlagt för samtliga företag blir 2,1 %. Detta tal är som synes nästan exakt lika med det ovan teoretiskt framräknade.

SMC:s omkostnadsundersökning.

I tabell 89 redovisas resultaten av SMC:s omkostnadsundersökning. Alla omkostnader redovisas där i procent av omsättningen efter avdrag av omsättningskatten. Vad gäller chefslönen har den, som ovan nämnts, på

**Tabell 89. Omkostnader inom företag av olika storlek under år 1945.
SMC:s undersökning.**

Kostnadsslag	Omkostnader i procent av omsättningen efter avdrag av omsättningskatten i företag med ... kronor i omsättning/år					
	— 199.000		200.000—499.000		500.000—w	
	Aritm. Medium	Median	Aritm. medium	Median	Aritm. medium	Median
Antal företag	19		27		17	
Chefslön	5,3	4,8	3,4	3,3	2,5	2,6
Personallöner	7,1	6,5	7,7	7,9	9,2	8,1
till försäljare ...	3,7	3,2	3,7	3,6	4,4	4,5
till övrig personal	3,4	3,3	4,0	4,3	4,8	3,6
Lokalkostnader ...	4,1	3,5	3,2	3,0	3,1	3,3
Räntekostnader	2,7	2,7	2,2	2,0	1,8	1,6
utgiftsräntor	0,8	0,9	0,7	0,5	0,5	0,4
5 % ränta å eget kapital	1,9	1,8	1,5	1,5	1,3	1,2
Bil- & transportkostnader	2,1	1,9	1,0	0,8	1,6	1,8
Reklam	1,0	0,7	0,7	0,7	1,1	1,1
Kontorskostnader .	0,6	0,3	0,5	0,5	0,7	0,6
Försäkringar	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Rep., ej löner	0,8	0,3	0,2	0,1	0,2	0,2
Kundförluster	0,4	0,3	0,9	0,4	0,4	0,3
Inv. avskrivn.	0,7	0,4	0,2	0,1	0,2	0,2
Omkostnader utom chefslön	18,1	17,5	16,5	17,2	19,1	19,0
S:a omkostnader ..	23,4	22,3	19,9	20,4	21,6	21,6

grund av de olika sätt varpå den beräknats, likformigt beräknats till 4.000 kronor + två procent på omsättningen, men maximerats till 24.000 kronor per år. Så hög tänkes chefslönen vara i företag med en miljon kronor eller mera i omsättning per år. Under bil- och transportkostnader föres 20 %

¹ Då inte alla affärer lämnat alla uppgifter har medeltalen för vissa kostnadsposter räknats på ett mindre antal affärer än det som anges i tabellen. Detta har till följd att »summa omkostnader» inte alltid exakt stämmer med summan av de enskilda kostnadsposterna.

avskrivning på bilparkens inköpsvärde — även bilförsäkring föres hit. Under kundförluster föres dels verkliga förluster på grund av konkurser, förskingring av avbetalningsgods o. s. v., dels inkassokostnader. Inventarieavskrivningarna har likformigt beräknats till 10 % av anskaffningsvärdet.

Sammanfattning och kommentarer.

Möbelaffärerna har i allmänhet ett centralt läge. På grund av det stora utrymme som erfordras tvingas de flesta affärer att ha lokaler på flera ställen — oftast ligger dock lagerlokalerna mycket nära affärerna. Bortsett från affärerna med under 100.000 kronor per år i omsättning var försäljningen per m² disponerad yta cirka 400 kronor per år under år 1945. Hyran uppgick i medianaffären till 3,5 % av omsättningen, minskad med omsättningskatten i den minsta storleksgruppen, samt till omkring 3,0 % i de andra storleksgrupperna. Hyresavgifterna betyder alltså relativt mera i de mindre affärerna vilket ju endast är ett annat uttryck för att försäljningen per m² är lägre där.

På grund av principerna för beräkning av ersättning åt företagsledaren är de totala löne- och personalkostnaderna högst i de minsta företagen — de uppgår i medianaffären till 11,3 %, i de övriga storleksgrupperna till 11,2 och 10,7 %.

Om man räknar med samtliga företag, hade medianaffären 56 olika leverantörer år 1945. En fjärdedel av affärerna hade mera än 100 leverantörer. Det är givet, att detta stora antal leverantörer medför vissa kostnadsökningar. De väsentligaste torde sammanhånga med att det med så många leverantörer i allmänhet inte går att skicka större sändningar per gång från fabrik till affär. Fraktkostnaderna blir därmed högre och risken för skador under transporten ökas också härigenom. Vidare förloras den möjlighet att få förmånligare priser, som i allmänhet föreligger, när man köper större partier per gång. De affärer, som förklarar sig köpa sitt möbelbehov för längre tid på en gång, har som de väsentliga fördelarna, utom säkrare leverans, angett just de lägre priser och lägre frakter, de erhåller därigenom.

Fraktförsäkringspremierna förefaller att vara höga även efter den reduktion som företogs 1 mars 1946. Möjligheterna att ernå lägre premier genom en kollektiv försäkring, som lämpligen bör ordnas genom Sveriges möbelindustriförbund, bör prövas. Om vinst uppstår på en sådan försäkring, kan premierna sänkas eller också kan förbundet erhålla en viss återbäring.

En annan tänkbar lösning är att branschorganisationerna gör en hemställan till de bolag, som för närvarande tecknar fraktförsäkring, att få en

vinståterbäring efter vissa normer redan för försäkringen i dess nuvarande form. En sådan överenskommelse torde dock kräva en viss »insyn» i försäkringsbolagens affärer, så att kostnaderna för denna försäkring kunde bedömas.

Tyvärr är antalet i omkostnadsundersökningen ingående företag så litet, att alltför säkra slutsatser inte kan dragas ur det föreliggande materialet — i all synnerhet som endast medeltal och inga spridningstal presenteras. Det synes dock, som om möbelhandelns omkostnader inte skulle vara särskilt höga i jämförelse med andra detaljhandelsbranscher. Inom Affärsekonomiska forskningsinstitutet vid handelshögskolan har under en följd av år kostnadsundersökningar för olika branscher utförts.

I institutets meddelande nr 18¹ redovisas en del normtal för svensk detaljhandel. I tablå nedan redovisas från denna berättelse omkostnaderna för vissa branscher, som varit föremål för undersökning de senaste åren. De redovisade talen är mediantal, men i omkostnaderna har räntekostnader och »dolda kostnader» (svinn o. d.) icke inräknats. Motsvarande

	Totala omk. exkl. »dolda kostn.» och räntekostn.	Därav löne- och personal- kostnad	Omkostnad utan lön
Manufakturhandel	21,1	13,0	8,1
Herrbeklädnadshandel	20,3	11,6	8,7
Dam- och barnbeklädnadshandel	26,2	13,9	12,3
Skohandel	17,2	10,8	6,4
Bokhandel	25,0	15,4	9,6
Färghandel	24,3	15,4	8,9

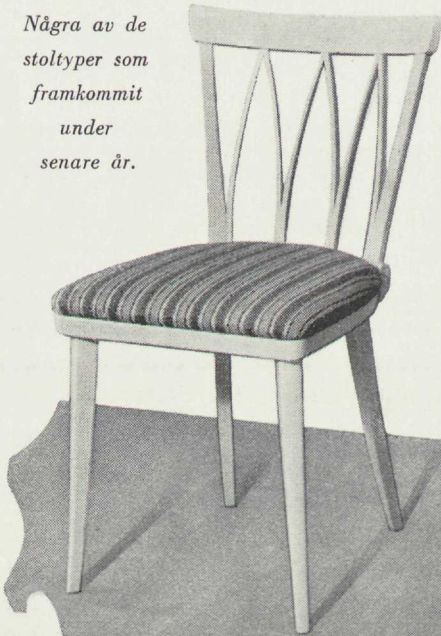
tal för möbelhandelns omkostnader blir 19,2 (omkostnaderna har minskats med räntekostnaderna, varefter omkostnaderna för de olika storleksgrupperna vägts samman). Endast skohandeln visar lägre omkostnader. Vid jämförelser bör man dock minnas att de ovan refererade undersökningarna avser något av åren 1938, 1940 eller 1941, varför jämförelser inte får pressas alltför mycket. Av möbelhandelns omkostnader bestod 11,1 % av löne- och personalkostnader — också dessa är lägre än för någon av de andra branscherna utom skobranschen. De närmast mest betydande omkostnadsposterna är näst efter hyran utgifter för transporter och reklam.

Av naturliga skäl har ingen bransch en så låg försäljning per kvadratmeter disponerad golvyta som möbelhandeln. Av de i det föregående nämnda branscherna hade herrbeklädnadshandeln 1130 kronor i årsförsäljning per disponerad kvadratmeter, sko-, bok- och manufakturhandeln 800—900 kronor, dambeklädnadshandeln 630 och färghandeln 450 kronor.

¹ »Affärsekonomiska studier 1943—1944» Stockholm 1944.

*Några av de
stoltyper som
framkommit
under
senare år.*

För möbelhandelns del uppgick försäljningen till endast 340 kronor per år och m² om man tar hänsyn till samtliga företag.

Detaljhandelsföretagens rationaliseringsmöjligheter beror i allmänhet på möjligheterna att minska personal- och lokalkostnader. Dessa båda kostnadsposter svarar i allmänhet för en mycket betydande del — i möbelhandeln för två tredjedelar — av de totala omkostnaderna. Det är givet, att t. ex. benägenheten att välja de centralaste lägena, ofta med skyltfönster åt två gator, bidrager till att lokalkostnaderna blir relativt höga, och det förefaller som om det framförallt är här som kostnadsminskningar skall kunna åstadkommas. En koncentration av inköpen samt samarbete när det gäller transporter är andra punkter, där rationaliseringar kan väntas ge resultat.

KAPITEL 15.

KONTANT- OCH KREDITFÖRSÄLJNINGEN.

Kredithandelns omfattning.

För en detaljhandelsbransch av den typ, som möbelhandeln tillhör, är det naturligt, om kreditvolymen är förhållandevis stor. Även om varje kund endast köper det vid en bosättning allra nödvändigaste, går sådana köp oftast till belopp, som är mycket större än de folk i allmänhet har sparat. Som en orsak till de relativt höga kostnaderna för möbelhandeln har också angetts den omfattande kreditgivning, som möbelaffärerna får bestå. I utredningens frågeformulär ingick därför också en serie frågor avsedda att belysa dessa förhållanden.

Så gott som samtliga affärer, som besvarat utredningens frågeformulär, har kreditaffärer. Vanligast är avbetalningsaffärerna. I 81 av 292 affärer d. v. s. i 27,7 % av dem som svarat, utgör avbetalningsaffärerna minst hälften av samtliga affärer (mätt i försäljningssummor). I medianaffären sker 32,4 % av den totala försäljningen mot avbetalningskontrakt och 21,8 % mot öppen kredit — se tablån nedan. I de undersökningar om avbe-

Kreditform/omsättn. grp.	Nedre kvartil	Median	Övre kvartil
Kontrakt			
—199.000 ..	21	35	55
200.000—499.000 ..	16	30	47
500.000—	21	29	47
Samtliga	19,6	32,4	51,6
Öppen kredit			
—199.000 ..	12	20	36
200.000—499.000 ..	13	27	50
500.000—w	18	54	58
Samtliga	12,6	21,8	45

talningshandelns omfattning, som ingår i förberedelserna för en ny avbetalningshandelslag, uppskattas (på grundval av ett insamlat material) avbetalningshandelns omfattning under år 1945 till 35 % av omsättningen, en mycket god överensstämmelse alltså. Av 6.974 avbetalningskontrakt under

år 1944 var endast 21 på mera än 3.000 kronor. Avbetalningstiden är i allmänhet högst två år och månadsinbetalningar är det vanligast förekommande sättet att fullgöra avbetalningarna. Avbetalningsaffärerna är vanligare i de större affärerna än i de mindre. De större affärerna ger emellertid oftare öppen kredit än de mindre och oftare än de säljer mot avbetalningskontakt. Den sammanlagda kreditvolymen är också betydligt större i de större affärerna än i de mindre.

Förlusterna på kredithandeln.

I en fråga efterhörde förlusterna på kreditgivningen under år 1945. Dessa förluster har satts i relation dels till kreditförsäljningen dels till den totala försäljningen — resultaten redovisas i tabell 90. Förlusterna är som synes relativt små. I medianaffären var sålunda kreditförlusterna räknade i procent av kreditförsäljningen endast 1,0 % med kvartilerna vid 0,4 och 2,1 %. Om man i stället sätter kreditförlusterna i relation till den totala försäljningen, blir förlusterna i medianaffären 0,7 %, medan de i en fjärdedel av affärerna uppgår till högst 0,3 % och i en fjärdedel till över 1,2 %. De större affärerna, som hade en relativt större kreditförsäljning, hade på denna mindre förluster än affärerna i genomsnitt har. För affärer med över 400.000 kronor i omsättning var alltså kreditförlusterna i medianaffären

Tabell 90. Möbelfaffärer som besvarat frågeformuläret fördelade efter årsomsättning och förluster på kreditförsäljningen.

Årsomsättning 1.000 kr.	Förluster på kredit..... procent av kreditförsäljningen									
	Ej ang.	-0,4	0,5— 0,9	1— 1,9	2— 2,9	3— 3,9	4— 4,9	5— 5,9	6— 6,9	S: a
— 99	22	26	11	15	12	3	3	3	3	98
100—199	30	15	15	13	8	6	1	—	1	89
200—299	16	4	11	12	3	2	—	3	1	52
300—399	8	8	8	5	4	1	1	—	1	36
400—499	4	3	3	3	1	1	1	—	—	16
500—w	7	6	7	7	—	1	—	1	1	30
Samtliga	87	62	55	55	28	14	6	7	7	321
	Förluster på kredit procent av totala försäljningen								S: a	
	Ej ang.	-0,4	0,5—0,9	1—1,9	2—2,9	3—w				
— 99	19	36	20	13	6	4			98	
100—199	26	21	24	13	5	—			89	
200—299	13	13	14	7	4	1			52	
300—399	8	13	7	4	3	1			36	
400—499	2	7	5	2	—	—			16	
500—w	5	13	3	6	2	1			30	
Samtliga	73	103	73	45	20	7			321	

0,9 respektive 0,5 %. I Sveriges möbelhandlares centralförbunds omkostnadsundersökning upptogs kundförlusterna, dit även inkassokostnaderna förts, till 0,3—0,4 % av omsättningen.

I avbetalningshandelsundersökningen finns uppgifter om de avbetalningskontrakt, som avvecklats under åren 1938 och 1944 och om det sätt varpå avvecklingen skett. I tabblån nedan redovisas avvecklingssättet:

Uppgifterna visar, att de fall, då kunden fullgjort sina skyldigheter enligt ingånget kontrakt, var 86,9 % av samtliga år 1938 och 88,3 % år 1944.

	År 1938	År 1944
Godset frivilligt återlämnat	20	19
Handräckning verkställd	365	152
Utmätning skett	1	1
Kunden förskingrat godset	16	9
Kunden slutbetalat enligt kontrakt	5.953	6.114
Andra fall	496	629
Summa	6.851	6.924

Endast i sällsynta undantagsfall behöver kunden, enligt de av möbelhandlarna lämnade uppgifterna, avstå från det köpta godset. »Andra fall» avser i huvudsak sådana, där någon enda avbetalning återstått, men denna inte verkställd, utan att skulden ändå avskrivits. Förlusten på förskingringar uppgick under år 1938 till 0,2 och under år 1944 till 0,1 % av årsomsättningen.

På grund av den omfattning, som kredithandeln har, erbjuder prissättningen inom möbelhandeln särskilda problem. Eftersom drygt hälften av försäljningen äger rum mot kredit, är det givetvis bekvämare att sätta ut ett pris, där även kostnaderna för kreditgivningens kalkylerats. Det visar sig också, att de flesta affärer gör så — 224 företag av de 285, som har svarat på frågorna om prissättningen, alltså nära 80 %, har angett, att det pris de sätter ut gäller för kreditköparna och att kontantköparna sedan erhåller rabatt. 40 affärer säger sig sätta ut kontantpriset och 21 förklarar, att de har samma priser oavsett om vederbörande köper kontant eller på avbetalning.

När man sätter ut kreditpriset erhåller sedan kontantköparen en rabatt, som vanligtvis är 5 %. Av de 220 affärer, som besvarat en fråga om rabattens storlek, har nämligen 195 (d. v. s. 88,6 %) förklarat att kontantköparna — om de säger till — erhåller 5 % rabatt. Till samma resultat kom den ovan omtalade avbetalningshandelsundersökningen, som också påpekar, att kreditköparna efter 3—6 månader dessutom debiteras ränta på det utestående kreditbeloppet. 8 affärer ger en mindre och 17 en större rabatt än 5 %.

Av de affärer, som märker möblerna med kontantpris, förklarar 15, att

kreditköparna får betala ett tillägg på 5 %, 6 har sagt, att tillägget är mindre och 17, att det är högre, vanligen 7—8, sällan mera än 10 %. En del firmor beräknar tillägget på hela kontantpriset, alltså även på den kontant betalda handpenningen, men det vanligaste är att endast göra tillägget på vad som återstår som skuld. Enligt den ovan omtalade avbetalningshandelsundersökningen debiteras kunden i allmänhet inte någon löpande ränta, när tillägget på kontantpriset är över 5 %. När tillägget endast är 5 %, förekommer det däremot att 5 % ränta får betalas på den återstående avbetalningsskulden. Den vanligaste avbetalningsformen torde dock vara köp mot accept med omsättning per månad eller kvartal varvid köparen står för verkliga ränte- och bankkostnader.

En fråga, om man ansåg skillnaden mellan kontant- och kreditpriset vara så stor, att den dels täckte kostnaderna, dels räckte till ersättning för merarbetet med denna form av försäljning, har besvarats av 247 affärer. 152 av dessa förklarar, att skillnaden är tillräcklig, men 95 anser, att den är för liten för att ge ersättning för merkostnader och för merarbete med kreditförsäljningen.

Till avbetalningshandelsundersökningen har uppgifter angående omkostnaderna för avbetalningsförsäljningen lämnats av 22 firmor. Dessa har haft följande särskilda kostnader för avbetalningsrörelsen (uppgifterna gäller 1944):

Soliditetsupplysningar	kr.	8.390
Ökade förvaltningskostnader	»	98.529
Kostnader för indrivning av fordringar	»	11.866
Kundförluster	»	34.417
		<hr/>
	Summa kronor	153.202

Dessa firmors omsättning i avbetalningshandeln har uppgått till 2.760.000 kronor. På grund av de olika prissättningsystemen är det givetvis svårt att med utgångspunkt från dessa uppgifter avgöra skäligheten i den tillämpade prisskillnaden. Om man förutsätter, att differensen i realiteten är 5 %, representerar denna marginal 138.000 kronor. Fem procent torde emellertid vara något för lågt — av upplysningar, som möbelutredningen erhållit vid besök i olika möbelaffärer, finns nämligen en tendens att konkurrera med den rabatt, som kontantköparna erhåller på det utsatta priset, så att den oftast blir högre än 5 %. I avbetalningshandelsundersökningen räknas med 8 %, vilket å andra sidan säkert är för högt. Att marginalen blir lägre än de verkliga kostnaderna för kredithandeln visar att den för närvarande tillämpade skillnaden mellan kontant- och kreditpris inte är tillräckligt stor utan att kontantköparna i realiteten får betala en del av kostnaderna för kredithandeln.

Socialstyrelsens undersökning om avbetalningshandelns omfattning.

År 1941 företog socialstyrelsen en undersökning om bl. a. avbetalningshandelns omfattning inom olika socialklasser och rörande olika varor. Av tabell 91 framgår, att 1.278 olika hushåll undersökts. Av dessa var ungefär

Tabell 91. Förekomsten av avbetalningsköp inom olika hushållstyper och socialklasser.

Hushållstyp	Socialklasser				Hushåll, i vilka mannen varit inkallad under bokföringsperioden ¹⁾
	Arbetarehushåll	Tjänstemanshushåll	Medelklasshushåll	Fattigvårdsunderstödda hush.	
Samtliga undersökta hushåll	620	177	85	243	153
Antal hushåll med avbetalningsköp					
Familjer best. av: man och hustru » samt 1 barn	10	3	2	5	—
0—14 år	37	15	7	15	12
» » 2 barn	51	21	6	16	7
» » 3 »	39	6	6	15	21
» » 4 »	28	5	1	6	10
» » 5 o. fl. »	45	3	1	14	30
Övr. hushållstyper	52	9	5	38	—
Samtliga	262	62	28	109	80
Antal hushåll med avbetalningsköp i % av samtliga hushåll inom resp. hushållstyp o. socialklass					
Familjer best. av: man och hustru » samt 1 barn	28,6	16,7	18,2	33,3	—
0—14 år	34,3	28,3	35,0	38,5	48,0
» » 2 barn	37,0	38,2	25,0	57,1	26,9
» » 3 »	39,0	35,3	60,0	55,6	60,0
» » 4 »	47,5	—	—	42,9	58,8
» » 5 o. fl.	65,2	—	—	66,7	66,7
Övr. hushållstyper	46,8	37,5	31,3	38,4	—
Samtliga	42,3	35,0	32,9	44,9	52,3

hälften arbetarehushåll och dessutom nära en tredjedel antingen fattigvårds- eller »inkallade»-hushåll. Avbetalningsköp förekom i 541 hushåll, d. v. s. i något över 42 % — frekvensen var dock mycket olika i hushåll av olika typ. Sådana köp förekom precis lika mycket bland arbetarehushåll

¹ Åldersgränsen för barnen (14 år) ej iakttagen.

som bland hushåll i allmänhet. Av medelklass- och tjänstemannahushållen hade vart tredje avbetalningsaffärer, under det att flera än hälften av de hushåll, där mannen varit inkallad under den tid undersökningen avsåg, hade gjort sådana affärer. I stort sett stegras också frekvensen avbetalningsaffärer med familjernas barnantal, men på grund av de små talen blir slumpavvikelser ganska vanliga. Alltför långt gående slutsatser får t. ex. inte dragas av uppgiften, att frekvensen av avbetalningsköp bland trebarnsfamiljerna är allra högst i medelklasshushållen.

Socialstyrelsens undersökning, som är gjord i samband med en budgetundersökning, avser alla avbetalningsköp — alltså inte bara möbler, se tabell 92. Även om man bortser från de hushåll, där mannen varit inkallad under bokföringsperioden och där förhållandena alltså är speciella, finner

Tabell 92. Antal hushåll med avbetalningsköp av vissa varuslag i % av samtliga undersökta hushåll.

Varuslag	Socialklasser				Hushåll, i vilka mannen varit inkallad under bokföringsperioden ¹⁾
	Arbetarehushåll	Tjänstemannahushåll	Medelklasshushåll	Fattigvårdsunderstödda hushåll	
Antal hushåll	620	177	85	243	153
Kläder	13,1	6,8	8,2	18,5	22,2
Möbler	16,1	11,9	8,2	18,5	22,9
Damsugare	6,8	11,3	5,9	2,9	6,5
Symaskin	5,2	5,1	3,5	7,0	13,7
Radio	11,5	4,5	4,7	9,9	10,5
Böcker	4,4	6,2	9,4	0,4	3,3
Övrigt	8,7	6,8	3,5	6,6	10,5

¹ Åldergränsen för barnen (14 år) ej iakttagen.

man, att möblerna är det vanligaste objektet för avbetalningsköp. Ett undantag utgör dock medelklasshushållen där 8 av 85 har avbetalningsskuld på böcker, men bara 7 har möbelskulder — lika många har för övrigt avbetalningsskulder på kläder. Bland medelklasshushållen med avbetalningsskulder hade inte mera än vart fjärde skuld på möbler, under det att bland de övriga vart tredje eller ännu flera hade sådana skulder för möbler.

I tabell 93 redovisas avbetalningsskulderna i kronor dels utslagna på samtliga i undersökningen deltagande hushåll, dels enbart på hushållen med avbetalningsskulder.

Møbelskulderna utgör som synes i alla hushåll de största skulderna även i medelklasshushållen, som annars hade flera avbetalningsskulder på böcker än på möbler. De totala avbetalningsskulderna är för arbetare- och tjänste-

Tabell 93. Avbetalningsskuld (i kronor) vid tidpunkten för bokföringen i medeltal, räknat dels för samtliga i undersökningen deltagande hushåll, dels enbart för hushåll med avbetalningsköp, uppdelat på olika varugrupper.

	Arbetare- hushåll	Tjänste- männa- hushåll	Medel- klass- hushåll	Fattig- vårds- hushåll	Bered- skaps- hushåll
Antal hushåll	620	177	85	243	153
Antal personer per hushåll	4,90	3,97	4,11	4,88	4,35
Medelinkomst under 28 dagar kr.	329	405	608	233	237
Avbetalningsskuld för samtliga deltagande hushåll kr.					
Varugrupp:					
Kläder	9	6	9	13	14
Möbler	28	28	23	28	49
Dammsugare	6	9	4	2	6
Symaskin	6	6	1	9	16
Radio	11	8	4	8	7
Böcker	3	6	10	0	2
Övrigt	20	16	8	11	16
Total avbetalningsskuld ..	83	79	59	71	110
Skuld för möbler i % av alla avbetalningsskulder .	33,7	35,4	39,0	39,4	44,5
Avbetalningsskuld för hushåll som köpt på avbetalning kr.					
Varugrupp					
Kläder	76	103	124	72	69
Möbler	223	314	328	176	233
Dammsugare	99	90	69	86	116
Symaskin	154	222	62	144	132
Radio	118	151	160	87	94
Böcker	63	102	105	118	77
Övrigt	188	172	168	175	145
Total avbetalningsskuld ..	921	1 154	1 016	858	866
Skuld för möbler i % av alla avbetalningsskulder .	24,2	27,2	32,3	20,5	26,9
Avbetalningsskulder i % av inkomsten und. fyra veckor	280	285	167	368	365
Avbetalningsskuld på möb- ler i % av inkomsten und- er fyra veckor	67,8	77,5	53,9	75,5	98,3

mannahushåll ungefär så stora som inkomsterna under tre månader, möbel-
skulderna som inkomsterna under tre veckor.

Konsumentkooperationen och avbetalningsköpen.

Inom konsumentkooperationen har några konsumtionsföreningar, när-
mast för att tillgodose de kreditbehov, som föreligger speciellt när unga
människor skall sätta bo, ordnat lån genom så kallade låneköp. Låneköp

ordnas endast vid köp av vissa varor, t. ex. möbler, dammsugare och cyklar — alltså varor som innebär en högst kännbar utgift för köparen. När en kund, som ej har pengar att betala hela priset kontant, önskar köpa dessa varor, får han erlægga en första inbetalning och skriva under en revers på återstående belopp. Genom ett avtal med sparbanken på vederbörande ort kan konsumtionsföreningen sedan diskontera reversen i sparbanken och i fortsättningen har kunden alltså en skuld i banken och inte till konsumtionsföreningen. Genom en särskild förening — »Garanti» — där kooperativa förbundet äger alla andelarna, har borgen ställts på en halv miljon kronor för dylika lån i sparbankerna. Kunden skall lämna uppgift om, att han är med i konsumtionsföreningen, att han där verkställt inköp under föregående år till visst belopp samt att han betalat de sista två årens skatter. Hittills har inga förluster uppstått på låneköpen — verksamheten har dock endast bedrivits försöksvis i två år på två platser. Vid köpet erhålles givetvis kontantpris och köparen får — i motsats till vad som är fallet vid andra avbetalningsköp — varorna utan förbehåll. De kan alltså inte tagas tillbaka om kunden inte skulle uppfylla sina förpliktelser. Räntan för dessa lån uppgår till 4 % och erlägges i förskott i jämna kronor.

Genom denna form att ordna kreditaffärerna åstadkommes bland annat den fördelen för försäljaren att butikerna slipper arbetet med och kontrollen av utestående fordringar, inkassering o. dyl. Detta tillkommer kreditgivaren — alltså sparbanken. För kunden innebär systemet den fördelen att han erhåller varan omedelbart till ett pris som med blott 4 % ränta på det utestående skuldbeloppet överstiger kontantpriset. Erfarenheterna av denna kreditform är enligt uppgift hittills goda och det är sannolikt att man lägger dem till grund för en utvidgning av verksamheten, när varutillgången blir rikligare.

Bo-kredit i Norge.

Avbetalningshandeln vid köp till bosättning är ett problem även i andra länder än Sverige. I Norge, där man hittills inte haft statliga bosättningslån, som underlättat möbelanskaffning o. d. vid giftermål, och där möbelhandeln tidigare i många fall synes ha gjort sig goda förtjänster på för kunden oförmånliga avbetalningskontrakt, på återtagna, till hälften avbetalda möblemang etc., påbörjades 1942 ett intressant försök att finna en ny och sundare form för avbetalningshandeln — närmast med hänsyn till kundernas intresse av att få billig kredit, men även för att tillförsäkra detaljhandeln den intäkt på de sålda varorna, som den kalkylerat med. Ett antal ansvarskännande firmor för försäljning av bosättningsföremål tog initiativ

till bildandet av Bo-kreditt A/S i Oslo, ett centralt och neutralt kreditinstitut, som ombesörjer kreditgivningen till köparna, medan själva inköpen sker hos en eller flera av de till Bo-kreditt-organisationen anslutna affärerna. Kund, som önskar inköpa möbler och andra bosättningsföremål på avbetalning, får vända sig till Bo-kreditts kontor och där ingå avtal om uttagande av varor efter fritt val hos vilken som helst av de till bolaget anslutna firmorna. Varorna får dock icke uttagas förrän ett visst på förhand fastställt belopp inbetalats, och kunden uppmuntras att spara ihop detta belopp genom insättningar på en särskild sparkasseräkning, varpå vanlig bankränta utgår. Kunden är därefter berättigad att erhålla Bo-kreditts anvisningar för inköp, uppgående till ett sammanlagt belopp av 2—3 gånger det inbetalda förskottsbeloppet och gångbara som betalningsmedel — mot avbetalningskontrakt — hos alla till Bo-kreditt anslutna firmor. Dessa äger i sin tur rätt att omedelbart diskontera avbetalningskontraktet hos Bo-kreditt. Vid diskonteringen innehålles ett visst mindre belopp till täckning av Bo-kreditts risk, men detta återbetalas till säljaren, då köparen inbetalt sin skuld, och på det innehållna beloppet gottgöres säljaren hela tiden bankränta. Bo-kreditts administrationskostnader täcks också genom ett mindre avdrag på det diskonterade kontraktet. Med detta system att centralisera kreditgivningen till ett affärsmännens eget kreditinstitut, som är självförsörjande men inte inriktat på vinst eller överskott, har man, efter vad det uppgives, kunnat väsentligt minska omkostnaderna för avbetalningshandeln (administration, indrivning av fordringar, soliditetsupplysningar etc.). Den sålunda påbörjade rationaliseringen av norsk avbetalningshandel tycks också ha vunnit terräng. För närvarande finns det enligt uppgift 9 Bo-kredittsellskaper, verksamma i 17 större eller mindre norska städer, och ett gemensamt Bo-kredittsellskapenes Fellesråd. Cirka 500 bosättningsfirmor är med i denna kreditorganisation och möbelhandeln är i flera städer 100-procentigt ansluten.

Sammanfattning och kommentarer.

I nästan alla möbelaffärer förekommer kreditförsäljning. I medianaffären äger litet mer än hälften av den totala försäljningen rum mot kredit, varav avbetalningskontrakten och köp mot accept är vanligast.

Förlusterna på kreditgivningen är i allmänhet små. Enligt möbelutredningens undersökning uppgick de år 1945 till 1,0 % (median) och enligt avbetalningsundersökningens uppgifter för år 1944 till 1,2 % av den totala kreditförsäljningen. I nära 90 % av fallen slutbetalar kunden sina skulder enligt åtaganden i kontrakt. De flesta affärerna tillämpar principen att

kalkylera kreditpriset samt att ge kontantköparna en rabatt — oftast på 5 %.

Enligt en undersökning utförd av socialstyrelsen utgör möbler det vanligaste objektet för avbetalningsköp, och den största avbetalningsskulden har olika socialklasser för möbler.

Den av möbelhandeln i allmänhet tillämpade principen för prissättningen, vilken innebär, att det pris, som sättes varan är kalkylerat som kreditpris, kan i och för sig medverka till att uppehålla en större kreditvolym än nödvändigt. När möbelköparen kommer underfund med att det inte blir nämnvärt dyrare att köpa på kredit än att betala kontant, är det helt naturligt, om några reagerar så, att de köper möblerna på kredit och använder pengarna, som de avsett för möbler, på något annat sätt. När kunden blir upplyst om priset får han nämligen i allmänhet inte upplysning om att det egentligen är ett kreditpris han får veta. Att han kan räkna med en varurabatt på 5 % om han betalar kontant och säger till om denna rabatt, vet han inget om. Vid besök i möbelaffärer har också förklarats, att, om kunderna inte säger till om rabatt, får de heller inte mera än 2—3 %, som en vanlig kassarabatt om de betalar extra kontant.

Möbelutredningen rekommenderar möbelhandeln att tillämpa en sådan kalkyl att möblerna märks med kontantpris. Om detta sker och kreditköparna i stället får betala ett tillägg vid avbetalnings- eller andra kreditköp, torde en ökning av kontantköpen kunna väntas. Ovan har visats, att fyra tiondelar av affärerna inte anser, att skillnaden mellan priset vid kredit- och kontantköp täcker kostnader av olika slag för kreditköparna. Avbetalningshandelsundersökningens material visade vidare, att kostnaderna för kreditgivningen troligen är större än den i allmänhet tillämpade prisskillnaden, trots att kundförlusterna under år 1944 var obetydliga. Genom den tillämpade skillnaden mellan kontant- och kreditpris får givetvis kreditköparna betala större delen av kostnaderna för kredithandeln. Om dessa kostnader emellertid blir större än vad som svarar mot prisskillnaden vid kredit- och kontanthandel är det lika givet att kontantköparna indirekt får vara med och betala detta underskott. Risk förefinns också uppenbarligen för att förlusterna på kredit- och avbetalningsaffärerna skall öka vid en eventuell avmattning i konjunkturerna. Det bör alltså vara i allas intresse — såväl kontant- som kreditköparens och möbelhandlars — att de totala kostnaderna för kreditköpen minskas, och den effektivaste metoden därför torde utan tvivel vara att minska kreditvolymen. Ett verksamt sätt att åstadkomma detta anser utredningen vara att möbelhandeln genomgående kalkylerar ett pris som gäller vid kontantförsäljning och att kreditköparna får klart för sig, att de måste betala ett högre pris svarande mot kostnaderna vid kreditförsäljningen.

Soffbord i äldre stil.

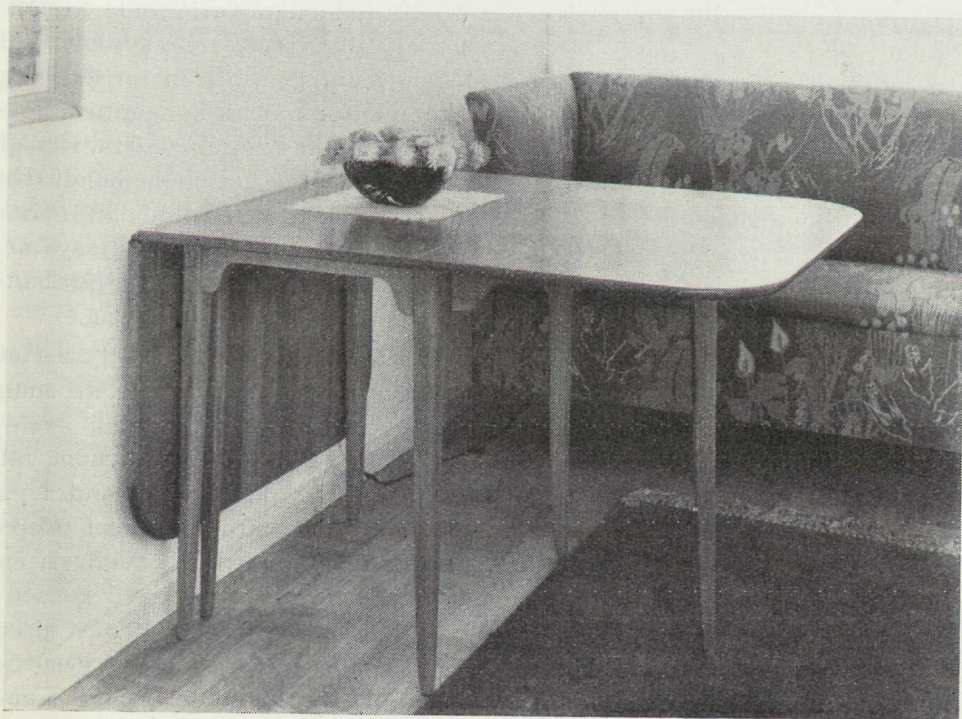
Om möbelhandeln konsekvent satte ett pris, som gällde vid kontantförsäljning, skulle också den nu ofta mycket osunda konkurrensen om vem som kan ge kontantköparna den största rabatten i varje fall delvis försvinna. Systemet att konkurrera med rabatter leder lätt till, att man kalkylerar så, att man lika lätt kan ge 10 % som konkurrenten kan ge 5 %. Detta system för rabattgivningen, som nu tillämpas på vissa håll inom möbelhandeln, har till följd att prisuppgifterna inte heller blir av stort värde för konsumenterna, om de inte kombineras med uppgifter, om vilken rabatt som erhålles vid kontantköp.

För att kunna bedöma, hur behovet av kreditgivning kan komma att minska genom ökade bosättningslån, är det av betydelse att veta, hur mycket av de totala möbelköpen, som äger rum i samband med ingången av äktenskap. En fråga därom ställdes också i det utsända frågeformuläret, och 281 affärer har svarat. Det kan här givetvis endast bli fråga om uppskattningar. Dels vet inte möbelhandlaren alltid, om möbelinköpen sker i samband med äktenskap, dels bokföres inte heller dessa köp på något särskilt sätt. Svaren på frågan saknar inte därför sitt intresse. Av diskussionerna med köparna bör oftast framgå, om vederbörande köper för sin första bostättning eller om det är kompletteringar etc., och det är givetvis möjligt att ha en uppfattning om relationerna mellan de olika »köparna» utan att det går att utläsa ur bokföringen.

Knappt hälften av de totala möbelköpen skulle enligt dessa svar ske i samband med giftermål — i medianaffären 46,8 %. För att kunna ange, hur mycket möbelhandels kreditgivning kan beräknas minska på grund av de höjda bosättningslånen, borde man också veta kreditaffärernas fördelning på »nya» äktenskap och de övriga samt genomsnittskostnaden för de nygiftas bosättning. Om detta vet man ingenting. Om man emellertid antar, att kreditköpen är lika vanliga hos alla köpare och att genomsnittskostnaden för de nygiftas bosättning uppgår till 2.500 kronor, skulle man komma till följande resultat.

Kreditbehovet, som före bosättningslånehöjningen var 1.250 kronor (2.500—1.250), är numera 500 kronor (2.500—2.000), om man räknar med att lånen generellt utgår med maximibelopp, vilket är det vanligaste. Uttryckt i procent innebär detta, att 50 % av köpen skulle behöva ske på kredit före höjningen av bosättningslånen. (Jfr uppgifterna i tablån sid. 244. Därav framgår, att kreditköpen i möbelhandeln — om man tar såväl öppen kredit som kredit mot avbetalningskontrakt — i genomsnitt uppgick till 54 % av totala försäljningen, en mycket god överensstämmelse alltså.)

Praktiskt fällbord — här använt som soffbord.

Efter höjningen av bosättningslånen skulle enligt dessa beräkningar emellertid endast 20 % av köpen i samband med giftermål behöva ske på kredit. Kreditbehovet för de nya äktenskapen skulle alltså sjunka med 30 procentenheter (60 %). Då de nyingångna äktenskapen emellertid inte svarar för mer än ungefär hälften av köpen i möbelhandeln, kan den totala effekten för handelns del beräknas bli 15 procentenheter (30 %), vilket betyder, att kredithandeln skulle kunna väntas gå ned till att omfatta ungefär en tredjedel av den totala omsättningen. I den mån kreditköpen är vanligare bland nygifta hushåll än bland andra — något som förefaller troligt — kan man naturligtvis vänta, att minskningen i kreditbehovet blir ännu större än som ovan beräknats. Förutsättningarna för att minska kreditvolymen i möbelhandeln synes alltså nu vara ur olika synpunkter mycket stora.

Även om alltså kreditvolymen inom möbelhandeln kan väntas minska genom den rikligare penningtillgången och de höjda bosättningslånen och även om möbelhandelns förluster på kreditgivningen är förhållandevis små, bör det vara angeläget att försöka ytterligare nedbringa avbetalningshandelns omfång. Samtidigt bör man eftersträva, att den kredithandel, som det för lång tid torde bli nödvändigt att upprätthålla i bosättningsbranschen, inte belastar möbelhandelns omkostnadskonto mer än oundgängligt och har en form som hjälper, inte stjälper kunderna. Att varje möbelhandel nödgas vara en kreditinstitution med egna, ofta sinsemellan varierande kreditvillkor, som redovisats ovan, är knappast ett tillfredsställande system. Vid en sanering av kredithandeln anser möbelutredningen, att en fortsättning efter de linjer, som uppdragits i överenskommelsen mellan kooperativa förbundet å ena sidan och sparbänkerna å andra är att rekommendera. Enligt vad utredningen erfarit diskuteras också inom Sveriges möbelhandlares centralförbund vissa åtgärder, som skulle medföra, att de enskilda affärerna befrias från arbetet med avbetalningsaffärerna. Det man närmast åsyftar, är en överenskommelse för de privata möbelaffärernas del med affärsbankerna, motsvarande överenskommelsen mellan KF och sparbänkerna.

Möbelutredningen vill för sin del livligt understryka vikten av att arbetet på att sanera kredithandeln effektiviseras. Uteslutet är därvid inte, att man kan få pröva flera vägar. Förutom det närmast härovan refererade systemet kan det tänkas att den norska formen har något att ge. Genom att etablera ett inbördes samarbete och knyta an till annan detaljhandel på bosättningsområdet kan naturligtvis även svensk bosättningshandel skapa sig en egen central kreditinstitution. Vissa fördelar innebure onekligen en sådan överflyttning av den enskilda affärens creditservice på ett gemensamt kreditorgan. Möbelhandeln skulle kunna kalkylera med ett fast pris, och med de enhetliga kreditvillkor, som de kunde bjuda genom ett gemensamt kreditorgan, skulle de kunna komma bort från den ödeläggande kon-

kurrens under dåliga tider, som består i att man överbjuder varandra i att lämna s. k. »bästa» kreditvillkor i form av låga kontantinsatser vid möbelköp. En sådan konkurrens kan visserligen ytligt sett verka förmånlig för konsumenterna. Att fresta till skuldsättning genom att locka med en liten kontantinsats eller genom att uppmjuka avbetalningsbestämmelserna, gör man emellertid i det långa loppet inte möbelköparen någon tjänst med. Man hjälper inte köparen genom att låta honom komma efter med avbetalningarna eller utsträcka avbetalningstiden.

Dessa synpunkter är inte dagsaktuella. Under nuvarande goda konjunkturens inskränker möbelhandlarna avbetalningsförsäljningen och avvisar i större utsträckning än vanligt de kunder, vilkas solvens inte förefaller fullt betryggande. Men med den befolkningsutveckling, som förestår, och de minskade avsättningsmöjligheter för möbelbranschen, som därav följer och som möbelutredningen erinrar om i annat sammanhang, är det inte osannolikt, att konkurrensen med kreditvillkoren åter kan komma att spela en roll. Även i dagens läge, då en åtstramning av avbetalningshandeln är önskvärd av penningpolitiska skäl, skulle en kreditform, som genom att kräva viss förskottsbetalning medverkar till ett ökat sparande, vara av ett visst värde. Tanken att en eventuell kreditinstitution skulle kunna knyta överenskommelse med postsparbanken eller någon annan av sparbankerna om ett lämpligt system för bosättningssparande har diskuterats. Man torde då få tänka sig exempelvis särskilda sparbanksböcker för ändamålet, eventuellt möjliga att spärra för uttag under viss tid. I gengäld torde en något högre ränta kunna betalas på det sålunda sparade beloppet eller i varje fall på det som sparas utöver »minimibeloppet». Ett kombinerat kredit- och sparsystem i den stilen, till tjänst för alla konsumenter, skulle inte överflödiggöra bosättningslånen, som ju speciellt inrättats för de nyingångna äktenskapen. Alternativt med en egen sparinsats skulle bosättningslånet eller en del därav kunna utgöra en del av den kontanta insats, som erfordras för att kredit skall erhållas. För konsumenterna innebär en sådan kreditform att de inte blir så bundna vid att köpa allt i en möbelaaffär, som de ofta blir, när affären själv ger kredit.

Möbelutredningen anser det inte vara möjligt att utan mera empiriskt material än det, som för närvarande finns, avgöra vilken av de här skisserade vägarna för att minska kreditvolymen, som framförallt bör prövas, eller om man eventuellt skall söka sig fram med båda systemen. Utredningen har dock funnit det vara värdefullt att lämna denna redogörelse för att ge så många uppslagsändrar som möjligt för den diskussion om dessa frågor, som utredningen hoppas skall komma att föras inom möbelhandeln.

KAPITEL 16.

PRISER OCH VINSTER I MÖBELHANDELN.

Prisutvecklingen på hemmöbler enligt levnadskostnadsindex.

I socialstyrelsens levnadskostnadsindex ingår följande utgifter för möbler:

Matbord (björkfanerat)	12: 75	0,37 %
Stolar, stoppade, av björk	12: 75	0,37 %
Pinnstolar av björk	12: 75	0,37 %
Turistsäng	<u>12: 75</u>	<u>0,37 %</u>
	51: —	1,48 %
Samtliga utgifter	3.438: —	100,00 %

Prisutvecklingen sedan 1935 har varit följande:

	Levnads- kostnadsindex		Möbler		Kläder		Skodon	
1935 (basår)	100		100		100		100	
1939 30/9	109	100	116	100	110	100	111	100
1940 30/9	126	116	120	103	141	128	136	123
1941 30/9	141	129	143	123	157	143	176	159
1942 30/9	153	140	168	145	173	157	191	172
1943 30/9	154	141	181	156	177	161	180	162
1946 30/9	155	142	181	156	176	160	168	151
31/12	157	144	188	162	191	174	174	157

Priserna på möbler har som synes stigit betydligt mer än levnadskostnaderna i allmänhet. Fram till slutet av år 1946 var stegringen 18 procentenheter eller 41 % starkare för möbler än i genomsnitt för samtliga utgifter. På grund av möbelpostens ringa vikt i indexfamiljens budget har dock inte möblerna bidragit med mera än 0,9 % av den ungefär 45-procentiga ökningen av de totala levnadskostnaderna. Om representativiteten hos möbelposten uttalar de sakkunniga om levnadskostnadsindex (SOU 1943: 8 sid. 35): »För möbelposten har intet jämförelsematerial kunnat anskaffas, men Sveriges möbelhandlares centralförbund har på begäran granskat

socialstyrelsens noteringar för ifrågavarande post och meddelat, att priserna i och för sig synta riktiga. Den utvecklingskurva de tecknat skulle även vara representativ för samtliga varuslag, som index representerar, ehuru varuurlvalet i och för sig icke vore representativt för de möbeltyper, som vanligen inköpas av stadsbefolkningen. De sakkunniga anse på grund härav icke, att någon omedelbar ändring i urvalet av möbelsorter skulle vara nödvändig, men vilja rekommendera socialstyrelsen att för framtiden överväga en revision.»

Om man å andra sidan ser på vissa andra jämförbara delposter i levnads-kostnadsindex — ovan redovisas kläder och skor — finner man, att stegringen för dessa är ungefär densamma som för möbler. Priserna på varor tillhörande dessa grupper steg mycket hastigare än priserna på möbler, men stabiliserades sedan vid en nivå, som var ungefär lika mycket över 1935 års som den möbelpriserna nådde ett par år senare.

Undersökning av påläggen.

För att erhålla ett allmänt intryck av möbelaffärernas utseende, den service som bjöds, varusortimentet, belastningen etc. samt för att diskutera vissa frågor i anslutning till svaren på frågeformulären har utredningens ordförande och sekreterare besökt ett stort antal möbelaffärer. I samband med dessa besök gjordes också en undersökning av de i möbelhandeln tilllämpade priserna och påläggen. Innan resorna företogs hade från olika möbelfabriker erhållits uppgifter om till vilka affärer på vissa angivna orter några av de möbeltyper, som utredningens representanter sett vid besök på möbelfabrikerna, brukade säljas. Vidare hade uppgifter om nettopriser för dessa möbler erhållits. Besöken i affärerna har till största delen ägt rum under mars månad 1947. Sådana besök har sålunda gjorts i möbelaffärer i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg, Borås, Linköping och Södertälje och sammanlagt har på dessa ställen 112 olika affärer besökts (motsvarande omkring 18 % av samtliga möbelaffärer i svenska städer). Som synes av denna förteckning är det företrädesvis i större och medelstora städer, som undersökningarna har företagits. Detta har varit nödvändigt ur arbetsteknisk synpunkt. För att hinna med så många affärer som möjligt per dag gällde det att besöka sådana orter, där antalet affärer var relativt stort. Undersökningen omfattar sålunda inte några affärer på landsbygden eller på mindre orter. De olika affärerna fick inte förhandsmeddelande om besöket, och det var därför inte i alla sammanhang möjligt att träffa affärens innehavare. Det ansågs dock värdefullare ur den syn-

punkt som besöken företogs att komma till affären, då dessa inte var förberedda på besöket. I den mån innehavaren eller motsvarande inte var anträffbar, fördes samtalen med förste man i affären.

Före besöken hade, som nämnts, från en del möbelfabriker på olika orter en förteckning erhållits över vilka möbelhandlare i de städer, som skulle besökas, som kunde väntas föra deras möbler, och vilka typer som fanns i de olika affärerna. Sådana uppgifter erhöles från åtta olika fabriker, och sammanlagt mera än ett femtiotal möbeltyper kunde på detta sätt identifieras. Inalles insamlades något över 300 prisuppgifter.

I tabell 94 redovisas huvudresultaten av undersökningen, nämligen högsta och lägsta noterade pålägg i % på inköpspriset samt median- och kvartilvärdena för påläggen på de åtta olika orter, där flera affärer besökts. En allmän reservation måste först göras. Ibland var möblerna inte försedda med synliga prislappar eller också var möblerna så placerade, att man inte utan vidare kunde se på prislapparna. I sådana fall meddelades priset av affärsinnehavaren (eller dennes representant). Det kunde i en del fall kontrolleras, att det pris som lämnades muntligt var väsentligt lägre än det

Tabell 94. Pålägg i procent av inköpspriset i möbelfaffärer på vissa orter.

S t a d	Antal besökta affärer		Antal erhållna prisuppg.		Pålägg i % på inköpspriset				
	Totalt	I % av samtl. i SMC	Totalt	På vilka pålägg kunnat beräkn.	Lägsta	Nedre kvartil	Median	Övre kvartil	Högsta
Stockholm	31	30	122	108	27	53	58	65	107
Göteborg	26	42	82	70	16	43	51	55	81
Malmö	20	47	28	21	30	43	49	53	62
Norrköping	11	58	36	30	39	49	53	58	70
Hälsingborg	10	77	9	6	43	—	51	—	63
Borås	3	25	17	15	35	43	46	52	73
Linköping	7	78	17	13	48	50	53	55	71
Södertälje	4	80	7	7	40	—	53	—	64
Samtliga	112	42	318	270					

som stod på prislappen. Skillnaden mellan det muntliga och det på prislappen angivna priset var i samtliga kontrollerade fall sådana, att de inte kunde bero på omsättningsskattens upphävande — i mars torde för övrigt de allra flesta varor ha varit ommärkta. Ungefär hälften av prisuppgifterna torde dock grundas på av ordföranden och/eller sekreteraren från prislapparna avskrivna prisuppgifter. Det är emellertid i efterhand omöjligt att utsortera prisuppgifterna från dessa affärer ur materialet. Det är möj-

ligt, att denna felkälla medför, att de i tabell 94 angivna värdena för pålägg tenderar att vara för låga. Uppgifterna om lägsta pålägg visar ju också antingen, att en del prisuppgifter, som erhållits, inte varit riktiga eller också, att en del möbelhandlare av konkurrens- eller andra hänsyn anser det lämpligt att sälja vissa möbler med pålägg, som är avsevärt lägre, än de i allmänhet tillämpade.

Pålägg har inte kunnat beräknas på samtliga erhållna prisuppgifter. Skillnaden är helt och hållet beroende på att stolar o. dyl. ofta säljes ostoppade eller i domestik från fabrikena men fullt färdiga till konsumenterna och att alltså kostnaden för stoppning och/eller klädsel skulle läggas till nettopriset. Detta har tyvärr inte varit möjligt — framförallt beroende på svårigheten att normera priset för tygerna. I undersökningen ingår alltså överhuvudtaget inga stoppmöbler.

I prisuppgifterna är medräknade sådana möbler som pinnstolar av olika typer, enklare köksbord o. dyl., vilka i allmänhet omsättes mycket snabbt och som därför normalt också har ett mindre pålägg. Detta kan också antagas sänka siffrorna för pålägg.

Representativiteten i undersökningen är god. Endast i två fall (Stockholm och Borås) med 30 respektive 25 % har mindre än 40 % av respektive orts möbelhandlare besökts. För samtliga de besökta städerna blir representativiteten 42 % av affärerna, och räknat för hela riket är det ungefär 10 % av affärerna, som omfattas av undersökningen.

Som väntat visar det sig, att Stockholm har de högsta pålägg — medianen är 58 % på inköpspriset. På en fjärdedel av priserna var pålägget 65 % eller mera. Det förtjänar påpekas, att pålägg i konsumentkooperationens enda egentliga möbelaffär i Stockholm med ett undantag var lägre än värdet på nedre kvartilen. I ett fall har dessutom ute i landet ett kooperativt varuhus, som förde möbler, besökts. Också där konstaterades, att de av den kooperativa butiken kalkylerade pålägg var avsevärt lägre än i de privata affärerna på samma ort, även för precis samma artiklar. I detta sammanhang bör dock erinras om att jämförelsematerialet för de enskilda affärerna i en del fall är relativt litet. För enstaka artiklar var naturligtvis också pålägg i några av de enskilda affärerna lägre än värdet på nedre kvartilen.

Göteborg och Malmö tycks i genomsnitt tillämpa lägre pålägg än städerna i mellansverige såsom Linköping, Norrköping och Södertälje, där medianen för pålägget var 53 %. För samtliga affärer utom de som är belägna i Stockholm var pålägget 52 % (medianvärde).

Olika principer för beräkningen av pålägg tycks tillämpas inte bara i olika affärer på samma ort utan också i samma affär. Det vanligaste sättet att kalkylera inom detaljhandeln torde vara att använda samma procen-

tuella pålägg utan hänsyn till vilka kostnader som är förbundna med de olika enskilda varorna. När detta system inte tillämpas skulle man möjligen vänta, att påläggen i enskilda affärer skulle varieras så, att de tyngre möblerna, som inte omsättes så fort och som alltså bl. a. drager större ränte- och hyreskostnader, skulle få de högsta påläggen. Detta är långt ifrån alltid fallet. Sålunda förekommer det, att i samma affär en pinnstol, som netto kostar 6: 50, säljes för 11: — kr., vilket innebär 71 % pålägg samtidigt som en matsalsmöbel i renässans, som netto kostar omkring 1.500 kronor säljes med endast 51 % pålägg, och detta exempel är inte enastående. Naturligtvis får man vid denna jämförelse också betänka, att distributionskostnaderna för en köksstol med nuvarande distributionssätt blir förhållandevis mycket högre än för den stora, dyra möbelen.

I samband med Sveriges möbelhandlares centralförbunds ovan refererade omkostnadsundersökning gjordes också en undersökning om påläggens storlek. Enligt denna uppgick pålägget i 39 undersökta affärer till i genomsnitt 46 % av inköpsvärdet (såväl aritmetiskt medium som median). Det i undersökningen framräknade pålägget var 54 % men däri var också omsättnings-skatten inräknad. På grund av undersökningsmetoden torde dock detta resultat få betraktas som mindre säkert.

Det är i detta sammanhang av intresse att veta, hur stora skillnaderna mellan nettopriser och utförsäljningspriser är i de fall där fabrikant eller grossist satt utförsäljningspriset. Som nämnts ovan (kapitel 6) har förutom en del enskilda företag bl. a. KF och Möbelbranschens samköpsförening kataloger med bruttopriser på vilka återförsäljarna sedan har vissa rabatter. På de av KF utsatta utförsäljningspriserna har konsumtionsföreningarna 26—28 % rabatt, men de får då också betala frakten från fabrikena. Denna uppgick enligt möbelutredningens undersökning till 1,4 % i medianaffären. Detta innebär, att konsumtionsföreningarnas rabatt i realiteten inte blir stort mera än 25 % svarande mot 33 % pålägg på inköpspriset (för en del konsumtionsföreningar, speciellt i Norrland, där fraktkostnaderna är särskilt höga blir den ännu lägre men möblerna utgör där oftast blott en liten del av totala försäljningen).

På de bruttopriser, som är utsatta i Möbelbranschens samköpsförenings katalog, erhåller återförsäljarna 30 %. Dessutom erhåller de fraktfri leverans, varför pålägget på inköpspriset blir 43 %.

Såväl de av KF som av Möbelbranschens samköpsförening och en del enskilda fabriker medgivna rabatterna ger som synes avsevärt lägre pålägg än de som tillämpas av branschen i allmänhet. Man bör dock vid denna jämförelse ha i minnet, att de förstnämndas kataloger innehåller ett förhållandevis begränsat antal typer av s. k. bruksmöbler, som har en ganska stor omsättning och som därför kan beställas i stora serier.

Bruttovinst

I den av Sveriges möbelhandlares centralförbund företagna omkostnadsundersökningen, som refereras i kapitel 14, ingår också en undersökning om bruttovinsten. Med bruttovinst avses i utredningen summan av försäljningen under året, inberäknat omsättningsskatt, uttag av varor till försäljningspris, om dessa uttag inte ingår i försäljningen, returer till samt varurabatter och bonus från leverantörer samt utgående varulager till inköpsvärde, minskat med summan av ingående varulager till inköpsvärde, inköpta varor till inköpsvärde samt tillverkningskostnader för egen nytillverkning, omsättningsskatt samt returer från och varurabatter till kunder. I inköpsvärdet har inräknats transportkostnader till affärens lager samt andra direkta kostnader på varorna (fraktförsäkring t. ex.).

Resultaten av bruttovinstberäkningen redovisas i tabell 95. De medelstora företagen redovisar de lägsta vinsterna. Detta får inte tagas som ett uttryck för att de skulle vara mindre lönande än de minsta affärerna. I omkostnadsundersökningen anföres härom: »Skillnaden i bruttovinsterna torde i stället bero på den i undersökningen använda metoden för insamling

Tabell 95. Bruttovinst år 1945 i möbelaffärer av olika storlek dels enligt SMC:s dels enligt möbelutredningens undersökning.

Företag med en försäljning under år 1945 avkr.	S M C: s undersäljning			Möbelutredningens undersökning		
	Antal företag	Bruttovinst i % av omsättningen under år 1945 efter avdrag av omsättningsskatt		Nedre kvartil	Median	Övre kvartil
		Aritm. medium	Median			
—199 999	15	25,2	25,1	15,8	22,0	29,4
200 000—499 999	24	23,2	23,4	17,8	23,2	25,9
500 000—w	16	24,1	25,1	24,8	28,4	32,5
Samtliga	55	24,0	24,4	17,1	23,2	28,9

av primärmaterial. Ett mindre företag har oftare än ett medelstort och ett större företag en bokföring, som icke är tillräckligt detaljerad för att innehavaren med ledning därav på ett korrekt sätt skall kunna ifylla undersökningens frågeformulär. Av denna anledning kan man förmoda, att de mindre företag, som deltagit i undersökningen, utgöra en absolut elit i sin grupp. Elitföretag redovisa troligen en högre bruttovinst än medelgoda företag. Även av de medelstora och de större företagen ha antagligen blott de mest välskötta besvarat frågeformuläret, men denna tendens har kanske ej varit så utpräglad som beträffande de mindre företagen.» Genom att använda en standardtyp av varukonto har variationer i frågan om bok-

föring av omsättningsskatt, rabatter o. dyl. kunnat elimineras. Principerna i fråga om t. ex. lagervärderingen, som givetvis betyder oerhört mycket mera, har dock inte kunnat göras likformiga, och det är tydligt, att olika principer därvidlag kan medföra stora förskjutningar i resultatet, i all synnerhet om förändringar i lagrens storlek ägt rum under året. De i undersökningen framräknade bruttovinsterna kan inte betecknas som höga även om endast en detaljhandelsbransch i de ovan refererade undersökningarna redovisar ett bättre resultat.

Även på materialet från möbelutredningens frågeformulär har en bruttovinstberäkning gjorts. Den är utförd så att försäljningssumman under året, sedan den minskats med omsättningsskatt, minskats med värdet till inköpspris av inköpta varor och ökats med lagerökning (eller minskats med lagerminskning) också efter inköpspris. Resultaten skiljer sig inte så mycket från dem, som framkommit vid Sveriges möbelhandlares centralförbunds egen omkostnadsundersökning. Möbelutredningens material torde dock på denna punkt icke kunna anses vara så representativt som i övriga fall. Det är givet, att frågorna om årsomsättning, om värdet av under året inköpta varor, om lagerförändringar etc. lätt kan leda vederbörande till att svara på ett sådant sätt, att affären förefaller så litet lönande som möjligt. Det har inte heller varit möjligt för utredningen att i detta hänseende underkasta materialet någon mera ingående granskning. Det stora antalet affärer — nära en fjärdedel av alla som svarat — med bruttovinster under 15 % tyder på att denna felkälla är betydande, överhuvudtaget är spridningen i den grupp affärer, som har den lägsta omsättningen, mycket stor. Ett annat fel kan sammanhänga med att omsättningsskatten var borträknad i den omsättningssumma, som utredningen erhöll. Vid bearbetningen har förutsatts, att detta inte var fallet, och innan uppgifterna om bruttovinsten framräknats, har de uppgivna omsättningssummorna reducerats med 5 %.

Nettovinst.

I Sveriges möbelhandlares centralförbunds undersökning konstateras, att det med ledning av det material, som stått undersökningen till buds, har varit omöjligt att bestämma nettoresultatet. Orsaken är främst opålitligheten hos uppgifterna om bruttovinsten. Möbelutredningen har tidigare understrukt det vanskliga i att överhuvudtaget dra några slutsatser ur den utförda undersökningen främst på grund av det ringa antalet företag, som ingår — sålunda redovisas endast medianvärden och aritmetiska medier men aldrig några uppgifter om spridningen. När bruttovinstresultatet har redovisats, torde emellertid också nettovinsten; d. v. s. bruttovinsten minskad med samtliga omkostnader, kunna beräknas:

Årsomsättning	Bruttovinst	Omkostnader	Nettovinst
—199.000	25,1	22,3	2,8
200.000—499.000	23,4	20,4	3,0
500.000—w	25,1	21,6	3,5
Samtliga	24,9	21,3	3,1

Sedan vederbörande företagare erhållit lön för sitt arbete och 5 % ränta på det i rörelsen engagerade kapitalet uppstår alltså teoretiskt ett överskott på 3,1 %, något mindre för de minsta, mera för de största företagen. Det bör i detta sammanhang erinras om att de förut refererade omkostnadsundersökningarna avser ett år före eller i början av andra världskriget. Det kan emellertid vara av ett visst intresse att jämföra nettovinsten i möbelhandeln med nettovinsten i andra detaljhandelsbranscher. Olikheter i urvalsprinciper och beräkningsmetoder torde visserligen inte kunna undvikas, när det gäller undersökningar av denna typ, delvis utförda vid olika tider, men jämförelser saknar därför inte intresse. I den ovan (sid. 241) nämnda uppsatsen om »Några normtal för svenska detaljhandeln» redovisas nettovinsten för manufaktur- och herrbeklädnadsbranschen till 1,7 %, för skohandeln till 1,2 och för bokhandeln till 0,5 % under det att dam- och barnbeklädnads-handeln och färghandeln redovisar förlust med 0,5 respektive 0,9 %.

I möbelutredningens formulär efterfrågades också den deklarerade vinsten för år 1945. Svaren blev ungefär de väntade — de deklarerade vinsterna var ganska små — och inget samband mellan företagens storlek tycks föreligga. I medianaffären var vinsten 7.150 kronor med kvartilerna vid 3.600 och 13.700 kronor.

Åtta av de i undersökningen ingående företagen har en omsättning på över en miljon kronor per år, och sex av dessa har lämnat sådana uppgifter, att bruttovinsten kan beräknas och samtidigt uppgivit den deklarerade vinsten för år 1945. Resultatet redovisas i tablån nedan. Även de allra största

Bruttovinst i % av årsomsättningen för företag med minst en miljon i omsättning	25,3	25,9	28,4	28,9	33,8	35,4
Deklarerad vinst	13.600	4.254	1.218	34.489	76.000 ¹	8.675

företagen, vilka samtliga har bruttovinster, som väsentligt överstiger genomsnittet, har som synes med något undantag förhållandevis små vinster — i hälften av företagen var vinsten således mindre än 10.000 kronor. Detta kan förutom att rörelsen varit mindre lönande givetvis bero på att så mycket som möjligt uttagits som lön och/eller att mycket kraftiga avskrivningar gjorts.

¹ I denna vinst ingår också ersättning för eget arbete åt de båda innehavarna av firman.

Sammanfattning och kommentarer.

Den allmänna prisstegringen på möbler, sådan den kan avläsas i levnads-kostnadsindex, har varit starkare än för samtliga levnadskostnader men ungefär densamma som för kläder och skor. På grund av att endast vissa standardmöbler ingår i indexfamiljens budget torde den verkliga prisstegringen för möbler sedan krigsutbrottet vara ännu kraftigare än den registrerade.

Vid en av möbelutredningen, genom besök i över 100 möbelaffärer, företagen undersökning om priser och påläggsprocent för olika möbler, framkom, att pålägget i medianaffären i Stockholm var 58 % och i de övriga städerna i allmänhet 52 % på nettopriset (medianvärde). I vissa fall kunde konstateras, att möbelhandlarna lämnat för låga prisuppgifter. Det är inte möjligt att avgöra, i vilken utsträckning detta har skett, men det kan givetvis ha medverkat till att de angivna medianvärdena är för låga. Besöken har emellertid å andra sidan ägt rum under en utpräglad högkonjunktur med varubrist, vilket naturligtvis har bidragit till att pressa priserna uppåt. I Sveriges möbelhandlares centralförbunds egen undersökning beräknas de pålägg som kan jämföras med de ovan av möbelutredningen beräknade till 46 %.

De rabatter, som KF, Möbelbranschens samköpsförening och vissa av de enskilda fabriker, som har utsatta bruttopriser, ger, svarar mot ett pålägg på endast 33—43 % av inköpspriset. De förstnämnda firmornas varusortiment är dock starkt begränsat, vilket möjliggör större köp och därmed uppläggande av längre serier, mindre total lagerhållning i affärerna etc.

Bruttovinsten uppgår enligt såväl Sveriges möbelhandlares centralförbunds som möbelutredningens egen undersökning till c:a 25 % av omsättningen. För de större företagen var den i medianaffären 28,4 % men i den minsta gruppen 22,0 %. Nettovinsten, d. v. s. bruttovinsten minskad med omkostnaderna, uppgick till 3,1 % sedan företagarna dels fått lön för sitt arbete, dels fått 5 % ränta på engagerat kapital. De av möbelaffärerna i allmänhet deklarerade vinsterna är låga, i medianaffären endast föga över 7.000 kronor.

Av uppgifterna i kapitel 14 framgår att möbelhandelns omkostnader uppgår till 20—22 % av omsättningen — medianen för samtliga affärer var 21,3 % av omsättningen. Enligt den av Sveriges möbelhandlares centralförbund genom Detaljhandelns utredningsinstitut verkställda omkostnadsundersökningen (avseende år 1945) uppgick vidare bruttovinsten — som nämnt ovan — till c:a 25 % av omsättningen, motsvarande 33,3 % av inköpspriset. Det kalkylerade pålägget, inräknat omsättningskatt, uppgick enligt samma

undersökning till 54 % av inköpspriset. Detta pålägg skulle utom att ge en bruttovinst uppgående till 33,3 % bl. a. täcka följande poster:

omsättningsskatt,
kassarabatt till kontantköpare,
prisnedsättningar av olika slag,
rabatter till större köpare samt
personalrabatter.

En del av dessa poster beräknas i undersökningen approximativt på följande sätt. Om man antar, att en möbels inköpsvärde är 100:— kr, blir det kalkylerade försäljningsvärdet 154:— kronor. Från detta värde avgår

1. *Omsättningsskatt* = $\frac{5,3 \cdot 133,3}{100} = 7,1$ kr. Därefter återstår $154,0 - 7,1 = 146,9$ kr.
2. *Kassarabatt till konsumenterna*. Den utgör enligt undersökningarna nästan genomgående 5 %. Kassarabatt utgår för ungefär hälften av köpen. (Egentligen skulle denna kassarabatt reduceras med summan av den kassarabatt som affärerna själva erhåller. Undersökningar har nämligen visat, att man i allmänhet beräknar pålägget på varans nettopris före avdrag av kassarabatt. Å andra sidan lägger man inte heller till fraktkostnaderna från fabrik /ej inräknade i omkostnaderna/. Då dessa kostnader är nästan lika stora som erhållna kassarabatter betyder det inte något nämnvärt, om hänsyn ej tages till dem.) Efter avdrag av kassarabatt återstår — i ovannämnda exempel — $146,9 - \frac{5,3(133,3 + 7,1)}{100 \cdot 2} = 146,9 - 3,7 = 143,2$ kr.
3. *Prisnedsättningar*. Prisnedsättningar vid realisationer uppgick enligt möbelutredningens undersökning till i genomsnitt 25 %. Medianaffären realiserade dock endast varor för 1 % av årsomsättningen. Denna undersökning avsåg emellertid 1945, då det kan antagas, att realisationerna på grund av varuknappheten hade en förhållandevis liten omfattning. Prisnedsättningar förekommer dessutom utan att det kallas realisationer. Genomsnittligt torde enligt uppgift 4 % av årsomsättningen vara försäljning av prisnedsatta varor. Reduktionen därför skulle enligt dessa beräkningar uppgå till $\frac{25 \cdot 4(133,3 + 7,1)}{100 \cdot 75} = 1,9$ kr. Därefter återstår $143,2 - 1,9 = 141,3$ kr.

Sedan dessa avdragsposter beräknats återstår en skillnad mellan kalkylerat och intjänat pålägg uppgående till $141,3 - 133,3 = 8,0$ % av inköpspriset. Denna skillnad skall bl. a. användas till varurabatter åt personal och till specialpriser åt större köpare. Att ge något statistiskt mått på vad de sista posterna betyder är emellertid inte möjligt.

Skillnaden mellan det kalkylerade pålägget och de faktiska omkostnaderna blir tydligen $8,0$ % + nettovinsten. Den senare uppgick (se sid. 265) till $3,1$ % av omsättningen, vilket motsvarar $4,1$ % av inköpspriset. Skillnaden mellan kalkylerat pålägg och faktiska omkostnader utgör alltså enligt Sveriges möbelhandlares centralförbunds undersökning $12,1$ % av inköpspriset.

Om man använder uppgifterna om omkostnader och bruttovinst från ovan refererade undersökning (den enda som finns) och kombinerar dem med möbelutredningens undersökning om pålaggens storlek (verkställd under våren 1947) blir emellertid skillnaden mellan kalkylerat pålägg och faktiska omkostnader: $12,1 + 52,0 - 46,0 = 18,1$ % av inköpspriset.

I möbelutredningens direktiv understrykes, att det gäller att »sporra till intensivare enskilda ansträngningar och att söka göra det bästa möjliga av den reformvilja, som redan finns.» »Vad gäller offentliga åtgärder», säges det vidare, »kommer det sannolikt att visa sig vara olämpligt eller i varje fall obehövt att rekommendera någon form av förstatligande. Däremot torde statlig medverkan erfordras för fortsatt utveckling av upplysningsverksamheten liksom för bedrivande av forskning — — — samt för yrkesutbildning.» Möbelutredningen delar den tro på branschens egen medverkan vid lösandet av här behandlade problem, som uttalas i direktiven, och uttalar förhoppningen, att de i det föregående och i detta kapitel omnämnda förhållandena blir föremål för ingående diskussioner inom branschorganisationerna.

Strävandena att förbilliga olika varor har hittills i stor utsträckning varit och ansetts vara en uppgift för fabrikationen. Medan industrin undan för undan arbetar på och har lyckats att åstadkomma kostnadssänkningar av olika slag, är sätten för varudistributionen i stort sett oförändrade sedan avsevärd tid tillbaka — genom ökad service har kostnaderna undan för undan endast stegrats. Det är alltför påtagligt hur exempelvis tidsstudierna inom industrin leder till att man ofta justerar priser på bråkdelen av ett öre, under det att distributionskostnaderna i allmänhet inte underkastas lika noggranna undersökningar. Att konstatera detta innebär inget underskattande av de praktiska och tekniska svårigheter, som är förknippade med en rationalisering i distributionsledet.

I tidigare kapitel har visats, att säsongvariationerna i möbelförsäljningen är betydande och i stort sett beroende av variationerna i fråga om färdigställandet av lägenheter. En allmännare övergång till att sälja styckmöbler

i stället för garnityr, som även ur andra synpunkter är att rekommendera, kan väntas något minska dessa variationer. En ordentlig upplysning bland konsumenterna om att service e. d. blir bättre, om de gör sina uppköp under mellansäsongen, kan vidare göra en del för att utjämna variationerna. Lokalkostnaderna uppgår till 3—3,5 % av omsättningen och personalkostnaderna, inräknat lön åt företagaren, till cirka 11 %. Detta är de båda mest betydande kostnadsposterna, och minskningen av dessa kostnader skulle kunna medföra vissa besparingar för handeln. På längre sikt kan också besparingar uppnås genom en begränsning av det totala varusortimentet.

Genom en överenskommelse med vederbörande försäkringsbolag bör det vara möjligt att sänka fraktförsäkringskostnaderna. Om ett samarbete beträffande transporter av möbler till kunderna kunde ordnas mellan ett större antal affärer, kan man vänta, att kostnaderna för dessa transporter skulle minska. I de fall, där omsättningshastigheten på lagret kan ökas eller den totala lagerhållningen minskas, skulle ränteutgifterna också minska. Slutligen kan i detta sammanhang påpekas, att affärernas totala omkostnader torde sjunka i den mån som kreditgivningen blir mindre omfattande.

Det är givetvis icke möjligt att här ange var och i vilken utsträckning rationaliseringsmöjligheter i de enskilda affärerna föreligger eller ens påstå, att de alltid föreligger. Det är emellertid tvivelsutan nödvändigt, att alla förslag gående ut på att förbilliga möbeldistributionen noggrant prövas och att varje rationaliseringsmöjlighet tillvaratages, hur obetydlig den i och för sig än kan synas. Det är också viktigt, att den fria konkurrensen får verka i detta rationaliseringsarbete. Hänsyn får alltså inte tagas till de minst effektiva företagen, som kan behöva nuvarande eller ännu högre marginaler för att kunna leva kvar. Självfallet kan inte distributörerna ensamma lösa dessa problem. Konsumenterna måste vara medvetna om, att om de begär kredit, om de begär bättre och mera service, om de fortsätter att främst köpa möbler i slutet av året och/eller slutet av veckan o. s. v., kan de inte samtidigt eller med samma kraft fordra, att priserna skall sänkas. Å andra sidan torde konsumenterna med fog kunna säga, att om inte priserna kan sänkas så bör i varje fall marginal finnas för en betydligt förbättrad kundservice i möbelhandeln.

Man kan också tänka sig att skapa dels sådana affärer som har billigare hyror och som inte ger allt vad som kan tänkas i fråga om service och som därför kan hålla lägre priser, dels centralt belägna affärer, där kundtjänsten är den bästa tänkbara, men där priserna också är högre. Möbelutredningen uttalar emellertid förhoppningen, att det skall vara möjligt att nå båda delarna, både en bättre service i möbelhandeln och lägre möbelpriser. Det förefaller i en del fall (se tabell 94) vara möjligt att sänka de nu tillämpade pålägg.

III. KONSUMTIONEN

och åtgärder för att samordna fabrikation — handel — efterfrågan

KAPITEL 17.

Bosättningslån, statlig upphandling och samköp.

Staten finansiellt

engagerad i möbelköp.

I möbelutredningens uppdrag att undersöka förutsättningarna för en rationalisering och effektivisering av produktion och distribution inom möbelbranschen har inlagts en bestämd syftning: den att underlätta för konsumenterna att köpa goda möbler till billiga priser. I utredningens direktiv framhålles nämligen, »att staten genom sin omfattande bosättningslåneverksamhet blivit finansiellt engagerad i möbelbranschen och redan av denna anledning måste känna ett direkt intresse av att konsumenterna kunna erhålla möbler till rimliga priser». Det är också avsevärda belopp ur statskassan, som går till bosättningslån och möbelköp. 20—25 % av alla äktenskap som ingås, får numera bosättningslån — budgetåret 1945—1946 till ett sammanlagt belopp av 13.761.891 kronor. Enligt en utredning av socialstyrelsen användes bosättningslånen i huvudsak till nyanskaffning av möbler såsom matbord, buffé, ottoman eller andra liggmöbler, stolar o. s. v. Emellertid räcker inte lånet — även sedan det höjts av 1946 års riksdag till 2.000 kronor — till fullständig möblering och utrustning av en familjebostad om 2 rum och kök (vilket är den närmaste målsättningen för utrymmesstandarden i en familjebostad), utan de som gifter sig sätter sig dessutom ofta i skuld hos möbelhandlarna, såsom påvisas i kapitlet om kredithandeln.

Såsom länsstyrelsen i Malmöhus län framhållit i yttrande över bosättningslånen kan sådana kreditköp motverkas antingen genom att höja bosättningslånen ytterligare eller genom att försöka åstadkomma en sänkning av inköpspriserna på möbler. Länsstyrelsen förordar närmast det senare och anmärker: »Det vill synas som om, särskilt när det gäller möbler, en rationalisering och kontroll av tillverkningen och försäljningen skulle kunna

medföra betydande resultat i sådant syfte». Denna synpunkt underströks av socialministern i prop. nr 272 till 1946 års riksdag och handelsministern har i sina direktiv till möbelutredningen förordat en undersökning av »om det icke i samband med bosättningslåneverksamheten eller eljest är möjligt att med statens hjälp organisera storbeställningar av goda serieproducerade nyttmöbler, som till låga priser eventuellt kunna levereras direkt från fabrikena till konsumenterna. Dessa beställningar kunde på det sätt, som redan tillämpats i liknande fall så fördelas, att vissa fabriker finge göra stolar, andra bord, andra åter sängar etc.»

Tanken på en serieproduktion av möbler i stor skala, varigenom möblerna skulle kunna förbilligas, har också framförts, när statens, landstingens och kommunernas upphandling av möbler för tjänsterum och offentliga lokaler varit på tal. F. n. är statens upphandling av kontorsmöbler föremål för utredning inom krigsmaterielverkets kontorsmöbelkommitté, och efter vad möbelutredningen inhämtat (se kap. 10) kommer de sakkunniga att förorda vissa bestämmelser om viktigare mått, minimikvalitet, ytbehandling etc., vilka bestämmelser skall läggas till grund för utformningen av de kontorsmöbler, som statsverket blir beställare av. Vad de kommitterade vill uppnå är en god kontorsmöbelstandard med variationsmöjligheter. För att inte åstadkomma en fastlåsning av standarden utan hålla denna levande och utvecklingsbar tänker man sig, att det varje år skall göras en översyn av de tidigare rekommenderade och tillämpade kontorsmöbeltyperna, varvid impulser till erforderliga ändringar av de för möbeltyperna fastställda konstruktions- och tillverkningsselementen skall kunna lämnas av statens organisationsnämnd, byggnadsstyrelsen samt tillverkare och förbrukare. Även med en sådan önskvärd variation av kontorsmöbeltyperna tänker sig de sakkunniga, att det skall bli möjligt att lägga upp ett upphandlingssystem med stora årliga samköp av kontorsmöbler för statsverkets behov. Härigenom hoppas man kunna uppnå en kontorsmöbeltillverkning i större serier med ökad lagerhållning, därmed kortare leveranstider för statsmyndigheterna och förmånligare priser än vid beställning av mindre partier möbler i specialutförande.

Samma tankegångar är man inne på inom Centrala sjukvårdsberedningens möbelkommitté, som med representanter för sjuksköterskepersonalen, den kollektivanställda sjukvårdspersonalen, Svenska landstingsförbundet, fångvårdsstyrelsen och krigsmaterielverket f. n. håller på att göra upp riktlinjerna i typ-, mått- och kvalitetshänseende för de möbler, som sjukhusen och dess personalbostäder behöver utrustas med. Då det tenderar till att Landstingens inköpscentral får ombesörja alltmera av den upphandling av möbler, som sjukhusen hittills skött var för sig, torde här finnas stora förutsättningar för samköp i stor skala.

*Konsulent och
ortsombud
tillfrågade.*

För att diskutera såväl frågan om eventuella samköp för bosättningslåntagare som den allmänna frågan om en saklig rådgivning vid bosättningar och möbelköp vände sig möbelutredningen hösten 1946 till Stockholms stads bosättningslånekonsulent — den dittills enda i sitt slag i landet. Konsulenten framhöll därvid som sin erfarenhet av två års rådgivningsarbete, att det bästa sättet att intressera unga par, som fått bosättningslån, för inköp av goda och praktiska möbler för det blivande hemmet är att demonstrera en del sådana i en gärna mindre föreisningslokal, som kommunen ställer till förfogande — såsom i Stockholm — intill bosättningskonsulentens expedition. I samband med visningen där av goda möbler, som finns i marknaden, bör lämnas viss rådgivning, som dock alltid måste bedrivas med stor taktfullhet, emedan låntagarna är synnerligen känsliga för allt som verkar »pekpinne» eller »diktatur» och mycket angelägna att få ett personligt hem, inte lika alla andras. Konsulenten hade det intrycket, att riksbankens bosättningsbroschyr, som utlämnas i samband med lånehandlingarna, läses mycket ojämnt, men att låntagarna är utomordentligt mottagliga för en personlig rådgivning, som sker med åskådningsmaterial — möbler — för ögonen. Särskilt beträffande sängmöbler och sängutrustning är man lyhörd för goda råd, och standardiserade sängar (stålbandssängar, stålrörsottomaner etc.) drar man sig ingalunda för ens när man för övrigt är rädd för standardmöbler av de moderna enkla typerna.

Med utgångspunkt från dessa bosättningskonsulentens erfarenheter har inom möbelutredningen diskuterats en del frågeställningar och uppslag, som utredningen sedermera låtit gå vidare för prövning och bedömning till cirka 130 ortsombud, utvalda med hänsyn till att de skulle allsidigt representera städer av olika storlekar, landsbygd av olika karaktär och olika låntagarkategorier (jordbrukare, industriarbetare, hantverkare, tjänstemän etc.). Av de 130 ortsombuden, som efter ovannämnda princip utvalts av riksbanken och dess avdelningskontor och som tillskrivits av möbelutredningen, har 97 svarat och mer eller mindre utförligt utvecklat sina synpunkter på ämnet bosättningslån och möbelköp.

*Behovet av
rådgivning
vitsordas*

Allmänt är man mycket positivt inställd till tanken på en rådgivning i bosättningsfrågor. 89 stycken ortsombud (= 92 %) betonar, att det finns behov av rådgivning, att »behovet av upplysning är påtagligt», »låntagarna är mottagliga för rådgivning», »rådgivning nödvändig men med all möjlig taktfullhet», »personlig rådgivning med möbler för ögonen har oerhörd betydelse» etc. Åtskilliga ortsombud framhåller dock, att fler-

talet låntagare »anser sig kapabla att verkställa inköpen på egen hand«, att »kontakt med de lånesökande erhålles för sent och när lånet begäres har de sökande redan bestämt vad de ämnar köpa«, att »de lånesökande redan hos någon möbelhandlare fått rådgivning och på förhand gjort sitt möbelval«, »i allmänhet röner starkare påverkan av anhöriga och umgängeskretsen«, »vill ordna saken utan för mycket inblandning och så långt som möjligt likställas med de ungdomar som klarar av sin hembildning genom andra utvägar«. De många vitsorden om »att låntagarna ofta innan de söker lån bundit sig för inköp i någon möbelaffär och söker lån enkom för att bli kvitt, respektive minska avbetalningen på möblerna» samt att de »låter sig alltför mycket påverkas av möbelhandlarens påstående att den och den har köpt så och så» framhäver behovet bl. a. av en bättre utbildning av möbelhandelns försäljningspersonal, så att denna personal blir kapabel att råda de osäkra köparna förnuftigt. Men även i dessa fall, då ortsombuden har erfarenhet av vanetänkande, förutfattade meningar och ovilja hos de lånesökande att diskutera sina möbelköp, synes ombuden vara på det klara med att en rådgivning skulle kunna bli värdefull och att så småningom mottagligheten för vettig rådgivning ökas. Av de endast sex ortsombud, som menat att något behov av rådgivning inte föreligger, finns bara en, som motiverar denna uppfattning och gör det sålunda: »Låntagarna tycks i allmänhet veta vad de skall köpa. Rådgivning torde vara överflödig.»

Att ordna en sakkunnig rådgivningsverksamhet i samband med bosättningslånen kräver emellertid utbildat folk, lokaler och pengar till båda delarna. Det är svårigheter som framhålles, särskilt från landsbygdshåll, men även från städerna, t. o. m. från ganska stora städer. Av de 97 ortsombud, som delgivit möbelutredningen sina uppfattningar, har 79 (=81 %) förklarat, att det föreligger vissa kommunalpolitiska, ekonomiska och praktiska svårigheter för anordnande på deras ort av en kommunal rådgivningsverksamhet genom konsulent eller ortsombud i anslutning till bosättningslånen. Det är därvid främst de praktiska och ekonomiska orsakerna man trycker på: kommunen är för liten, låntagarna för få, befolkningsunderlaget för otillräckligt för att kunna bära upp en konsulentverksamhet ekonomiskt. Däremot har fjärdedelen pekat på möjligheten och önskvärdheten av, att rådgivningsverksamhet ordnas gemensamt för flera kommuner, för häradet, för länet eller centralt i närbelägna städer för ett större område av kringliggande landsbygd. Man säger sig hoppas, att den nya kommunindelningen skall öka möjligheterna för en kommunal rådgivningsverksamhet och att större städer skall få tillfälle att införa sådan rådgivning och låta även grannkommunerna skicka sitt låneklientel dit. Från Borås meddelas, att stadsfullmäktige beslutat om en hem- och bosätt-

ningskonsulent fr. o. m. den 1 april 1947, även Göteborg har nyligen utsett en konsulent och från Malmö, Norrköping, Eskilstuna, Falun och Solna uppgives att utredning pågår om sådan konsulentverksamhet.

*Riksbanksbroschyr
intresserar men
behöver kompletteras.*

När det sedan gäller att säga sin mening om de medel och metoder, varmed man skulle kunna möta det uppenbara, respektive latent behovet av rådgivning för bosättningen, har ortsombuden många synpunkter att komma med. Möbelutredningen hade frågat dem, om de hade något intryck av att låntagarna läser den riksbanksbroschyr, »Bosättning», som de erhåller, och om låntagarna gillar (ogillar) de möbeltyper och de möbleringsprinciper, som denna broschyr rekommenderar. Drygt hälften av ortsombuden säger sig ha intrycket, att broschyren läses tämligen allmänt av låntagarna, och somliga har t. o. m. iakttagit att den studeras »ingående», »noggrant» eller »med intresse». De övriga ortsombuden säger sig antingen inte kunna bedöma, om broschyren läses, eller de noterar ett mera ojämnt intresse för den: den läses »av en del», läses »flyktigt», »mycket sparsamt» eller man »bara ögnar i den». Ett 15-tal ortsombud tror sig ha märkt, att låntagarna gillar och ungefär lika många, att de ogillar de möbeltyper och möbleringsprinciper, som broschyren rekommenderar. Därtill kommer ett 25-tal ortsombud, som menar, att låntagarna nog i huvudsak gillar broschyrens möbeltyper och möbleringsprinciper, men av olika skäl inte tar något intryck av dem i praktiken. Det vanligaste skälet härtill uppges vara, att de lånesökande ofta inte kommer i kontakt med ortsombudet och får bosättningsbroschyren att läsa, förrän de redan bestämt vad de tänker köpa och hos möbelhandlaren valt möblemang, som lånet skall användas till. »De gillar nog de givna tipsen men ha redan bestämt sig» tycks vara ett omdöme, som kan tillämpas på en stor del av klientelet. Även om en och annan låntagare — efter vad ortsombud uppger — ändrar sig, sedan han och fästmon tagit del av broschyrens innehåll, och även om flera av ortsombuden noterar en förskjutning under senare år till förmån för de principer som broschyren rekommenderar, så är tydligen vanetänkandet så djupt rotat, att det vill mera till än en broschyr i äktenskapsbildningens elfte timme för att de ska låta sig rubbas i sin möbelsmak. »Trots all upplysning är de flesta nya hem här möblerade som bilden på sid. 8 i broschyren» rapporterar ortsombudet i en av våra mindre städer. Vad låntagarna reagerar mot i broschyrens uppläggning av bosättningsspörsmålet förefaller inte så mycket vara möbleringsprinciperna som möbeltyperna. Man tycker, att de är för »pinniga», »för enkla till utseendet», »passar bättre i stad än på landsbygden», man vill ha tyngre, »mer gedigna möbler», »de är

nog bra men de passar inte för oss». Åtskilliga lånesökande är rädda för att få ett »standardhem» — de vill ha hemmet »personligt». Det är dock uppenbarligen en stor grupp låntagare, som står så att säga välvilligt avvaktande till broschyrens rekommendationer men inte följer dem, därför att dessa låntagare, som nämnt, bundit sig på förhand för andra sorters möbler eller är så pass osäkra på hur de skall ordna det för sig, att de i det avgörande ögonblicket i möbelhandeln låter sig påverkas i annan riktning av möbelhandlaren (»möbelhandlaren visar gärna och framhåller helt andra möbeltyper»). Till detta senare bidrar att riksbanksbroshyren — och ortsombuden — inte lämnar någon uppgift på var de rekommenderbara möblerna finns att köpa och till vilka priser i dagens läge — »ständigt frågas vad priset är och var möblerna kan köpas» — samt att dessa möbler »ej i någon större utsträckning föras i handeln», »ej skyltas med», utan »reklamen för dem från möbelhandlarhåll synes vara minimal». Det finns ortsombud som beklagar, att de unga alltid får se mera lockande, men opraktiska och lyxbetonade möbler på framträdande plats i försäljningslokalerna och saknar tillfälle att konkret och praktiskt se hur de vettiga, goda bruksmöblerna tar sig ut i sammanhang med varandra, i rumsinteriörer och förbundna med de textilier, som ger liv åt deras blondhet och ornamentlösa släthet. I broshyren skulle det behövas flera illustrationer och rumsinteriörer — menar man på ortsombudshåll — men främst skulle det behövas en mer åskådlig propaganda för dessa möbler bl. a. genom att möbelhandeln bibringades en ny syn på dem och förde fram dem i skyltfönsterljuset, genom att utställningar av praktiskt möblerade hem blev vanligare, rådgivning genom bosättningskonsulenter allmänna genomfördes, helst förknippad med förevisning av goda möbler, och sist — men inte minst viktigt — genom att de ungas inriktning på en förnuftig och trivsamt bosättning påbörjades tidigare. Riksbanksbroshyren borde komma i deras händer på ett tidigare stadium, anser många ortsombud. »Broschyren borde utdelas till flickorna redan när de slutar skolan och vidare tillhandahållas på sparbankerna och allra senast på pastorsexpeditionerna, när lysningen uttages» (ortsombudet i Eskilstuna). Bosättningsfrågorna bör få utrymme i skolundervisningen, anser även ortsombudet i Malmö, som ifrågasätter om det inte också vore lämpligt med kurser eller föreläsningar för den manliga ungdomen under den tid den fullgör sin första värnplikt.

*Förevisningar
av goda bruks-
möbler.*

Önskemålet om en åskådlig förevisning av goda bruksmöbler i anslutning till bosättningslåneverksamheten får nästan 100-procentig anslutning från ortsombuden, även om många påpekar att deras ort är för liten för en egen

konsulentverksamhet med tillhörande förevisningslokal och man menar att man måste tänka sig den centraliserad. Därvid tänker man sig närmast, att det i omedelbar anslutning till bosättningslånekonsulentens expedition — såsom fallet varit i Stockholm — skulle finnas en förevisningslokal med en del goda bruksmöbler och husgerådsting kring en kärna av praktiska sov- möbler. Åtskilliga framhåller emellertid att man med en sådan förevisning av möbler bör vara redo att betjäna alla kommuninvånare, som sätter bo eller kompletterar sitt bo, oberoende av bosättningslån, för att inte låntagarna skall känna sig »märkta» på något sätt utan betraktade som helt vanliga medborgare. Två ortsombud på småorter anser att det kan vara lämpligt med en vandringsutställning av goda bruksmöbler under 2—3 veckor höst och vår, medan ett annat ortsombud varnar för utställningar, eftersom de måste bli för små med alltför få möbelmodeller, varvid risk uppstår för schablonmöblering och de unga blir misstänksamma. Två ortsombud slutligen anser, att möbelhandlarna sköter saken bäst på egen hand. Denna för- troendefullhet hör emellertid till undantagen. En kritisk syn på möbelhand- larnas vilja och förmåga att inrikta de unga på inköp av ändamålsenliga och prisbilliga bruksmöbler dominerar hos ortsombuden. Det påpekas, att mö- belhandlarna i mindre samhällen till varje pris måste sälja hemtagen vara, även om möbelen råkat bli »antik» eller omöjlig överhuvudtaget, och möbel- handlarbiträdenas provision på möbelförsäljningen pekas på som en faktor, som måste motverka försäljningen av enklare och billigare möbler. »I mång- fall har kunnat konstateras», skriver ett ortsombud, »att om sökandena kommer till en möbelaffär och bli expedierade av ett ungt, energiskt biträde, som har sin huvudsakliga avlöning baserad på provision, räcker inte bosätt- ningslånet till många pjäser. Det olämpliga i detta har påpekats för inne- havarna av möbelaffärerna här i staden och ha de enligt uppgift instruerat sina biträden att då det är fråga om mindre bemedlade personer lämna dessa så praktiska råd som möjligt vid inköp av möbler.»

Majoritet

rekommenderar

samköp.

I möbelutredningens direktiv ingår som nämnt uppgif- ten att undersöka förutsättningarna för eventuella sam- köp av möbler för bosättningslåntagarnas räkning. Till ortsombuden riktades därför också frågan: »Tror Ni överhuvudtaget på möjligheten att organisera dylika samköp?» Härpå har något mer än två tredjedelar av ortsombuden svarat »Ja», medan de åter- stående svarat »Nej» eller uttryckt sin tveksamhet inför tanken. Det främ- sta av de argument, som den sista gruppen anför, är den individuella smakens skiftningar, som — menar man — torde göra låntagarna obe- nägna att välja något slags standardmöbler, som medför likriktning och

skiljer ut bosättningslåntagarna från andra hembildare. Man är »rädd för likriktning», »vän av rejäla och personliga hembildningar där möblerna återspeglar ägarens karaktär» och man vill inte, när man kommer in i hemmet, av möbleringen kunna se att »här bor bosättningslåntagare». Ett ortsombud förklarar lakoniskt »Samköp passar ej östgötar». Som praktiska hinder anföres, att storbeställningar och samköp tvingar till katalogköp — som de flesta har motvilja för — då det ju blir svårt att i förväg få se möblerna, särskilt på små platser, och att de unga inte »vilja vänta på en avlägsen leverans utan hellre köpa vad som för dagen finns hos möbelhandlarna». Den majoritet som är för samköp, motiverar detta med att det är nödvändigt att möblerna blir billigare, att de unga nu köper på tok för dyrbara möbler, att man nog kommer att »acceptera samgående för att erhålla billigare priser» och att — förutom den fördel som samköp kan medföra i prishänseende — man har större möjligheter att få in de praktiska bruksmöblerna i hemmen den vägen.

Ortsombud föreslår samköpsmetoder.

Beträffande sätten för samköp framför ortsombuden i stort sett liknande synpunkter. På större orter, där en förevisning av goda bruksmöbler kan tänkas ordnad i anknytning till bosättningslåneverksamheten — antingen i en lokal som kommunen ställer till förfogande för bosättningskonsulent eller ortsombud eller i intim samverkan med sådant ortsombud eller sådan konsulent anordnad i någon eller några positivt inställda möbelhandlares butiker —, bör kunna upptagas beställningar på de möbler som förevisas och ordnas med leverans av dessa antingen direkt från tillverkaren-fabriken eller från möbelhandlare, som utfäster sig att lämna ifrågavarande möbler till billigare priser: fabrikantpriser plus rena distributionskostnaderna. Beträffande samköp för låntagare på mindre orter och på landsbygden menar man, att de skulle kunna ordnas genom att ortsombudet lämnar låntagarna broschyren »Bosättning», utökad med instruktiva bilder och försedd med en bilagd förteckning (som årligen kan tryckas om och aktualiseras) på fabrikanter, som tillverkar de rekommenderade möbeltyperna, och möbelhandlare, som distribuerar dem, jämte dessa möblers utförsäljningspriser i möbelhandeln, resp. vid försäljning direkt från fabrik. Förslagsställarna förutsätter därvid, att det finns fabriker, som är villiga att sälja någon del av sin produktion direkt till konsumenterna. För detta ändamål — menar en del — bör broschyren vara försedd med ett antal perforerade beställningskuponger, som kan avskiljas och insändas till vederbörande fabriker, eller bör sådana beställningskuponger utlämnas separat liksom prislesteckningen. Alternativt föreslår en del ortsombud, att riksbanken gör ett avtal med Kooperativa förbundet,

enligt vilket KF förbinder sig att föra vissa möbler i sina butiker, som ju har en stor förgrening även till småorter, och att uppgift om var möblerna finns att köpa hos KF till i pridförteckningen angivna priser lämnas de lånesökande muntligen av ortsombudet. Slutligen föreslår en del ombud, att dylika överenskommelser bör kunna göras upp lokalt mellan respektive ortsombud och ortens möbelhandlare, som då bör få lämna en liknande förbindelse som ovan föreslagits för KF. Andra ortsombud är skeptiska mot köp direkt från fabrik emedan »man ju dock vill se vad man köper. Aldrig så goda avbildningar i broschyrer ger icke hela sanningen.» Ortsombudet i Bodens stad understryker detta i en skildring av svårigheterna att sätta bo i hans norrländska trakter: »Undertecknad har under årens lopp kommit underfund med att det råder ett fullkomligt kaos när det gäller möbelinköp. I regel är det s. k. möbelagenter, som håller sig framme. Köparen får icke se inköpta möbler och blir i många fall besviken, när de ankommer.» För att underlätta samköp för låntagare som bor långt från tätorter, där bosättningskonsulent har möjlighet att visa rådsökande vad marknaden bjuder av goda möbler, borde — föreslår några — den ovannämnda bosättningsbroschyren med dess bilder, pridförteckning och beställningskuponger kompletteras med en dossier förträffliga fotografier, som visar varje möbel framifrån och från sidan, och med miniatyrmodeller av de rekommenderbara möblerna. Fotografierna och miniatyrmodellerna borde finnas hos ortsombudet och av denne visas för låntagarna vid dessas besök.

På förfrågan om vilka möbler ortsombuden anser, att låntagarna skulle efterfråga mest, om det bleve fråga om att göra »storbeställningar» för deras räkning hos möbelhandlare eller möbelfabrikanter, har ortsombuden främst pekat på sängar och bäddmöbler av olika slag med tillhörande sängutrustning samt »köksmöbler» (enklare stolar och bord). De menar med stor samstämmighet, att det beträffande dessa möbler inte gör något, om de är standardiserade och lika varandra — att här köpa »lika» stöter inte köparna, hur olika smakriktningarna hos dessa än är.

Sammanfattning och kommentarer.

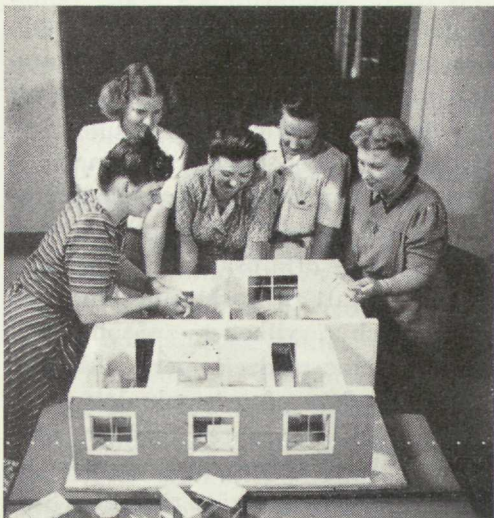
Taktfull rådgivning,

öppen för alla.

Ortsombuden, som i allmänhet förefaller att vara valda bland kommunala förtroendemän och tjänstemän med sociala intressen men utan någon personlig erfarenhet eller sakkunskap på möbelområdet, är uppenbarligen mycket positivt inställda till en vettig och taktfull rådgivningsverksamhet i anslutning till bosättningslånen, ehuru flertalet synes anse sig själva inkompetenta

att ge denna rådgivning. Detta ortsombudens intresse är dock mycket uppmuntrande och enligt möbelutredningens mening bör det tacksamt tillvaratagas — t. ex. genom att staten bereder intresserade ortsombud tillfälle att delta i kurser i bosättningsfrågor. Även om så utbildade ortsombud inte kan uppträda med den sakkunskap och utträta lika mycket som en i sociala spörsmål insatt möbelman kan göra, om vederbörande ägnar sig åt konsulentverksamhet av detta slag, kan de dock göra en hel del nytta som i någon mån vägledare för de vida mer okunniga ungdomar — ofta osäkra och försagda enligt vittnesmålen — som uppsöker dem för att få bosättningslån. Som förmedlare av en instruktiv bosättningsbroschyr, vilken — såsom föreslagits av en del ortsombud — kan kompletteras med ett mera rikhaltigt fotografi- och annat åskådningsmaterial att studera på ortsombudets expedition, och eventuellt kompletteras även med en separat prislista på i bosättningsbroschyren rekommenderade möbler, torde ortsombuden ha vissa förutsättningar att påverka de ungas möbelval i rätt riktning. Som nämnt är ortsombuden ofta kommunala förtroendemän med dessas läggning för att »ta folk», vinna kontakt och genom samspråk nå fram till samförstånd med människor. För större städer är det givetvis mera önskvärt med fackmän, som knyts till bosättningslåneverksamheten såsom konsulenter. Dessa bör då ha möjlighet att demonstrera goda bruksmöbler antingen på en liten förevisningslokal i anknytning till konsulentmottagningsexpeditionen eller vid besök hos goda möbelhandlare på platsen. Som framgått av redogörelsen ovan finns redan bosättningskonsulenter i ett par städer och finns i åtskilliga andra städer ett intresse för inrättandet av hem- och bosättningskonsulenter och pågår förberedelser härför. Även hos hushållningssällskapens hemkonsulenter, som nu sprider så mycken värdefull hemupplysning i sina respektive län, torde kunna påräknas ett positivt intresse för upplysning i bosättningsfrågor, om deras medverkan skulle påkallas.

Rådgivning i bosättningsfrågor är emellertid något som inte kan forceras fram eller organiseras upp på papperet. Den måste växa fram utifrån skiftande lokala förutsättningar och när det lokala intresset blivit starkt och bärigt nog att rå med de kostnader, som den ofrånkomligt drar med sig. Att en rådgivning måste kosta en del är så mycket ofrånkomligare, som man inte ens från början vare sig kan eller får snävt begränsa rådgivarnas arbetsuppgifter. Av vikt är nämligen — enligt möbelutredningens mening — att en rådgivning av detta slag står öppen för alla i den kommun, där verksamheten anordnas, även om bosättningslåntagarna kommer att utgöra kärnan, kring vilken verksamheten byggs upp. Säkerligen är det en riktig varning, som uttalats av många ortsombud, när det säges, att man bör akta sig för att särskilt märka ut bosättningslåntagare och skilja ut dem som en

*Bocirkel i verksamhet. Unga hembildare
promöblerar en lägenhetsmodell.*

grupp för sig bland dem, som bildar hem. Skulle endast låntagare få anlita rådgivningsservicen och genom denna rekommenderas vissa billigare nyttomöbler till inköp, riskerade man lätt att ifrågasvarande möbler finge en stämpel av likriktning över sig, som vore ytterst olycklig. I själva verket skiljer sig bosättningslåntagarna ingalunda i socialt och knappast heller i ekonomiskt avseende från andra hembildare. Unga människor, som sätter bo — vilken socialklass de än tillhör — har så gott som alltid begränsade ekonomiska resurser. De behöver alla bemötas med hänsyn härtill, och de av dem som sparat ihop ett litet bosättningskapital före giftermålet bör inte komma i sämre läge än de, som nödgas låna ihop detta kapital. En rådgivningsverksamhet i bosättningsfrågor bör därför stå öppen för alla, som bildar hem eller behöver komplettera ett äldre hem med nya möbler, och som vänder sig till ortsombud eller bosättningskonsulent med anhållan om hjälp härmed. Att större kommuner, som har råd därtill, uppmuntras att inrätta en kommunal bosättningsrådgivning genom konsulent, finner möbelutredningen önskvärt — se kap. 18.

Självfallet bör anlitandet av sådan rådgivning vara fullt frivillig. Möbelutredningen vill betona, att den skulle anse det ytterst olyckligt, om någon tendens uppstod att försöka föreskriva för folk vad de bör köpa för sina bosättningslån. Att ge unga hembildare en sakkunnig, taktfull, icke påträngande och därigenom värderad hjälp med möbelval och möbelköp vid bosättningen är enligt utredningens mening en stor och ytterst vanskelig uppgift. Den löses inte på ett sätt, utan på flera. Många samverkande åtgärder kommer att krävas och som ett sammanhållande organ för dessa

åtgärder, får man tänka sig det i kap. 20 föreslagna permanenta samarbetsorganet för möbelbranschen.

*Samköp för
bosättningslån
svårordnade.*

Om samköp här går att genomföra eller icke, saknar möbelutredningen förutsättningar att bedöma. Möbelutredningen är dock för egen del skeptisk om möjligheterna härför och anser, att det i varje fall är en rätt liten sektor av bosättningen, som skulle kunna lämpa sig för samköp. Vad ovan vittnats om människors strävan efter ett personligt hem, »inte likt alla andras», tror möbelutredningen är riktigt, och denna irrationella strävan torde göra benägenheten för samköp tämligen liten, även om det förnuftsmässigt och ekonomiskt vore fördelaktigt med gemensamma möbelköp. Minst »personliga» och därför mest lämpade för samköp torde som ortsombuden framhållit vara sängar och sängutrustning, köksmöbler och husgeråd av olika slag. Att två tredjedelar av de ortsombud, som uttalat sig för möbelutredningen, dock tror på möjligheten av samköp är egentligen förvånande. Det får uppfattas som en fingervisning om, att det måhända skulle löna sig att göra försök — då närmast beträffande dessa bädd- och köksmöbler. Det ligger emellertid i sakens natur att försök endast bör göras, där förhållandena är särskilt gynnsamma, d. v. s. i fall där det finns en omdömesgill lokal kraft — ortsombud eller hemkonsulent — som åtar sig att intressera de unga för saken och baserar samköpen på en för köparna förmånlig överenskommelse med ortens möbelhandlare eller med möbelfabriker, om det finns några sådana, villiga till direktleveranser. Hjälp med uppläggningsen av samköp bör i så fall lämnas centralt — förslagsvis från ett branschråd där möbelbranschens parter, fabrikation och handel, är företrädde och kan komma överens om lämplig form för samköpen. Att formen inte kan vara densamma på den ena platsen som på den andra är det sannolika. Överenskommelser av detta slag med möbelfabrikanter och möbelhandlare måste ovillkorligen få en frivillig karaktär och kommer därför alltid att bli beroende på det intresse och det tillmötesgående som kan mobiliseras på de olika hållen. Möjligheten av en överenskommelse med Kooperativa förbundet, Möbelbranschens samköpsförening och intresserade fabrikanter, varigenom dessa utfäster sig att i egna, resp. sina medlemmars eller sina återförsäljares butiker tillhandahålla de i riksbankens bosättningsbroschyr rekommenderade möbeltyperna, bör också undersökas.

Av en del ledamöter i möbelutredningen har uttalats betänkligheter mot av kommunala ortsombud förmedlade samköp, emedan dessa skulle kunna tänkas leda till en kommunal möbelförmedling, som, enär kostnaderna för

densamma bestrides med skattemedel, skulle bjuda den privata möbelhandeln en övermäktig konkurrens. Om ortsbudets verksamhet utvecklas till möbelhandel av denna typ, måste alla omkostnader betalas av konsumenterna, betonar de.

*Möbelkatalog
med priser*

rekommenderas.

En ny utvidgad och aktualiserad upplaga av riksbanksbroschyren är f. n. under utgivning. Skäl talar för att det även lämnas åt ett blivande branschråds avgörande, huruvida man kan gagna en god utveckling av möbelval och möbelvanor genom att som komplement till den med nödvändighet mera allmänt hållna upplysning, som riksbankens bosättningsbroschyr lämnar och kommer att lämna, också utarbета och distribuera en möbelkatalog med goda bruksmöbler i rikhaltigt urval jämte prisuppgifter och uppgifter på hos vilka möbelhandlare de finns att köpa, eventuellt hos vilka fabriker — om det skulle anmäla sig några som vill sälja direkt. Såsom framgår av kap. 9 om »Kvalitetsredovisning och märkesmöbler» förefaller det emellertid att vara ett mycket litet fåtal fabriker som är beredda att ta direkt kontakt med konsumenterna. Att riksbanken skulle sluta prisavtal med vissa möbelhandlare och möbelfabrikanter och rekommendera dessa i den bosättningsbroschyr, som alla får som erhåller statliga bosättningslån, kan resas starka och berättigade invändningar mot. Annorlunda ställer sig saken, om en möbelkatalog med prisuppgifter och rekommendation utgår från ett branschråd med ansvariga representanter för möbelbranschen och konsumenterna, ett branschråd som kan inbjuda fabrikanter och möbelhandlare att lämna sin medverkan, sakkunnigt pröva de anbud om medverkan, som inkommer, och med oväld göra ett lämpligt urval av goda möbler att rekommendera i en katalog.

*Storbeställningar av
möbler till allmänna
lokaler o. dyl.*

Om möbelutredningen alltså inte tror mycket på möjligheterna att för bosättningslåntagares räkning organisera samköp i en omfattning, som kan medföra kostnadsbesparingar för köparna — samköpen kan här nämligen knappast bli stora nog att medföra lägre produktionskostnader, utan det är endast i distributionen av samköpta möbler, som besparingar låter sig tänkas —, så är möbelutredningen så mycket mer övertygad om det lämpliga och ekonomiskt riktiga i storbeställningar av möbler för det allmännas egen räkning. Staten investerar årligen mycket stora summor i utrustning — inklusive möblering — av ämbetslokaler och tjänsterum, offentliga institutioner och samlingslokaler, sjukhus, kaserner och skolor av

olika slag. Skulle detta enorma möbelbehov analyseras och systematiskt undersökas med hänsyn till varje speciellt område av statlig verksamhet, där möbler är behövliga, skulle man kunna komma fram till rekommendation av en rad funktionellt riktiga standardtyper av möbler för olika ändamål, möbler som vid central upphandling skulle kunna beställas i mycket stora kvantiteter och verkligen kunna bidra till en fabrikation i så stora serier att tillverkningen märkbart förbilligades. Från industrihåll har påpekats, att vårt land nu är en för liten och plottrig marknad för att möjliggöra tillverkning av möbler i de stora sats, som gör t. ex. Amerikas möbelproduktion ekonomiskt rationell. Denna anmärkning beträffande satsstorlekarna äger utan tvivel sin riktighet, så länge upphandlingen av möbler för statens, landstingens och kommunernas behov är splittrad på så många myndigheter, vilka icke samarbetar och som beställer möbler var efter sitt tycke. En ändring härvidlag bör dock icke vara omöjlig att genomföra.

Möbelutredningen finner det sålunda tacknämligt, att krigsmaterielverkets möbelkommitté nu vill lägga den centraliserade upphandlingen av kon-

En matbordsgrupp, som lämpar sig bra för den moderna smålägenheten.

torsmöbler för statsverkets behov så att den upphandlande myndigheten får uppdraget att årligen från de olika avnämarna inom statsförvaltningen inhämta uppgift om årsbehovet av olika möbeltyper, infordra anbud på hela denna mängd och sedan utlägga beställningarna på visst eller vissa företag, som genom den sålunda erhållna garantin om leverans av viss mängd, får möjlighet att hålla större lager av de ifrågavarande möblerna. I regel bör därvid hela antalet av en viss möbeltyp placeras hos en leverantör, för att tillverkningen skall kunna uppläggas i större serier, medan å andra sidan möbeltyperna inte får göras så specificerade att det binder tillverkningen vid viss fabrik — bäst är om ett så stort antal företag som möjligt kan konkurrera om förekommande beställningar. På samma sätt som krigsmaterielverkets möbelkommitté här tänker sig saken kan man naturligtvis organisera en upphandling för sjukhus, skolor etc. Att det statliga sjukhusväsendet står inför en väldig utbyggnad med hänsyn till den obligatoriska sjukförsäkring, som kommer, gör detta rent av angeläget. Sjukhus är för närvarande planerade till en byggnadskostnad av i runt tal 400 milj. kr. Därtill kommer att de nuvarande sjukhusen successivt behöver förnya det möbelbestånd, som är eller blir förslitet. Beträffande sjukrumsmöblering kan en rätt långtgående standardisering inte skada. Om exempelvis nattduksbord är lika på sjukhus i Norrland och Götaland är detta ingen likriktning, som stöter patienterna. I lika grad gäller detta landstingens och statens sjukhus. Det samarbete, som inletts inom Centrala sjukvårdsberedningen, finner möbelutredningen mycket lovande och utredningen vill uttrycka sin tillfredsställelse däröver. Enligt utsago är dock den arbetskraft otillräcklig, som Centrala sjukvårdsberedningen kan sätta in på dessa arbetsuppgifter, och då det är viktigt att den centrala planeringen av storbeställningar av möbler blir omsorgsfull och väl beräknad vill möbelutredningen härmed fästa uppmärksamheten vid nämnda arbetskraftsbehov och uttrycka förhoppningen, att det tillgodoses.

Inte minst bör man lägga ner omsorg på upphandlingen av möbler till de personalbostäder vid sjukhusen, vilkas möblering det allmänna måste sörja för, och till de skolor, förenings- och samlingslokaler, där en stor del av arbets- och fritiden tillbringas av många och där de unga generationerna, de blivande konsumenterna, hämtar bestående intryck för framtiden. Nu förrättas ofta möbelköpen till nya läroverk av rektor själv och beställes efter dennes personliga smak hos möbelhandlare på orten. Folkhögskolor, där unga människor i de hembildande åldrarna lever internativ, är ofta synnerligen trivialt möblerade i arkaiserande allmogestilar och ger knappast eleverna impulser till goda möbelval, när de i sinom tid skall bilda egna hem. De militära samlingslokalerna är inte bättre. För samtliga dessa fall gäller, att det vore önskvärt med en målmedveten funktionsforskning

i anknytning till möbelbehovet, och därefter ett fastställande av en rad lämpliga möbeltyper — med variationsmöjligheter — för de olika miljöer och syften som möblerna skall inpassas i. Organ för en central upphandling av möbler för skolor, samlingslokaler o. dyl. bör också övervägas, i analogi med krigsmaterielverket, som nu är upphandlingsmyndighet för statens kontorsmöbler, och landstingens inköpscentral, som håller på att utvecklas till något motsvarande, när det gäller att tillgodose sjukhusens möbelbehov. Även kommunerna har här gemensamma intressen, och möbelutredningen vill rekommendera Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund att inom sig upptaga till prövning frågan om egna inköpsorgan för inköp av möbler, textilier, instrument o. dyl. för institutionsbyggnader och förvaltningslokaler.

Den ekonomiska betydelsen av samköp av detta slag låter sig inte på förhand beräkna, men kan säkert bli avsevärd. Härtill kommer den ännu oberäkneligare effekt, som ändamålsenlig och smakfull möblering av offentliga institutioner och gemensamhetslokaler skulle kunna få på publiksmaken och som ett led i konsumentupplysningen till förmån för »vackrare vardagsvara» även på möbelområdet.

Förslag.

Möbelutredningen har i detta kapitel understrukt behovet av en ökad rådgivning i bosättningsfrågor, och då detta närmast är en kommunal angelägenhet förordar möbelutredningen

- 1. att det åt ett blivande branschråd uppdrages att bistå kommuner, som så önskar, med råd vid uppläggningsverksamhet;*
- 2. att en katalog, vari samlats bilder och prisuppgifter på de goda bohagsartiklar, som marknaden har att bjuda, sprides bland bosättningslåntagare och hembildare i allmänhet;*
- 3. att storbeställningar av möbler till ämbetslokaler och tjänsterum, offentliga institutioner och samlingslokaler, sjukhus, kaserner, skolor m. m. på allt sätt befrämjas. Staten, landstingen och kommunerna bör för detta ändamål skapa effektiva och sakkunniga centrala upphandlingsorgan.*

KAPITEL 18.

Konsumentupplysning.

I direktiven för möbelutredningens arbete berörs i flera punkter konsumenternas behov av ökad varukännedom och behovet att underlätta konsumentens möjligheter att bedöma förhållandet mellan kvalitet och pris. Samtidigt framhålles emellertid att man icke kan förutsätta, att den vanlige konsumenten äger eller kan komma att bibringas en specialiserad varukännedom inom alla branscher. Man måste därför ställa det kravet på distributionsapparaten, att den hjälper konsumenterna i alla befolkningslager att finna de möbler och heminredningsartiklar, som bäst passar deras behov och ekonomiska resurser.

I enlighet med denna anvisning i direktiven har möbelutredningen ingående dryftat möbelhandelns kvalifikationer för en vägledning vid möbelköp och i kap. 12 framlägger utredningen en del förslag, som syftar till en utbyggnad av möbelhandelspersonalens utbildning. I det sammanhanget liksom även i samband med kvalitetsdeklarationerna (kap. 9), funktionsstudierna (kap. 10) och bosättningslånen (kap. 17) har konsumentupplysningen varit föremål för utredningens intresse. I själva verket har konsumentupplysningen varit en av de frågor, som diskuterats mest och livligast inom möbelutredningens expertråd och där enigheten om behovet varit störst, även om utgångspunkterna för den eniga uppfattningen varit helt olika.

Samma erfarenheter i England som här.

I den engelska möbelutredningens betänkande »Furniture» — citerat och refererat i ett par tidigare kapitel — beskrives dessa olika utgångspunkter i några meningar, som ger ett riktigt uttryck även för svenska förhållanden på möbelområdet:

»Var och en lägger ansvaret på någon annan. Fabrikanten säger, att han vore beredd att göra bättre konstruerade möbler, om han inte vore

beroende av handlaren, som alltid pressar hans pris och som fordrar att han tillverkar vissa typer. Handlaren i sin tur säger sig vara redo att sälja bättre varor, men antingen ligger han i händerna på fabrikanterna och måste välja ur det sortiment denne erbjuder eller har konsumenterna så dålig smak att de föredrar de mindre bra möbeltyperna. Å andra sidan vitsordas det från konsumenthåll att där nog bland konsumenterna finns krav på bättre möbler, men ett krav som man inte tillmötesgår från industrins och handelns sida».

Slående lika synpunkter framföres från branschhåll, respektive konsumenthåll i vårt land. Tillverkarna här säger sig tillverka de möbler allmänheten vill ha: deras ombud förmedlar möbelhandlarnas åsikter om marknadens behov och efter detta rättar sig sedan tillverkarna. Men — säges det — om bara folk ville begära riktiga varor, så vill man ingenting hellre än tillverka dem. Distributörerna menar för sin del, att de inte kan tillhandahålla andra möbler än dem kunderna begär. Vad smakens fostrare på heminredningens område rekommenderar får stå orört i lagerlokalerna, det frågar ingen efter. Folk vill främst ha det som ser fint ut — de praktiska och ekonomiska synpunkterna kommer i andra hand. På konsumenthåll förnekar man inte att det kan vara så. Men konsumenterna är ingen homogen och likatyckande massa. Den upplysta konsumentopinionen frågar, var den skall finna de bra möbler som visas på propagandautställningar, i tidskrifter etc., men som den inte hittar i affärerna, och den menar att de mindre upplysta konsumenterna ofta uppmuntras att köpa bohag, som inte passar vare sig deras bostäder eller levnadsvanor, men som förefaller att vara lönande försäljningsobjekt för handelns män.

För egen del har möbelutredningen i denna diskussion kommit till samma slutsats som sin engelska motsvarighet, nämligen att det är kombinationen av dessa faktorer, som bär ansvaret, och att om den ödesdigra cirkelgången skall kunna brytas måste det ske genom att man samtidigt angriper frågan på alla punkter: man måste finna medel att skapa bättre förståelse för god kvalitet och form på möbelområdet både hos dem som tillverkar möbler, hos dem som säljer dem och hos dem som köper och nyttjar dem.

Konsumentupplysningens räckvidd.

Den benägenhet man kunnat iakttaga att koncentrera det allmänna reformnitet på varuförbrukaren får inte ställa i andra rummet de viktiga kraven på produktionens och distributionens rationalisering, så mycket mindre som tron på konsumentupplysningens reformverkan lätt blir en övertro och det är viktigt att man inte överskattar konsumentupplysningens räckvidd och publikens förmåga att anamma den. Riktpunkten för all konsumentupplysning

måste vara det faktum, att flertalet varuförbrukare inte kan belasta sitt minne med en ingående fackkunskap om alla de mångskiftande slag av artiklar, som de kan tänkas komma att använda under sitt liv.

Enligt möbelutredningens direktiv gäller det emellertid att jämsides med förbättringar av möblernas framställning och avsättning skapa större förutsättningar för konsumenterna att träffa ett för dem själva tillfredsställande konsumtionsval. Hur det skall gå till är en svårlöst fråga. De erfarenheter och resultat man vunnit av hittills på olika områden bedriven konsumentupplysning — industrins och handelns reklam, konsumentkooperationens upplysningsverksamhet, olika ideella organisationers bostads- och bosättningspropaganda, allmän bosättningsrådgivning, vissa experiment i skolorna etc. — måste givetvis bli vägledande för planeringen av en effektiviserad konsumentupplysning på möbelområdet.

Den fria konsumtionen.

Innan man sätter sig att värdera dessa erfarenheter, bör man emellertid erinra sig, att människan i sin egenskap av konsument är konservativ i många avseenden, trög att påverka och ömtålig om sin frihet att själv välja det han/hon vill köpa. En påverkan av den individuella smaken och därmed av konsumtionsinriktningen är dömd att misslyckas, om den sätter in som mer eller mindre nedrivande kritik mot denna smak. Den kan endast lyckas genom ett skickligt framhållande av det positivt goda hos de konsumtionsvaror, som man önskar länka in konsumentintresset på. Även hos anhängare av långtgående samhällsengagemang på ekonomiska och sociala områden finner man en stark respekt för individen som konsument, för den enskildes frihet att efter eget tycke och på eget ansvar konsumera vad hans ekonomiska resurser ger honom möjlighet till. Man har en alldeles riktig känsla av att människonaturen är så differentierad och mångskiftande, att man aldrig kan räkna med att de mänskliga behoven ska kunna fixeras definitivt, utan de måste få tillfälle att differentieras, utvecklas, förfinas etc. även de.

Ehuru medveten om detta och övertygad om att man måste vara synnerligen försiktig med att sätta skrankor för individens experimenterande när det gäller den egna behovstillfredsställelsen, det egna konsumtionsvalet, så är möbelutredningen på det klara med att man inte kan vara helt tillfreds med den sorts frihet som nu finns. Ett faktum är att det finns starka ekonomiska intressen, som är inriktade på att stimulera fram konsumtionsbehov och värderingar av tingen, som inte stämmer överens med det objektivt sett värdefulla och nyttiga i människors livsföring och konsumtion. Liksom näringslivet inrymmer en väldig produktion av verkliga

nyttigheter, inrymmer det också — ehuru i mindre omfång — tillverkning av saker, som kan karakteriseras med ett prefix som mode-, lyx- eller skräp-. Det är behov av tvivelaktigt värde som härmed skapas. Mindre ansvarskännande ekonomiska intressen söker också animera till största möjliga växling i behoven genom modepropaganda. Någon absolut fri och spontan utveckling av konsumentens smak- och konsumtionsinriktning är omöjlig att tänka sig. Någon form av påverkan utifrån sätter alltid in. En konsumentuppfostran eller konsumentupplysning pågår oavlatligt, vare sig konsumenten är medveten därom eller inte. Den frågan uppställer sig då, vilket slags upplysning, som skall göra sig bredast och verka starkast: den som emanerar från på vinst inriktade ekonomiska intressen och möter oss i vissa sidor av den moderna reklamen eller den som bedrivs av intresse- och bildningsorganisationer, som står konsumenterna nära, av en obunden och ansvarskännande tidningspress och genom olika samhällsorgans försorg. Praktiska skäl omöjliggör här ett »antingen-eller». Det kan aldrig bli fråga om att förbjuda och skära av möjligheterna för behovens utveckling i vissa riktningar.

Reklamen. Man får istället inrikta sig på att åstadkomma en balans mellan den reklam, som är inriktad på att främja en stegring av behoven i enlighet med tillverkarnas och försäljarnas avsikter, och den objektiva konsumentupplysning, som möbelutredningen i det följande vill se stärkt och utbyggd — inte som ett medel att minska konsumentens frihet utan som ett medel att öka den, d. v. s. öka individens möjligheter att göra ett tillfredsställande och självständigt konsumtionsval. Här skall erkännas, att reklamen varit stadd i stadig utveckling fram mot mera saktlighet och balans och gör icke oväsentliga insatser, när det gäller att utforska marknaden och konsumtionen i relation till sociala förhållanden och levnadsvanor och främja den tekniska utvecklingen såväl i fråga om produktionen som distributionen. Men den är och blir aldrig objektiv, den är alltid beredd att slå ut en vara, gärna på bekostnad av en annan kanske bättre artikel, för att i konkurrens om köparnas tillgångar få ut det mesta möjliga.

Gäller det att åstadkomma en sund, balanserad behovstillfredsställelse måste därför reklamen hållas stungen genom att den köpande allmänheten göres kritisk mot reklamens utbud. Detta måste bli en av den önskade konsumentupplysningens främsta uppgifter. Sättet på vilket konsumenterna kan förvärva sig denna kritiska förmåga är att de lär känna sina egna rättmätiga behov och lär sig inse vilka av dem som befrämjar det fysiska och psykiska välbefinnandet: hur man bor rätt i rätt bostad, hur man ordnar hemmet bäst för gemensamhetsliv och personlighetsväxt, vad

för slags ting man omger sig med ur arbetsbesparande, ändamålsenliga, ekonomiska och estetiska synpunkter, hur man klär sig praktiskt, återhälsosamt etc.

*Publiken måste
upplysas om sitt
eget behov av
upplysning.*

En sådan undervisning om den egna konsumtionen i förhållande till hem och familj, arbete, ekonomi och levnadsvanor bör alltså vara A och O i en allmän konsumentupplysning. Har man en gång lärt sig att se på sig själv som konsument, blir man på ett helt annat sätt vaken och tillgänglig för allt som rör en i detta hänseende. För att en upplysningsverksamhet om bostad och böhag skall få en bestående effekt bör den alltså bygga på grunden av en undervisning i allmän konsumtionslära. En bosättningsrådgivare spiller sina ord förgäves, när den rekommenderar valet av en god bäddutrustning på bekostnad av ett gentilt linneskåp, då den konsulterande aldrig lärt sig förstå sitt eget behov av en riktig sovplats. »Jag har alltid legat hårt och smalt i en kökssoffa, det kan jag göra i fortsättningen också, det är inte så kinkigt», den invändningen återkommer ofta efter vad Stockholms stads bosättningsrådgivare berättat. Men får samma person bara en tid åtnjuta och därmed också erfara vad det vill säga att vila på en god bädd, tvekar han inte sedan att i sin värdering av möbler sätta sängen på första plats. Det är också betecknande, att det är först med den under senare år höjda standarden i de bredare folklagren, som det börjat utvecklas ett mera allmänt intresse för heminredning. De trångbudda bruksbarackerna och statarstugorna, där det främst gällt att anpassa sig efter rådande primitiva förhållanden, efter bristen på utrymmen, hygien och trevnad, är ännu inte alldeles ur världen, och även om de mindre hemmen nu fått ökade ekonomiska möjligheter, kommer det att taga sin tid, innan deras många eftersatta behov får kraft att utveckla sig, innan man lärt sig förstå vad man har rätt att kräva av sin bostad och sitt hem, innan man lärt sig umgås med möbler och därmed också förstå att det räcker inte med att de är gentila och står i ens rum. Ett belysande exempel bland många kan hämtas från huvudstadens om inte precis största så dock mest modernt utrustade hushållsskola, vilken även har en viss kursverksamhet för äldre, bl. a. husmödrar och blivande sådana i den egna församlingen och den närmast intill. Skolan säger sig kunna anordna hur många matlagningskurser som helst och få dem alla fulltecknade, men när den kommer med kurser i hemvård och heminredning är det knappt, att det blir elever till en kurs. »Vad behöver man veta mer i de styckena än man redan vet», menar de inbjudna, under det att fack-

mannen, som blir i tillfälle att gå igenom deras hem, lämnar dystra vittnesbörd om hur just okunnigheten om hemmets funktioner och innebörd föranlett irreparabla val av bohag.

I den hittills bedrivna bosättningsupplysningen — Bokkommitténs studie-cirkelverksamhet närmast — torde uppvisningen av resultaten från SAR:s och Svenska slöjdföreningens bostadsvaneundersökning (se kap. 10) varit en av de framgångsrikaste metoderna. I denna upplysningsverksamhet har man försökt väcka konsumenterna till insikt genom en mera klar och vederhäftig argumentation, som de själva tar del i, och sökt hjälpa dem ur sitt vanetänkande genom att låta dem själva medverka till de nya bo-förut-sättningarna. Som tidigare sagts är man inte betjänt av pekpinna på området, som tangerar folks smakuppfattning. Det är fullständigt meningslöst att försöka driva fram en förbättrad bohagsproduktion enbart genom att tjata på folk, att de inte ska köpa skrymmande och opraktiska möbler, om de inte kan avgöra *varför* de ska låta bli att köpa dem, vad det kan betyda för deras personliga behov att välja på ett annat sätt.

Den konsumtionsundervisning, som här ifrågasättes, måste sättas in på ett tidigt stadium — redan i skolan för att sedan fortsätta i olika perioder och olika former, av vilka den ena formen inte behöver utesluta den andra. Ortsombud och konsulenter, som haft med bosättningslåntagare att göra (se kap. 17), har konstaterat att det är väl sent att komma med boupplysning till de unga, som är färdiga att gifta sig, såvida de saknar all förkunskap om hushållsekonomi och sättet på vilket man bör sörja för sina behov. Skolans uppgift i dag borde därför även innehålla en medverkan till utformandet av tidsenliga levnadsvanor, av en livsstil som passar nutidsmänniskor i ett demokratiskt samhälle, och skolans undervisning borde inte gå förbi det viktiga ämnesområde, som innesluter hur vi skall äta, bo och vila, gestalta vår vardag och fritid, vara ensamma och umgås med andra. Den konsumentupplysning om bosättning, som möbelutredningen har i uppdrag att antyda konturerna av, kan endast bli ett led i den skolningsuppgiften.

Konsumtionsunder- visning i skolorna.

Kravet på en orientering i skolan angående hemmets uppgifter och utrustning bl. a. med tillhjälp av en vidgad medborgarundervisning i de högre klasserna har framförts i olika sammanhang och med växande styrka under 1940-talet. 1941 skrev t. ex. Sveriges husmodersföreningars riksförbund ett betänkande i ämnet »Hem och familj i vår medborgarfostran», vilket tillställdes 1940 års skolutredning. Befolkningsutredningen har varit inne på samma tankegångar. Ungdomsvårdskommittén

likaså. Alla är nu också ense om att det åttonde skolåret, som håller på att tränga igenom, skall ges en stark anknytning till det liv, som väntar ungdomarna efter skoltidens slut. Såväl i de kursplaner, vilka tillämpas i redan obligatoriska »åttor», som i de av 1940 års skolutredning föreslagna alternativa timplanerna för klass åtta och i de förhandsmeddelanden man fått om 1946 års skolkommissions planer har man lagt stor vikt vid ämnen och lärostoff, som eleverna kan ha omedelbar praktisk nytta av i det liv som väntar dem efter skolan. Skolkök och verkstadsarbete finns på schemat, och medborgarkunskap och yrkesorientering, hälsolära och engelska, bokföring och praktiska skrivelser ingår i den teoretiska delen av kursinnehållet — allt med god anknytning till det praktiska livet. Någon form av konsumtionslära, inlemmad i undervisningen, antydes dock ingenstades i kursplaner eller kommentarer till kursplaner. Naturligtvis kan man inte vänta och önskar väl för övrigt inte heller, att konsumtionslära skulle bli ett särskilt ämne på skolschemat. Men det praktiska vetande, som konsumtionsläran skulle innefatta, borde kunna spjälkas upp och

Windsorstol demonstreras för en klass intresserade Katarinapojkar.

En rumsinteriör, möblerad av pojkar i Katarina realskola.

knytas an till olika läroämnen, som redan finns, med — för att inte öka kursomfånget — en motsvarande utsortering av sterilt kunskapsstoff, som inte har vare sig aktualitet eller nyttovärde längre.

Det har vid olika tillfällen framförts tvivel på att en undervisning i folkskolan i hem- och konsumtionsfrågor skulle kunna vinna intresse hos de unga eleverna, och man har ifrågasatt om icke hela upplysningsverksamheten borde sättas in på de senare stadierna, då hembildningen blivit aktuell för de unga. I flera skolor på olika platser i landet har emellertid redan inofficiellt på någon intresserad lärares initiativ förekommit en undervisning i bostads- och heminredningsfrågor, som gett goda resultat med hänsyn till de resurser i fråga om tid och studiematerial, som stått vederbörande till buds.

I anslutning till frågan om hur ämnen och kursmoment i folkskolans 8:e klass skulle avvägas inbördes gjorde sålunda några teckningslärarinnor i Stockholm år 1946 ett diskussionsinlägg i form av en utställning med demonstration av vad de åttondeklass-flickor, som deltagit i teckningsundervisningen, åstadkommit under heminredningsövningar på tecknings-

timmarna. Utställningen, som omfattade ritade och snickrade möbleringsplaner med textilprov, modellmöbler etc., gav belägg för att elevintresset varit både livligt och moget för den nya studieuppgiften. I lärarpressens kommentarer därtill framhölls, att det ute i landet, där facklärare i ämnet teckning är mycket sparsamt företrädade inom folkskolan, vore lyckligt om behovet av viss vägledning i konsten att skapa ett hem — den uppgift flertalet åttondeklassister kommer att stå ansikte mot ansikte med några år efter skolans slut — kunde tillgodoses antingen i den ordinarie klasslärarens d. v. s. folkskollärarens undervisning eller i hushålls- respektive slöjdundervisningen. En naturlig anknytning ger bostadsfrågans och familjebildningens behandling i medborgarkunskapen. Om medborgarkunskapen får ett tillräckligt antal timmar på schemat, finns alla möjligheter att i detta ämne inlägga en nyttig kurs i hur man inreder en enkel familjebostad på ett ändamålsenligt, trivsamt och tilltalande sätt.

En mera systematiserad experimentundervisning, som har sitt värde genom sin utprovning av vissa undervisningsmetoder och genom att experimentet utfördes i en pojkklass, anordnades våren 1945 vid Katarina folkskola i Stockholm under Svenska slöjdföreningens ledning. Nämnade försöksundervisning omfattade tolv övningstimmar jämte ett antal fria kvällslektioner. Av de ordinarie timmarna upptogs tre av diskussion och bildförevisningar rörande bostaden och hemmets uppgifter, två om »möblerna och möbleringen». Tre timmar ägnades åt studiebesök och fyra timmar åt möbleringsproblem och tillverkningen av en modellägenhet i tiondels skala. Undervisningen gällde en av sista årets pojkklasser. Resultatet kan betecknas som mycket gott och det gav belägg för att man mycket väl kan räkna med ett positivt intresse hos skolbarnen på folkskolestadiet för bostads- och heminredningskunskap. Rätt upplagd kan en sådan undervisning ge en utomordentligt värdefull medborgarfostran. Den leder ungdomens intresse in på samhällets uppbyggnad i stort genom att närmare analysera den enskilda byggnadsstenen — hemmet — och dess olika element, och den ger en god grund för de konsumtionsval, som de unga en gång själva skall göra.

Möbelutredningen anser således, att det vore önskligt om man redan i våra skolor kunde ge eleverna en målmedveten undervisning om livsföringens praktiska problem med hemmet som utgångspunkt, en undervisning för både pojkar och flickor om klädvanor och klädvård (i anslutning till slöjdundervisningen), om hälsokost och matvanor (i anslutning till skolkök och naturkunnighetsundervisning), om mental- och sexualhygien m. m. (i anslutning till hälsoläran), om bovanor och möblering, textilval etc. (i medborgarkunskap, teckning eller slöjd). En viss konsumtionslära bör enligt möbelutredningens mening ingå i vår nutida medborgarfostran och dess grunder bör inhämtas redan under de sista skolåren. Den praktiska

utformningen av denna rekommendation måste givetvis ombesörjas av skolsakkunniga, närmast av den nu arbetande kursplanedelegationen inom 1946 års skolkommision. Till nämnda skolkommision, som också har i uppdrag att utreda lärarutbildningsfrågan och därmed förknippade problem, vill möbelutredningen även vidarebefordra önskemålet om kompetenta lärare för här berörda ämne. Vid en omläggning av seminarieundervisningen bör detta önskemål kunna beaktas. Fortbildningskurser för lärare i bofrågor o. dyl. bör också kunna prövas. I Svenska slöjdföreningens kurser har stundom deltagit enskilda intresserade lärare. Detta deltagande bör stimuleras ytterligare. Grundligare kurser bör vidare kunna anordnas under sommarmånaderna vid Konstfackskolan i Stockholm och Slöjdföreningens skola i Göteborg. Förutom den stora stab av landets bästa facklärare på dessa områden, som dessa skolor förfogar över, har de också en materialuppsättning, som inte är tillfinnandes på annat håll. Att utverka anslag till dylik kursverksamhet bör kunna anförtros det blivande branschrådet för möbler.

Även och kanske särskilt i skoltyper som folkhögskolor, lantushålls- och lantmannaskolor bör beredas utrymme för en undervisning i konsumtionslära i allmänhet och bokunskap i synnerhet. Här är det inte mindre angeläget att lärarkrafterna blir de rätta.

Bosättningsrådgivning för äldre.

Beträffande bosättningsupplysning för äldre ingår det bland arbetsuppgifterna för det av möbelutredningen förslagna branschrådet att med olika medel och i samarbete med intresserade organisationer och korporationer stimulera en sådan upplysning. I föregående kapitel har möbelutredningen utförligt avhandlat den bosättningsrådgivning, som riktar sig till hembildare med statens bosättningslån att köpa möbler för, och i det sammanhanget hävdad, att man inte principiellt bör göra någon skillnad mellan dem, som sätter bo med hjälp av statlig kredit, och dem som bildar hem på egna sparmedel och/eller privat möbelhandlarkredit. Unga människor i båda dessa kategorier har begränsade ekonomiska resurser och ingen grupp torde vara mer insiktsfull i bosättningsfrågor än den andra. Möbelutredningen anser därför för sin del, att den rådgivningsverksamhet i bosättningsfrågor, som vissa kommuner startat och andra kommuner planerar, närmast i anslutning till bosättningslåneverksamheten, bör principiellt stå öppen för alla kommuninvånare, som önskar begagna sig av den, och inte ensidigt bära adress till vissa socialgrupper eller inkomstkategorier. Så är också bosättningsrådgivningen i Stockholm upplagd. Möjligheterna att ordna individuell rådgivning, varmed

man naturligtvis når längst, är dock av praktiska skäl begränsade. En tillfredsställande individuell rådgivning kräver mycken tid och möda — t. o. m. hembesök — av bosättningskonsulenten. I en stad som Stockholm skulle ett konsekvent fullföljande av den linjen med tiden kunna kräva en mycket stor institution. Bosättningsrådgivningen i Stockholm arbetar därför inte bara med individuell rådgivning utan därjämte med kurser och föreläsningar och lägger alltmera huvudvikten vid de senare: dels allmänna bosättningskurser, dels specialkurser, som meddelar varukunskap om porslin, glas, bestick eller textilier, dels praktiska kurser i vävning, handarbete m. m. Den arbetsformen torde väl också bli den, som kommer att väljas av blivande kommunala konsulenter ute i landet, åtminstone i de större städerna.

Uppllysning genom utställningar, skyltningar etc. Såväl kurser och föreläsningar som individuell rådgivning gör föga nytta om åskådningsmaterial fattas. Man måste kunna visa upp något av det föredömliga i behovsväg för att folk skall få upp ögonen för det som

är mindre bra och vända sig ifrån detta. I Stockholm har bosättningskonsulenten till sitt förfogande en mindre utställningslokal i direkt anslutning till sin expeditionslokal, där hon kan förevisa några goda bäddmöbler, en del praktiskt porslin och goda textilier. Det blir av ekonomiska och utrymmes-skäl endast enstaka demonstrationsföremål och inget allsidigt urval av goda bohagsting, som visas. Även i denna blygsamma skala har det emellertid visat sig vara av stort värde att ha demonstrationsmaterial att exemplifiera med, när man talar om bra och dåliga möbleringsprinciper och ändamålsenliga, respektive opraktiska möbler. I sin enkelhet och begränsning har utställningen blivit ett övertygande exempel på hur pedagogiskt värdefull en permanent utställning med ett för den goda bohagsmarknaden representativt urval av föremål är. Ändå bättre är givetvis, om konsulenter, kursledare, föreläsare o. s. v. i bosättningsfrågor har en större, rikhaltig utställning av goda möbler att förlägga sina demonstrationer eller hänvisa till.

Såsom möbelutredningen påpekat i kap. 17 är utställningar en mycket bra form av åskådningsundervisning — förmodligen den bästa — i spridandet av god bostads- och bohagsupplysning. Genom ett rikt uppbåd av goda varor, som manifesterar företagsamhet och skicklighet, skapande initiativ och konstnärlig ingivelse kan utställningar sålunda stimulera fantasin hos sin publik och rubba dess vanetänkande, dess rädsla för att själv våga något utöver det gängse. Genom sin mångåriga utställningsverksamhet under mottot som »Vackrare vardagsvara», »Vårt bohag», »Svensk standard», »Bo

bättre» etc. har också Svenska slöjdföreningen gjort en stor insats i strävan för förädling av produktionen och höjandet av den allmänna smaken. En samverkan mellan det föreslagna branschrådet, branschorganisationerna, slöjdföreningen och intresserade konsumentorganisationer för en fortsatt och vidgad sådan utställningsverksamhet skulle kunna få stor betydelse för konsumentupplysningen.

Inom den hittills på olika håll bedrivna bosättningspropagandan har gång efter annan framträtt behov av en permanent bohagsutställning eller varje år återkommande -mässor. Det är värt att erinra sig hurusom folkliga organisationer som de stora nykterhetssammanslutningarna och de socialdemokratiska kvinno- och ungdomsförbunden med Landsorganisationen i bakgrunden gjorde en hänvändelse till Svenska slöjdföreningen 1935 för att tillsammans med denna få upprätta en permanent utställning av bohagsutställning. Lokal var reserverad och ingående kalkyler utarbetade. Slöjdföreningen, som länge själv sysslat med tanken, var dock vid den tidpunkten inte mogen ännu för det föreslagna samarbetet med folkrörelserna. Emellertid torde opinionen nu vara mera beredd för en sådan institution, inte minst genom det närmande, som under de senaste åren skett mellan näringslivets företrädare och konsumenterna. För det riktiga i den observationen talar även, att vissa större varuhus på senare tid börjat med egna varudemonstrationer i form av permanenta utställningar.

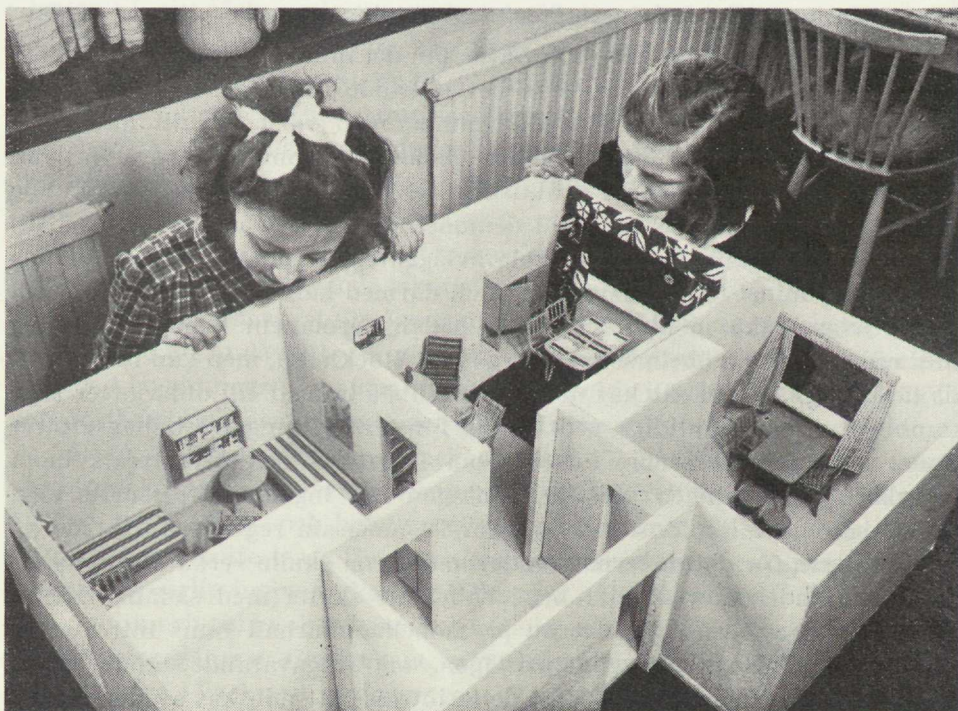
Möbelutredningen vill här ifrågasätta, om det inte vore möjligt att genom den samverkan på bred bas, som det blivande branschrådet för möbler skall inspirera till, förverkliga det gamla, med varje år allt aktuellare önskemålet om en permanent bohagsutställning, som successivt förnyas, eller — om det befinner sig mer praktiskt — en årlig möbelmässa, som kunde bli mönstergivande inte bara vid demonstration av bohagsartiklar på utställningsorten utan även för lokala avläggare på andra orter. Av många skäl — inte minst ur turistsynpunkt och därmed kanske som stimulans till export av svenska möbler — bör en sådan permanent bohagsutställning eller regelbunden möbelmässa förläggas till Stockholm, men kan man givetvis tänka sig, att den skickar ut vandringsutställningar till olika orter eller kombineras med samtida veckolånga fönsterskyllningar i bohagsaffärer landet runt — det senare en idé som framförts och diskuterats inom Svenska slöjdföreningen. Möbelutredningen tror ingalunda, att detta med bestämda veckor för fönsterskyllningar i gemensam regi och inriktade på att propagera för de moderna standardmöblerna skulle verka återhållande på möbelhandels eventuella benägenhet att skylta med sådana möbler under resten av året. Där det nu på möbelhandlarhåll finns intresse för goda nutidsmöbler i de hyggliga prislägen, som ifrågavarande standardmöbler betingar, kommer väl knappast detta intresse att minskas av den stimu-

lans, som särskilda skyltningskampanjer för sådana möbler innebär. För de alltför många möbelaaffärer däremot, där den sortens möbler nu aldrig flyttas från källarlocalernas undanskymdhet till skyltfönstrens reklamposition, skulle dylika skyltningskampanjer kunna medföra förvånande upptäckter, t. ex. att ifrågavarande möbler bleve efterfrågade och köpta vida mer än väntat, sedan folk fått se dem i dagsljus och s. a. s. socialt godtagna i fina butikers förnämliga fönsterreklam.

*Katalog, broschy-
rer, film m. m.*

Arbetet på utställningar skulle kunna gå hand i hand med uppläggnngen av en varukatalog, som ytterligare medverkade till att ge den köpande allmänheten en ökad förtrogenhet med vad bohagsmarknaden har att bjuda — även den missgynnade allmänhet, som bor i landets avlägsna och mera glest bebodda delar, dit en aldrig så rationaliserad distribution inte kan nå annat än via varukataloger. En dylik varukatalog — förordad även i kap. 17 — skulle

Heminredningsövningar med 8:e-klass-flickor i Eriksdals folkskola.

också kunna bli kärnan i det undervisningsmaterial, som behöver skaffas fram för bosättningsundervisningen i skolor, studiecirklar och kurser. Från lärarhåll t. ex. har uttryckts önskemål om material till arbetsböcker i heminredning, vartill man nu måste nöja sig med klipp ur heminredningstidskrifter och ur de få möbelkataloger, som finns och som ger mycket ofullständiga marknadsöversikter. Även hänsynen till de folkliga organisationernas studiecirklar talar för förslaget att göra en representativ varukatalog för svensk möbeltillverkning i lösbladssystem, vilket skulle möjliggöra att katalogen lätt kunde justeras och tillföras nyheter. För upplysningsarbetet i bosättningsfrågor är även broschyrer — i format och pris liknande den av riksbanken i samarbete med Svenska slöjdföreningen utgivna bosättningsbroschyren — lätthanterliga hjälpmedel.

Skiptikon och film om bosättning har även efterlysts. Kooperativa förbundet och lantbruksförbundet har experimenterat med några filmer, som dock visat att den önskade filmtypen erbjuder åtskilliga svårigheter att övervinna och att den kräver ett mycket nära samarbete mellan bosättningsrådgivarna och filmfolket. Ett dylikt samarbete borde kunna komma till stånd även vid framställningen av filmreklam, där nu rekvisitan mera sällan innehåller några rekommenderbara möbeltyper. Mer komplicerat är det givetvis att vinna något inflytande över miljögestaltningen i filmdramerna, där miljön ingår som ett led i karakteriseringen av berättelsens handling och huvudpersoner.

Även modellmöbler i miniatyrformat är ett åskådningsmaterial, som kan vara värt att pröva vid undervisning i skolor och studiecirklar. Av vissa ortsombud har modellmöbler rekommenderats, likaså av lärare för skolor. Svenska slöjdföreningen har i detta hänseende utfört ett värdefullt pionjärbete, vilket även om det endast lett till små resultat ger en grund att bygga på. Dess kartonger med uppriktade möbler att skära ut och sedan sammanfoga hälsades på lärarhåll med stor entusiasm, men under användandet av dem visade det sig, att det ofta blev för tålmodsprövande för eleverna att fullfölja färdigställandet av serierna. Själva detta arbete gav inte heller så mycket utbyte, eftersom modellerna inte berättade något om möblerna som sådana annat än angav deras form och de främst hade till syfte att vara ställföreträdare för riktiga möbler vid uppgörandet av möbleringsplaner.

Studiecirkel- och kursverksamhet m. m.

En konsumentupplysning, som bygger på aktiv medverkan av konsumenterna själva, är studiecirkeln i bosättningsfrågor. De av slöjdföreningen

i samverkan med landsorganisationen och industriförbundet startade s. k.

bocirklarna, först tillkomna i anslutning till industrins nyuppförda arbetarbostäder och sedermera förekommande i alla slags samhällen, har visat sig mycket verkningsfulla tack vare den självverksamhet, som cirkelmedlemmarna uppmuntras till, då de både gruppvis och individuellt får lösa bosättningsuppgifter och sedermera praktiskt omsätta sina nyförvärvade kunskaper i gemensamt ordnande av hemutställningar i nybyggda bostäder. I flera fall har dessa utställningar blivit mycket lyckade prov på hur långt man kan komma genom att ge intresserade cirkeldeltagare helt nya aspekter på bostaden och hemmet och låta dem lära känna bohagsartiklar, som är föga eller alls inte kända i deras landsändar. Efter detta första glädjande anslag fann man emellertid snart, att det var svårt att följa upp propagandan, bl. a. av brist på kvalificerade studieledare. Ju mer verksamheten utvecklas ju svårare blir det dessutom för *en* central organisation att ha ekonomi och personal tillräckligt till att hålla samman trådarna från alla håll.

Från konsumentrepresentanterna i möbelutredningens expertråd har bl. a. därför framkommit förslag om att de stora ekonomiska intresseorganisationerna skulle intresseras för att inom sig utse konsumtionsobservatörer, vilka samtidigt kunde bli kontaktpersoner för det blivande branschrådet — alltså ett kanalsystem för rådet både när det gäller att insamla material till översikt över konsumenternas behov och opinioner och när det gäller att förmedla rådets propaganda ut till den stora allmänheten. För dessa ekonomiska intresseorganisationer, som nu främst arbetar på höjning av sina medlemmars lönestandard, vore det en näraliggande uppgift att även bevaka medlemmarnas intressen som konsumenter, eftersom levnadsstandarder ytterst är beroende av vad och hur mycket folk kan och får köpa. Kvalitets- och funktionsfrågor kommer därvid att anmäla sig inte minst i konsumenternas förhållande till det varuslag som möbelindustrin producerar. Det kan tänkas, att branschrådet tillsammans med dylika observatörer, som bakom sig har sina uppdragsgivares stora, inarbetade organisationsapparater, skulle kunna bredda konsumentupplysningen i bosättningsfrågor betydligt.

Svenska slöjdföreningens studieavdelning skulle samtidigt ges ökade möjligheter att utarbeta och lägga upp ett rikhaltigt studiematerial, varav intresserade organisationer och föreningar skulle kunna få rekvirera. Ökade statsbidrag till detta synes möbelutredningen motiverade, varvid dock statsbidraget bör spaltas upp så att ökningen kommer slöjdföreningens konsumentupplysning tillgodo. I utbildningen av studieledare borde också slöjdföreningens erfarenhet utnyttjas. Föreningen har under utprövningstypen för sådana studieledarkurser och har redan experimenterat med kurser, i vilka deltagit personer med mycket varierande förutbildning och utgångspunkter för sitt deltagande. Det har varit arkitekter, textiler experter, möbelhandlare, möbelexpediter, bosättningskonsulenter, socialarbetare och

representanter för husmoders- och ungdomsföreningar. Kurserna har omfattat tio dagar och innehållit föreläsningar, demonstrationer med efterföljande diskussioner samt teoretiska och praktiska övningar såsom bostadsanalyser och uppgörande av bosättnings- och budgetplaner. Deltagarna har själva erlagt en kursavgift på 120—140 kr per person, i vilken avgift ingått undervisning, utställningsbesök, kost och logi m. m. Hos deltagarna har kurserna otvivelaktigt lagt grund till ett varaktigt intresse och en önskan att gå vidare. Riksomfattande, väl genomförda studieledarkurser måste emellertid komma att kosta pengar. För deras möjliggörande behöver man räkna med att de folkliga organisationerna ger stipendier till egna ombud.

Korrespondensundervisning i hemfrågor bör också nämnas i detta sammanhang. Det har med framgång prövats av KF och lantbruksförbundet och kan givetvis få en vidsträcktare tillämpning inom organisationer med stor medlemsspridning på landsbygden. Städernas och landsbygdens befolkning når man i lika mån via radion. Populärt upplagda radioföreläsningar och radiokurser i bosättningsfrågor är även ett uppslag, som inte bör lämnas obeaktat.

Förslag.

Möbelutredningen föreslår i detta kapitel — och räknar därvid med det blivande branschrådets medverkan såsom initiativtagande och samordnande organ —

- 1. att en viss konsumtionsupplysning påbörjas redan i skolorna — grundlägges på folkskolans högstadium och påbygges vid folkhögskolor, ungdomsskolor, lanthushålls- och lantmannaskolor;*
- 2. att man genom bosättningskonsulenter och ortsombud, kurser och föreläsningar, studiecirkel och demonstrationer ökar tillgången på rådgivningsmöjligheter för dem, som står i begrepp att bilda hem;*
- 3. att man i detta senare syfte även utarbetar lämpligt studiematerial — broschyrer, filmer, bildserier;*
- 4. att man undersöker förutsättningarna för en permanent utställning eller periodiskt återkommande mässa av goda bohagsting i eller utan kombinerad med skyltfönsterutställningar och vandringsutställningar.*

KAPITEL 19.

Efterfrågan på möbler i framtiden.

Alltsedan den befolkningspolitiska diskussionen i mitten av 1930-talet blev mera allmän har i flera olika sammanhang understrukits vilka konsekvenser för hela samhället, som en stagnerande befolkning kommer att få. I diskussionen har även klargjorts, att den förändring av befolkningens ålderssammansättning etc., som följt av de minskade födelsetalen speciellt efter 1920, kommer att få vittgående följder på flera olika områden — i varje fall på kort sikt — oavsett hur antalet födda utvecklas efter detta.

I direktiven för möbelutredningen framhålles också, att det minskade hushållstillskottet i framtiden kommer att medföra väsentliga svårigheter för möbelindustrin och troligen avsevärt minska dess avsättningsmöjligheter. Verkningarna av de konjunkturella variationerna har hitintills mildrats på grund av den på längre sikt stigande hushållsbildningen. I fortsättningen kan emellertid dessa verkningar beräknas bli svårare, om inte särskilda åtgärder vidtagas. Risk föreligger nu för att »avsättningen på den inre marknaden för lång tid framåt försvagas i och med att de allt mindre årskullar av befolkningen, som fötts efter 1920 och före 1935, träda in i de starkast familjebildande åldersgrupperna.»

För att erhålla ett mått på det efterfrågebortfall, som det kan bli fråga om, har utredningen undersökt de befolkningsprognoser, som är gjorda, för att se vilken ledning de kunde ge, (en redogörelse för under senare år gjorda befolkningsprognoser finns i befolkningsutredningens betänkande med statistiska undersökningar kring befolkningsfrågan — SOU 1945: 53, sid. 241 f.f.). De undersökningar i denna fråga, som publicerats, har emellertid i allmänhet inte kunnat användas. Orsaken härtill har varit antingen att utgångspunkten för beräkningen varit 1935, eller att redovisningen inte varit tillräckligt detaljerad eller, när detta har varit fallet, endast omfattat en befolkningsframskrivning — ex. SOU 1945: 46 och 1945: 53. I bostads-sociala utredningens slutbetänkande del I (SOU 1945: 63) finns visserligen i ett kapitel också utförliga beräkningar om antalet hushåll i framtiden,

men de avser endast tätorterna och är därför i detta sammanhang av mindre värde. Framskrivningar och prognoser för befolkningen under den närmaste tiden finns alltså, medan däremot prognoser för hushållstillväxten, antalet giftermål etc. för hela befolkningen i stort sett icke finns publicerade.

Inom statens byggnadslånebyrås utredningsavdelning har emellertid utförts vissa icke publicerade undersökningar rörande den framtida befolkningsutvecklingen, hushållstillväxten m. m. inom hela riket. Möbelutredningen har fått ta del av dessa beräkningar och kommer att i fortsättningen redovisa dem i den utsträckning, som erfordras i detta sammanhang.

Vad som för möbelefterfrågan torde vara av största intresse är inte så mycket nettotillskottet av hushåll, som är det primära vid t. ex. planerandet av bostadsförsörjningen, utan i stället bruttotillskottet — d. v. s. i första hand antalet ingångna äktenskap. Det torde nämligen i allmänhet förhålla sig så, att när äktenskapen upplöses — genom döden eller på annat sätt — skingras också boet. Om möblerna icke skulle vara förslitna uppdelas de i allmänhet så, att de inte kan användas som bosättning för ett nytt hushåll.

Undersökningar har visat, att mannen vid giftermålets ingående är i åldern 20—35 år i cirka 80 % av samtliga äktenskap, och av de män, som gifter sig första gången, är cirka 85 % i denna ålder.¹ Det bör alltså vara möjligt att redan med ledning av uppgift om antalet män i åldern 20—35 år vid olika tidpunkter i framtiden kunna få fram ett om än grovt mått på

Tabell 96. Antal män i åldern 20—35 år vid slutet av vissa år under tiden 1920—1940 samt beräknat antal män i samma ålder vid slutet av vissa år under tiden 1945—1960. 100-tal. Absoluta tal och indextal.

Antaganden: 1939 års dödlighet, ingen migration eller in- och utvandring som neutraliserar varandra.

År	Antal män i åldern 20—35 år	Index 1920=100	Index 1940=100
1920	680 1	100	82
1930	758 2	111	92
1935	807 9	119	98
1940	824 7	121	100
1945	803 5	118	97
1950	746 2	110	90
1955	677 3	100	82
1960	636 8	94	77

hur det demografiska underlaget för nya äktenskap sannolikt kommer att utvecklas. Antalet män i åldern 20—35 år under åren 1920—1940 samt det beräknade antalet åren 1945—1960 redovisas i tabell 96.² Genom att inte göra framskrivningar längre än till år 1960 slipper man göra några anta-

¹ Undersökningen avser åren 1939—1943.

² Utgångspunkt för framskrivningarna har varit senaste folkräkningen den 31/12 1940.

ganden om fruktsamheten — de som är 20 år eller mera år 1960 är ju redan födda år 1940. Därigenom blir beräkningarna också mycket säkra — dödligheten ändras i allmänhet endast obetydligt på kort sikt. På grund av den ringa betydelse, som flyttningsrörelserna i förhållande till utlandet haft under 1930-talet, har här bortsetts från utrikes omflyttning.

Som framgår av uppgifterna i tabell 96 har antalet män i åldern 20—35 år ökat oavbrutet från 1920 till 1940. Efter 1935 har dock takten i ökningen blivit obetydlig och i stort sett kan man tala om ett nästan oförändrat antal män i dessa åldrar åren 1935—1945. Efter 1945 har man emellertid anledning att räkna med en mycket kraftig nedgång — med 10 % från 1940 till 1950, med 18 % till 1955 och med 23 % till 1960.

På grund av dels den höga giftermålsfrekvensen de senaste åren, dels det allt mindre antalet personer i yngre giftasvuxen ålder, finns det emellertid anledning att räkna med att en större del av äktenskapen än hittills kommer att ingås vid en högre ålder än vad som nu är fallet. Beräkningarna av antalet 20—35-åringar bör därför kompletteras med beräkningar av antalet giftermål i framtiden. Sådana beräkningar ger dock mera osäkra resultat, eftersom man får göra antaganden, som är relativt osäkra. De

Tabell 97. Antal ingångna äktenskap i genomsnitt per år under tiden 1921—1940 samt beräknat antal ingångna äktenskap i genomsnitt per år under tiden 1941—1960 enligt olika alternativ. Absoluta tal och indextal.

Alternativ I: 1939 års giftermålsfrekvens för män.

» II: 1936 » » » » »

År	Absoluta tal			Indextal—1946—1940=100		
	Antal äktenskap i genomsnitt per år	Beräknat antal äktenskap enligt		Antal äktenskap i genomsnitt per år	Beräknat antal äktenskap enligt	
		Alt. I	Alt. II		Alt. I	Alt. II
1921—25	37 800	—	—	66	—	—
1926—30	40 700	—	—	71	—	—
1931—35	45 500	—	—	79	—	—
1936—40	57 500	—	—	100	—	—
1941—45	61 700 ¹⁾	61 100	61 100	107	106	106
1946—50	—	51 200	44 600	—	89	78
1951—55	—	46 900	43 200	—	82	75
1956—60	—	43 100	40 900	—	75	71

antaganden, som gjorts i det följande, avser: alt. I 1939 års giftermålsfrekvens för män och alt. II 1936 års giftermålsfrekvens för män. I tabell 97 redovisas dels det faktiska antalet äktenskap i genomsnitt under tiden 1921—1940, dels det beräknade antalet 1941—1960 enligt dessa olika alternativ.

¹ Det faktiska antalet äktenskap (delvis preliminärt) har blivit känt sedan beräkningarna utfördes år 1944.

Av uppgifterna i tabell 97 framgår, att under förutsättning av oförändrad giftermålsfrekvens antalet äktenskap beräknas sjunka mycket kraftigt de närmaste 15 åren. Från perioden 1921—1925 till 1936—1940 steg det med cirka 50 %. Under krigsåren steg det ytterligare något, men efter 1945 väntas en sänkning. Det är möjligt, att denna kan komma något senare, genom att giftermålsfrekvensen håller sig på ungefär samma höga nivå som under kriget och eventuellt stiger ytterligare något, men genom den kraftiga sammankrympningen av de yngre åldersgrupperna torde detta endast under en kort tid kunna uppskjuta nedgången. (I och för sig torde dock utrymme finnas för en allmän stegring av giftermålsfrekvensen — antalet gifta är väsentligt högre i Sverige än i vissa andra jämförbara länder.)

Enligt alternativ I, som är det gynnsammaste, beräknas antalet per år ingångna äktenskap sjunka med 25 % från 1936—1940 till 1956—1960 och med 30 % från 1941—1945 till 1956—1960. Enligt det ogynnsammare alternativet skulle nedgången bli ännu kraftigare — i all synnerhet gäller detta för första perioden.

Av ovanstående har framgått, att en kraftig nedgång med säkerhet kan förutses vad avser såväl antalet personer i åldern 20—35 år som antalet giftermål. Av de skäl, som ovan anförts, har utredningen inte ansett, att några beräkningar om nettotillskottet av hushåll bör refereras i detta sammanhang. Till de härför redan anförda skälen kan läggas, att t. ex. uppgift om hushållsfrekvenser (den utsträckning i vilken hushållsbildning äger rum i olika köns-, ålders- och civilståndsgupper) helt saknas för landsbygdens del.

Om beräkningarna hade förts längre fram än till 1960, skulle de första åren därefter visa en liten ökning såväl av antalet män i åldern 20—35 år som av antalet äktenskap, beroende på det starkt stegrade antalet födda under tiden 1941—1946. Om hur det därefter skulle gå kan ingenting sägas med bestämdhet, men ur flera synpunkter förefaller det, som om återhämtningen endast skulle komma att bli av kort varaktighet.

Flyttningen mellan landsbygden och tätorterna har under tioårsperioden 1936—1945 medfört, att cirka 425.000 personer flyttat till tätorterna (SOU 1945: 63 sid. 302—303). De som flyttat torde i stor utsträckning ha varit ensamstående personer, som i allmänhet inte omedelbart hyrt egna lägenheter och som inte heller alltid omedelbart föranlett någon ökning av möbelefterfrågan. I den mån de inflyttade varit familjer torde emellertid denna omflyttning ha lett till en ökning av efterfrågan på möbler. De familjer, som flyttat till staden, har nämligen i stor utsträckning realiserat de gamla möblerna och köpt nya som bättre passar i stadslägenheten, som oftast är utrustad på annat sätt än lägenheterna på landsbygden och som därför också fordrar ett annat möbelbestånd. Dessa omflyttningar kom-

mer sannolikt att bli av väsentligt mindre omfattning i framtiden. Dels minskar befolkningen på landsbygden — speciellt de åldersgrupper som har lättast för att flytta på sig — dels torde statsmakterna i framtiden bedriva en mera energisk politik för att hindra denna utveckling genom att industrier förmås att etablera sig på landsbygden etc. Inflyttningsöverskottet

Tabell 98. Beräknat inflyttningsöverskott från den egentliga landsbygden till rikets tätorter åren 1941—1960.

	Inflyttningsöverskott			
	1941—1945	1946—1950	1951—1955	1956—1960
Samma relativa flyttningsförlust för landsbygden som 1931—1935	200.000	76.000	73.000	70.000
1936—1940	200.000	161.000	142.000	126.000

beräknas under de angivna förutsättningarna sjunka i den takt, som anges i tabell 98.¹ Denna minskade inflyttning till tätorterna kommer troligen att medföra att möbelefterfrågan minskas.

Denna bild av möbelefterfrågan i framtiden måste emellertid kompletteras med en del andra fakta för att den skall säga hur situationen för möbelbranschen kan väntas utveckla sig. Först gäller det då att beräkna

Tabell 99. Beräknad årlig ökning av hushållstillskottet genom »hushållssprängning» under tiden 1936—1960.

	Å r				
	1936—40	1941—45	1946—50	1951—55	1956—60
Absoluta tal					
Högkonjunkturalt. ²⁾	5 740	5 100	4 600	4 200	4 700
Lågkonjunkturalt.			4 300	3 700	4 500
Index					
Högkonjunkturalt.	100	89	80	73	82
Lågkonjunkturalt.			75	64	78

vad den standardhöjning kan komma att betyda, som består däri att ogifta i allt större utsträckning bildar egna hushåll (s. k. hushållssprängning). I det förut omtalade betänkandet av Bostadssociala utredningen (SOU 1945: 63) finns vissa beräkningar om vad detta kan betyda för tätorternas del (man har där räknat med samma relativa stegring av hushållsfrekvensen

¹ SOU 1945: 63 sid. 303.

² Alternativen presenteras som ett »högkonjunktur-» och ett »lågkonjunkturalternativ» innebärande

	Omflyttning	Hush. frekvens	Fruktsamhet	Utrymmesstandard
högkonj. — alt.	samma som 1936—1940	samma stegring som 1936—1940	125% av genomsnittet 1941—45	högst 2 personer per bostadsrum, kök oräknat.
lågkonj. — alt.	samma som 1931—1935	samma som 1940	75% av genomsnittet 1941—45	

a. a. sid. 318-319

som under åren 1936—1940.¹ Enligt det högsta alternativet beräknas det årliga hushållstillskottet genom hushållssprängning uppgå till i genomsnitt 4.500 hushåll, se tabell 99. Man har därvid räknat med att folkmängden i tätorterna år 1945 utgjorde cirka 60 % av totala folkmängden i riket och 1960 avsevärt mera. Man utgår vidare från att detta antagande om hushållssprängningen är ett absolut maximiantagande. »Att samma stegring i hushållsfrekvensen skall ske under varje period ända fram till och med år 1960, är dock föga troligt. Man måste beakta, att den hushållssprängning, som ligger till grund för beräkningarna, skedde under en period, som var föregående av en stark lågkonjunktur. En viss återhållsamhet i hushållsbildningen hade under denna period säkerligen varit för handen, vilken sedermera under sista delen av 30-talet bidrog till att så starkt öka hushållsfrekvensen. Under flera på varandra följande högkonjunkturbetonade perioder kan man inte förutsätta en så stark hushållssprängning som den närmast efter en lågkonjunktur, emedan de flesta potentiella lägenhetsinnehavarna bildat hushåll redan under de första åren efter en lågkonjunktur. Under lågkonjunkturbetonade perioder kommer sannolikt endast obetydlig hushållssprängning att ske.» (SOU 1945: 63 sid. 311.) Hur det på landsbygden förhåller sig härmed vet man inget om — antagligen är dock hushållssprängningen där mycket obetydlig.

De hushåll, som bildas på detta sätt (främst »ungkarlshushåll»), kan emellertid, när det gäller möbelefterfrågan, inte jämföras med »vanliga» hushåll. Dels är de mycket mindre — omfattar ofta endast en person — dels torde deras *nyanskaffning* av möbler vara ganska liten. Med hänsyn härtill finns det anledning att i detta sammanhang endast räkna med hälften av dessa hushåll som en »effektiv» ökning i möbelefterfrågan.

Med utgångspunkt från dessa antaganden kan sålunda till det beräknade antalet giftermål läggas hälften av det ovan redovisade beräknade hushållstillskottet på grund av hushållssprängning, varefter de i tabell 97 redovisade

Tabell 100. Index för det beräknade årliga hushållstillskottet, när hänsyn tagits till såväl beräknat antal ingångna giftermål som till hushållssprängning. 1936—1940 = 100.

	1936—40	1941—45	1946—50	1951—55	1956—60
Alt. I			89	81	75
Alt. II	100	105	78	75	72

indextalen med 1936—1940 fortfarande = 100 i stället blir de i tabell 100 redovisade. Det hushållstillskott, som väntas uppkomma genom denna hushållssprängning, beräknas som synes minska i ungefär samma takt som det

¹ a. a. sid. 309 f. f.

beräknade antalet äktenskap, och denna utveckling förstärker alltså de faktorer, som påverkar möbelerfrågan i negativ riktning.

Till detta skall slutligen läggas vad en allmän höjning av bostadsstandarden enligt det aktuella bostadspolitiska programmet kommer att betyda. Att beräkna denna verkan är ytterst svårt — främst naturligtvis därför att man inte vet i vilken utsträckning och i vilken takt programmet kommer att förverkligas. Svårigheter föreligger också därför att beräkningar av antalet lägenheter o. dyl. endast finns för tätorterna. I bostadssociala utredningens ovan omtalade betänkande (SOU 1945: 63) redovisas dels antalet lägenheter av olika storlek i tätorterna vid slutet av år 1945, dels det beräknade behovet av lägenheter vid slutet av år 1960 under olika antaganden

Tabell 101. Antal rum, folkmängd och antal rum per person i tätorterna år 1945 samt erforderligt antal rum, beräknad folkmängd och antal rum per person enligt olika alternativ år 1960, om det icke i något hushåll skall bo flera än två personer per boningsrum.

	1945	Erforderligt 1960	
		Högkonjunktur	Lågkonjunktur
Antal rum i tätorterna ..	2 621 400	3 923 800	3 413 800
Beräknad folkmängd	3 935 500	5 039 400	4 250 500
Antal rum per person ...	0,67	0,78	0,8
» » » index	100	116	119

om flyttningsrörelserna, hushållsfrekvensen, fruktsamheten och utrymme-standarden. Då man samtidigt förutsätter en omflyttning mellan landsbygden och tätorterna utan att ange hur stor del av befolkningen, som år 1960 beräknas bo i tätorterna, är det omöjligt att direkt ange hur behovet av utrymme kommer att öka. I tabell 101 har därför i stället för antal lägenheter angetts antalet rum¹ dels år 1945, dels enligt de olika alternativen för år 1960, hela tiden under förutsättning, att det kommer att bo högst 2 personer per boningsrum.² Vidare har angetts den beräknade folkmängden vid de olika tidpunkterna, antalet rum per person och den ökning av utrymmet per person som skulle bli följden om bostadsprogrammet kommer att realiseras. Antalet rum per person beräknas under de angivna förutsättningarna, som synes öka med mellan 15 och 20 % fram till år 1960. Detta gäller alltså tätorterna. Hur det förhåller sig för landsbygdens del vet man föga eller intet om. Det enda man vet är att lägenheterna i genomsnitt är större, om man i stället för bara tätorterna räknar med hela riket, men familjerna är också större. Innan resultaten av 1945 års bostadsräkning är klara, är det emellertid omöjligt att säga hur mycket den ena eller den andra faktorn betyder. Klart är dock att trångboddheten är relativt vanlig

¹ Köken har alltså ej medräknats.

² Lägenheter om 6 och flera rum och kök har därvid räknats omfatta endast 6 rum.

även på rena landsbygden. I den mån den förekommer i mindre utsträckning där än i tätorterna kommer en höjning av bostadsstandarden enligt den norm, som angetts ovan, att medföra en ökning av rumsantalet per person, som är mindre än den, som angetts med indextalen i tabell 101. Skulle å andra sidan trångboddheten vara större, blir den erforderliga ökningen av rumsantalet också större.

Det är naturligtvis inte heller möjligt att översätta indextalen för en ökning av bostadsutrymmet direkt till att gälla efterfrågan på möbler. I de nuvarande trångbodda lägenheterna måste ofta det enda eller de två rummen fylla flera funktioner. Det gör, att de har fått möbleras därefter, och i allmänhet torde man ha »för mycket» möbler i de mindre lägenheterna. Flera rum skulle troligen därför inte alls betyda, att man alltid skulle behöva köpa nya möbler mera än till en liten del av dem. Hur mycket är dock omöjligt att förespå något om. En liten ledning ger möjligen en uppgift i en undersökning som 1936—1937 gjordes för 214 familjer i Stockholm¹ bl. a. om möbelbeståndet i genomsnitt i en ettrums- och i en tvårumslägenhet. Ettrumslägenheterna hade i genomsnitt 17—18 möbler, varav 12 i rummet och tvårumslägenheterna 24 möbler, varav 19—20 i rummen.

Det finns emellertid också faktorer, som talar för en större ökning av möbeleftefrågan. Flyttning till en ny lägenhet medför ofta, att man säljer de gamla möblerna och möblerar med helt och hållet nya. Det är nämligen inte enbart eller kanske inte ens främst lägenhetens storlek som är avgörande för möbelbehovet. Lika betydelsefullt i sammanhanget är den allmänna standard, som lägenheten har. I de nyare, moderna lägenheterna fordras t. ex. i allmänhet inte så mycket förvaringsmöbler (linneskåp o. dyl.), som i de gamla, emedan dylika utrymmen i allt större utsträckning ingår i standardutrustningen. Detta innebär att möbeleftefrågan kommer att förskjutas mot möbler för andra funktioner — t. ex. mot sittmöbler av olika typer — och alldeles oberoende av hur utrymmesstandarden ökas, kommer alltså de här påtalade faktorerna att medföra en ökning av den totala efterfrågan på möbler i framtiden. Om standardhöjningen blir allmän, förefaller det emellertid som om det skulle bli svårare att sälja de gamla möblerna, eftersom de då i stor utsträckning skulle sakna köpare och därmed torde också nyanskaffningen bli mindre än den eljest skulle blivit. I all synnerhet på landsbygden med många relativt stora lägenheter torde det dock finnas ett latent behov av möbler, som om det toge sig uttryck i efterfrågan, skulle medföra ett betydligt utvidgat avsättningsområde. Hur mycket faktorerna av den ena och av den andra typen betyder är inte möjligt att förutse. Av avgörande betydelse därvidlag blir naturligtvis den allmänna konjunkturutvecklingen.

¹ Åkerman: Familjen som växte ur sitt hem.

Den bostadsproduktion som ägt rum under krigsåren har i väsentligt större utsträckning än tidigare varit inriktad på större lägenheter. Enligt socialstyrelsens statistik var, som framgår av tabell 102, de lägenheter som färdigställts åren 1941—1945 (och ännu mera de som färdigställts 1943—

Tabell 102. Lägenhetsbeståndet i rikets tätorter vid slutet av år 1945, bruttoproduktionen 1941—1945 och 1943—1945 samt den beräknat erforderliga bruttoproduktionen 1946—1960 och det erforderliga lägenhetsbeståndet 1960 enligt olika alternativ, fördelat efter storlek. Relativa tal.

	högst 1 r.o.k.	2 r.o.k.	3 r.o.k.	4. o. fl. r.o.k.	S: a
Lägenhetsbeståndet 31/12 1945	45,4	30,5	14,1	10,0	100,0
Produktionen 1941—45	28,2	38,4	24,4	9,0	100,0
» 1943—45	25,4	39,0	25,9	9,7	100,0
Erforderlig bruttoproduktion av lägenheter av olika storlek 1946—60 för att ovanstående standard skall vara uppnådd 1960					
högkonj.	9,8	45,3	32,9	12,0	100,0
lågkonj.	8,9	54,5	26,2	10,4	100,0
Erforderligt lägenhetsbestånd 1960 om det skall bo högst två personer per boningsrum					
högkonj.	28,6	37,9	22,3	11,2	100,0
lågkonj.	30,4	40,1	18,9	10,6	100,0

1945) väsentligt större än vad som skulle fordrats för att uppehålla en oförändrad utrymmesstandard från år 1945. I tabellen har också angivits den erforderliga bruttoproduktionens relativa fördelning efter storlek och det år 1960 erforderliga lägenhetsbeståndet fördelat på samma sätt. Trots att produktionen av små lägenheter (högst 1 rum och kök) är väsentligt mindre än tidigare är den för stor för att den uppställda normen för utrymmesstandarderna skall uppnås snarast möjligt — i övrigt synes det som om produktionens inriktning de senare åren relativt väl svarar mot det som blir erforderligt för att uppnå den uppställda normen för bostadsutrymme per person. I utredningen förutsattes också att efterfrågan på smålägenheter till en början kan framtvinga en större produktion av sådana än som är önskvärdt med tanke på bostadsprogrammets snara genomförande.

Även om alltså lägenhetsproduktionen i framtiden ännu mera än hittills kommer att inriktas på större lägenheter, kan man inte räkna med alltför stora förskjutningar, såvida man inte höjer kraven på utrymmesstandarderna ännu mera eller förkortar tiden för programmets genomförande. Höjningen av utrymmesstandarderna och omflyttningen till nya moderna lägenheter är

alltså ingenting som kommer att sätta in just när genom den minskade hushållsbildningen bostadsbehovet beräknas börja minska. Den har i stället fortgått länge i ungefär den takt som blir erforderlig för att uppnå det uppställda målet för utrymmesstandarden. Möbelbranschen är således för närvarande proportionerad för att dels förse de hittills ständigt flera nya hushållen med möbler, dels tillgodose efterfrågan på grund av standardhöjning och omflyttning från äldre till nyare lägenheter.

Detta innebär, att den planerade höjningen av bostadsstandarden inte kan väntas få så stor betydelse för möbeleverfrågan som man tidigare trott. Det efterfrågebortfall, som beräknas uppstå genom den minskade hushållstillväxten, kan alltså inte alls eller blott till en obetydlig del väntas bli utfyllt på grund av bostadsstandardens höjning.

Slutligen skall blott nämnas ytterligare en faktor, som är av betydelse för den framtida efterfrågan på möbler — betydelsen av en ändring av möblernas livslängd. Det allmänna intrycket är väl närmast, att den kontinuerligt har minskat. Detta behöver naturligtvis inte bero på, att möblernas kvalitet nu är sämre än förr, utan kan likaväl bero på en allmän standardhöjning, som medger att möblerna utrangeras tidigare än förr. Den har ju redan försiggått under längre tid, och det synes inte finnas några skäl för att anta att någon väsentlig förändring i detta hänseende är att vänta den närmaste tiden.

Sammanfattning och kommentarer.

Här skall först sammanfattningsvis anges de viktigaste antaganden och förutsättningar, som legat till grund för resonemangen i det föregående:

Bruttotillskottet av hushåll är viktigast att ha kännedom om för att kunna beräkna den framtida efterfrågan på möbler.

Då cirka 80 % av äktenskapen ingås av män i åldern 20—35 år, kan man anse att utvecklingen av dessa åldersgrupper ger ett första grovt mått på den sannolika utvecklingen. De beräknas minska med 23 % från 1940 till 1960.

Antalet äktenskåp har beräknats under förutsättning av samma giftermålsfrekvens för män som förekom dels 1939, dels 1936. Det beräknas minska med 25—30 % från 1936—1940 till 1956—1960.

Flyttningsförlusterna från landsbygden förutsättes bli av högst samma relativa omfattning som åren 1936—1940, vilket innebär att de absolut sett minskar.

Hushållssprängningen i framtiden förutsättes högst bli av samma relativa omfattning som under högkonjunkturåren 1936—1940 — hushållsökningen därigenom kommer alltså att absolut sett bli mindre.

Endast hälften av de hushåll, som bildas genom hushållssprängning, medräknas som »effektiv» ökning i möbeleverfrågan, då nyanskaffningen av möbler i dessa hushåll är relativt obetydlig.

En ökning av bostadsutrymmet med t. ex. 20 % förutsättes ge en mindre ökning av möbelfterfrågan.

Redan flyttning till en lika stor, modernare lägenhet leder till en ökning av möbelfterfrågan på grund av de andra behov av möbler som föreligger i de modernare lägenheterna.

En avsevärd standardhöjning och omflyttning äger sedan några år rum, vilket framgår, om man studerar storleken på de lägenheter som färdigställdes 1941—1945. Blir takten i standardhöjningen och omflyttningen inte väsentligt högre än för närvarande, kan den inte på något avgörande sätt beräknas uppväga efterfrågebortfallet.

Möblernas livslängd förutsättes bli oförändrad.

Av de faktorer, som kan beräknas verka minskande på möbelfterfrågan i framtiden, väger minskningen av antalet män i åldern 20—35 år och av antalet giftermål tyngst. Hushållsprängningens väntade mindre omfattning (räknat i absoluta tal) och den mindre inflyttningen till tätorterna är andra faktorer av betydelse i sammanhanget.

Av de faktorer som verkar i motsatt riktning är det framförallt det ökade bostadsutrymmet per person samt flyttningen till modernare lägenheter, som man väntar skall öka möbelfterfrågan. Beräkningarna visar emellertid, att man icke kan vänta, att dessa faktorer i någon väsentlig utsträckning skall kunna minska nedgången, långt mindre hindra den, såvida icke utrymmeskravet sättes väsentligt högre än i det nu aktuella bostadspolitiska programmet eller tiden för dess genomförande förkortas väsentligt. Flyttning till ny lägenhet medför ofta, att vederbörande köper helt nya möbler — under förutsättning dock att det går att sälja de gamla. Det synes som om de sistnämnda möjligheterna skulle bli avsevärt mindre vid en allmän standardhöjning, såvida man inte antar att vissa hushåll skulle efterfråga endast gamla möbler — effekten av nyköpen blir då i alla fall för möbelindustrins del obetydlig.

Av de när refererade, åtminstone delvis statistiskt mätbara faktorerna, synes de som medför en minskning av möbelfterfrågan väga tyngst. När nedgången i hushållstillväxten på allvar börjar, kan möbelbranschen knappast vänta att några av de här nämnda faktorerna skall kunna hindra efterfrågebortfallet, som kan väntas drabba industrin mycket hårdare på grund av den kraftiga nyetableringen under kriget. Det som återstår att lita till är branschens möjligheter att finna nya arbetsområden, och därvid har man att betänka att de här relaterade faktorerna verkar på nästan alla områden av näringslivet, varför även konkurrensen om de nya arbetsområdena blir stor.

Ett sådant område, där det emellertid synes som om möbelindustrin skulle ha förhållandevis stora förutsättningar att vinna en ny marknad, än när det gäller att utrusta offentliga lokaler av olika slag. Byggandet av

sådana har av kända skäl varit relativt obetydligt under krigsåren. Det finns sålunda flera projekterade men uppskjutna byggen, som kan väntas komma till utförande relativt snart efter det att förhållandena på byggnads-material- samt arbetsmarknaden blivit normala. Dessutom torde man ha anledning att vänta att samlingslokaler av olika typ kommer att spela en större roll än hittills och att alltså marknaden för möbler av denna typ väsentligt vidgas. Redan nu består nära 10 % av möbelfabrikerens produktion (se kap. 3) av andra produkter än möbler och det torde inte vara möjligt att ange något mått på vad en ökning av efterfrågan på andra möbler än hemmöbler totalt kan komma att betyda.

Det är emellertid av vikt att branschen rustar sig för de svårigheter, som kan beräknas följa. Vissa omställningsproblem har redan antytts i och med påpekandet att »icke hemmöbler» kan väntas betyda mera än hittills. Andra kan följa av att möbelefterfrågan i framtiden i större utsträckning kan beräknas komma från »gamla» hushåll. Detta kan nämligen väntas medföra att möbelköpen i relativt större utsträckning än för närvarande kommer att inriktas på styckmöbler.

I flera sammanhang har ovan framhållits sambandet mellan bostadsstandardens höjning och möbelefterfrågan. Det finns skäl att erinra om ytterligare en sak i detta sammanhang. I statsmakternas bostadspolitiska målsättning ingår bl. a., att ingen skall behöva betala mera än 20 % av inkomsten till hyra för en lägenhet som uppfyller kraven på utrymmesstandard. Därvid har emellertid inte debatterats i vilken utsträckning andra med omflyttning sammanhängande kostnader kan väntas minska benägenheten att flytta in i de nya större lägenheterna, och därmed också motverka ett genomförande av det bostadspolitiska programmet. En väsentligt del av de kostnader, som skulle kunna verka bromsande på bostadsprogrammets genomförande torde vara just möbelkostnaderna.

När i framtiden kommunernas medverkan i bostadspolitiken kan väntas bli av väsentligt större omfattning än hitintills torde det vara konsekvent att också med bostadspolitiken närstående frågor ägnas viss uppmärksamhet. Vissa kommuner planerar sålunda att i samband med genomförandet av det bostadspolitiska programmet ordna en rådgivning åt de bostadsökande så att de inte bara väljer en bostad där det »bor högst två personer per boningsrum» utan där hänsyn tas till de individuella behoven och till hur de kan tänkas utvecklas.

Det bör ur flera synpunkter vara lämpligt att den allmänna rådgivning, varom talas i kapitel 17, kommer att hålla mycket intim kontakt med de organ av denna typ, som kan komma att inrättas.

När det i det föregående har talats om att knappast några faktorer kan hindra ett efterfrågebortfall, får det inte fattas så som att möbelbehoven

absolut sett skulle vara fyllda. Gjorda undersökningar — av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering och senast i socialstyrelsens hushållsundersökningar — visar i stället stora möbelbehov, som inte är fyllda. Förutsättningen har varit oförändrade priser eller rättare oförändrad relation mellan möbelpriser och inkomster, respektive mellan priserna på möbler och andra varaktiga konsumtionsvaror av samma typ. I den mån dessa relationer förändras i gynnsam riktning — genom fortsatta rationaliseringar i produktions- och distributionsled — kan man troligen i stället vänta en kraftig ökning av möbelefterfrågan.

I vilken utsträckning en möbelexport av större omfattning kan komma till stånd och bidra till att öka avsättningsmöjligheterna har icke alls diskuterats ovan. Orsaken därtill är närmast, att det har uppdragits åt särskilda sakkunniga att undersöka vissa organisationsfrågor inom utrikeshandeln. Möbelutredningen har ansett det olämpligt att ta upp dessa frågor, innan denna utredning är klar. Då det emellertid synes vara ett stort konsumentintresse att en möbelexport kan komma till stånd — genom en sådan skulle tillverkningsserierna kunna bli längre, specialiseringen större och därmed priserna lägre även för möbler på hemmamarknaden — anser Möbelutredningen det vara lämpligt, att det föreslagna branschrådet bland sina uppgifter skall få även den att bevaka möbelbranschens intressen, när det gäller exporten.

KAPITEL 20.

Ett permanent samarbetsorgan.

En industri är en levande organism, som man inte kan kartlägga en gång för alla och inte långsiktigt planera för med utstakande av bestämda utvecklingslinjer in i framtiden. En industri måste vara anpassningsbar, i stånd att smidigt lämpa sig efter skiftande konjunkturer, efter variationer i konsumentbehov och konsumentsmak, i köpkraft och köplust. Den måste kunna ändra sig och ändra sin inriktning. Dess problem får aldrig någon slutgiltig lösning.

Detta är självklara ting, som dock ingen industriutredning kommer förbi. Enbart ett betänkande med rekommendationer i anknytning till de aktuella problemen i en bransch skapar inga garantier för den framtidsutveckling av branschen som man önskar främja. Det måste bli en uppgift av det kontinuerliga slaget att se till att rekommendationerna följes, att lärdomar, som utvunnits ur en utredning, blir tillvaratagna och att nya problem, som uppstår inom branschen, får den i varje läge bästa lösningen utifrån de samlade erfarenheter man förfogar över. Ett sådant kontinuerligt arbete kan befrämjas av att man har en institution, som bär upp arbetet, ett permanent samarbetsorgan, där alla berörda parter kan förtroendefullt mötas och gemensamt behandla sina intressefrågor. För möbelbranschens vidkommande bör ett sådant samarbetsorgan inrymma representanter för möbelfabrikationen och dess arbetare, möbelhandeln och konsumenterna.

Under möbelutredningens arbete har de kommitterade gång på gång påträffat förbättringsbehov och -önskemål, som endast kan tillgodoses genom ett samarbete på längre sikt. Att enbart redovisa dessa önskemål och reformkrav i sitt betänkande, i förhoppning att det enskilda initiativet inom branschen skall — överlämnat åt sig självt — tjänstvilligt upptaga dem alla och efterhand tillmötesgå dem med bestridande av kostnaderna för utredningar o. dyl., har möbelutredningen inte ansett vara tillfyllest. Behovet av en sammanhållande och stimulerande kraft, ett initiativtagande och samordnande organ har så tydligt gjort sig gällande, att möbelutredningen inte

kunnat bortse därifrån. Då möbelutredningen därför föreslår ett permanent samarbetsorgan, ett *branschråd* med uppgift att föra ut i livet de uppslag, som möbelutredningen i det föregående förordat, är det ingalunda emedan utredningen skulle undervärdera eller vilja sätta ur spelet de partsorganisationer — Sveriges möbelindustriförbund och Sveriges möbelhandlares centralförbund — som hittills nedlagt ett i många avseenden synnerligen aktningsvärt arbete på att förbättra förhållandena inom möbelbranschen och väl även i fortsättningen kommer att göra detta. Att möbelutredningen anser sig böra förorda ett officiellt samarbetsorgan med allsidigare sammansättning och med rådgivande befogenheter gentemot branschen, är närmast i övertygelsen att även den upplysta konsumentopinionen behöver komma aktivt och impulsivt med i det samarbete för möbelbranschens effektivisering och rationalisering, som ju aldrig kan bli ett självändamål för branschen utan främst måste syfta till konsumenternas bästa. I ett land som vårt, uppbyggt på principen om folkligt självstyre, är det ett naturligt krav att konsumenterna erhåller inflytande på produktionen av de outhärliga nyttigheter, varpå de lägger ner en inte obetydlig del av sina inkomster — på möbler beräknat cirka 250 milj. kronor per år¹ — d. v. s. att konsumenterna får möjlighet att göra sina synpunkter och behov gällande och få dem beaktade. Även vissa andra intresseparter behöver beredas rum i ett samarbete för åstadkommande av bättre och billigare möbeltillverkning och möbeldistribution. Arbetarna, som står mitt i tillverkningsprocessen, kan ha värdefulla synpunkter på möbeltillverkningens centrala rationaliseringsfrågor, som branschrådet behöver tillgång till, det kan behövas en kontaktman med kooperationen, där man har erfarenhet av vilka fördelar ett intimt samarbete mellan producent- och konsumentparterna kan ge, och sakkunskapen på formbildningens område — i det allmänna medvetandet närmast företrädd av Svenska slöjdföreningen — bör icke heller lämnas utanför i ett rådgivande samarbetsorgan. En sådan allsidig sammansättning av ett blivande branschråd för möbelindustrin och möbelhandeln är lämplig även med hänsyn till mångsidigheten av de uppgifter, som möbelutredningen i det följande föreslår skall åvila branschrådet. Den mångsidiga sakkunskap, som man önskar branschrådet, skall främst inriktas på förmedling av goda förslag och initiativ och ekonomiskt stöd åt redan verk samma organisationer. Möbelutredningen tänker sig således att i branschrådet skall de mångahanda konsumentönskemålen kunna framföras, vägas mot synpunkter, som branschens representanter och de övriga sakkunniga i rådet kan anlägga, och sedan de blivit genomdiskuterade tillvaratagas i den mån de innehåller något livsdugligt och praktiskt genomförbart. Bransch-

¹ Den beräknade omsättningen i möbelhandeln — cirka 20% därav torde dock utgöras av textilier, mattor etc.

rådet bör vidare avtala med branschens egna organisationer och institutioner, som har intresseanknytningar till branschen såsom Svenska slöjdföreningen, KF, SIMS, SAR, träforsknings- och hantverksinstitutet m. fl., om att dessa utför erforderliga undersökningar och forskningsuppgifter i branschens och konsumenternas intresse, respektive att det hjälper till att genomföra de åtgärder branschrådet rekommenderar, inklusive den möbelutredningen förordad i detta betänkande. Rent allmänt är det möbelutredningens inställning, att kapaciteten hos de organisationer och institutioner som redan sysslar med möbelfrågor bör utnyttjas så långt deras villighet och krafter förlår, innan branschrådet föranledes att själv befatta sig med de utredande och praktiska uppgifterna. Men möbelutredningen är också på det klara med att det jämte redan befintliga organisationer och institutioner behövs ett samordnande organ, som kan överblicka hela fältet av aktuella branschproblem, som utifrån denna överblick i samförstånd med organisationerna kan fördela arbetsuppgifter på rätta händer och som kan utgöra det naturliga förmedlingsorganet för statsbidrag för konsumentupplysning, funktionsforskning, kvalitetsnormering och viss yrkesutbildning. För att få en dylik objektiv överblick över en stor bransch och dess kundkrets och bli ett organ, som kan påräkna statsmakternas förtroende och välvilja i anslagsfrågor, bör branschrådet vara organisatoriskt fristående från nu befintliga intresseorganisationer, ehuru nära samarbetande med dessa, sammansatt till ungefär lika delar av branschfolk och personer, som på olika sätt företräder konsumentintressena, och utsett av staten på förslag av organisationerna. Självfallet är också att branschrådet icke skall befatta sig med frågor, som faller under arbetsmarknadsparternas avgörande såsom löne- och lärlingsfrågor, arbetsvillkor och rationaliseringsfrågor på de lokala arbetsplatserna.

Utgångspunkt för detta föreslagna branschråds hela verksamhet bör vara att medverka främst till ett bevarande men även till en ökning av möbelbranschens avsettningsmöjligheter i nuet och framtiden. I olika sammanhang, som redovisas i det följande, bör sålunda branschrådet verka för att de möbler, som tillföres marknaden, blir så ändamålsenliga och samtidigt tilltalande för ögat i förhållande till sina priser, att folk använder en större del av sina inkomster på möbler för hemmen än på de andra åtråvärda ting, som den växande köpkraften vid förbättringar i levnadsstandarden kan inriktas på. Att så stödja alla goda utvecklingsbetingelser inom möbelbranschen, att möblerna kan framgångsrikt hävda sig i konkurrens med andra konsumtionsvaror är ingalunda något ensidigt branschintresse. Så länge hem, hemkänsla och familjeliv betraktas som dyrbara värden i vårt samhällsliv blir en väl fungerande och konkurrenskraftig möbelindustri, vars produkter suger åt sig köplust och köpkraft, både ett konsument- och ett

samhällsintresse. Det är emellertid ofrånkomligt, att hushållsbildningen i vårt land, såsom visats i kapitel 19, kommer att minska avsevärt under en period av halvtannat årtionde framöver och därmed bosättningarna och möbelköpen i samband med den första bosättningen. Om inte möbelbranschen härigenom skall nödgas krympa ner sig betydligt, måste en propaganda sättas in för förnyelse av de »medelålders» hemmen, för ett ersättande av äldre förslitna möbler med goda nutidsmöbler och för bättre hemkultur i större bostadsutrymmen. Branschrådet bör här medverka och inbegripa dessa synpunkter i den konsumentupplysning, som möbelutredningen vill föreslå anförtros rådet.

Men branschens avsättningsmöjligheter är inte endast beroende av marknadsläget och efterfrågan. De påverkas naturligen även av produktionens omfång. På annan plats har påpekats den starka expansion som möbelindustrin uppvisat under senare år. Högkonjunkturen har stimulerat fram ett avsevärt antal nya företag, av vilka åtskilliga torde sakna tekniska förutsättningar och/eller erforderlig erfarenhet för en bra och ekonomisk möbeltillverkning. Även om företag av denna senare typ i sinom tid försvinner igen, när konjunkturen och därmed konkurrensen hårdnar, är det beklagligt för konsumenterna att de dessförinnan kunnat producera och vinna avsättning för större eller mindre mängder kvalitetsmässigt otillfredsställande möbler. Av principiella skäl har möbelutredningen ställt sig avvisande till tanken på en etableringskontroll, som skulle kunna försvåra för nya förnågor att etablera sig som företagare och föra utvecklingen vidare. Utredningen ifrågasätter dock, om man inte åtminstone borde tillse att nya möbelfabriker inte erhåller lånesubvention av staten av det slag som företagarföreningarna förmedlar och eventuellt blivande företagarnämnder kommer att förmedla, förrän en viss av sakkunnigt organ utförd granskning ägt rum av de ekonomiska utsikterna för den planerade nya fabrikationen och dess tillverkningsplaner. Ett opartiskt branschråd, som kontinuerligt studerar och följer utvecklingstendenserna inom branschen, borde enligt möbelutredningens mening kunna anlitas av företagsföreningarna (-nämnderna) för en sådan granskning av planerad möbelfabrikation, innan ansökningarna om statslån blir föremål för behandling och avgörande. Möbelutredningen är medveten om att det endast blir ett litet fåtal företag, som på denna väg kan nås av anvisningar för en rationell uppläggningsdriften — anvisningar beträffande önskvärd specialisering, typinriktning etc. — men möbelutredningen finner det inte osannolikt att en näringspolitisk rådgivning av detta slag, ehuru blygsam till omfånget, skulle kunna bidra till att uppmuntra en utveckling mot större specialisering, längre serier och förnuftigare möbeltypval inom möbeltillverkningen i allmänhet. Vad som kan uträttas i den vägen kommer dock huvudsakligen att åvila den tekniska

rådgivnings- och informationstjänst, som möbelutredningen i annat sammanhang föreslår skall inrättas vid träforskningsinstitutet, samt de konsulterande ingenjörer, som branschens egna organisationer har anställda och som man får förutskicka kommer att bidra till att sprida de rön beträffande en effektiv företagsdrift, som möbelutredningen redovisat i det föregående.

I en motsvarande strävan till effektivisering av möbeldistributionen kan ett branschråd betyda mera. I tidigare kapitel om möbelhandeln har möbelutredningen redogjort för möbelhandelns omkostnader och detaljhandelsmarginalen inom möbelhandeln och gjort en del reflexioner i anknytning därtill. Olika tänkbara utvägar för att nedbringa omkostnaderna för kredithandeln har exempelvis diskuterats. Branschrådet bör i denna fråga kunna upptaga överläggningar med Sveriges möbelhandlares centralförbund och hjälpa till att skapa bättre former för kredithandeln, liksom branschrådet på samma sätt genom överläggningar med möbelindustriförbundet och centralförbundet bör arbeta för en allmänare tillämpning av bruttoprisättning för möbler — för möbler av typen stapelvaror-märkesvaror först och främst. På tal om detaljhandelsmarginalen har möbelutredningen tidigare uttalat den förhoppningen att den i allmänhet bör kunna inrymma kostnaderna för en bättre service åt kundkretsen vid dess möbelköp. Enligt möbelutredningens mening bör möbelhandeln sträva till att bli ett verkligt serviceorgan för konsumenterna. För detta fordras givetvis en förbättrad utbildning av möbelhandelns företagare och anställda. Om möbelhandlarkompetensen allmänt höjes så mycket och allmänheten vänjer sig att ställa sådana krav på möbelhandelns kunnighet och serviceförmåga, att det försvårar för spekulativt anlagda affärsmän utan nämnvärd sakkunskap på möbelgebitet att öppna nya affärer i branschen, så är även detta en fördel, som motiverar bättre utbildningsmöjligheter för branschens folk. Här kan det vara lämpligt att branschrådet hjälper till. En viktig uppgift för rådet bör sålunda vara att bistå möbelhandeln i yrkesutbildningsfrågor och vara en institution, som knyter samman olika initiativ i fråga om kursverksamhet, studiecirklar, korrespondensundervisning etc., som kan utnyttjas av branschfolk. I nära samverkan med Svenska slöjdföreningens studieavdelning, med Köpmannainstitutets kursverksamhet, med yrkesöverstyrelsen och Samfundet för affärsutbildning, med kooperationens utbildningsverksamhet, med Konstfackskolan i Stockholm och Slöjdföreningens skola i Göteborg m. fl. institutioner och av yrkesutbildning på området intresserade och ansvariga krafter bör branschrådet sålunda verka för dessa bättre utbildningsmöjligheter för de i möbelhandeln sysselsatta.

I linje med vad som tidigare sagts om branschrådets uppgift att vara ett uteslutande rådgivande men inte verkställande organ bör branschrådet

dock inte bedriva kurs- och studieverksamhet i egen regi utan samordna de försök, som görs på olika håll; där så synes behöfligt erbjuda sin medverkan till en förnuftig uppläggning av bildningsverksamheten och när så befinnes önskligt åtaga sig att söka utverka och förmedla erforderliga statsbidrag. Utan att blanda sig i möbelfabrikationens lärlingsfrågor, som naturligt hör hemma i arbetsgivare- och arbetstigareorganisationernas inbördes uppgörelser vid förhandlingsbordet, bör dock branschrådet intressera sig för läroboksfrågorna inom branschen. Behovet av goda yrkestekniska handböcker och läroböcker för dem som utbildas för olika fack inom möbelfabrikationen och av instruktiva studiehandböcker för försäljningspersonal inom möbelhandeln har tidigare framhållits. Ett blivande branschråd bör söka kontakt med yrkesöverstyrelsen, Svenska yrkesskolföreningens lärobokskommitté, Samfundet för affärsutbildning m. fl. sakkunniga för att försöka stimulera fram de här saknade böckerna, sporra till förstklassigt författarskap i ifrågavarande ämnen och verka för att böcker häruti ges ut på goda förlagsvillkor.

Ett sammanhang med utbildningsfrågorna har möblernas form, funktionsmässighet och kvalitet. Möbelutredningen har i det föregående påvisat, att möbelfabrikanterna till alltför liten del använder sig av skolade arkitekter och tekniker vid konstruktionen av nya möbler. För att åstadkomma en förbättring härvidlag och en förbättring av formkulturen bör branschrådet inleda samarbete med Svenska slöjdföreningen, SIMS, SAR m. fl. I sin pionjärgärning för god form i möbeltillverkningen och smak för god form hos allmänheten har Svenska slöjdföreningen ibland presenterat det nya alltför oförmedlat för att lyckas vinna folk för det. Människors önskan att köpa åtminstone en del möbler, som ger ett burget och representativt intryck, är förmodligen outrotlig, och man måste taga hänsyn till att det behovet finns. Detta har också dryftats vid en överläggning mellan möbelutredningen och Svenska slöjdföreningen, varvid man varit överens om det lämpliga i att slöjdföreningens mönsterkatalog i en blivande ny upplaga utökas med en del goda modeller även för representationsmöbler. Branschrådet bör även medverka till förmedling av god arkitektservice åt möbelfabrikanterna t. ex. genom att uppdraga åt Svenska slöjdföreningens facksektion, SIMS och SAR att göra upp en förteckning på goda möbelarkitekter, som kan prestera ett fackkunnigt arbete till överkomliga priser, varpå förteckningen med en rekommendation distribueras genom branschrådet till fabrikanterna. För en dylik central förmedling talar bl. a. att det är så ont om utbildade goda arkitektförmågor, att de som finns inte vill slå sig ner i landsorten, där möbelcentra är belägna. Nödvändigt blir dock att de arkitekter, som branschrådet sålunda fäster uppmarksamheten på, inte isolerar sig från industrin utan med resor till fabrikanterna håller intim kontakt med den industriella tillverkningen, förvissas sig

om att deras möbeltyper blir gångbara i stora serier och efter hand medverkar till att förbättra modellerna efter den första utprovningen och det första kritiska mötet med allmänheten. En sådan omsorg om en modells tillblivelse fordrar givetvis att arvodesfrågorna för arkitekterna ordnas upp och att man strävar till att få till stånd en överenskommelse i arvodesfrågan mellan arkitekternas organisationer och möbelfabrikanterna, vilken ger båda parter intresse av ett bättre samarbete.

En bra möbel måste vara en ändamålsenlig möbel. Den nuvarande marknadens möbelbestånd inrymmer många ur denna synpunkt bra möbler men också många som utmärkes av bristande ändamålsenlighet. Såsom visas i kapitel 10 förekommer en myckenhet måttvariationer på de möbler, som tillverkas och utbjudas i marknaden. Förutom att dessa många gånger små och meningslösa måttskillnader medför en oekonomisk ansvällning av antalet möbeltyper, som ingalunda är behövlig för att tillgodose konsumenternas naturliga behov av valmöjligheter bland omväxlande och olika möbler, så finns det inget samband mellan de godtyckliga måttvariationerna och möblernas funktionsmässighet. Ofta förhåller det sig tvärtom. Samtidigt som möbelutredningen med tillfredsställelse noterar den villighet till rensning i den yppiga måttfloran, som branschorganisationerna lagt i dagen och som tagit sig uttryck i att det inom dessa påbörjats ett samarbete för enhetligare och mer rationella möbelmått, vill utredningen framhålla önskvärdheten av att även konsumenterna kopplas in på denna för dem angelägna arbetsuppgift. Inom ramen för ett branschråd låter detta sig göra. Representanter för den upplysta konsumentopinionen kan där ställa problem t. ex. med avseende på möbelmått, framföra önskemål och kritisera brister. De uppslag och synpunkter, som framkommer under diskussionen inom branschrådet, bör sedan upptagas till bearbetning. En rationalisering av möbelmått i syfte att dels utmönstra sådana mått och modeller, som inte helt tillåter ett förnuftigt bruk av respektive möbler, dels fastställa standardmått för bekväma sängar, praktiska förvaringsskåp etc., förutsätter naturligtvis noggranna funktionsstudier. Dessa bör uppdragas åt fackmän att utföra i likhet med de funktionsstudier på bostadsområdet, som utförts av Svenska arkitekters riksförbund i samarbete med myndigheter och olika organisationer. Utprovningen av de lämpligaste måtten liksom också de lämpligaste materialen för möbler med hänsyn till olika funktioner är av så väsentlig betydelse för konsumenterna och deras dagliga liv och så grundläggande för all rationell möbeltillverkning, att det enligt möbelutredningens åsikt motiverar att det beviljas statsanslag för en funktionsforskning på området. Det erforderliga anslaget härför må det i sinom tid ankomma på branschrådet att göra framställning om.

Förutom den här rekommenderade funktionsforskningen bör göras en

utredning om lämpliga kvalitetsnormer för de kvalitetsdeklarationer, som möbelutredningen föreslagit i kapitel 9. Behovet av kvalitetsdeklarationer särskilt för stoppmöbler men även för flertalet icke stoppmöbler har tidigare motiverats. Viktigt är emellertid, att det centralt görs upp vissa mallar för kvalitetsdeklarationerna, så att jämförelser mellan olika fabrikers produkter möjliggöres. Om en fåtöljs stoppningsmateriel och uppbyggnad deklarerar på ett sätt av den ena fabrikanten, på ett annat sätt av den andra, får kvalitetsdeklarationerna inte det rätta värdet för den kund, som står i begrepp att välja mellan ifrågavarande fåtöljer och vill få en uppfattning om relationerna mellan kvalitet och pris. Det behöver därför utarbetas en icke för detaljerad kvalitetsdeklaration, enkel och lättfattlig, som i ett fåtal punkter omtalar det väsentliga om en möbels egenskaper och vars uppställning kan användas av i stort sett alla tillverkare av den möbel eller de möbler kvalitetsdeklarationen hänför sig till — givetvis olika mallar för stoppmöbler och icke stoppmöbler. Även en terminologi för kvalitetsdeklarationerna, vilken adekvat täcker vad den vill beskriva och som inte ger någon marginal för misstolkningar och missförstånd, behöver man bli överens om. Detta arbete för fackmän bör enligt möbelutredningens mening utföras av möbelindustriförbundet i samarbete med branschrådet och den eller de institutioner för kvalitetskontrollfrågor i allmänhet, som eventuellt kan komma att inrättas på förslag av »1946 års utredning angående kvalitetsforskning och konsumentupplysning». Allt eftersom arbetet fortskrider och förs ut i praktisk tillämpning bör det redovisas av branschrådet dels i dess rapporter till staten, dels inför allmänheten-konsumenterna, som fortlöpande bör hållas underrättade om branschrådets verksamhet överhuvudtaget. Den fackmannaexpertis, som möbelindustriförbundet, möbelhandeln och branschrådet kan komma att behöva anlita för att utarbeta ett praktiskt system för kvalitetsdeklarationer och kvalitetsnormer, förutsätter möbelutredningen skall kunna finansieras om så blir behövlig på samma sätt som den funktionsforskning, varom talats ovan. Det system man slutligen är beredd att förordas — och möbelutredningen förutsätter att arbetet härpå bedrives med all intensitet och skyndsamt — bör man sedan med branschorganisationernas medverkan försöka få allmänt praktiserat. Möbelutredningen förordar i kapitel 9 att man prövar att göra detta på frivillighetens väg, i förhoppning att man skall kunna påräkna den ansvarskännande fabrikantkårens lojala medverkan häruti. Medan systemet med kvalitetsredovisning håller på att tränga igenom, bör branschrådet ha till uppgift att följa utvecklingen härav. Sak samma gäller den märkning av möbler, som också föreslås i kapitlet »Kvalitetsredovisning och märkesvaror» och som möbelutredningen hoppas skall kunna genomföras på frivillighetens väg. Det är möbelutredningens uppfatt-

ning, att ett branschråd kommer längre genom att övertyga och stimulera till frivilliga åtgärder, när åtgärder behöver sättas in, än genom att ta lagstiftningen till hjälp, närhelst en viss utveckling inom industrin och handeln måste befrämjas.

Överhuvudtaget bör branschrådets kontakt med allmänheten vara intim och öppen. Rådet bör vara förmedlingslänken mellan konsumenterna och industrin, som förmedlar till möbelindustrin och dess distributörer den stora konsumentmassans önskemål och behov. Härmed är inte sagt, att branschrådet skall utan vidare acceptera dessa önskemål och behov och okritiskt vidarebefordra dem. Konsumenternas efterfrågan är som bekant inte alltid förnuftigt inriktad och vid sina möbelköp visar allmänheten inte sällan bristande insikt om hur möbler ska vara beskaffade för att bra passa en familj och dess vardagsliv. Att det härvidlag behövs mycken metodisk upplysning har möbelutredningen framhållit i kapitel 18. En förbättring av möbeltillverkningen och en rationalisering av möbeldistributionen blir tämligen meningslös, om man inte parallellt härmed skolar konsumenterna till att efterfråga de högklassigare produkterna och utnyttja den förbättrade service, som möbelhandeln uppmanas att bjuda. I den treenighet, som tillverkare—handlare—köpare utgör, är varje led lika betydelsefullt, och det måste utvecklas både kunnsighet och samarbetsvilja på alla tre hållen för att varje hem omsider skall få möbler, som passar just det och som perfekt fyller sina funktioner. Branschrådet har sina givna uppgifter i arbetet härpå och dess medverkan förutsattes i den konsumentupplysning i möbel- och heminredningsfrågor, som möbelutredningen vill beteckna som synnerligen angelägen. I samarbete med Svenska slöjdföreningens studieavdelning, ABF och överhuvudtaget varje organisation, som sysslar med studiecirkelarbete och föreläsningsserier och har intresse av att sprida upplysning kring bovanor och möbelbehov, bör branschrådet verka för en ökning av konsumenternas vetande rörande möbler och för en förnuftig inställning till möbelköp och bosättning. Genom studiecirklar och föreläsningsserier och instruktiva programslag i radio, genom artiklar i dags- och veckopressen och viss undervisning i skolans avslutningsklasser, i folkhögskolor och praktiska ungdomsskolor, genom broschyrer och utställningar måste en konsumentupplysning bedrivas, om den skall få effekt, och såsom möbelutredningen framhållit i ett tidigare avsnitt bör branschrådet för möbler här vara med bland de initiativtagande och försöka samordna initiativ, där en samordning skulle vara fördelaktig.

Förslag.

Av den här gjorda skissen av arbetsuppgifterna för ett blivande branschråd framgår, att möbelutredningen tänker sig ett samarbetsorgan med uteslu-

tande rådgivande, utredande, förslagsställande och publicistiska befogenheter och med den frivilliga överenskommelsen som eftersträvad arbetsform. Om emellertid meningarna inom rådet i något fall skulle bli delade må frågorna på vanligt sätt avgöras genom röstning, dock att i principfrågor och frågor som avser framställningar till kungl. maj:t det skall erfordras kvalificerad majoritet för avgörandena. Branschrådets väsentliga uppgift bör vara att uppmuntra allt som kan effektivisera och förbättra möbelindustrin och möbelhandeln och som kan öka avsättningsmöjligheterna för möbler. Branschrådet bör vidare vara ett forum för den allmänna opinionen kring möbelfrågorna och arbeta för att tillvarata konsumenternas intressen. Någon närmare instruktion för branschrådets arbete har möbelutredningen inte tänkt sig, utan utredningen förutsätter att branschrådet skall arbeta fritt efter de riktlinjer, som uppdragits i det ovanstående. Årligen bör dock branschrådet till kungl. maj:t avgiva en rapport över sin verksamhet, så utformad att den till valda delar kan publiceras i pressen och hålla allmänheten underrättad om hur arbetet fortskrider.

Vad beträffar branschrådets sammansättning vill möbelutredningen framhålla betydelsen av att ledamöternas antal inte blir större än att rådet kan arbeta smidigt och koncentrerat och kan lätt samlas. Under förutsättning att branschrådet, när så behövs, kan inkalla särskilda sakkunniga till sina överläggningar, vill möbelutredningen stanna för att föreslå nio ordinarie ledamöter i rådet. Möbelutredningen förordar därvid, att möbelfabrikationen, möbelhandeln och arbetarparten får vardera två representanter i rådet och att det utses tre konsumentrepresentanter, varav en bör föreslås av KF, en av Svenska slöjdföreningen och en utses direkt av kungl. maj:t. Beträffande den sistnämnda konsumentrepresentanten bör tillses att den har kontakt med folkrörelserna och husmodersorganisationerna och kan bidra till att aktivisera konsumentintresset inom dessa. Branschrådet utser inom sig en ordförande. Ledamöterna i branschrådet bör förordnas på förslagsvis två år åt gången. Kostnaderna för branschrådets verksamhet torde tills vidare kunna bestridas av medel från 10:e huvudtitelns kommittéanslag, intill dess den planerade kommissionen för industriutredningar kommit i gång med sitt arbete och fått ett eget kansli för utredningsarbetet, vilket kansli måhända kan få utnyttjas även av branschrådet för möbler.

SAMMANFATTNING

av möbelutredningens rekommendationer och förslag

I. Möbelindustrin.

Utredningen understryker i detta avsnitt den betydelse för industrins effektivitet, som tillgången på yrkesutbildad arbetskraft har. I det sammanhanget (kap. 4)

1. framhåller utredningen vikten av att arbetsplatsernas lärlingsfrågor snarast blir föremål för en överenskommelse mellan partsorganisationerna, Sveriges möbelindustriförbund och Svenska träindustriarbetareförbundet, i likhet med vad som skett med lärlingsfrågorna i vissa andra branscher;
2. förordar utredningen
 - a) en 3-årig utbildning av maskinsnickare för möbelindustrins behov vid vissa verkstadsskolor (förslagsvis i Mjölby, Jönköping, Stockholm),
 - b) en bättre formfostran i yrkesskolutbildningen av möbelsnickare i allmänhet,
 - c) en — för att möjliggöra detta — förbättrad yrkeslärarutbildning på området, med påbyggnad av fortbildningskurser, samt
 - d) utarbetandet av lämpliga läroböcker, instruktiva handböcker och typritningar i möbelsnickeri;
3. föreslår utredningen inrättandet av en speciell träteknisk linje vid tekniskt gymnasium i närheten av de sydsvenska möbelindustribygderna (förslagsvis i Norrköping eller Jönköping) för utbildning av tekniker för möbelindustrin;
4. rekommenderar utredningen, att särskild uppmärksamhet ägnas utbildningen av möbelarkitekter, så att denna närmas till industrin och får inrymma även viss praktik inom industrin.

Utredningen rekommenderar vidare (kap. 6) en serie åtgärder för effektivisering av de mindre företagen, nämligen

5. att på orter, där förutsättningar finns, de mindre företagen sammansluta sig
 - a) i lokala inköpsorganisationer för samköp av råvaror och halvfabrikat samt gemensamt inköp och utnyttjande av större och dyrbarare maskiner samt
 - b) i egna försäljningsorganisationer bl. a. för att möjliggöra större specialisering i produktionen.

För effektivisering av möbelindustrin i allmänhet förordar utredningen (kap. 6)

6. större specialisering i tillverkningen och en nedskärning av sortimentets storlek och förväntar att Sveriges möbelindustriförbund främjar en sådan önskvärd specialisering och minskar det totala antalet förekommande typer;
7. tillämpning av bruttoprissystem på standardmöbler av typen »stapel- och märkesvaror» för att ett förbilligande genom industriella rationaliseringsåtgärder inte skall neutraliseras av möbelhandelspåläggen;
8. en omprövning av nuvarande fraktförsäkringssystem, varigenom vissa besparingar torde kunna åstadkommas.

Utredningen har vidare uppmärksammat behovet av teknisk information och rådgivning för möbelindustrin och föreslår (kap. 7)

9. att det vid Svenska träforskningsinstitutets trätekniska avdelning inrättas en informationstjänst för förmedling av den vetenskapliga forskningens rön till industrin, att för detta ändamål anställs två ingenjörer efter avtal mellan kungl. maj:t och träforskningsinstitutet och att till bestridande av kostnaderna här för anslås 35.000 kr. såsom förslagsanslag.

Beträffande de hygieniska förhållandena och säkerhetsanordningarna på arbetsplatserna har utredningen funnit, att standarden är synnerligen dålig (kap. 8) och den uppmanar

10. partsorganisationerna att intensifiera sitt arbete för en bättre sådan standard, med hänsyn bl. a. till den bebådade nya arbetarskyddslagstiftningens strängare krav.

Svårigheten för konsumenterna att bedöma förhållandet mellan möblernas pris och kvalitet föranleder utredningen att föreslå en allmän kvalitetsredovisning (kap 9) i form av

11. a) en fabrikantmärkning av alla möbler, kompletterad med
- b) kortfattade kvalitetsdeklarationer vari redovisas möblernas mera väsentliga egenskaper. Kvalitetsredovisningen föreslås skola genomföras på frivillighetens väg.

Då utredningens undersökningar visat onödigt stora och många måttvariationer inom möbelbeståndet, föreslår utredningen (kap. 10)

12. en grundlig funktionsforskning på möbelområdet med sikte på ökad teknisk standardisering och förordar att bidrag av statsmedel utgår till dessa funktionsstudier.

II. Möbelhandeln.

Betydelsen av en god utbildning för butikspersonalen, varigenom allmänheten kan erhålla bättre service vid möbelköp, framhålles (i kap. 11) och utredningen föreslår

13. statsbidrag till en sex månaders utbildningskurs för möbelhandelspersonal, av vilken kurs en första del skall kunna inläsas per korrespondens — med hänsyn till i landsorten boende — samt en omläggning av nuvarande 15 dagars utbildning till en fortbildningskurs.

Utredningens undersökningar av möbelhandels omkostnader, priser och vinster föranleder utredningen att

14. a) förorda en övergång från kreditprissättning till kontantprissättning (kap. 15);
- b) förorda att man prövar ett kreditgivningssystem — likt K.F:s eller det norska Bo-kreditt —, varigenom kostnaderna för den nödvändiga kreditgivningen vid bosättningar nedbringas;
- c) förorda en ytterligare rationalisering av distributionsapparaten för att nedbringa handels omkostnader, så att nuvarande prismarginaler ger utrymme för bättre kundservice eller en sänkning av priserna (kap. 16).

III. Konsumtionen.

Utredningen, som anser att en rationalisering av möbelindustrin och möbelhandeln behöver kompletteras med en konsumentupplysning, som

gör konsumenterna i stånd att göra ett självständigt och kritiskt konsumtionsval föreslår (i kap. 17)

15. att en upplysning sättes in särskilt när bosättningsfrågan blir aktuell för individen — vid giftermål o. dyl. —, att anordnandet av kommunal bosättningsrådgivning i anslutning till de statliga bosättningslånen, men principiellt öppen för alla kommuninvånare, som vill begagna sig därav, uppmuntras, att ortsombuden för bosättningslånen intresseras för möbelfrågorna och att en varukatalog med rikhaltigt sortiment av bl. a. goda bruksmöbler och bruttoprisuppgifter utarbetas till upplysningsverksamhetens tjänst.

Konsumentuppföstran bör dock enligt utredningens mening börja långt tidigare och utredningen rekommenderar (i kap. 18)

16. a) en grundläggande, elementär undervisning om konsumentfrågorna i anknytning till medborgarundervisningen och den husliga undervisningen i folkskolans avslutningsklasser;
b) en något mer avancerad upplysning i hembildnings- och bosättningsfrågor vid folkhögskolor, praktiska ungdomsskolor, lantmanna- och lantushållsskolor; samt
c) att en motsvarande undervisning i konsumentfrågor inlägges i lärarutbildningen, meddelas i fortbildningskurser för lärare etc.

Konsumentupplysningen för äldre bör enligt utredningens förslag befrämjas genom

17. utställningsverksamhet — permanenta utställningar, vandringsutställningar —, radio- och föreläsningspropaganda, studiecirkelverksamhet m. m. (kap. 18).

Den sjunkande hushållsbildningen under kommande årtionde föranleder utredningen (i kap. 19) att diskutera olika nya arbetsuppgifter för möbelindustrin. Bl. a. rekommenderas

18. en utrustning av nya offentliga lokaler med goda möbler, som genom central upphandling och samköp (kap. 17) kan komma att tillverkas i långa serier och därmed förbilligas i framställningen.

Slutligen konstaterar utredningen, att konsumentupplysningen liksom även möbelindustrins och möbelhandelns rationalisering inte är frågor av

engångskaraktär utan måste följas kontinuerligt och lösas på lång sikt. Utredningen föreslår därför

19. ett permanent samarbetsorgan, ett branschråd med rådgivande, utredande och publicistiska befogenheter och sammansatt av nio ledamöter, som på förslag av vissa (i kap. 20) angivna organisationer utses av kungl. maj:t.

Särskilt yttrande angående konsumentfrågorna

av expertrådsledamöterna *Kaj Andersson, Hertha Johansson, Lena Larsson, Anna-Lisa Lewén-Eliasson* och *Eleonor Lilliehöök*.

I möbelutredningens förslag om ett branschråd för möbelbranschen (kap. 20) anges som en av de viktigaste uppgifterna för branschrådet att åstadkomma en intim kontakt mellan tillverkare, distributörer och konsumenter. När det gäller representationen i branschrådet för de två förstnämnda parterna ställer sig urvalet tämligen enkelt genom att fabrikörer och handlanden har sina enhetliga organisationer, som omfattar hela branschen och alltså kan svara för denna bl. a. genom att utse önskade talesmän för kårernas ifråga. Betydligt svårare är det att finna de personer, som kan tala tillräckligt insiktsfullt och förtroendeingivande för samtliga slag av konsumentintressen.

Undertecknade har i vår egenskap av konsumentrepresentanter i möbelutredningens expertråd erfarit som en mycket allvarlig svaghet att konsumenterna i officiella sammanhang av ifrågavarande slag saknar en auktoritet, motsvarande den som industrin och handeln kan sätta upp genom sina respektive branschorganisationer. Även om konsumentrepresentanterna är kallade från olika bestämda konsumenthåll, ger de dock i allmänhet endast uttryck för rent personliga uppfattningar, därför att de inte har någon fixerad opinion inom sin grupp att åberopa, inga auktoriserade genomarbetade översikter över situationen och stämningarna bland de konsumenter, vilkas intressen de skall vara språkrör för. Därtill kommer att deras fackliga insikter är mycket otillförlitliga genom att de inte haft tillfälle att bedriva ordnade studier eller ens göra tillräckliga praktiska rön på området det gäller. Det skulle kunna anföras flera praktiska exempel på hur haltande och tämligen verkningslös konsumentrepresentationen i sin nu lösliga form blir vid konfrontationerna med industrins och handels folk. Dessa har heller ingen större respekt för konsumentsakkunskapen de möter vid sådana tillfällen.

Då vi konsumentrepresentanter inom möbelutredningens expertråd gjort just dessa iakttagelser vid fullgörandet av våra uppdrag inom rådet, har det syntts oss angeläget att i anslutning till dem fästa utredningens uppmärksamhet på nödvändigheten av att man möjliggör förutsättningar för en konsumentrepresentation, som verkligen kan vara representativ och vägledande för såväl näringslivet som konsumtionen.

Det är uppenbart att om ett statligt branschråd skall få avsedd nytta är det inte minst angeläget att det garanteras en allsidig kontakt med samtliga konsumentgrupper genom en representation, som företräder varuförbrukarnas intressen med en auktoritet, vilken är jämbördig med den näringslivets ombud har och grundad på en omfattande kunskap om de olika konsumentgruppernas behov och ekonomiska resurser jämsides med ett visst mått av insikter om kvalitet och form.

Man får räkna med att det kommer att dröja år, innan man ur de breda folkskikten kan utvinna spontant aktiva konsumentombud, så att det blir någon mening med deras förekomst, hur kloka och skickliga de än må vara i sina egna verksamhetskretsar. Man får komma ihåg att den nu rådande jämförelsevis höga allmänna levnadsstandarden är av färskt datum och att folkets flertal från barndomen pressats att på ett hämmande sätt anpassa sig och sina behov efter förefintliga hårt begränsade materiella resurser. Man vet helt enkelt inte om något bättre. I väntan på frukterna av en allmän konsumentupplysning, som skulle innebära att varje varuförbrukare utrustas med förutsättningar att kunna utöva en positiv marknadskritik, torde det bli nödvändigt att få till stånd en särskild i konsumentfrågor utbildad elit. På så sätt kvalificerade ombud skulle verkligen kunna bli i tillfälle att åstadkomma bestående insatser, vilket inte gärna kan begäras av jäktade föreningsledare, som nu måste representera i alla tänkbara sammanhang fastän de inte sällan saknar nödiga kvalifikationer på resp. områden.

Denna allsidiga, kvalificerade konsumentelit tror vi kan skapas genom att statsmakterna tar initiativ till effektivare samverkan mellan näringslivet och den varuköpande allmänheten och animerar konsumentgrupperna att var på sitt håll tillförsäkra sig en tillförlitlig expertis i konsumtionsfrågor, vilken kan företräda gruppens speciella synpunkter i hithörande sammanhang. Denna expertis skulle som en naturlig bas ha ekonomiska intressesammanslutningar som t. ex. Landsorganisationen, Tjänstemännens centralorganisation och Lantbruksförbundet. Givetvis kan det finnas anledning att räkna med att även sådana sammanslutningar som de fyra husmodersförbunden (Husmodersföreningarnas riksförbund, Kooperativa kvinnogillesförbundet, Socialdemokratiska kvinnoförbundet och Svenska landsbygdens kvinnoförbund), vilka omfattar de aktiva varuväljarna, önskar medverka till en sådan expertis. Likaså vissa av de mest betydande ungdomsorganisationerna,

vilkas medlemmar förr eller senare skall ingå äktenskap och bilda hem. Eftersom här nämnda organisationer inte torde inbegripa flertalet av de högre inkomsttagarna bör man söka vägar att nå även dessa kollektivt, med hänsyn till att branschrådets verksamhet bäst gagnas av att den ges en klasslös inriktning och att den borde ha en uppgift att fylla även inom denna senare grupp, vars opinionsbildande betydelse i fråga om konsumtionsval ej får förbises.

Av allt att döma är folkrörelserna inne i en utveckling, där de vill ta upp konsumtionsfrågorna. Flera tendenser kan spåras, vilka ådagalägger att man här känner det vara riktigast att var på sitt håll och utifrån egna ekonomiska och sociala villkor och med egna införstådda krafter bygga egna serviceorgan för konsumtionen. T. ex. folkrörelsernas »Reso», Folkrörelsernas egen konstpropaganda samt byggnads- och inredningsbyråer för samlingslokaler, vilka nu finns både i arbetarrörelsen, nykterhetsorganisationerna och lantbruksförbundet. Det sistnämnda förbundet har även på sistone organiserat en riksomfattande bostads- och bosättningspropaganda. Föreslagna observatörer har här redan på eget håll en viss facklig auktoritet att samarbeta med.

Expertisen kunde förslagsvis få formen av i organisationerna utsedda observatörer med konsumtionen som studiefält i relation till respektive gruppmedlemmars ekonomiska villkor och levnadsvanor.

Dessa observatörer skulle dels kontinuerligt tillhandahålla branschrådet rapporter och uppslag, dels vara kanal för branschrådets konsumentupplysning. Å andra sidan skulle de kunna påräkna branschrådets tjänster i fråga om av dem själva ordnade specialutställningar, föredragsserier etc.

Som en naturlig utveckling kan tänkas att samtliga observatörer kommer att bilda en rådgivande kommitté för branschrådet. Detta skulle måhända även komma att befinnas lämpligt att i samråd med den rådgivande kommittén arrangera fortbildningskurser för observatörer.

Ett inte oväsentligt skäl för dylika kontaktpersoner är att hos dem skulle kunna samordnas de olika hänvändelser till organisationerna, som de skilda branschråden kan väntas göra. Denna samordning skulle måhända förhindra att en irritation eventuellt uppkommer inom organisationerna, om likartade uppgifter anbefalles dem av olika statliga institutioner.

I möbelutredningens förslag till sammansättning av branschrådet nämnes tre ledamöter såsom representanter för konsumtionsfrågor. Av dessa tre skulle en väljas på förslag av Kooperativa förbundet, en på förslag av Svenska slöjdföreningen och en som representant för övriga konsumentformationer. Under hänvisning till vår här tidigare uttryckta uppfattning om hur nödvändigt det är att branschrådet får kontakt med *alla* konsumentgrupper befarar vi att den i förslaget angivna representationen är otill-

räcklig. Denna farhåga förstärkes ytterligare vid en närmare granskning av den föreslagna konsumentrepresentationens sammansättning. Vi anser att Kooperativa förbundet i ifrågavarande fall inte kan anses företräda det fristående konsumentintresset, eftersom förbundet inom det föreslagna branschrådet även måste komma att framträda som tillverkare och distributör. Svenska slöjdföreningen i sin tur torde genom sitt ombud kunna göra sin främsta insats som företrädare för den objektiva sakkunskapen i kvalitets- och formgivningsfrågor.

Förverkligandet av vårt förslag om ett mellan de olika konsumentgrupperna och branschrådet spänt nät av förbindelseleder anser vi kräva, att branschrådet får åtminstone två rena konsumentrepresentanter med uppgift just att utöva branschrådets samverkan med av de folkliga organisationerna utsedda observatörer.

Stockholm den 20 augusti 1947.

Kaj Andersson

Lena Larsson

Hertha Johansson

Anna-Lisa Lewén-Eliasson

Eleonor Lilliehöök

Särskilt yttrande

av expertrådsledamoten *Rudolf Kalderén*.

Jag har från såväl principiella som andra utgångspunkter kommit till att det huvudmål, som man inom utredningskommittén eftersträvat, nämligen en för konsumenterna tillfredsställande möbelförsörjning i förening med gynnsammast möjliga livsbetingelser för de inom branschen sysselsatta, bäst uppnås genom en fritt verkande industri och handel. Såväl industrien som handeln äro i detta hänseende väl medvetna om sitt ansvar. De äga vilja och förmåga att självständigt lösa dessa problem inom ramen för de ekonomiska möjligheter, som förhållandena vid envar tidpunkt uppställa, men äro medvetna om att de onormala ekonomiska betingelser, som alltsedan krigsutbrottet råda, bereda betydande svårigheter för en god och snabb lösning. Icke förty ha betydelsefulla åtgärder vidtagits såväl ifråga om driftens rationalisering som framskapande av nya ändamålsenliga möbeltyper.

När skäligen hänsyn toges till de svårigheter, som förelegat under de senaste sju åren och ännu bestå, måste man enligt min mening konstatera, att tillräckliga skäl icke kunnat förebringas för att denna gren av näringslivet nu skulle vara i behov av särskild offentlig ledning eller övervakning.

Stockholm den 23 aug. 1947.

R. Kalderén.

ANVÄNDA FRÅGEFORMULÄR.

Frågeformulär för möbelfabriker

(Uppgifterna bör avse förhållandena vid det tillfälle då svaren avges.)

Företagets namn
Adress Tel.
Om fabriken har annan adress var god meddela den nedan. Bedrives
tillverkning vid flera fabriker bör svaren avse den största av dessa.
Fabrikens adress Tel.
Fabriken startades år utvidgades väsentligt år(en)
Försäljningsvärde av egen produktion samt ersättning för utförda arbeten (inklusive
ersättning för tillsläppt material) under år 1945 kronor.
Frågan kan ställas till (titel och namn)
Adress Tel.

Svara i förekommande fall genom att stryka under det tillämpliga.
Då exakt svar ej kan ges, göres en så god uppskattning som möjligt.

Arbetskraften.

1. Antal anställda: (häri inräknas även den, arbetare,
som tillfälligt — på grund av sjukdom, förmän och verkmästare,
vpl, e. dyl. — är borta, såvida han ej ingenjörer, arkitekter,
ersatts med annan.) ritare,
..... förvaltningspersonal.
Summa anställda.
- Av arbetare ovan är lärlingar (= avlönas enligt lärlingsavtal). Om Ni
inte har några lärlingar — v. g. angiv orsaken
2. Sammanlagda antalet arbetstimmar för arbetare under år 1945 (samma uppgift
som lämnats till riksförsäkringsanstalten eller motsvarande försäkringsanstalt)
..... timmar.
3. A. Har det varit svårt att få yrkeskunniga arbetare? Ja — Nej
B. Om svaret är »Ja» — kan Ni ange orsaken? (t. ex. bostadsbrist,
konkurrens med industrier med högre löneläge)

4. A. Anser Ni, att tillväxten av yrkeskunniga arbetare är tillräcklig? Ja — Nej
 B. Om svaret är »Nej» — vilka åtgärder anser Ni bör vidtas för att den skall bli större?

Produktionen.

5. A. Köper Ni någon materiel tillsammans med:
 a) annan fabrik på samma ort? Ja — Nej
 b) fabrik på annan ort? Ja — Nej

- B. Om svaret i något fall är »Ja»
 a) kan Ni ange vilken materiel och i vilken utsträckning?

 b) vad anser Ni vara de väsentligaste vinsterna med de gemensamma uppköpen?

- C. Om svaret är »Nej» — tror Ni, att det skulle vara fördelaktigt med ett sådant arrangemang Ja — Nej
 Motivering (ev)

6. A. Har Ni svårt att täcka Ert behov av:
 a) furu? Ja — Nej
 b) björk? Ja — Nej
 c) ek? Ja — Nej

- B. Om svaret i något fall är »Ja» — vad anser Ni anledningen till de nuvarande svårigheterna vara?

7. V. g. angiv i tablan nedan vilken (vilka) möbeltyp(er)¹ (t. ex. bokhyllor, fåtöljstommar, linneskåp, matsalsbord) Ni tillverkat under år 1945 och tillverkningens storlek samma år för varje typ, som Ni gjort minst 50 st. av.

Möbeltyper	Antal
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

¹ Som olika typer räknas härvid t. ex. olika delar av ett möblemang, (ett möblemang bestående av skåp, bord och stolar är alltså tre typer), däremot icke t. ex. bokhyllor där blott längden varierar, men där höjd, djup, storlek på ev. dörrar etc. är lika.

8. A. Är det (några) av dessa typer, som Ni särskilt specialiserat Er på? Ja — Nej

- B. Om svaret är »Ja» — v. g. angiv med »S» till höger om tablån vilken (vilka) typ(er). Bifoga om möjligt katalog eller illustrationer på dessa möbелtyper. Om Ni sänder katalog, bör Ni tydligt markera vad Ni eventuellt inte tillverkar själv. Var vidare god angiv Edra utförsäljningspriser till möbelhandlare för dessa specialartiklar — medsänd prislista med uppgifter om priser, rabatter o. dyl. om Ni har sådan.
9. Vem ritat största delen av de möbler Ni tillverkar? Egen arkitekt — Egen verkställare e. dyl. — Arkitektfirma — Beställaren har ritning — Annan (vilken)
10. Hur stora satser tillverkar Ni i allmänhet per gång? i varje sats.
11. A. Hur stor anser Ni att en sats för Er del bör vara för att Ni genom serietillverkning skall få så låga produktionskostnader som möjligt? st.
 B. Begränsar Ni Edra satser med hänsyn till avsättnings- och lagringssmöjligheterna? Ja — Nej
12. A. Tillverkar Ni andra produkter än möbler (t. ex. radiolådor) i serier? Ja — Nej
 B. Om svaret är »Ja» — vilka produkter och i vilken utsträckning?
- C. Hur stor del av Er produktion kommer på möbler avsedda för hemmen %
13. A. Förekommer enstyckstillverkning? Ja — Nej
 B. Om svaret är »Ja» — i vilken utsträckning? (anges t. ex. i procent av totala produktionen)
14. Standardiserar Ni vissa delar, så att Ni t. ex. har lika stora socklar och blad, lika stora backar etc. till skåp och bufféer? Ja — Nej
15. A. Tillverkar Ni på lager i någon nämnvärd utsträckning? Ja — Nej
 B. Om svaret är »Ja»
 a) hur stort lager av färdiga möbler (trävita och ytbehandlade) brukar Ni ha?
 veckors — månaders produktion.
 b) hur stort lager av sådana möbler kan Ni ha med hänsyn till Edra lagerutrymmen?
 veckors — månaders produktion.
16. Var utför Ni eventuella tapetserarearbeten? På egen verkstad — På specialverkstad på orten — På specialverkstad på annan ort
17. A. Anser Ni att någon form av kvalitetskontroll bör införas? Ja — Nej
 B. Om svaret är »Ja» — hur anser Ni att den bör ordnas?

Försäljningen.

18. Hur är Edra leveranser fördelade under året? (V. g. angiv i tablån nedan t. ex. leveranserna olika månader i procent av totala leveranserna under året — efter värde.)

Månad	Leveranserna under vidstående månader i procent av totala leveranserna under året. (Efter värde.)
Januari	%
Februari	%
Mars	%
April	%
Maj	%
Juni	%
Juli	%
Augusti	%
September	%
Oktober	%
November	%
December	%
Hela året	100 %

19. A. Har Ni resande som säljer möbler endast för Er? Ja — Nej
 B. Om svaret är »Ja» —
 a) Hur många sådana resande har Ni? st.
 b) Hur avlönas de? Genom arvode — Genom provision — Genom arvode och provision — På annat sätt (vilket)?
- c) Om resanden har provision, utgår den
 1. endast på egen försäljning? Ja — Nej
 2. på egen försäljning och efterorder? Ja — Nej
20. A. Har Ni resande tillsammans med annan möbelfabrik? Ja — Nej
 B. Om svaret är »Ja» —
 a) Hur många sådana resande har Ni? st.
 b) Hur avlönas de? Genom arvode — Genom provision — Genom arvode och provision — På annat sätt (vilket)?
- c) Om resanden har provision, utgår den
 1. endast på egen försäljning? Ja — Nej
 2. på egen försäljning och efterorder? Ja — Nej
21. A. Säljer Ni hela eller en del av Er produktion genom grossister? ... Ja — Nej
 B. Om svaret är »Ja»
 a) V. g. angiv hur stor del ungefär %
 b) Säljer Ni: mot fast räkning — med grosshandelsrabatt — på annat sätt (vilket)?
22. På vilka andra sätt får Ni kontakt med möbelhandlare? Genom agent — Eget nederlag — Direkt kontakt utan förmedling — Annat sätt (vilket)?
23. A. Säljer Ni till möbelhandlare på flera orter? Ja — Nej
 B. Säljer Ni i regel till flera än en möbelhandlare på varje ort?
 a) På större orter Ja — Nej
 b) På mindre orter Ja — Nej
 C. Om svaret på fråga a) är »Ja» och på fråga b) »Nej» — hur stor skall en ort vara för att Ni skall sälja till mera än en möbelhandlare? inv.

- D. Säljer Ni hela Er produktion till en enda möbelhandlare (ej grossist)? Ja — Nej
24. A. Får någon möbelhandlare ensamförsäljningsrätt för (vissa av) Edra produkter? Ja — Nej
- B. Om svaret är »Ja» — vilka fördelar uppnår Ni därigenom?
25. A. Använder Ni i någon utsträckning fastställda bruttopriser? Ja — Nej
- B. Om svaret är »Ja» — anser Ni systemet lämpligt? Ja — Nej
- C. Om svaret är »Nej» — anser Ni att det skulle vara lämpligt med ett sådant system om det kunde tillämpas? Ja — Nej
26. Förekommer direkt leverans till konsumenterna:
- A. Efter order från möbelhandlare eller annan försäljare? Ja — Nej
- Om svaret är »Ja» — i vilken omfattning?
- % av totala försäljningsvärdet.
- B. Genom egen affär? Ja — Nej
- Om svaret är »Ja» — i vilken omfattning?
- % av totala försäljningsvärdet.
- C. Genom katalog Ja — Nej
- Om svaret är »Ja» — i vilken omfattning?
- % av totala försäljningsvärdet.
- D. På annat sätt? Ja — Nej
- Om svaret är »Ja» — på vilket sätt och i vilken omfattning?
- % av totala försäljningsvärdet.
27. A. Om svaret på frågorna 26 A—D är »Nej» — skulle Ni (nu när inga avtal lägger hinder i vägen) vilja skapa Er en försäljningsorganisation för att sälja direkt till konsumenterna? Ja — Nej
- B. Om svaret på fråga 27 A är »Ja» — vilken form för kontakt med konsumenterna anser Ni vara den bästa?
-
- C. Om svaret på fråga 27 A är »Nej» — varför skulle Ni ej vilja sälja direkt till konsumenterna?
-

Anmärkningar

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Frågeformulär för möbelaffärer

(Uppgifterna bör, då intet annat anges, avse förhållandena vid det tillfälle då svaren avges.)

Företagets namn:

Adress Tel.

Bedrivs försäljning i flera affärer, bör svaren om möjligt endast avse huvudaffären. Är detta på grund av bokföringstekniska hinder omöjligt, kan de avse samtliga affärer. Var god angiv hur många försäljningsställen firman har (..... st.) och hur många av dessa som avses med svaren i det följande (..... st.).

Etableringsår: Ytterligare upplysningar kan erhållas hos:

Titel och namn

Adress: Tel.

Svara i förekommande fall genom att stryka under det tillämpliga.
Då exakt svar ej kan ges, göres en så god uppskattning som möjligt.

Försäljnings- och lagerlokaler.

1. Butikens läge: Centralt vid huvudgata — Centralt vid bigata —
Annat läge.
2. A. Butikens storlek m². Därav i gatuplanet m². (Häri medräknas ytan för såväl kontors- och försäljningslokaler som lager och verkstadslokaler i samma hus som affären.)
B. Har Ni lager- och/eller verkstadslokaler skilda från affären? Ja — Nej
C. Om svaret är »Ja» — var god ange ytan för dessam².
Avstånd från affären?
3. Butikens fasadlängd? m. Antal skyltfönster? st.
4. A. Hyra för lokaler under 2 A ovan kr/år.
B. Hyra för lokaler under 2 B ovan kr/år.
Anm. för lokaler i egen fastighet beräknas den hyra som skulle erhållits om lokalerna hyrts ut.
C. Kostnaderna för lyse och värme i butikslokalerna uppgår till
c:a kr/år.

Arbetskraften.

5. Antal anställda:
(Häri inräknas även den som tillfälligt — på grund av sjukdom, vpl. e. dyl. — är borta, såvida han ej ersatts m. annan).
Summa

Mån	Kv.	S:a
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

butikspersonal.
kontorspersonal.
konsulenter, arkitekter.
agenter.
tapetserare.
bonare, snickare.
lager- och distributionspersonal.
anställda.

Dessutom arbetar i företaget personer. (Ägaren, dennes familjemedl. o. dyl.)

6. A. Till vilket belopp uppgick under år 1945 utbetalda arbetslöner till butiks- och kontorspersonal, konsulenter, arkitekter, agenter samt lager- och distributionspersonal — alltså »icke produktiva» löner? kr.
- B. Hur mycket därav kan anses komma på försäljningen av möbler (här medräknas alltså ej lönen för sådant försäljningsarbete, som huvudsakligen avser andra varor än möbler) kr.
7. A. Föreligger svårigheter att erhålla arbetskraft? Ja — Nej
- B. Om svaret är »Ja» — vilka anser Ni orsakerna till svårigheterna vara, och vilka åtgärder anser Ni bör vidtagas för att förbättra förhållandena?
8. Vilken utbildning har Er butikspersonal?
9. A. Anser Ni att det i allmänhet behöver ordnas med bättre utbildningsmöjligheter för möbelhandels personal? Ja — Nej
- B. Om svaret är »Ja» — vilka åtgärder i den riktningen anser Ni bör vidtas?

Inköpen.

10. A. Bedriver Ni egen tillverkning av möbler? Ja — Nej
- B. Om svaret är »Ja» — vad för slags tillverkning?
- C. Inköpsvärdet av den egna tillverkningen av möbler uppgick under år 1945 (här inräknas även tapetserarearbeten, monteringsarbeten o. dyl.) till kr.
11. Hur köper Ni Edra möbler?
A. Genom resande för fabrik	c:a		%	av totala inköpen
B. Genom grossist	c:a		%	av totala inköpen
C. Direkt order från fabrik	c:a		%	av totala inköpen
D. Annat sätt (vilket)?	c:a		%	av totala inköpen
	c:a		%	av totala inköpen
<u>Summa</u>			100	%
12. A. Köper Ni upp någon möbelfabriks hela produktion? Ja — Nej
- B. Om svaret är »Ja» — till hur stor del täcker Ni därigenom Ert totala möbelbehov under ett år? till %.
- C. Ange hur många fabriker och övriga leverantörer (ungefär), som levererade möbler till Er under år 1945 st.
13. A. Köper Ni det väsentliga av Ert möbelbehov för viss längre tid (t. ex. ett halvt år) på en gång och i god tid före den önskade leveransdagen (minst tre månader före önskad leveransdag)? ... Ja — Nej
- B. Sprider Ni ut Edra möbelköp över hela året allteftersom efterfrågan på möbler växlar? Ja — Nej

C. Var god angiv fördelarna, respektive nackdelarna hos det system, som Ni själv tillämpar.

14. Till vilket belopp uppgick frakter och transporter för möbler från leverantörerna till affären under år 1945? kr.

15. A. Vilka är de vanligaste skadorna som uppstår på möblerna vid transport från fabrik till affär?

B. Vilka är de närmast vanligaste?

Anm. Ange t. ex. »Skador i ytbehandlingen», »Avslagna ben och andra brott-skador», »Märken av tryck och slag».

C. Reparationskostnaderna för möbler, som skadats under transporten från fabrik till affären, uppgick under år 1945 till kr. (Obs. att häri också skall inräknas ersättning för eget arbete.)

Försäljningen.

16. Har Ni ensamförsäljningsrätt för vissa möbeltyper?

A. För hela landet? Ja — Nej
Om svaret är »Ja» — vilka typer?

B. För visst distrikt (vilket)? Ja — Nej
Om svaret är »Ja» — vilka typer?

C. För viss ort? Ja — Nej
Om svaret är »Ja» — vilka typer?

17. Hur är Er försäljning av möbler fördelad under året? (V. g. angiv i tablån nedan bruttovärdet av försäljningen av möbler, inklusive tyg för klädsel o. dyl., under olika månader år 1945.)

Månad	Bruttovärdet av försäljningen av möbler under vidstående månad.
Januari	Kronor
Februari	»
Mars	»
April	»
Maj	»
Juni	»
Juli	»
Augusti	»
September	»
Oktober	»
November	»
December	»
Hela år 1945 ...	Kronor

18. Hur uppskattar Ni fördelningen av Er försäljning under år 1945 på

A. garnityrmöbler, d. v. s. kompletta möblemang för matsal, sovrum etc.) c:a kr. % av årsomsättningen

- B. styckmöbler c:a kr. % av årsomsättningen
 C. mattor och andra
 textilier c:a kr. % av årsomsättningen
 D. övriga varor (ar-
 matur etc.) c:a kr. % av årsomsättningen
- Summa kr.

Anm. Summan av försäljningen av garnityr- och styckmöbler ovan skall bli lika med summan i punkt 17 »Hela år 1945», och »Summa kr.» ovan skall bli lika med omsättningen.

19. A. Realiserade Ni möbler under år 1945? Ja — Nej

B. Om svaret är »Ja»

1. V. g. ange hur mycket Ni i allmänhet reducerade Edra priser för dessa möbler (..... %) och hur stor omfattning realisationen hade (..... kronor försäljningsvärde).

2. Sålde Ni vissa av dessa möbler till lägre pris än inköpspriset? Ja — Nej
 Om svaret är »Ja» — hur stor del av de realiserade möblerna såldes till lägre pris än inköpspris?

3. Vilka var de vanligaste orsakerna till att möblerna måste realiserats? (Ange t. ex. »Möblerna var omoderna», »För lång lagringstid», »Skyltskador»)

20. A. Har Ni specialiserat Er på försäljning av någon (några) särskild(a) möbeltyp(er)? Ja — Nej

B. Om svaret är »Ja» — vilka?

21. Hur stor del av Er totala möbelförsäljning äger rum i samband med äktenskap? C:a %.

Omsättningen.

22. Till vilket värde (beräknat efter inköpspris) uppgick Edra totala möbelköp från fabriker och övriga leverantörer (frakter ej inräknade) samt från egna verkstäder under år 1945? kr.

23. Hur förändrade sig Ert lager av möbler mellan den 1/1 och 31/12 1945?

Ökade med kronor

Minskade med kronor

24. Hur ofta omsätter Ni värdet av ert möbellager? gånger per år.
 (Omsättningshastigheten beräknas så, att värdet av inköpta möbler under år 1945, beräknat efter inköpspris (samma summa som i punkt 22), divideras med medeltalet av lagervärdet den 1/1 och 31/12 beräknat på samma sätt, alltså icke nedskrivet. Kvoten blir då omsättningshastigheten under året.)

25. Hur stort rörelsekapital (inklusive dels eventuell upplåning, som måste förräntas i rörelsen, dels det belopp varmed lagervärdet nedskrivits) disponerar Ni? kr.

26. Hur stor var Er deklarerade vinst under år 1945? kr.

Leveranserna.

27. Hur stor del av vad Ni säljer levereras på Er order direkt från fabrik till kunden? C:a %

28. Brukar kunderna, när de gör stora uppköp (vid bosättning o. dyl. tillfällen), i allmänhet önska att få möblerna levererade omedelbart (inom någon vecka) eller göres beställningarna i god tid innan leverans önskas?
 % av kunderna önskar omedelbar leverans
 % av kunderna önskar leverans efter viss tid
29. Hur transporterar Ni möblerna till kunderna? (V. g. stryk under).
 Med egen bil. — Med åkare. — På annat sätt (vilket?)
30. Till vilket belopp (inräknat kostnaderna för egen bil) uppgick hem-sändningskostnaderna under år 1945? kr.
31. A. Vidtar Ni åtgärder för att undvika flera körningar per dag till samma ort eller stadsdel? Ja — Nej
 B. Omsvaret är »Ja» — vilka åtgärder?
32. A. Anser Ni det vara möjligt att ordna ett samarbete mellan olika affärer, när det gäller transporter till ungefär samma ställe (t. ex. som nu är fallet på vissa orter, när det gäller utsändningen av gods från järnvägen till affärerna)? Ja — Nej
 B. Om svaret är »Ja» vilken form anser Ni att det bör få?
- C. Om svaret är »Nej» — vilka hinder anser Ni föreligga?
33. Hur omfattande är Er kreditgivning till dem som köper möbler?
 A. % av försäljningen (efter försäljningssumman) sker mot avbetalningskontrakt.
 B. % av försäljningen (efter försäljningssumman) sker mot öppen kredit.
 C. Hur stor är f. n. Er utestående kredit? kr.
34. Hur stora var Edra förluster på kreditgivningen under år 1945? kr.
35. Sätter Ni priser som gäller
 A. vid kontanthandel (alltså med tillägg för kreditköparna)? Ja — Nej
 B. vid kredit-handel (alltså med rabatt för kontantköparna)? Ja — Nej
 C. samma pris såväl vid kredit- som kontanthandel? Ja — Nej
36. Hur stort är
 A. tillägget (enligt 35 A.) %
 B. rabatten (enligt 35 B.) %
37. Anser Ni att skillnaden mellan kontant- och kreditpris f. n. täcker dels Ert merarbete med kredithandeln, dels Edra förluster på den-samma? Ja — Nej
- Önskemål och anmärkningar:
-
-
-
-

Frågeformulär till möbelfabriker
rörande vissa hygieniska förhållanden på arbetsplatserna.
(Uppgifterna bör avse förhållandena vid det tillfälle, då svaren
avges. Stryk under det tillämpliga.)

Företagets namn:

Adress: Tel.:

Antal anställda: st.

1. A. Äter arbetarna någon måltid på arbetsplatsen? Ja — Nej
B. Om svaret är »Ja» — hur många arbetare? st.
2. A. Finns särskilt matrum där måltiderna kan intas? Ja — Nej
B. Om svaret är »Ja» —
 - a) Finns det plats i matrummet för alla arbetare, som intar sina måltider på arbetsplatsen? Ja — Nej
 - b) Är matrummet lämpligt uppvärmt? Ja — Nej
 - c) Finns anordning för att värma medhavd mat? Ja — Nej
 - d) Om svaret är »Ja» — vilka anordningar?
- C. Om svaret är »Nej» — var sitter då arbetare och äter, som har matsäck?
3. A. Hur är dricksvattenfrågan ordnad?
 - a) Dricksvatten fås från fontän.
 - b) Dricksvatten fås från vattenledning.
 - c) Dricksvatten får hämtas till fabriken.
Om dricksvatten hämtas till fabriken — hur många gånger om dagen hämtas vatten? ggr
- B. Om fontän eller vattenledning finns — finns det tillräckligt många tappställen (minst ett på varje avdelning)? Ja — Nej
- C. Finns det så många dricksglas att varje arbetare får ett eget? ... Ja — Nej
- D. Om svaret på fråga 3. C. är »Nej» — användes
 - a) Gemensamma dricksglas? Ja — Nej
 - b) Gemensam skopa, mugg eller dylikt? Ja — Nej
4. Finns tvättrum (med tvättställ, ev. dusch etc.) i anslutning till fabriken, så att arbetarna har möjlighet att tvätta sig efter arbetstidens slut? Ja — Nej
5. A. Om tvättrum saknas — finns annan tvättanordning? Ja — Nej
B. Om svaret är »Ja» — hur är den ordnad?
6. A. Finns det särskilda klädkåp eller garderober? Ja — Nej
B. Om svaret är »Nej» — hur förvaras kläderna?
 - a) Kläderna förvaras i ett uppvärmt rum.
 - b) Kläderna förvaras i ett uppvärmt rum.
 - c) Kläderna förvaras inne i fabrikslokalerna.
 - d) (Annat sätt — vilket?)

7. Hur är toalettfrågan ordnad? Genom —
- Vattenklosett?
 - Torrklosett inomhus?
 - Torrklosett utomhus?
8. Är arbetslokalerna tillräckligt och ändamålsenligt uppvärmda under den kalla årstiden? Ja — Nej
9. Är belysningen i arbetslokalerna lämplig? Ja — Nej
10. Hur ofta städas arbetslokalerna?
11. Hur är spånutsugningen i maskinverkstaden ordnad?
- Spånutsugning finns vid alla maskiner.
 - Spånutsugning finns vid en del maskiner — vilka?
 - Spånutsugning saknas.
12. Hur är ventilering och frisklufttillförsel ordnad?
13. Besvaras endast av fabriker, som utför ytbehandling med cellulosa-lack.
- Finns särskilt sprutrum eller sprutbox? Ja — Nej
 - Hur är ventilationen på bonareverkstaden ordnad?

Riktigheten av ovan lämnade uppgifter bestyrkes.

Arbetsgivare eller dennes ombud

Skyddsombud eller medlem av skyddskommitté

Förekomsten av vissa hygieniska anordningar på arbetsplatser av olika storlek.

Fråga	Svar	Antal arbetsställen med..... anställda									S: a
		—5	6—10	11—15	16—20	21—25	26—50	51—75	76—100	101—w	
1. A. Äter arb. ngn måltid på arbetsplatsen?	Ja	16	60	44	63	34	96	20	11	12	356
	Nej	26	23	12	4	6	4	—	—	—	75
	Obesv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	S: a	42	83	56	67	40	100	20	11	12	431
1. B. Om svaret är »ja» — hur många arbetare?	%										
	—25	4	16	14	27	19	38	9	5	7	139
	26—50	7	28	14	57	7	27	3	4	2	109
	51—75	2	6	10	8	2	17	3	1	1	50
	76—100	3	8	5	3	5	13	5	—	1	43
	Obesv.	—	2	1	8	1	1	—	1	1	15
S: a	16	60	44	63	34	96	20	11	12	356	
2. A. Finns särskilt matrum, där måltiderna kan intas?	Ja	4	15	11	18	17	42	13	6	9	135
	Nej	33	61	39	47	21	57	7	5	3	273
	Obesv.	5	7	6	2	2	1	—	—	—	23
	S: a	42	83	56	67	40	100	20	11	12	431
2. B. a) Finns det plats i matrummet för alla arbetare, som intar sina måltider på arbetsplatsen?	Ja	4	15	11	16	17	39	11	5	7	125
	Nej	—	—	—	1	—	3	2	1	2	9
	Obesv.	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
	S: a	4	15	11	18	17	42	13	6	9	135
c) Finns anordn. för att värma medhavd mat?	Ja	4	10	8	8	10	21	7	4	5	77
	Nej	—	5	3	10	7	20	6	2	4	57
	Obesv.	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
	S: a	4	15	11	18	17	42	13	6	9	135
d) Om svaret är »ja» — vilka anordn.?	Kokpl.	2	5	6	3	3	9	1	1	1	31
	Limh.	1	4	1	3	4	7	1	—	2	23
	Värmsk.	—	—	—	1	1	3	4	2	2	13
	Övriga	1	1	1	1	2	2	1	1	—	10
	S: a	4	10	8	8	10	21	7	4	5	77
3. A. Hur är dricksvattenfrågan ordnad?	Fontän	2	1	4	10	5	31	9	7	9	78
	V-ledn.	21	51	29	38	24	49	8	2	1	223
	Hämtas	13	29	22	19	8	18	3	2	1	115
	Saknas	1	—	—	—	1	—	—	—	—	2
	Obesv.	5	2	1	—	2	2	—	—	1	13
	S: a	42	83	56	67	40	100	20	11	12	431
c) Dricksvatten får hämtas till fabriken	Vid behov el.										
	1 gång	12	18	11	12	4	11	—	—	—	68
	2 ggr.	1	7	7	1	2	6	2	1	1	28
	3 ggr.	—	2	1	3	2	1	—	1	—	10
	4 ggr.	—	1	1	3	—	—	1	—	—	6
	5 ggr.	—	1	2	—	—	—	—	—	—	3
	S: a	13	29	22	19	8	18	3	2	1	115

Fråga	Svar	Antal arbetsställen med ... anställda									S:a
		--5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-50	51-75	76-100	101 w-	
3. B. Om fontän el. v-ledn. finns — finns det tillräckligt många tappställen (minst ett per avd.)?	Ja	10	25	21	35	18	61	16	4	10	200
	Nej	5	12	3	5	4	12	1	3	—	45
	Obesv.	8	15	9	8	7	7	—	2	—	56
	S:a	23	52	33	48	29	80	17	9	10	301
3. C. Finns det så många dricksglas att varje arb. får ett eget?	Ja	24	30	7	10	8	21	5	—	—	105
	Nej	7	40	30	40	19	35	5	4	2	182
	Obesv.	9	12	15	7	8	13	1	—	—	66
	S:a	40	82	52	57	35	69	11	4	3	353
3. D. Om svaret på fråga 3. C är »nej» — anv. gemens. glas el. dyl.?	Glas	1	7	10	17	7	12	1	—	—	55
	Mugg	4	25	19	18	12	23	4	4	2	111
	Obesv.	2	8	1	5	—	—	—	—	—	16
	S:a	7	40	30	40	19	35	5	4	2	182
4. Finns tvättrum (med tvättställ ev. dusch etc.) i anslutn. t. fabr., så att arb. har möjligh. att tvätta sig efter arbetidens slut?	Ja	9	11	11	22	12	35	9	3	6	118
	Nej	26	67	41	42	26	60	9	8	5	284
	Obesv.	7	5	4	3	2	5	2	—	1	29
	S:a	42	83	56	67	40	100	20	11	12	431
6. A. Finns det särskilda klädsåp el. garderober?	Ja	13	19	21	34	21	50	14	8	9	189
	Nej	23	61	35	33	19	48	6	3	3	231
	Obesv.	6	3	—	—	—	2	—	—	—	11
	S:a	42	83	56	67	40	100	20	11	12	431
6. B. Om svaret är »nej» — hur förvaras kläderna?	b) uppvr. rum...	5	10	6	7	3	9	5	—	2	47
	c) fabr. lok. ...	16	50	27	26	16	34	1	2	1	173
	d) annat	2	1	—	—	—	3	—	—	—	6
	Obesv.	—	—	2	—	—	2	—	1	—	5
	S:a	23	61	35	33	19	48	6	3	3	231
7. Hur är toalettfrågan ordnad?	W. C.	9	23	19	28	16	60	15	7	12	189
	Torrkl. inomh.	4	6	2	2	—	2	—	—	—	16
	utomh.	22	53	31	33	24	37	5	4	—	209
	Obesv.	7	1	4	4	—	1	—	—	—	17
	S:a	42	83	56	67	40	100	20	11	12	431
10. Hur ofta städas arb.-lokalerna?	Dagl.	19	38	24	35	17	49	13	8	7	210
	1 g/v	9	23	19	15	12	25	4	2	3	112
	2 „	2	4	1	7	3	8	2	—	—	27
	3 „	—	4	1	1	3	4	—	—	2	15
	vid behov	9	10	7	8	4	5	1	1	—	45
	Obesv.	3	4	4	1	1	9	—	—	—	22
	S:a	42	83	56	67	40	100	20	11	12	431

Fråga	Svar	Antal arbetsställen med..... anställda									S:a
		-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-50	51-75	76-100	101--w	
11. Hur är spånutsugn i maskverkstaden ordnad? Spånuttagn. finns vid	Alla mask.	3	19	21	36	22	73	14	9	9	206
	En del mask.	10	34	18	17	11	17	3	1	3	114
	Saknas	16	15	13	7	2	4	--	--	--	57
	Obesv.	13	15	4	7	5	6	3	1	--	54
	S:a	42	83	56	67	40	100	20	11	12	431
12. Hur är ventilering o. frisklufttillförsel ordnad?	Fläkt	6	16	9	6	5	22	6	2	3	75
	Ventil	9	14	15	17	13	17	4	4	1	94
	Fönster	11	20	11	15	7	20	2	1	--	87
	Aero-temp.	--	2	3	12	11	24	7	2	7	68
	Diverse	1	3	1	1	--	1	--	--	--	7
	Saknas	--	1	2	3	2	4	1	1	1	15
	Obesv.	15	27	15	13	2	12	--	1	--	85
S:a	42	83	56	67	40	100	20	11	12	431	
13. A. Finns särskilt sprutrum el. -box?	Ja	17	53	39	57	37	90	19	11	12	335
	Nej	2	7	--	1	--	3	1	--	--	14
	Obesv.	23	23	17	9	3	7	--	--	--	82
	S:a	42	83	56	67	40	100	20	11	12	431

Måttvariationer på vissa möbeltyper.

Tabell A. Liggmöbler från 34 olika firmors kataloger, fördelade efter storlek.¹
Bäddsoffor.

Längd (cm)	B r e d d (cm)														S:a
	64	65	68	69	70	72	75	76	78	80	81	83	85	87	
178	3	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4
180	—	2	1	—	—	—	—	—	3	2	—	—	—	—	8
181	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
182	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
183	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	3
185	—	—	—	—	3	—	3	—	4	—	1	—	—	—	11
187	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
188	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
190	—	—	—	—	2	2	5	—	4	7	—	—	—	—	20
191	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
194	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
195	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
205	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2
210	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
218	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
S:a	3	2	4	2	7	2	12	1	14	10	1	2	1	1	62

¹ I en del fall har icke angetts att måtten är bäddmått. Då endast ett mått angetts, har detta ansetts vara bäddmåttet.

Ottomaner, schäslonger,
dyschateller.

Sängar.

Längd	Bredd (cm)								Bredd (cm)											S:a		
	69	70	74	75	80	85	90	S:a	74	75	77	78	80	81	83	84	85	86	89		90	91
180	—	3	—	—	—	—	—	3	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
182	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
185	—	—	—	—	6	—	—	6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2
187	—	—	—	—	5	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
190	2	—	4	11	21	1	1	40	4	26	1	1	2	2	2	1	—	1	—	1	—	41
191	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	3
192	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
193	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
195	—	—	—	—	2	2	—	4	—	1	—	—	5	14	—	—	3	—	—	5	13	41
200	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
205	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
S:a	2	5	4	12	35	4	1	63	4	29	1	1	9	16	2	1	3	2	1	10	13	92

Samtliga bäddmöbler.

Längd (cm)	B r e d d (cm)																		S:a			
	64	65	68	69	70	72	74	75	76	77	78	80	81	83	84	85	86	87		89	90	91
178	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
180	—	2	1	—	3	—	—	1	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
181	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
182	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
183	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
185	—	—	—	—	3	—	—	4	—	—	4	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	13
187	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	2	—	8
188	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
190	3	—	—	2	2	2	8	42	—	1	5	30	2	2	1	1	1	—	—	2	—	104
191	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4
192	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
193	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
194	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
195	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	7	14	—	—	6	—	—	—	5	13	46
200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
205	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3
210	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
218	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
S:a	3	2	4	4	12	2	8	53	1	1	15	54	17	4	1	8	2	1	1	11	13	217

Tabell B. Liggmöbler, där det särskilt angivits att de utsatta måtten var bäddmått, fördelade efter storlek.

Bäddsoffor.

Längd (cm)	B r e d d (cm)											S:a
	64	65	68	69	70	75	76	77	78	80	81	
180	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3
183	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	5
185	2	—	—	—	5	2	—	—	—	—	2	11
188	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
190	—	—	—	—	—	3	—	—	4	11	—	18
197	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2
195	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Summa	2	3	1	1	5	11	11	1	4	11	2	42

Ottomaner, schäslonger, dyschateller.

Längd (cm)	B r e d d (cm)							S:a
	60	70	75	80	85	86	90	
196	—	—	1	—	—	—	—	1
185	2	4	—	4	—	1	—	11
190	2	—	3	10	—	—	1	16
193	—	1	—	—	—	—	—	1
195	—	—	—	—	2	—	—	2
Summa	4	5	4	14	2	1	1	31

Sängar.

Längd (cm)	B r e d d (cm)							S: a
	80	81	83	84	85	90	91	
187	—	—	—	—	—	1	—	1
190	—	1	4	1	—	2	—	8
191	1	—	—	—	—	1	—	2
191,5	—	—	—	—	—	1	—	1
192	1	—	—	—	—	—	—	1
195	2	6	—	—	1	4	13	26
Summa	4	7	4	1	1	9	13	39

Samtliga bäddmöbler.

Längd (cm)	B r e d d (cm)																S: a	
	64	65	68	69	70	75	76	77	78	80	81	83	84	85	86	90		91
180	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
182	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
183	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
185	2	—	—	2	9	2	—	—	—	4	2	—	—	—	1	—	—	22
187	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
188	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
190	—	—	—	2	—	6	—	—	4	21	1	4	1	—	—	3	—	42
191	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	4
191,5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
192	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
195	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	6	—	—	3	—	4	13	29
Summa	2	3	1	5	10	15	1	1	4	29	9	4	1	3	1	10	13	112

Tabell C. Skåp från 42 olika firmors kataloger, fördelade efter storlek (cm).

Djup	Längd	Höjd	Antal	Djup	Längd	Höjd	Antal	Djup	Höjd	Längd	Antal
33	68	102	1	44,5	118,5	121	1	45	192	112	1
36	75	127	2	44,5	118,5	128	1	45	200	112	1
38	94	143	1	44,5	118,5	133	1	45	200	120	1
40	112	150	1	44,5	118,5	158	1	46	110	120	1
40	120	108	1	44,5	118,5	170	1	46	110	121	1
40	120	110	1	44,5	175	110	1	46	115	130	1
40	140	125	1	45	100	145	1	46	115	165	1
40	149	118	1	45	101	132	1	46	117	160	1
40	170	120	1	45	103	190	1	46	130	148	1
40	89	127	1	45	104	118	1	46	132	124	1
41	105	120	1	45	110	120	1	46	134	140	1
42	90	130	1	45	110	150	1	46	136	116	1
42	100	142	1	45	114	162	1	46	136	120	1
42	103	117	1	45	115	145	1	46	150	119	1
42	110	128	1	45	120	140	2	46	156	122	1

Forts. tabell C.

Djup	Längd	Höjd	Antal	Djup	Längd	Höjd	Antal	Djup	Längd	Höjd	Antal
42	110	140	5	45	125	119	1	46	156	124	1
42	115	170	1	45	127	122	1	46	160	116	1
42	116	150	1	45	130	120	1	46	160	120	1
42	130	115	2	45	130	125	1	46	165	115	
42	165	115	2	45	130	140	1	46	166	120	1
43	90	140	1	45	135	105	1	46	168	110	1
43	107	145	1	45	135	110	1	46	170	119	1
43	115	175	1	45	135	117	1	46	175	110	2
43	130	112	1	45	135	120	1	47	105	150	1
43	150	115	1	45	140	118	1	47	107	155	2
43	150	118	1	45	140	122	2	47	113	130	1
43	156	124	1	45	145	115	1	47	120	146	1
43	165	114	1	45	145	120	1	47	150	120	1
43	165	120	1	45	155	117	2	47	150	140	1
43	170	110	1	45	157	119	1	47	153	120	1
43	200	108	1	45	158	116	1	47	155	108	1
44	95	73,5	1	45	160	110	1	47	155	120	1
44	95	85,5	1	45	160	112	1	47	157	110	1
44	95	125	1	45	160	113	1	47	160	120	1
44	95	132,5	1	45	160	115	3	47	163	121	1
44	95	134	1	45	160	120	3	47	170	105	1
44	95	144,5	1	45	160	122	1	47	170	112	1
44	110	150	1	45	165	110	2	47	173	120	1
44	110	160	1	45	165	112	2	47	175	108	1
44	132	120	1	45	165	115	1	47	177	124	1
44	160	112	1	45	165	117	1	47	178	120	1
44	160	115	1	45	165	120	1	47	180	125	1
44	160	117	1	45	170	110	1	47	183	109	1
44	162	115	1	45	170	115	1	47	200	105	1
44	165	117	1	45	170	118	1	47	200	116	1
44	170	120	1	45	180	111	1	47	200	120	1
44,5	118,5	91	1	45	180	115	2	48	100	150	2
44,5	118,5	103	1	45	180	116	1	48	105	155	1
48	108	178	1	48	164	78	1	49	126	160	1
48	110	120	2	48	164	119	1	49	134	140	1
48	110	155	1	48	165	110	1	50	110	181	1
48	110	160	1	48	170	113	1	50	113	160	1
48	115	145	1	48	170	114	1	50	170	126	1
48	125	145	2	48	175	118	1	50	170	160	1
48	125	175	1	48	182	118	1	50	185	130	1
48	130	145	1	48	184	120	1	52	150	146	1
48	155	120	2	49	123	162	1	55	180	125	1
48	160	120	1	49	124	142	1				

Tabell D. Bufféer från 23 olika firmors kataloger, fördelade efter storlek (cm).

Djup	Bredd	Höjd	Antal	Djup	Bredd	Höjd	Antal	Djup	Bredd	Höjd	Antal
42	110	80	1	46	160	72	1	49	148	71	1
42	140	70	1	47	130	75	1	49	150	74	1
42	165	83	1	47	145	75	1	49	159	75	1
43	150	73	1	47	149	76	1	50	145	75	4
45	140	75	1	47	150	75	1	50	150	76	1
45	145	72	2	47	150	76	1	50	150	86	1
45	152	72	1	47	160	75	1	50	155	76	2
45	153	74	1	48	140	80	1	50	176	78	1
45	158	75	1	48	152	74	1	50	160	70	1
45	160	75	1	48	152	77	1	50	160	75	1
45	175	75	1	48	160	73	1	50	170	75	1
46	140	71	1	48	175	74	1	52	152	86	1
46	140	75	1	48	180	76	1	52	163	75	1
46	144	71	1								

Tabell F. Bokhyllor från 23 olika firmors kataloger, fördelade efter storlek (cm).

Djup	Bredd	Höjd	Antal	Djup	Bredd	Höjd	Antal	Djup	Bredd	Höjd	Antal
25	75	70	2	25	140	95	3	28	110	95	1
25	75	85	1	25	150	70	2	28	120	75	1
25	80	70	3	25	150	85	2	28	120	93	1
25	80	75	3	25	160	70	3	28	125	91	1
25	80	80	3	25	160	75	3	28	150	75	1
25	80	85	3	25	160	80	3	28	185	75	1
25	80	90	3	25	160	85	3	29	160	84	1
25	80	95	3	25	160	90	3	30	100	80	2
25	95	66	1	25	160	95	3	30	110	90	1
25	100	70	5	25	175	70	2	30	120	82	1
25	100	75	3	25	180	70	3	30	125	80	1
25	100	80	5	25	180	75	4	30	130	76	1
25	100	85	5	25	180	80	5	30	140	70	2
25	100	90	3	25	180	85	3	30	150	72	1
25	100	95	3	25	180	90	3	30	150	76	3
25	120	70	3	25	180	95	3	30	150	82	1
25	120	75	3	25	200	70	2	30	160	80	1
25	120	80	5	26	85	85	1	30	165	78	1
25	120	85	3	26	95	85	1	31	175	90	1
25	120	90	3	26	105	85	1	32	120	95	1
25	120	95	3	26	130	75	1	32	150	75	5
25	125	70	3	27	180	100	2	32	150	80	1
25	125	85	2	27	190	72	5	33	104	111	1
25	140	70	3	27	190	74	4	33	110	96	1
25	140	75	1	28	85	85	1	33	163	96	1
25	140	80	3	28	95	80	1	35	160	75	1
25	140	85	3	28	95	90	1				
25	140	90	3	28	100	65	1				

Tabell E. Matbord från 51 olika firmor, fördelade efter storlek (cm).

Höjd	Bredd	Längd	Antal	Höjd	Bredd	Längd	Antal	Höjd	Diam.	Antal
68	60	90	2	73	83	150	1	68	65	2
68	65	65	2	74	58	99	1	70	75	1
68	65	120	1	74	60	90	1	70	115	1
69	70	90	2	74	70	100	3	72	100	1
70	58	85	2	74	70	102	1	72	110	2
70	65	65	2	74	75	120	2	73	65	1
70	70	90	1	74	75	130	2	73	80	2
71	65	90	3	74	78	130	1	73	105	2
71	70	115	1	74	78	136	2	73	115	1
72	70	110	1	74	79	135	1	74	95	1
72	70	135	1	74	79	140	1	74	105	1
72	72	130	1	74	80	120	1	74	110	5
72	75	120	1	74	80	130	1	74	115	3
72	75	130	1	74	80	135	4	75	85	7
72	75	140	2	74	80	140	1	75	90	11
72	77	130	1	74	80	145	1	75	95	1
72	77	131	1	74	85	142	1	75	105	3
72	77	135	2	75	70	100	2	75	115	1
72	78	135	3	75	70	120	1	75	120	1
72	80	140	1	75	73	140	1	76	88	1
72	80,5	144	1	75	74	140	1			
73	56	56	2	75	75	105	1			
73	56	80	2	75	75	130	2			
73	65	85	3	75	75	135	1			
73	69	100	1	75	75	140	2			
73	70	100	1	75	75	180	1			
73	75	75	2	75	79	135	1			
73	75	110	2	75	80	120	1			
73	75	130	3	75	80	140	1			
73	75	135	1	75	82	138	1			
73	75	165	2	75	82	145	2			
73	76	130	1	75	84	145	1			
73	80	130	1	75	85	128	1			
73	80	132	1	75	85	145	2			
73	80	135	1	75	85	150	1			
73	80	145	1	75	88	140	1			

Tabell G. Byråer från 31 olika firmors kataloger, fördelade efter storlek.

Djup	Bredd	Höjd	Lådor	Antal	Djup	Bredd	Höjd	Lådor	Antal
30	50	52	2	1	43	100	65	3	1
30	55	50	3	1	43	100	70	3	1
32	72	62	3	2	43	100	84	4	1
33	65	56	3	1	43	104	62	3	1
33	65	58	3	1	43	130	67	3	1
33	65	63	3	1	44	80	78	3	1
35	70	65	3	1	44	95	67	3	2
35	70	65	4	1	44	95	68	3	1
35	75	75	3	1	44	95	72	3	1
38	55	67	4	2	44	95	75	3	1
38	59	66	3	1	44	100	65	3	1
38	65	58	2	1	44	100	68	3	1
38	65	77	4	1	45	80	68	3	1
38	70	62	3	1	45	85	67	3	1
38	78	67	3	1	45	90	75	3	3
38	78	70	3	2	45	95	65	3	1
38	95	70	.	1	45	100	67	3	1
38	100	70	3	2	45	100	67	4	1
39	65	68	4	1	45	100	68	3	3
40	75	73	3	1	45	100	72	3	1
40	80	74	3	2	45	105	68	2	1
40	85	73	3	1	45	108	67	3	1
40	88	68	3	1	45	112	70	3	1
41	83	70	3	1	45	115	67	4	1
41	84	67	3	1	45	115	72	3	1
41	84	70	3	1	46	90	67	3	1
42	78	75	3	1	46	95	68	3	1
42	80	70	3	1	46	95	74	3	1
42	83	70	3	1	46	96	66	3	1
42	85	70	3	1	46	105	67	3	1
42	90	66	.	1	46	110	67	3	1
42	90	70	3	2	47	83	73	3	1
42	96	70	4	1	47	90	80	3	1
42	100	69	3	2	47	95	70	3	2
42	100	78	3	1	47	100	66	3	1
42	105	65	3	1	48	96	66	3	2
42	113	65	4	1	48	100	72	3	1
42	114	55	2	1	48	115	78	3	1
43	85	63	2	1	48	130	62	3	1
43	95	65	3	1					

Tabell H. Uppgift från vissa enskilda möbelfabriker om måttvariationerna på dem tillhörande bäddmöbler, skåp, bufféer, matbord, bokhyllor och byråer.

Firma/artiklar	Djup	Bredd	Längd	Höjd	Dia- meter	Antal	Firma/artiklar	Djup	Bredd	Längd	Höjd	Dia- meter	Antal
A.							B. forts.						
Skåp	45	103		190		1	Buffé	50	145		75		1
	45	115		175		1		42	160		70		1
	46	115		165		1		47	145		75		1
	48	110		160		1	Bok- hylla	32	150		80		1
	50	170		160		1	Byrå		80		70		1
	50	113		160		1		48	115		78		1
	47	170		105		1		43	104		62		1
	47	200		105		1		42	114		55		1
	47	113		130		1		45	100		68		1
	41	105		120		1	Säng		90	195			1
	46	110		120		1			80	195			1
Byrå	38	59		66		1			91	195			3
	46	95		74		1	C.						
	48	100		72		1	Bord		56	56	73		2
	46	95		68		1			56	80	73		2
	47	95		70		1			65	65	70		2
	48	130		62		1			58	85	70		2
	45	100		84		1			65	65	68		2
Bord		180	166	75		1			60	90	68		2
		80	140	75		1			80	120	75		1
		75	140	75		1			70	102	74		2
		75	180	75		1			75	110	73		2
		78	136	74		2					73	65	2
		76	130	73		1					70	75	1
				73	105	1					68	65	2
		70	90	70		1					73	80	2
Säng		91	195			3					75	85	1
		81	195			2							
Buffé	42	165		83		1	Bok- hylla	28	85		85		1
							Byrå	43	85		63		1
B.							Dyscha- tell			75	182		1
Skåp	45	101		132		1	D.						
	48	170		114		1	Skåp	45	165		120		1
	52	150		146		1		45	160		112		1
	45	120		140		2		45	192		112		1
	45	127		122		1		45	165		112		2
	45	170		118		1		45	200		112		1
	45	160		150		1		42	110		140		5
	45	160		110		1		46	117		160		2
	43	156		124		1		46	166		120		2
	46	175		110		2		48	125		145		2
	45	114		162		1							
	42	100		142		1							

forts. tabell H.

Firma/artiklar	Djup	Bredd	Längd	Höjd	Dia- meter	Antal	Firma/artiklar	Djup	Bredd	Längd	Höjd	Dia- meter	Antal
H. forts.							I. forts.						
Bok-	25	100		70		2		25	100	80			3
hylla	25	125		70		2		15	100	85			3
	25	150		70		2		25	100	90			3
	25	175		70		6		25	100	95			3
	25	200		70		6		25	120	70			3
	25	175		70		6		25	120	75			3
	25	125		70		6		25	120	80			3
	25	200		70		6		25	120	85			3
	25	75		85		6		25	120	90			3
	25	100		85		2		25	120	95			3
	25	125		85		2		25	140	70			3
	25	150		85		2		25	140	75			3
I.								25	140	80			3
	25	75	85					25	140	85			3
	25	80	70			3		25	140	90			3
	25	80	75			3		25	140	95			3
	25	80	80			3		25	160	70			3
	25	80	85			3		25	160	75			3
	25	80	90			3		25	160	80			3
	25	80	95			3		25	160	90			3
	25	100	70			3		25	160	85			3
	25	10	75			3		25	160	95			3
	25	100	80			3		25	180	70			3
	25	100	85			3		25	180	75			3
	25	100	90			3		25	180	80			3
	25	100	95			3		25	180	85			3
	25	120	70			3		25	180	90			3
	25	100	75			3		25	180	95			3

Den sydsvenska möbelindustrins lokalisering

Av docent Helge Stålberg

Tillverkningen av möbler började bedrivas i industriell skala under 1860-talet. Av stor betydelse för möbelindustrins vidare utveckling var de pinnstolsfabriker, som vid denna tid började växa upp på landsbygden i Småland, särskilt i trakten av Nässjö. I övrigt bedrevs tillverkningen av såväl möbler som byggnadssnickier under 1800-talets sista årtionden huvudsakligen såsom stadsindustri. Redan före det första världskriget hade emellertid landsbygdens möbelindustri fått en tydlig övertikt. Samtidigt hade företagens genomsnittliga storlek blivit mindre. Numera är de flesta möbelfabriker belägna i mindre städer, köpingar, municipalsamhällen och icke-administrativa tätorter.

Möbelfabriker har icke alltid ett geografiskt läge, som under nutida förhållanden är ekonomiskt fördelaktigt. För några tiotal år sedan kan kommunikationerna, råvaru-, arbetskrafts- och avsättningsförhållandena i en ort ha varit gynnsammare än nu för möbelindustri, och en eller flera fabriker har då kanske börjat sin verksamhet i orten. Även om betingelserna sedermera försämrats, bindes företaget fast vid orten genom det man skulle kunna kalla industrins tröghetslag. Tränad och yrkesskicklig arbetskraft, byggnader och övrig kapitalinvestering kan medföra, att en fabrik, även om den icke längre har ett geografiskt gynnsamt läge, dock fortfarande med sin verksamhet på samma plats, där den en gång anlagts.

I äldre tid var våra industrier i stor utsträckning bundna vid årnas vattenfall. Utan beroende av dessa var endast företag utan egentlig maskinell utrustning och med rent hantverksmässig tillverkning. Uppfinningen av ångmaskinen möjliggjorde förläggande av industriell verksamhet även till platser, som saknade vattenkraft. I högre grad än tidigare kom därigenom möbeltillverkningens lokalisering att bestämmas genom ett samspel av eller ofta nog en dragkamp mellan olika ekonomiska faktorer. Om också vattenkraften oftast ställde sig billigare än ångkraften, kunde dyrbara transportkostnader för råvara eller fabrikat göra det mindre fördelaktigt att förlägga en planerad fabrik vid ett avsides beläget vattenfall. Vid förra århundradets slut tillkom motorerna och den elektriska kraftöverföringen. Särskilt den sistnämnda har varit av betydelse för möbelindustrin och ytterligare frigjort den från lokal tillgång på vattenkraft. De nutida snickeri- och möbelfabrikererna drivs i regel med elektrisk kraft från det allmänna kraftnätet. En ort, som beröres av en kraftlinje med tillräcklig kapacitet, äger därmed en av de viktigaste förutsättningarna för uppkomsten av möbelindustri. Dess utspridning till de små stationssamhällena

har underlättats och påskyndats av landsbygdens elektrifiering. Det finns exempel på att förhållandevis dyr elektrisk kraft i en ort förhindrat uppkomsten av möbelindustri och t. o. m. utgjort en bidragande orsak till bortflyttning av existerande företag.

Som råvara förbrukar de flesta möbelfabriker mest furu jämte faner av olika in- och utländska träslag. För stolar användes emellertid mest björk, medan ekens betydelse, som tidigare var stor, under senare år minskats. Det inom möbelindustrin använda ekvirket är delvis av utländskt ursprung.

God lokal råvarutillgång är av betydelse för möbelindustrin ehuru givetvis icke i tillnärmelsevis lika hög grad som för träindustrier med större råvaruåtgång, såsom fabriker för tillverkning av byggnadssnickerier eller monteringsfärdiga trähus. För möbelindustrin blir transportkostnaden för de relativt små kvantiteterna virke låg i förhållande till de färdiga möblernas värde. Möbelindustrin förbrukar f. ö. även andra råvaror än trä. I en stoppad möbel är själva trästommens värde i regel tämligen lågt. Under i övrigt gynnsamma förhållanden kan sålunda en möbelfabrik ha goda existensmöjligheter även i trakter med mindre god skogstillgång. Detta förklarar, att exempelvis Mjölby och Linköping ute på östgötaslätten samt Gärsnäs i Skåne kunnat få betydande möbelindustri. I huru hög grad skogstillgången varit av betydelse för industriernas lokalisering kan i enskilda fall vara svårt att avgöra. Sålunda är skogstillgången en gynnsam faktor för uppkomsten av möbelfabriker i Tranås, men sannolikt hade denna stad erhållit flera sådana, även om lämplig skog icke hade funnits i närheten. Det gynnsamma läget vid järnvägslinjen Stockholm—Malmö och personlig initiativkraft har nämligen där varit de avgörande faktorerna. Givetvis är dock närheten till högvärdig skog alltid en fördel.

Belägenhet i eller närhet till avsättningsområdet är betydelsefull för smärre företag med huvudsakligen lokal avsättning. Dit hör åtskilliga fabriker för tillverkning av byggnadssnickerier. Möbelindustrins produkter vinner däremot avsättning i hela Sverige. Även de mindre fabriker, i synnerhet de som är belägna i södra Sverige, har i regel sin marknad över hela eller stora delar av landet. Smålands läge mellan tre av landets största förbrukningscentra, Stockholm, Göteborg och Malmö har bidragit till möbelindustrins höga utveckling i detta landskap.

Goda järnvägsförbindelser är av betydelse för möbelindustrin, som under de senaste årtiondena fått ett stegrat behov av snabba transportmöjligheter. Virkes-transporterna till fabriker, sker visserligen vanligen med bil, men för transport av de färdiga produkterna anlitas oftast järnväg. Utefter järnvägen mellan Stockholm och Malmö ligger flera samhällen med möbelindustri, som förlagts dit helt eller delvis på grund av de goda förbindelserna med två av rikets största städer.

De hastiga modeväxlingarna inom möbelbranschen och de höjda lokalhyrorna i städerna har medfört, att möbelhandlarna i möjligaste mån söker nedbringa lagerhållningen, men i gengäld måste leveranserna från fabriker ske per omgående. Särskilt för tillverkare av kontorsmöbler är ett gott transportläge av stor vikt.

Järnvägsnätet har i stora delar av landet varit splittrat på olika ägare, vilket fördyrat transporterna av vagnslastgods i de fall då skilda banor berörts. Detta har varit av betydelse särskilt för de större möbelfabriker, ehuru transporterna i regel sker såsom styckegods. Olägenheter har också uppstått genom den tidsutdräkt, som blivit följden av omlastningar. Efter förstatligandet av de flesta förut enskilda banor har fraktsatserna blivit enhetliga och många industrianläggningar fått billigare och snabbare förbindelser med avsättningsorterna.

Järnvägarnas fallande zontariffer har bidragit till industriernas förläggande endera

till den ort, där råmaterial erhålles, eller till den ort, där fabrikanten har sin huvudsakliga avsättning. Då varje möbelfabrik som nämnt har många avsättningsorter, har möbelindustrins lokalisering efterhand kommit att bestämmas mera efter råvarutillgången än efter avsättningsområdet. Denna utveckling har skett trots att råvaran utan alltför stor kostnad kan transporteras en längre sträcka och trots att fraktsatserna för vagnslastgods vid järnvägarna är högre för de färdiga och värdefulla produkterna än för råvarorna. Som nämnt skickas emellertid möblerna mestadels som styckegods eller stundom med bil. I dessa båda fall är varans värde utan betydelse för fraktsatserna.

Emedan man vid biltransport icke tillämpar fallande tariffer utan avståndstariff kan det strängt ekonomiskt räknat i vissa fall vara fördelaktigt att placera industrin någonstades mellan råvaru- och avsättningsorten. Bilarna verkar sålunda decentraliserande på produktionen. Särskilt för råvarutillførseln är bilarna av mycket stor betydelse. För transport av de färdiga möblerna kan järnvägen sällan undvaras helt, och en möbelfabrik använder järnväg eller bil allt efter vad avstånd och leveranstid gör lämpligast.

På grund av att möbelindustrin icke nödvändigtvis behöver sända sina produkter i hela vagnslaster utan vanligen skickar dem såsom styckegods kan fabrikena utan alltför stor olägenhet placeras även vid smalspåriga banor. I östra Småland ligger sålunda flera samhällen med möbelindustri utefter de smalspåriga linjerna, bl. a. den betydande möbelindustriorten Virserum. Transporter av möbler i hela vagnslaster är mer sällsynta från Virserum än från orter med normalspårsförbindelse. Sannolikt kommer en ev. breddning till normal spårvidd av vissa järnvägar att på längre sikt verka stimulerande även på möbelindustrin utefter de berörda järnvägssträckorna.

Beträffande den kvantitet möbler, som på statens järnvägar sändes i vagnslastgodstrafik, saknas uppgifter för senare år än 1937. Sistnämnda år utgjorde kvantiteten 3662 ton, en siffra som är blygsam i jämförelse med andra trävaror, t. ex. byggnadssnickrier, vilka uppgick till 31706 ton. I statistiken över möbeltransporterna i vagnslastgodstrafik framträder med höga siffror särskilt vissa större sydsvenska centra för möbelindustri, såsom Bodafors, Åtvidaberg, Tranås och Tibro. Några statistiska uppgifter över den kvantitet möbler som sänts såsom styckegods finns varken för 1937 eller något annat år.

Betydelsen av järnväg kan lätt överskattas, ty om en fabrik förlägges till ett stationssamhälle, är det därför icke sagt, att orsaken härtill *enbart* är järnvägsförbindelsen. Det kan i stället förhålla sig så, att man framför allt vill ha fabriken förlagd till en tätort med de fördelar, som detta erbjuder både företagaren och de anställda. Men tätorter finner man främst utefter järnvägarna. I de flesta fall torde även god järnvägsförbindelse som sådan vara av reell betydelse för industriföretagen. Det må dock framhållas, att om också järnvägen varit den *primära* förutsättningen för tätortsbildning, kan den åtminstone i undantagsfall blott vara av *sekundär* betydelse för det enskilda industriföretag, som flyttar till orten.

Vid anläggandet av nya fabriker är priset på tomtmarken en viktig faktor för lokaliseringen. Vissa städer, köpingar och municipalsamhällen gynnar tillkomsten av nya företag genom att ställa billig tomtmark till förfogande i de industriområden, som stadsplanen upptager. I andra orter är tomtmarkerna i händerna på personer eller bolag, som icke har intresse av att nya företag anläggas på platsen, vilket de också effektivt kan förhindra genom att vägra försäljning eller utarrendering av tomtmark. Här spelar således brist på åtkomliga tomter en negativ roll.

Snickeri- och möbelfabriker, framsprungna ur verkstäder, som hantverksmässigt drivits vid sidan om jordbruket, flyttar ofta in till närmaste stationssamhälle, när verksamheten växer ut till självständigt näringsfång. En dylik förflyttning av verksamheten några kilometer från den ursprungliga platsen möter varken för företagaren eller de anställda sådana psykologiska hinder som flyttning av fabriken till helt annan ort. Ett läge i eller i omedelbar närhet av ett samhälle har givetvis många praktiska fördelar förutom järnvägsförbindelsen, i det att butiker, kaféer, samlingslokaler, post- och ev. bankkontor spelar en viktig roll för nutidens människor.

De trakter, som sedermera kommit att utgöra centra för möbelindustri, har i flera fall tidigare karakteriserats av hantverksmässigt bedriven möbeltillverkning, till en del betingad av tillgång på lämpligt virke av tall, björk och ek. Därmed är icke sagt, att varje ort, där bönderna fordom på lediga stunder snickrade möbler för försäljning, blivit möbelindustriorter. På många håll har möbelhantverket försvunnit utan att lämna synbara spår efter sig i det nutida näringslivet. Givet är däremot att de trakter, som hade traditioner inom möbelhantverket, i viss mån var predisponerade för möbelindustri. Det gamla hantverket utgjorde med andra ord *en* av de faktorer, som bidragit till att utforma möbelindustrins nutida utbredningsområden. Hantverkets betydelse för de äldre fabrikenas uppkomst var så mycket större som det i dessa fordrades verklig yrkesskicklighet av *alla* arbetarna, då var och en utförde allt arbete från början till slut på de möbler han skulle förfärdiga. I den moderna industrin är arbetet däremot i regel uppdelat på en maskinavdelning, där allt arbete i huvudsak utföres med maskiner och har sin bestämda arbetsstyrka och en hopsättare- eller snickareavdelning.

Då en snickeri- eller möbelfabrik planeras av en företagare, som redan från början har för avsikt att bedriva verksamheten i större skala, är det givet, att han uppsöker en plats, där tillgången på arbetskraft är någorlunda god. Även i de fall, då yrkesskicklighet icke erfordras för allt arbete i fabriken, underlättas anskaffandet av arbetskraft, om fabriken förlägges till en ort, där befolkningen av tradition har sitt intresse inriktat på träindustri.

Tillgången på bostäder har på senare år i en del orter varit så knapp, att en företagare, som ämnar bygga en fabrik med ett större antal anställda, måste ägna bostadsfrågan en grundlig prövning. Arbetarbostäder uppföres stundom av fabriksföretagen, vilket emellertid förekommer relativt sällan inom möbelindustrin, huvudsakligen beroende på företagens i allmänhet ringa storlek. På de flesta håll har det blivit kutym, att arbetare, som är fast anställda och känner sig bofasta i orten, bygger sig egna fastigheter, vilket givetvis har stora sociala fördelar. Nackdelen är, att arbetskraften därigenom blir mer svår att överflytta till andra orter i händelse av driftsinskränkning. I regel är arbetarna med starka personliga band knutna till sin hemort och återvänder helst till denna, om de under några år haft arbete amorstädes. Har de bildat familj och byggt eget hus, flyttar de sällan till annan ort, även om förhållandena gör det vanskligt för dem att kvarstanna i hemorten. Fackföreningarna har även bidragit till att minska arbetskraftens rörlighet.

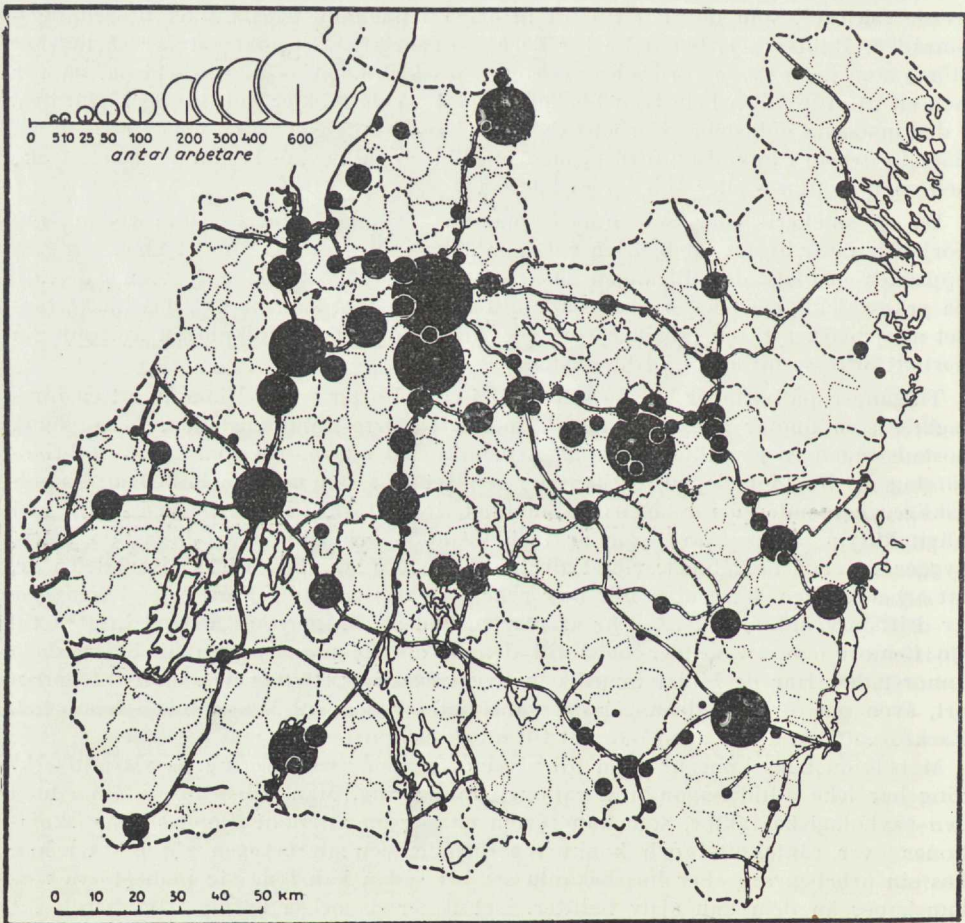
Möbelindustrins koncentration till vissa orter och specialisering på viss tillverkning har icke alltid någon fullt rationell motivering. Man måste även räkna med de psykologiska faktorer, som kan förmå en person att utan djupgående spekulationer över räntabilitet och konkurrensförhållanden starta egen rörelse, då han hos sin arbetsgivare eller hos bekanta ser att sådan kan löna sig utan större förkunskaper än dem han själv besitter. Det ligger då också närmast till hands att

förlägga fabriken till den plats, där man är bosatt och lärt sig tekniken och där man ev. också vid behov kan få råd och hjälp av bekanta, som arbetar i samma bransch.

För ett mindre företag är i själva verket den utslagsgivande lokaliseringsfaktorn vanligen, att företagaren redan tidigare är bosatt i orten och invuxen i dess förhållanden och därför fäster vikt vid att lägga sitt företag så att han fortfarande har denna förmån. När företaget småningom vuxit upp till en större industri, kan det stundom visa sig, att dess läge icke är idealiskt, men då kan det av ekonomiska eller andra skäl ej flyttas. Gäller det däremot nygrundning av större företag, blir lokaliseringen underkastad en mera rationell prövning.

Önskan att »bli sin egen» är vanlig hos arbetarna inom möbelindustrin och realiserar ofta, särskilt om orten har ett ur råvaru-, kommunikations- eller avsätt-

Den sydsvenska möbelindustrins lokalisering.

ningssynpunkt lämpligt läge. Sannolikt hade flera av de nuvarande fabrikörerna i en möbelindustriort som Tibro aldrig kommit sig för att starta egna firmor, om de varit bosatta på orter, som varit mindre lämpade för möbelindustri. Hellre än att sätta upp en fabrik på annan ort hade de sannolikt förblivit vanliga fabriksarbetare till döddagar. På sina håll förekommer det, att en möbelfabrik får avläggare icke på samma ort men på orter i närheten, så exempelvis i trakten kring Mörlunda i Kalmar län, där ett relativt stort antal stolfabriker är belägna. Även i dessa fall har de nytillkomna företagen placerat sina fabriker i hemorten, som kanske är belägen någon mil från den forna arbetsplatsen. I vissa fall kan en fabrik utan olägenhet förläggas var som helst inom ett större område.

Att flera fabriker uppstår på samma plats, är för möbelindustrin icke undantag utan regel. Ofta blir de olika företagens finanser på en ort mer eller mindre invälda i varandra genom ömsesidiga borgensförbindelser och växlar, vilket likväl ofta varit till övervägande fördel för näringslivet. Bankerna kan f. ö. genom placeringen av sina avdelningskontor ute i bygderna spela en viss roll för industrins lokalisering, då det givetvis är fördelaktigare att förlägga en fabrik, där de i våra dagar ganska invecklade affärsförbindelserna kan förmedlas genom ett bankkontor i orten.

Den starka koncentrationen av möbelindustri till vissa orter medför en del nackdelar på grund av den konkurrens, som uppstår med därav följande svårighet att upprätthålla priserna på en för företagaren önskvärd nivå. Med den differentierade produktion, som utmärker möbelindustrin, synes emellertid denna svårighet vara av mindre betydelse än vad fallet är i fråga om industrier med ren standardtillverkning av en viss vara, såsom klädhängare e. d., där kvaliteten och modellen icke kan varieras i samma grad som vid möbeltillverkning.

Ett genomgående drag hos möbelindustrin är, att endast relativt få företag förlagts till de större städerna. Däremot finns där naturligt nog verkstäder, som reparerar möbler. Anledningen till att möbelindustrin icke är någon stadsindustri ligger i de högre driftskostnader, som är oundvikliga i städerna. För möbelindustri i mindre skala tarvas jämförelsevis små kapitalresurser. Det spelar därför stor roll, om en fabrik placeras på en plats med billiga eller dyra omkostnader. Lönerna är låga inom möbelindustrin, vilket försvårar dess lokalisering till orter med högre levnadskostnader. De större städerna verkar visserligen å ena sidan tilldragande på möbel- och annan träindustri genom de avsättningsmöjligheter, som där erbjudas, men å andra sidan fränstötande på grund av de högre tomtpriserna, skatterna och arbetslönerna. Dessa mot varandra verkande krafters spel resulterar ofta i att möbelfabriker anlägges i utkanten av en större stad, där tomtpriserna och levnadskostnaderna är lägre. De kan även placeras helt utanför stadens administrativa gräns men inom dess handelsområde. De möbelfabriker, som förlägges inom eller i närheten av större städer, har den fördelen gentemot de mera avsidens belägna, att de lättare kan finna en privat kundkrets på nära håll och sålunda kan slippa att sälja produkterna genom möbelhandlare, vilket dessa likväl på olika sätt söker förhindra. Smärre möbelfabriker kring de större städerna arbetar ej sällan på beställning åt privata kunder och lokala inrättningar.

Möbeltillverkningen har icke överallt samma karaktär, en specialisering har i vissa trakter ägt rum på vissa möbelsorter, och företagens storlek är mycket olika i skilda orter. Den främsta orsaken härtill torde vara att söka i möbelindustrins utvecklingshistoria. Några exempel må belysa detta.

Redan under 1600-talet eller kanske ännu tidigare bedrevs i Lindome socken i norra Halland tillverkning av möbler. Detta hantverk har icke förmått fortleva

i konkurrens med möbelfabrikerna, och tillverkningen i Lindome har ej heller anpassat sig efter den nya tidens krav genom omläggning till industriell drift. Hemmasnickeriet är visserligen icke helt utdött men för en tynande tillvaro, och dess framtida existens synes mycket problematisk.

En ort, där utvecklingen gått i annan riktning, är Tibro öster om Skövde. Liksom i Lindome bedrevs möbeltillverkningen ursprungligen som binäring till jordbruket men kom efter tillkomsten av järnvägen Skövde—Karlsborg år 1876 att alltmer få karaktär av självständig näringsgren. Samtidigt förlorade den i viss mån sin hantverksmässiga prägel genom att mekanisk drivkraft började användas. I stor utsträckning bedrivs tillverkningen i Tibro såsom utpräglad småindustri. Tidigare var det ofta en ensam företagare, som utan anställd personal arbetade vid en hyrd »bänkplats» i en annan fabrik, vars maskiner han mot ersättning fick begagna i viss utsträckning. »Bänkskuttarna» är emellertid nu i utdöende.

Småland är huvudområdet för möbelindustrin. Den bedrivs där dels vid några få stora företag av äldre datum, dels vid en mängd mindre, nyare företag. Bland orter med storindustri märkes Nässjö, Bodafors, Diö och Virserum. Smärre möbelfabriker har grundats i dessa orter av arbetare vid de äldre företagen, men i Bodafors och Diö har dock möbelindustrin bevarat sin storindustriella prägel.

Genom det sydsvenska höglandets karga natur har jordbruket där icke varit lika lönande som i de omgivande slättbygderna, och befolkningen måste för sin utkomst söka kompletterande sysselsättning utom jordbruket. Förutom averkning, bearbetning och försäljning av skogsprodukter samt transportsysslor förekom hemslöjd och hantverk, varvid råvaran mestadels utgjordes av trä. Närbelägen tillgång på denna råvara fanns i praktiskt taget hela Småland, men kvaliteten var icke lika god överallt, vilket i fråga om möbeltillverkningen i äldre tider med dess mera primitiva teknik hade större betydelse än i våra dagar, då sämre virke kan användas såsom s. k. blindträ, vilket täckes av tunna fanerskivor.

Den gamla pinnstolstillverkningen i Småland har varit av betydelse för avgränsningen och utformningen av den nutida möbelindustrins utbredningsområde. Pinnstolar tillverkas alltjämt vid några företag i det ursprungliga området, bl. a. i Nässjö, Hagafors och Stockaryd. I allmänhet har dock pinnstolstillverkningen efterträtts av annan möbelindustri.

Utan närmare samband med pinnstolstillverkningen har ett annat distrikt fått betydande stolindustri. Sådan bedrivs nämligen vid ett flertal smärre fabriker i Kalmar län, i Mörlunda, Rosenfors med Ämmenäs samt Målilla. Dess naturliga förutsättning har varit god björktillgång, men stolindustrins uppkomst och utveckling är främst resultatet av personlig initiativkraft och strävan hos arbetarna att få grunda egna företag. I olika delar av landet köper sådana fabriker, som levererar hela möblemang, stolar från fabrikerna i Mörlunda och Målilla. Då ett par medlemmar av en fabrikörsläkt i Mörlunda år 1941 etablerade en firma med tillverkning av stolar, förlades emellertid verksamheten till Tibro för att man skulle komma i nära kontakt med kundkretsen i en av de största möbelindustrjorterna.

En speciell karaktär har möbelindustrin i några socknar öster om Vättern, såsom Skärstad och Ölmstad, där tillverkningen specialiserats på sängar, särskilt sådana för barn. Någon särskilt gynnsam betingelse i trakten just för denna tillverkning torde icke ha funnits, utan sängfabrikerna har tillkommit genom att man följt framgångsrika företrädares exempel. Utan tvivel ha de flesta andra trakter i Småland kunna erbjuda lika goda betingelser i fråga om råvaror, drivkraft och kommunikationer.

I trakten av Virserum i Kalmar län bedrevs under 1800-talets senare del möbeltillverkning, vilken redan före snickerimaskinernas tid i väsentlig grad hade koncentrerats till verkstäder, drivna utan samband med jordbruket. En del sådana verkstäder levde kvar ända in på 1920-talet men nya företag av hantverksmässig karaktär torde icke ha tillkommit efter sekelskiftet. Numera förekommer icke något nämnvärt möbelhantverk i trakten. Det har ersatts med maskinell möbeltillverkning, vilken i Virserum daterar sig från år 1880. Fabrikererna har genomsnittligt betydligt större antal arbetare än vad fallet är i Tibro. Det av Kommerskollegium år 1945 redovisade antalet arbetare inom gruppen snickeri- och möbelindustri var i Virserum 504, fördelade på 21 fabriker, i Tibro 627 arbetare, fördelade på 86 fabriker. Orsaken till att möbelindustrin är koncentrerad till större enheter i Virserum än i Tibro torde främst vara att söka i tillverkningens olikartade historiska utveckling på de båda platserna. I Tibro har samverkan med jordbruket varat längre än i Virserum. Tillgången på vattenkraft i Virserum och dess närhet befordrade också maskinell framställning, redan innan elektrisk kraft kunde distribueras. I Virserum bestod slutligen råvaran under de första årtiondena till väsentlig del av ek, ett hårt och svårbehandlat material, som gjorde maskinell utrustning önskvärd.

I Skillingaryd vid järnvägen Nässjö—Halmstad har möbelindustrin delvis utvecklats ur den vagn- och hjultillverkning som fordom bedrevs i trakten såsom hantverk. Speciellt tillverkas vid smärre verkstäder enklare furumöbler, vilka distribueras till kunderna — huvudsakligen i Norrland — genom agenter, utsända av grossister. Skillingaryd intager därigenom en särställning bland de sydsvenska möbelindustriorterna, från vilka möblerna i regel nå förbrukarna via möbelaffärer.

Kring många träbearbetande industrianläggningar, såsom större sågverk, snickeri och möbelfabriker, har samhällen vuxit upp. Ej minst har möbelindustrin genom att bilda avläggare i samma ort som de äldre företagen verkat tätortsbildande. Den har i många fall utfört ett pionjärbete, då det gällt att skapa ny bebyggelse, särskilt där både järnvägs- och vägförbindelserna varit goda. De små av möbelindustrin betingade samhällena har sedan fått nya behov, hantverkare och affärsmän har slagit sig ned där, bil- och cykelverkstäder, bagerier, charkuterier, accidenstryckerier och andra industrier har tillkommit, i första hand för att tillgodose det lokala behovet, men ofta har även industrier med vidare avsättningsområde uppstått.

De orter, som får sin prägel av möbelindustrin, har genom denna industrigrens expansion under och efter det andra världskriget ökat i folkmängd. Detta gäller såväl en mängd småorter som en del större industrisamhällen såsom Virserum; vilket samhälle under tiden 1935—45 ökade sin folkmängd från 1737 till 1946 invånare. Även Bodafors, som under åren 1930—35 gått något tillbaka, ökade under de tio följande åren sin folkmängd från 1984 till 2159 invånare. Procentuellt har dock under tioårsperioden 1935—45 de små orterna i regel vuxit starkare än de större.

Bebyggelsen i tätorterna ligger i allmänhet samlad kring järnvägsstationen, i vars närhet träindustrierna brukar vara belägna. I vissa orter har dock ägoförhållanden eller topografiska hinder förorsakat en utspridning av bygden. Samma kan resultatet bli, om två eller flera närbelägna orter tendera att växa samman till *en*. Av praktiska skäl torde en någorlunda samlad bebyggelse i allmänhet vara att föredraga. Statsmakterna hade också på sistone beaktat icke blott önskvärdheten av en rationell lokalisering av landets industrier utan även sökt få till stånd ett rationellt utnyttjande av tomtmarken i samhällena.

Anmärkningar:

Sid. 84: Efter första stycket har vid ombrytningen följande två stycken fallit bort:

»I England var förhållandet ungefär detsamma, även om nedgången i sysselsättningen där inte var så kraftig. Från juli 1929 till juli 1932 sjönk sålunda sysselsättningen i möbelindustrin med 7,9 %, vilket var mera än i någon av de industrier, som tillverkar konsumtionsvaror med undantag av skoidustrin, där sysselsättningsnedgången var 8,2 %.

Orsakerna till dessa kraftiga fluktuationer är den relativt höga inkomst-elasticiteten för möbler. När inkomsterna tenderar att minska så är det kanske framförallt möbelköpen som drabbas av inskränkningarna. Förutom på redan inträffade inkomstminskningar till följd av exempelvis arbetslöshet kan dessa inskränkningar bero på att de, som ännu inte drabbats av inkomstminskningarna dock på grund av det allmänna osäkerhetstillståndet undviker att göra vissa köp, som eljest skulle ha gjorts, eller att vissa köpare spekulerar i att en påbörjad prissänkning skall fortsätta och att de därför väntar med en del köp.»

Sid. 165 — i en del av upplagan — står *skyldighe* i stället för *skyldighet* i en av bildtexterna.

Sid. 220, 4:e raden uppifrån står *återförsäljningen*, skall vara *årsförsäljningen*.

Sid. 325, 6:e raden uppifrån står *Sveriges möbelindustriförbund*, skall vara *Sveriges träindustriförbund*.

Statens offentliga utredningar 1947

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvärd.
Förslag till konvention mellan Sverige, Danmark och Norge om erkännande och verkställighet av domar i brottmål m. m. [16]
Lagberedningens förslag till jordabalk. 1. [38]
Betänkande med förslag om upphävande av äldre giftermålsbalken. [43]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.
Betänkande med utredning rörande riksräkenskapsverkets organisation. [13]
1945 års lönekommitté. 2. Betänkande med förslag till statens allmänna avlöningsreglemente m. m. [23]

Kommunalförvaltning.
Betänkande med förslag till lag om regionkommuner m. m. [30]
Kommunallagskommitténs betänkande 1 med förslag ang. ändringar i kommunallagarnas bestämmelser om bürgerlig primärkommuns kompetens och om kvalificerad majoritet. [53]

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Polisen och allmänheten. Betänkande med förslag till tjänstereglemente för polisväsendet. [45]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Kollektiv tvätt. Betänkande med förslag att underlätta hushållens tvättarbete. [1]

Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 2. Förslag angående yrkesvägledning och yrkesutbildning för partiellt arbetsföra m. m. [18] 3. Utredningar och förslag ang. sysselsättnings- och arbetsterapi vid vissa sjukhus och vårdanstalter m. m. [44]

Kompetensfördringar för statliga, vissa halvstatliga och kommunala tjänster samt sådana yrken och befattningar, för vilkas utövande kräves av statlig myndighet utfärdad behörighetsförklaring eller legitimation. [19]

Socialvårdskommitténs betänkande. 15. Utredning och förslag ang. särskilda barnbidrag och bidragsförskott m. m. [21]

Betänkande rörande ett centralt arbetsmarknadsorgan. [24]

Slutbetänkande avgivet av bostadssociala utredningen. Del 2. Saneringen av stadssamhällebens bebyggelse. Organisationen av låne- och bidragsverksamheten för bostadsändamål. [26]

Stuveriverksamheten i svenska hamnar. [28]
Ålfärdsanordningar för sjöfolk i hamn. [29]

1945 års skoghärbärgesutredningens betänkande. Del 1. Utredning rörande bostads- och levnadsförhållandena på hemmanskogarna med förslag till åtgärder för bostadsbeståndets komplettering och förbättrande. [37]

Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 7. Tiden juli 1945—juni 1946. [41]

Statens sjukhusutrednings av år 1943 betänkande. 3. Utredningar och förslag ang. sysselsättnings- och arbetsterapi vid vissa sjukhus och vårdanstalter m. m. [44]

Betänkande ang. familjeliv och hemarbete. [46]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Elektricitetsutredningens redogörelse nr 1. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Inledande översikt. [3]

Betänkande med förslag till standardtariffer för detaljdistribution av elektrisk kraft. [4]

Elektricitetsutredningens redogörelse nr 2: 15. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Älvsborgs län. [20] 2: 12. Malmöhus län. [35] 2: 11. Kristianstads län. [40] 2: 8—10. Kalmar län, Gotlands län och Blekinge län [49]
Föbler. Betänkande avgivet av 1946 års möbelutredning. [52]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande ang. fiskerinäringens efterkrigsproblem samt den prisreglerande verksamheten på fiskets område. [2]

Betänkande med förslag ang. lantmåteripersonalens organisation samt avlöningsförhållanden m. m. [7]

Betänkande med förslag ang. fiskets administration m. m. [8]

Utredning med synpunkter på sågverksdriften i Norrland och förslag angående inrättande av en central sågverksskola. [32]

Redogörelse i sammandrag för utredning rörande planering av jordbruket och skogsbruket i Nedertorneå kommun. [33]

Vid andra riksskogstaxeringen av Norrland åren 1938—42 använd metodik och härom vunna erfarenheter. Redogörelse avgiven av 1937 års riksskogstaxeringsnämnd. [36]

Betänkande ang. organisationen av försöksverksamheten på jordbrukets område. [42]

Fiskerättskommitténs förslag till fiskelag jämte därmed sammanhängande författningar. [47]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Handeln med olja. Betänkande med förslag avgivet av oljeutredningen 1945. [14]

Betänkande med förslag till ändrad lagstiftning ang. handel med skrot, lump och begagnat gods. [22]

Sysselsättningsförhållandena inom varuhandeln. [50]

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med förslag till geofysiskt observatorium i Kiruna m. m. [6]

Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. Del 3. Tandläkarinstitutens organisation m. m. [9]

1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. 8. Utredning och förslag rörande vissa socialpedagogiska anordningar inom skolväsendet. [11] 9. Gymnasiet. [34] 10. Flickskolan. [49]

Ungdomens fritidsverksamhet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 4. [12]

1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till lönerereglering för övningslärare. [15]

Stöd åt utvecklingshämmad ungdom. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 5. [17]

1945 års akademikerutredning. [25]

Betänkande med förslag till ändrad ordning beträffande vissa helgdagar. [27]

Betänkande med förslag ang. utbildning av befäl för handelsflottan m. m. [31]

Supplement nr 7 till Sveriges familjenamn 1920. [39]

Betänkande om granskning och antagning av läroböcker. [51]

Försvarsväsen.

1944 års militärsjukvårdskommitténs betänkande. Del 2. [5]

Betänkande med förslag rörande civilförsvarets organisation m. m. [10]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Omslaget tryckt hos

Iduns tryckeri aktiebolag

Esselte ab. Stockholm 1947